

A.L.CONSTANDSE

• DERTIG JAAR •
• SOWJET-POLITIEK •

DEFTIG JAAR SOWJET-POLITIEK

DEERTIG JAAR SOWJET-POLITIEK

door
A. L. CONSTANDSE

UITGEVERIJ: PLUTARCHUS - 1947

HOOFDSTUK I.

RUSLANDS VERTRAAGDE ONTWIKKELING.

EEN VISIE.

Sinds enige eeuwen is het blijkbaar niet mogelijk geweest, de invloed van Rusland op West-Europa anders te bezien dan door de gekleurde bril der door hartstochtelijke vooroordelen bezeten blinde vrienden en verbeten vijanden. Ieder, die een poging doet om de verhouding tussen de Russische en Westerse mens objectief te schetsen, stuit op de moeilijkheid, dat vaak zelfs de bronnen niet betrouwbaar zijn, zodanig wordt de geschiedenis van politiek en geestelijk leven vervalst. Het is lange tijd gewoonte geweest, de ware aard van de Slavofiele beweging te miskennen, en dweepers met Dostojewski wilden van deze mystieke reactionair een leidsman maken voor het vrijheidslievende Europa. Sinds de heerschappij der bolsjewiki wordt het de Russen zelf bijna onmogelijk gemaakt, de rol te beoordelen, niet slechts van een Peter de Grote of van Catharina, maar ook van Trotski, die in de officiële geschiedenis der Sowjets zelfs niet meer pleegt voor te komen. Kan het anders, dan dat men bij zoveel mythen- en legendenvorm en met de beste wil tot objectiviteit toch slechts slaagt in het geven van een „visie”? Niettemin, ook zulk een oordeel kan streven naar logische rechtvaardiging, zelfs wanneer het eindigt met een veroordeling van het regiem van het bolsjewisme, zonder nochtans dit politieke systeem te verwarren met wat er leefde en leeft in het volk zelf. Want geen natie — de Spaanse wellicht uitgezonderd — herbergt zoveel tegenstrijdigheden in zich.

SEPARATISME.

Natuurlijk is het waar, dat Rusland sinds eeuwen geen ander dan een autoritair en absolutistisch regiem heeft gekend en dat het tsarisme is afgewisseld door een bolsjewisme, dat al even zeer als het katholicisme de gehele mens opeist en hem poogt te onderwerpen aan gelijke normen. Daaruit af te leiden, dat het Russi-

sche volk derhalve geschapen zou zijn voor een dictatuur, is echter een fundamentele vergissing. Men vergete niet, dat in eigenlijke zin er geen „Russisch” volk bestaat. Van de kern rond Moskou uit zijn in de loop der jaren vele volken samengevoegd en landen geannexeerd, die tot heden hun aparte karakter en taal hebben behouden. De Oekraïne heeft zijn drang tot zelfstandigheid ook in de laatste jaren niet kunnen bedwingen, evenmin als in de revolutie. Wit-Rusland is eeuwen een Poolse provincie geweest. Het is niet toevallig, dat bij de zuivering in de winter van 1946—47 juist de premiers van deze staten van hun functie zijn ontheven wegens te ver doorgevoerd separatisme en te eenzijdige behartiging van eigen nationale belangen. Zuid-Rusland en de Krim zijn eerst aan het einde der achttiende eeuw — toen naties als Frankrijk en Engeland reeds drie eeuwen waren gevormd — bij het eigenlijke Rusland gevoegd tijdens de zo expansie-zuchtige regering van Catharina de Grote, en het veroveren van de Kaukasus en Siberië volgde daarna. In die zin is Rusland een zeer jonge natie, waarin de delen dreigen door middelpuntvliedende kracht zich van het geheel te vervreemden.

REVOLUTIONNAIR FEDERALISME.

De tsaren, die zich van dit gevaar zeer goed bewust waren, hebben dit verschijnsel pogen tegen te gaan door een overdreven en meedogenloos centralisme, een „russificatie” zonder weerga. Al wat revolutionnair en liberaal was tekende verzet aan tegen deze autoritaire tendenzen. Revolutionnair zijn beduidde: federalist wezen. Niet slechts dat de vooruitstrevenden partij kozen voor Polen en Finnen, voor Esten, Letten en Lithauers, die zich binnen de Russische grenzen bevonden, ook voor de onderscheidene volken in Zuiden en Oosten begeerden zij groter vrijheid en locale autonomie. Het was geen wonder, dat Bakoenin, toen hij te Berlijn in de kring der Jong-Hegelianen ontdekte, dat niets wat bestaat zich kan bestendigen, dat al wat is ontstaan ook gedoemd is te vergaan, en dat „de kracht der vernietiging tevens een scheppende kracht” is, de ontbinding wilde van het tsaristische dwangstelsel, van de vele volken bindende tyrannie en dat hij een panslawistische federatie voorstond van vrije naties, waar-

door niet slechts het Russische keizerrijk, maar ook de Oostenrijks-Hongaarse bondsstaat uiteen zou moeten springen, opdat Polen, Tsjechen, Slowaken, Kroaten en Serven hun eigen nationale bestemming zouden kunnen volgen. Toen Bakoenin, na gevonnis te zijn in Saksen (wegens zijn deelneming aan de opstand in Dresden van 1849), uitgeleverd en wederom veroordeeld te zijn in Oostenrijk, ten derden male moest terechtstaan, ditmaal in Rusland, kon hem nog geen anarchisme worden ten laste gelegd, dat eerst later klare vormen aannam. De tien jaren, die hij in kerkers en in Siberië doorbracht, voor hij kon ontvluchten, had hij te wijten aan deze vrijheidlievende, federalistische activiteit der panslawisten van zijn generatie.

CONTRA MARX.

Zo zeer leefde dit ideaal in de kringen der Russische opposanten, dat toen het tsarisme in 1917 viel en het zwakke bewind van Kerenski vergeefs poogde de oorlog tegen Duitsland voort te zetten, de revolutionairen doordrongen waren van de noodzaak, om die volkeren, welke zich vrij wilden maken, hun zelfstandigheid te schenken. Een Marxistische theorie was dit geenszins. Indien men immers nagaat, welke de houding was van Marx ten aanzien van de Duitse centralisatie, dan ontdekt men, dat deze positief voor een eenheidsstaat was, en tijdens de Frans-Duitse oorlog van 1870—71 bepleitte Marx, dat het gunstig zou zijn voor de Duitse arbeidersklasse (in een vermaarde brief van Engels van 20 September 1870) indien Bismarck de oorlog won, omdat daardoor de verschillende staten één? en de verscheidene partijen der sociaal-democraten verbonden konden worden tot een machtige organisatie. Terwijl Bakoenin toen, getrouw aan zijn verleden, en gesterkt door de mentaliteit in kleinere landen (hij had immers in Zwitserland vertoefd), die hij minder beïnvloed achtte door de machtswellust van patriottische massa's, de opheffing van de Franse centrale staat bepleitte in een federatie van vrije communes, stond Marx op het standpunt dat grote staten en geconcentreerde macht wenselijker waren in de strijd om het socialisme, die hij in de eerste plaats als een machtskwestie zag. Lenin nu, evenals de overige linkse groepen, ver-

tolkte in 1917 een afwijkend standpunt: dat der Russische revolutionaire traditie.

CENTRALISTISCHE REACTIE.

Toen namelijk de omwenteling ook in de randstaten haar werk deed en hier overal leidde tot agrarische en staatkundige hervormingen, en toen als reactie op het tsarisme de wens werd kenbaar gemaakt, vrij te zijn der gehate Russen, ontstond in de boezem der bolsjewistische partij verschil van mening over de houding, welke men tegenover dit separatisme moest aannemen. Het is toen Lenin geweest, die het goed recht van Polen, Balten, Finnen verdedigde, om hun eigen staten te scheppen. Was het in het belang der revolutie? Aanvankelijk zeker, doch ook Lenin had niet gerekend op het feit, dat Franse en Britse regeringen, uit vrees voor de revolutie, juist de randstaten tot bolwerken van anti-Russische activiteit poogden te maken. Rosa Luxemburg voorzag deze mogelijkheid, doch afgezien daarvan vertolkte zij het Marxistische standpunt, door uiteen te zetten, dat nationale onafhankelijkheid een contra-revolutionaire leuze zou zijn, waardoor de nationalist van elk land het internationalisme zouden kunnen vernietigen. Eerst later aanvaardde het bolsjewisme deze centraliserende strekkingen, toen Lenin en Trotski besloten, het gezag der Moskouse regering te herstellen in Kroonstadt en de Oekraïne (1921), de republiek Georgië weder in te lijven en ook elders het geschokte gezag der centrale regering te herstellen. De tragedie van deze koersverandering was, dat zij gepaard ging met een herstel over de ganse linie van de tsaristische politiek van het absolutisme, al bleef de nationaliteiten-politiek dan ook nog betrekkelijk liberaal in verhouding tot wat de tsaren hadden voorgestaan.

RUSLAND EN SPANJE.

Intussen kan men niet nalaten, een vergelijking te maken met Spanje, dat evenmin een natie is in eigenlijke zin. Portugezen, Catalanen, Basken en Casteljanen vormen zeer zeker vier onderscheidene volkeren. Alle centraliserende bewegingen — die der koningen, der kerk, der caudillos (legerleiders) — leidden tot vereniging onder het absolute gezag van Madrid. De inkwisitie

was in de eerste plaats een instrument voor deze unitaristische politiek, waarbij de koning werd gesteund door de geestelijkheid om de macht van de provinciale adel en van een vrijheidlievende burgerij te vernietigen. Zestig jaren (1580—1640) gelukte het zelfs de Casteljanen, ook Portugal te annexeren. Catalonië poogde vergeefs, zich los te rukken uit deze zijn eigen leven verstikende omhelzing, en nog in het jaar 1640 proclameerde het zijn zelfstandigheid onder Franse bescherming. In alle burgeroorlogen, niet het minst in de laatste van 1936—39, verzette zich het nationale separatisme tegen de oppermacht van Madrid, en evenzo is het begrijpelijk, dat elke vooruitstrevende stroming de autonomie voor Catalonië en Baskenland opnam in haar program. Als reactie echter op deze bewegingen werden de voorstanders der eenheid, die van één koning, één kerk, één staat, één taal, des te gezaglievender en onverdraagzamer jegens regionalistische strevingen. Het nationalisme was in wezen een imperialisme van het centraal gelegen Castilje.

KREMLIN ALS SYMBOOL.

Het is inderdaad niet moeilijk, in Rusland eenzelfde mentaliteit zich te zien ontwikkelen in het Kremlin, geheel afgezien van de vraag wie in dit Kremlin regeren. Noodzakelijk wordt het geacht, dat het volk — of liever de volkerengemeenschap — wordt door-drongen van één geloof, één ideologie, de gehechtheid aan één leider, zodat ten slotte de centraliserende partij, kerk en staat het hechte cement kunnen vormen voor het nog zo jonge rijk. Catharina de Grote — erfgename van Peter de Grote's idealen, om „levensruimte” te scheppen, om de zee te bereiken — was geen bewaarster, doch de scheppende vormster van een rijk, en de tsaren na haar, geïnspireerd door een ijverzuchtig kerkelijk fanatisme, zetten haar levenswerk voort. De revolutie van 1917 deed voor korte tijd afstand van dit als imperialistisch gebrandmerkte ideaal. De partij der bolsjewiki hervatte na enige jaren de onderbroken arbeid; de geest van het Kremlin, als van een tweede Rome, laat blijkbaar niemand los. De verschillende volkeren der Sowjet-Unie moesten „massa” worden, gebonden door

een onbewust verlangen, door collectieve macht de vrees uit te bannen, één geworden door eenzelfde geestdrift voor het grote en sterke. Daarom kon het bolsjewisme de geest van Tolstoi niet begrijpen en evenmin die van Bakoenin en Kropotkin, al leefden dezen minder in de geest der menigte dan de christen-communist die door zijn verhalen vaak zozeer tot het volk had gesproken. Lenin had nog de meeste aarzeling getoond. Trotzki en Stalin kenden die niet; beiden hadden hetzelfde doel en daarom moest één van hen wijken. Dat doel was, aan het Russische volk een nieuwe Vader te geven, onfeilbaar, autoritair en bindend, symbool van het Rijk, en ditmaal geen zwakke Vadertje tsaar, maar een uit boeren en arbeiders zelf gesproten Leider.

TSAREN EN KETTERS.

Niet slechts in de nationaliteiten-kwestie kwam deze gespletenheid binnen de Russische volkeren tot uiting. Ook in het geestelijk leven. Men weet dat het voornamelijk de kerk is geweest, die gepoogd heeft eenheid te scheppen, van buiten af feitelijk, want de Grieks-katholieke tradities waren uitheems en byzantijns. Ze brachten echter de ideologie van een ondergaand Oost-Romeins Rijk over op de Russische heersende klassen. De patriarchen zelden als pausen in Kiew en Moskou. Hier evenwel vreesde de tsaar, dat de kerkelijke leiders hem niet voldoende zouden dienen, en in de strijd om de macht zette Peter de Grote de patriarch af. Het Westen kende deze methode: hadden niet de Franse koningen aanleiding gegeven tot het schisma in de katholieke kerk, omdat zij (van 1318—1415) de paus aan zich ondergeschikt wensten, wat Napoleon bijna vijf eeuwen later wederom nastreefde en grotendeels bereikte? De Russische tsaren echter achtten niet eens een marionet nodig: zij proclameerden, dat de synode het opperste gezag vertegenwoordigde, en begiftigden zichzelf met het voorzitterschap dier synode. Desondanks is er geen land geweest — of het moest Amerika zijn — waar de ketterse sekten zo welig hebben gebloeid en zozeer in verminkte vorm uitdrukking hebben gegeven aan de sociale en politieke lustgevoelens, ja zelfs aan het verzet tegen sexuele gebondenheid. Zo sterk was deze sektenvorming der heterodoxen, der kettters, dat men op de

hoogste posten rekening moest houden met hun bestaan en invloed.

ONTAARD PROTEST.

Tot de belangrijkste hoewel vaak weerzinwekkende sekten behoorden de „Zwervers”, die uit protest tegen de zware arbeid voor hun heren, huis en hof verlaten, onder het voorwendsel Jezus na te volgen, en die in hun verwilderd bestaan hun zieken en ouden van dagen ritueel doodden, om hun ziel te redden. Herinneringen aan de uit het Oedipus-complex bekende vadermoord, sadisme en masochisme speelden hierbij een grote rol. Uit protest tegen de volkstelling van 1897 vonden nog talloze gedwongen en vrijwillige moorden plaats onder deze sekte. Afstotender, maar als rebellie tegen het leven even duidelijk was de praktijk der „Ontkeners”, die leerden dat de aarde en het leven uit de Duivel waren, zodat het doden een goddelijke handeling was. Eenzelfde sadisme vindt men bij de „Geselaars”, die zover gingen, jonge meisjes ritueel te offeren na haar verkracht te hebben: mengeling van sadisme, masochisme en sexuele nood. De „Skopsen” ten slotte ontmanden zich (men zie Mattheus 12—19, waar staat geschreven „dat er zijn, die zich ontmand hebben om het koninkrijk der hemelen”) welke castratie, zeer ondeskundig toegepast, gepaard ging met magische en rituele handelingen. Ook hier was het onlustgevoel in de beschaving, ja in het leven, drijfveer, en om de zonde te ontgaan, was deze ontmanning noodzakelijk. Deze „tweede reinheid” (herstel in de staat der zondeeloosheid) werd bereikt door het „keizerlijke zegel”: het litteken dat na de castratie bleef. Al deze sekten telden nog in de negentiende eeuw duizenden aanhangers, zozeer hadden kerk en staat gefaald, het leven levenswaard te maken, zo ontaard openbaarde zich het protest tegen de samenleving.

RASPOETIN EN TOLSTOI.

Daarom bestaat er een nauw verband tussen het optreden van Raspoetin en Tolstoi, bijna tijdgenoten. Raspoetin, die van arme boerenafkomst, begiftigd met grote hypnotiserende macht, verkondigt, in de sekte der Chlysti, dat de mens niet kan nalaten te

zondigen, omdat God die sterker is dan hij, de zonde in hem heeft gelegd. Indien hij echter daarna boete doet, zal de genade des te groter en heerlijker zijn. Misschien is de lust der zonde niet zo hevig als het genot der genade, die de verloren zoon ten deel valt. Raspoetin omgeeft zich met een schare van bewonderende en hem toebehorende dweepzieke vrouwen, „ontucht” en „promiscuïteit” zijn zede, het rondzwerven op kosten der vrome boeren geldt als deugd . . . omdat de zelfgeseling na het bedrijven der ondeugd een kwelling — neen, een zoete masochistische aandoening — is, slechts te dragen door uitverkorenen. Wanneer deze wonderdoener, die zichzelf monnik noemt, aan het Hof te Petersburg verschijnt, weet hij zelfs de keizerin voor zich in te nemen, al kost deze machtsusurpatie hem het leven. In een verschrikkelijk duel doodt hem prins Joessoepow.

Het schijnt zonderling, naast hem Tolstoi te noemen, die aan het Christendom de leer ontleende van de dienstweigering en het vrije communisme, de afkeer preekte van de stad en het mondaine leven, als een Rousseau de cultuur als onchristelijk te lijf ging en terugkeer tot het primitieve communisme der dorpsgemeenschappen voorstond. Hoe gevaarlijk ook zijn leer was voor het tsarisme, dit waagde het niet, hem te vervolgen, want in zijn vorm van Christendom kwam alle onlustgevoel van de boer tot uiting, alle ketterij van de Russische mens. Formidabel is geruime tijd zijn invloed geweest. Raspoetin : pervers protest. Tolstoi : sentimenteel, maar menselijk verzet.

LITERAIR VERZET.

Niet slechts hier leefde het verzet. De Russische letterkunde getuigt er van op elke bladzijde van haar geschiedenis. Poesjkin's romantisch individualisme was even non-conformistisch als Gogol's realisme. Gogol's „Mantel”, het verhaal van een kleine beambte die beroofd wordt van het enige ideaal, dat zijn leven zin gaf : een mantel te bezitten ; en die daarna, gestorven aan deze teleurstelling, rondspookt in de avond om in hun pels weggedoken voorbijgangers te verontrusten, is wellicht de eerste Russische novelle, waarin literair realisme samengaat met deernis. Veel heviger is deze in zijn „Dode Zielen”, tragi-komisch

verhaal van de man, die dode — doch nog als levend geregistreerde — slaven opkoopt, om daarop crediet te verkrijgen, een roman van droeve humor en hartverscheurende ironie, dieper dan de satirische comédie waarin Gogol de corruptie hekelt, zijn „Inspecteur” of „Revisor”. Hoe verscheidene opstandige types schetst niet de verwesterde Toergenjew in zijn realistisch oeuvre : vlijmend-scherpe analytische geesten (als in „Vaders en Zonen”) Hamlets en Don Quichots, de twee types waaraan hij een merkwaardige studie heeft gewijd, omdat de Hamletfiguur redelijk wil zijn en menselijk en daardoor niet komt tot de daad, die altijd pijn moet doen, en de Don Quichot in onstuimig geloof en spontane dadendrang dolzinnig kan handelen. Beiden echter aarzelen of handelen uit zuivere motieven. Hoeveel wijsbegeerte ten slotte schuilt er in Tolstoi's romans, hoeveel sociale kritiek in zijn volksverhalen. En de verhalen van na de oorlog zijn zeker niet alle conformistisch : noch het zwaarmoedige „Kostja Rabsjew” noch „Wegen der Liefde” van Mevrouw Kollontai.

TELEURSTELLENDI Dictatuur.

De geschiedenis van de revolutionnaire Russische beweging bewijst, dat zij — hoe klein ook nog — zeker nimmer de partij-dictatuur tot ideaal had. Het instellen van dit absolute gezag kon niet anders dan het teken zijn, dat de revolutie ten einde was en haar aanvankelijk doel had gemist. Zelfs een Poegatsjew, de leider van de slavenopstand onder Catharina de Grote, die de held des volks werd (vereeuwigde Poesjkin hem niet in zijn „Kapiteinsdochter”?) zou zich het bolsjewistisch regiem niet als wachter der vrijheid hebben kunnen voorstellen. Wat de „intelligentia” betreft, die tot het volk wilde gaan, die (als „narodniki”) de horigen wilde verheffen, deze idealisten konden moeilijk anders dan hun toekomststaat vrijer dan die van het liberalisme denken, niet minder ruim. Het is ook zeer de vraag, of de bolsjewiki aanvankelijk deze dictatuur voor ogen hebben gehad, of zij niet veel eerder gedreven door de begeerte om de macht te behouden, de verantwoording hebben aanvaard voor een staatskapitalisme onder het mom van „communisme”, zonder dat zij wilden bekennen, dat hun „historische taak” een niet-socialistische doch nationaal-Rus-

sische was. Toen in 1898 de sociaal-democratische partij werd opgericht en deze in 1903 zich splitste in een meerderheid (bolsjewiki) en minderheid (mensjewiki), waarvan de eerste de radicaalste was — toen de mislukte revolutie van 1905 werd begroet, toen men de omwenteling van 12 Maart 1917 verder wilde stuwen dan Kerenski begeerde, ja, toen de bolsjewiki op 7 November zelf de macht grepen, wees niets er op, dat hun opvatting van het Marxisme hen zou leiden tot het bestaande absolutisme. Voor hoeveel interpretaties het Marxisme ook vatbaar is, men kan moeilijk ontkomen aan de indruk, dat het in Rusland even dood is als het Christendom in de kerken.

UITVERKOREN VOLK.

Tegenover het nonconformisme staat dan het feit, dat Gogol in zijn laatste jaren gans wanhopig troost zocht in mystieke bespiegelingen en zijn geloof in Rusland's christelijke roeping beleed, en dat Dostojewski — ondanks zijn zo gezonde „Herinneringen uit een Dodenhuis” met zijn Siberische ervaringen — verviel in een blind vertrouwen op Ruslands Goddelijke roeping. Indien hij zich verzet tegen het Westerse kapitalisme en liberalisme, dan is het, omdat het hem verrot voorkomt, en wijl alleen Rusland rein en uitverkoren in mystieke symboliek, verleidt hem er toe in zijn „Politieke beschouwingen” zijn volk te beschouwen als door God gevormd en gekozen om de ware leer te brengen aan een verdoolde wereld. Elk imperialisme, elke expansie van het tsaristische Rusland kan rekenen op zijn steun, omdat hij niet in het Russische regiem een feodaal willekeurig absolutisme ziet, maar een macht die de boodschap des heils en de weg van de verlossing der ziel preken moet aan het Westen. Hoewel zijn motieven en zijn verwarde mystiek niet meer begrepen en gewaardeerd worden in het huidige Rusland, is het nationalisme dat hem bezielde, niet gestorven. Een der dingen, die André Gide hinderde, was juist de zelfoverschattende nationale verzekerdheid, dat de Sowjet-Unie van alles het beste bezat en in alles superieur zou zijn, waarin het de moeite waard is uit te blinken. Daar dit nationalisme van Moskou in zekere zin echter expansie-drang is van

een centraal punt uit, kan het niet anders dan imperialistische trekken hebben.

VRIJHEIDSDRANG.

Dezelfde tegenstrijdige tradities treffen wij aan in de sociale idealen. De grote rebellen waren ongetwijfeld federalistisch en vrijheidlievend. Een liberaal als Alexander Herzen — niet ongeneigd overigens, om het dorpscommunisme van de „mir” en het gildenstelsel der „artels” te bewaren — al liet hij zich dan door Bakoenin wellicht verder meeslepen dan zijn bedoeling was geweest, kon van Londen uit met zijn illegaal blad „De Klok” grote aanhang vinden. Bakoenin zelf en na hem Kropotkin (de laatste stierf, na in de revolutie te zijn teruggekeerd, in 1921 op Russische bodem) bepleitten zonder ophouden een systeem, waardoor niet de centrale staat, maar de gemeenten en de organisaties van voortbrengers en verbruikers de macht zouden uitoefenen, waardoor het gezag zou worden vervangen door een machtsspreiding over vele beperkt-autonome eenheden. De linkse sociaal-revolutionairen, die de grote rebelse boerenmassa's vertegenwoordigden, waren tegenstanders van elk absolutisme. De maximalisten, verdedigers van het integrale dorpscommunisme, stonden evenmin een autoritair regiem voor. De vrije „Nabat”-beweging kon zich zeker met een éenpartijen-stelsel verzoenen. Syndicalisten en anarchisten waren practisch democraten, die wel het recht der meerderheid erkenden inzake het nemen van besluiten, doch anderzijds de uiterst-mogelijke vrijheden ener minderheid wilden handhaven. In de praktijk der sowjets konden zij met socialisten redelijk samenwerken. Met de bolsjewiki was overeenstemming onmogelijk, zodra bleek dat dezen een andere geest vertegenwoordigen: die van het oppermachtig centralisme.

SPONTANE SOWJETS.

Men vergete nimmer, dat het deze in het volk wortelende bewegingen zijn geweest, welke het aanzien gaven aan de sowjets. Deze boeren-, arbeiders- en soldatenraden zijn geen bolsjewistische scheppingen geweest, maar spontane (dat wil zeggen uit de aard des volks voortvloeiende) vormen van organisatie. Zij ver-

vingen een in ontbinding verkerende staat, en evenals de communes in de Franse revolutie namen zij de reorganisatie ter hand van het bedrijfsleven, maakten zij het gewapend verzet tegen het tsarisme mogelijk, betrokken zij onmiddellijk het volk zelf in de strijd voor zijn eigen idealen. Op tal van plaatsen en aanvankelijk zelfs overal waren alle genoemde linkse bewegingen in de sowjets vertegenwoordigd, waarborgden zij een verregaande persvrijheid en een zeer genuanceerd politiek leven. Zo groot was hun invloed, dat toen de bolsjewiki het eerst de voor de hand liggende staatsmacht grepen nadat Kerenski's regiem door demuterie in het leger en de ongehoorzaamheid van arbeiders en boeren was ingestort, Lenin en Trotski niet konden propageren, dat aan de bolsjewistische partij (een der twee Marxistische organisaties, nadat de mensjewistische gecompromitteerd was door deelneming aan de regering van de burgerlijke radicaal Kerenski) alle macht moest ten deel vallen, maar dat hun leuze was: „Alle macht aan de sowjets”. Het Sowjet-congres moest de politiek der regering goedkeuren. Deze basis voor zijn politiek heeft Lenin misschien aanvankelijk in ernst en oprecht gezocht, evenals hij de vrijheid der nationaliteiten voorstond. In feite echter hebben de sowjets de macht slechts korte tijd uitgeoefend. Maar in de winter van 1917—1918 was de partij der linkse sociaal-revolutionairen nog in de regering door Steinberg vertegenwoordigd.

STAAT EN REVOLUTIE.

Indien wij menen, dat ook Lenin ten eerste was geïmponeerd door de federalistische stromingen, moeten wij zulks motiveren door een blik te slaan in zijn „Staat en revolutie”, dat hij tijdens de revolutie in de zomer van 1917 en nog vóór de greep naar de macht schreef. Historisch en theoretisch is deze studie daarom van zoveel belang, omdat zij een kennelijke concessie is aan de vrijheidlievende stromingen. Marx was in het algemeen een voorstander geweest van het veroveren van de staatsmacht, ten einde die aan te wenden voor economische omwentelingen. In zijn schema zou de massa verpauperen, meerderheid en machtig worden, en door het veroveren van de staat onmiddellijk een machtsapparaat tot haar beschikking hebben, dat zij kon aanwenden tegen

de economisch-heersende klasse. Bakoenin daarentegen wilde in zijn minachting voor de centrale staat juist de communes belasten met de taak der hervorming. Blijkens zijn voor een (nimmer uitgebroken) opstand te Lyon in 1871 ontworpen program dacht hij zich de commune „voorlopig autoritair”, dat wil dus zeggen, dat de staatsmacht op haar zou overgaan, en Frankrijk zou een federatie van communes worden, een ideaal van verregaande plaatselijke autonomie. Toen in 1871 de Commune van Parijs uitbrak, handelde deze meer in de geest van Bakoenin dan in die van Marx. Niettemin, de populariteit der commune, die juist door haar ondergang in bloed en vuur voor de revolutionairen symbool leek van een kruisiging, die aan de wederopstanding voorafgaat, (was niet het bloed der martelaren het zaad der kerk?) beïnvloedde ook Marx zodanig, dat hij in zijn „Burgeroorlog in Frankrijk” niet slechts de lof zong der Commune, doch haar praktijk tot uitgangspunt maakte voor een theorie, die Lenin verder ontwikkelde: deze, dat het socialisme of communisme ten slotte de staat zou doen afsterven.

AFSTERVEN VAN DE STAAT.

Lenin's „Staat en revolutie”, dat tracht te betogen, dat het socialisme der toekomst geen staatsocialisme is, kan men eigenlijk niet anders noemen dan een gelegenheids-compilatie-werk, dat geenszins de bewondering verdient, die het genoot. Hij doet niet anders dan Engels citeren en van commentaar voorzien, vooral diens „Oorsprong der familie”, waarin hij schrijft, dat de staat er niet immer is geweest, noch ook altijd zal bestaan. „Op een bepaalde trap van economische ontwikkeling die met de splitsing der maatschappij in klassen verband houdt, werd de staat een noodzakelijkheid door het bestaan der klassen. („De staat is een werktuig der klassenheerschappij”). Wij naderen nu met rasse schreden een trap van ontwikkeling der produktie, waarop het bestaan dezer klassen niet slechts heeft opgehouden een noodzakelijkheid te zijn, maar waarop het een besliste hindernis der produktie wordt. Zij zullen vallen, even zeker als zij vroeger zijn ontstaan. Met hen valt onvermijdelijk de staat. De maatschappij, die de produktie op de grondslag van vrije en gelijke associatie

der producenten opnieuw organiseert, zet de hele staatsmachine daar, waar zij dan zal horen: in het museum van oudheden, naast het spinnewiel en de bronzen bijl".

Nadien heeft Engels, in 1891, de brochure van Marx over de Franse burgeroorlog voorzien van een voorrede, waarin hij uit dit geschrift dezelfde les meent te kunnen trekken: dat de bijgelovige verering voor de staat heeft afgedaan, en dat de staat in het beste geval „een kwaad is, dat het in zijn strijd om de heerschappij zegevierende proletariaat erft met de nalatenschap van het kapitalisme, en waarvan het de scherpste kanten, evenals de Commune, zo snel mogelijk zal moeten afsnijden, totdat een in nieuwe vrije omstandigheden opgegroeid geslacht in staat zal zijn, de gehele staatsrommel van zich af te werpen".

AFGEDWONGEN THEORIEËN.

Lenin's eigen bijdrage tot deze theorie is pover. Bovendien had Pannekoek in een beschouwing over omwentelingen in de toekomstmaatschappij dit alles nog veel „wetenschappelijker" tot uitdrukking gebracht. Dat Lenin het in de zomer van 1917 echter nodig vond, deze theorieën te verbreiden, bewijst hoe sterk in het Russische volk de anti-centralistische gedachte had post gevat, hoe groot de afkeer was van de staat. Het kan niet toevallig zijn, dat Rusland de grootste anarchisten — Bakoenin, Kropotkin, Tolstoi — heeft voortgebracht. Bovendien heeft niet slechts Marx, ook Engels, ondanks hun theoretische concessies, in de praktijk nooit anders dan een sterke staat voorgestaan. Het blijkt een keer te meer uit Engels' kritiek op het Erfürter Program, waarin hij voor Duitsland een centrale staat wil, omdat elke federalisatie een stap achteruit zou zijn. De van boven af reeds klaargemaakte eenheidsstaat moet van onder op worden aangevuld, zo zegt hij. Weliswaar kan men uit hoofde van het dialectische denken betogen, dat door de revolutie alles in zijn tegendeel omslaat, en dat de eenheidsstaat een politiek werktuig is, dat (veroverd door de arbeiderspartij) het kapitalisme kan likwideren, waarna de staat zich tot zijn tegendeel ontwikkelt, maar zulk een soort dialectiek is eerder een sofistieke Spielerei, omdat ieder weet, dat de revolutie enkele strekkingen der samenleving, enkele

instellingen opheft, om juist de andere, de krachtigste, ruim baan te geven. Men bereidt geen toekomst voor, door het tegengestelde van wat men wil sterk te maken. Het Marxisme was staatslievend, en concessies aan vrijere opvattingen zijn door de Parijse Commune en de Russische revolutie afgedwongen. Althans in theorie.

RUSLANDS EIGEN ZWAKTE.

Iets anders is het, dat zo al in Rusland in de omwenteling, die het verleden negeerde en dus de staat haatte, de federalistische tendenz krachtig was er, geen voldoende sterke basis bleek voor een positieve vrijheidlievende politiek. Het bewustzijn van een volk — indien men daarvan kan spreken — wordt gevormd door eeuwenlange ervaringen, gewoonten en door een geestelijke „hábitus", waarin het is opgegroeid en weer dreigt te vervallen, zodra de revolutionaire impuls en geestdrift is uitgewerkt. Het Russische absolutisme had het kudde-instinct in de massa te zeer ontwikkeld, dan dat zij in staat zou zijn, de lachende en begeerde vrijheid te behouden, te waarborgen. Daartoe ontbrak alle training. Vrijheid moet niet éénmaal worden veroverd, maar in een eeuwigdurende veldtocht. Slechts één ding had de Russische vrijheid kunnen redden: de steun van het Westen. Maar door de voortgezette oorlog, door de vijandschap der buitenwereld, door de afval van de randstaten, door de zwakheid van de Europese vrijheidsliefde, en door het steeds geringer wordende internationalisme moest de povere, voornamelijk negatieve en veelal in de verbanning en emigratie tot wasdom gekomen vrijheidszin ineen schrompelen. Ook de terugkeer in Rusland van de dictatuur is begrijpelijk. Doch dit bewijst, dat niet de Russische massa, maar het Westen de wieg der moderne vrijheidsidealen is geweest, en dat Rusland wel veel had kunnen ontvangen, maar niets had te schenken. Het is de schuld van de zwakheid der Westerse „verlichting", dat de Sowjet-Unie terugviel in het eeuwenoude absolutisme. Voor hen echter, die zijn opgevoed in de idealen der vrijheid, is Rusland nimmer een baken geweest in de duisternis, en geloof in het Russische messianisme was slechts een decadent-verschijnsel der Europese cultuur.

VREDE MET DUITSLAND.

Wat bewoog Lenin, om zijn theorie uit „Staat en Revolutie” weer prijs te geven? De geschiedenis zelf, in haar gewoonlijk onbewust voortschrijden, dwong hem daartoe, toen hij eenmaal aan het hoofd stond ener regering. De feiten mogen niet onvermeld blijven. Het is geen geheim meer, dat de bolsjewistische regering onmiddellijk na haar machtsoverneming niet geneigd was, om aan de Duitse imperialistische eisen toe te geven, al hadden dan de Duitsers, speculerende op een verzwakking van Rusland door het bevorderen der revolutie, Lenin doortocht verleend van Zwitserland naar de Oostzeekusten, vanwaar hij Rusland bereikte. De Moskouse regering in haar voorlopige machteloosheid onderhandelde met de geallieerden van Rusland, om de oorlog voort te zetten, indien het sowjet-regiem voldoende steun zou ontvangen. Het was vooral Trotzki, die zich in die winter van 1917—18 beijverde met de militaire missies der Fransen en Engelsen in contact te blijven. Vooral echter door de tegenstand van Clemenceau en het wantrouwen der Britse conservatieven bleef die hulp uit en werden de betrekkingen verbroken. Nu was de sowjet-regering genoodzaakt, met de Duitsers de vrede van Brest-Litowsk te sluiten. Daartegen verzetten zich de sociaal-revolutionairen, die — evenals de meeste andere linkse groepen — een guerrilla wilden voortzetten in de hoop, dat het Duitse Rijk zou ineenstorten, besmet door de Russische revolutie zelf. De bolsjewiki echter vreesden niet slechts, dat zulks militair onmogelijk was, zij waren beducht voor de ontbinding van de Russische staat zelf. In de nu door Duitsers bezette Oekraïne woedde de guerrilla desondanks, en de wanhopig tegen de Duitse plundersaars vechtende boeren ontvingen generlei hulp uit Moskou, dat immers de vrede had getekend.

PARTIJ ZEGEVIERT.

Toen, als protest tegen Duitsers en bolsjewiki samen, doodden de in het terrorisme bekwame links-sociaal-revolutionairen te Moskou de Duitse gezant von Mirbach. Dit was voor de regering het sein, om de partij der rebellen buiten de wet te plaatsen, en deze maatregel was het begin van een serie stappen, waardoor

successievelijk alle andere bewegingen dan de bolsjewistische werden verboden. Dat beduidde, dat in de sowjets op gezag der regering nog slechts partijloze medewerkers der bolsjewiki en deze zelf zitting mochten hebben. De democratie werd verstoord en vervangen door een partijdictatuur. In sommige streken geschiedde deze zuivering laat. In Kroonstadt pas in 1921, toen de troepen onder Trotzki en Tsjoetsjasjefski oprukten tegen de sowjet, die zich autonoom had verklaard, in de Oekraïne in een reeks van gevechten waardoor in datzelfde jaar de sowjets, die gestreden hadden tegen de Duitsers en de Witgardisten, nu „gezuiverd” moesten worden met geweld. De legers van de libertaire-gezinde Machno en van de sociaal-revolutionairen werden ontbonden, hun leiders vervolgd, gedood of verbannen. Machno ont kwam naar het buitenland en stierf in Parijs.

Deze strijd tot herstel van het centrale gezag ging gepaard met het opheffen van de keuze der eigen officieren in het leger, het invoeren van militaire- en arbeidsdiscipline, het grondvesten ener partijdictatuur. De strekking evenwel was in de winter van 1917—18 al merkbaar geweest. Zij had Rosa Luxemburg geïnspireerd tot het schrijven van een protest tegen de Russische opvatting van de „dictatuur van het proletariaat”.

CRITIEK ROSA LUXEMBURG.

Rosa Luxemburg dan, die de bolsjewiki beschuldigde, „de ideologie te hebben geleverd (door hun brallende nationalistische frazeologie) waardoor de veldtocht der contra-revolutie werd gemaskeerd, waardoor de positie der bourgeoisie werd versterkt, die der arbeiders verzwakt”, en die aandrang op internationale solidariteit over de nationale grenzen heen, schreef, toen zij in de zomer van 1918 in de gevangenis te Breslau vertoefde, ook over de opvattingen van de dictatuur der communisten in Rusland, dat deze aan de massa politieke scholing onthielden door geen politieke vrijheid te erkennen. Wat zij zelf onder dictatuur van het proletariaat verstaat is verandering van de basis der samenleving. Niet meer het kapitaal, maar het proletariaat regeert, als begrip, als idee, want dit proletariaat vertegenwoordigt de nieuwe mensheid. Op deze nieuwe basis moet evenzeer de democratie wor-

den erkend als de heersende burgerij dat deed in West-Europa. (Men ziet, hoe zij het feit miskende, dat Rusland nu eenmaal een gans andere ontwikkeling had doorgemaakt, en dat wat het Westen onder socialisme verstond, in Rusland uitheems was, zoals de wijsbegeerte van Hegel en het Marxisme). De proletarische klasse, zegt zij, is niet een eenvormige massa (behoort dit volgens haar niet te zijn) doch een levend veelzijdig organisme. „Vrijheid voor de aanhangers der regering, slechts voor leden der partij, al zijn zij nog zo talrijk — is geen vrijheid. Vrijheid beduidt immer: vrijheid voor andersdenkenden. Niet vanwege het fanatisme der gerechtigheid, maar omdat alle onderrichtende, heilzame en reinigende kracht der politieke vrijheid daarvan afhankelijk is. Haar uitwerking mist zij, indien zij de vrijheid tot een privilege maakt”.

VRIJHEID VOOR ANDERSDENKENDE.

Tegen de opvattingen van Lenin en Trotzki houdt zij staande, dat de socialistische omwenteling geen voorrecht is van een partij, geen monopolie. „Verre daarvan, een som te zijn van klaarge-maakte recepten, welke men slechts heeft toe te passen, is de praktische verwerkelijking van het socialisme als economisch, sociaal en juridisch systeem iets, dat volledig in de nevel der toekomst hangt. Wat wij in ons program bezitten, zijn slechts enige wegwijzers, die de richting tonen, waarin maatregelen moeten worden gezocht, en bovendien zijn zij overwegend van negatieve aard. Wij weten zo ongeveer, wat wij ter zijde hebben te stellen, om de baan vrij te maken voor het socialisme. Dit zelf kan slechts evolutionnair produkt zijn. Het socialisme laat zich niet bij oekase invoeren. Het heeft een reeks machtsmaatregelen tot voorwaarde. Het negatieve kan men decreteren, het positieve echter niet. De opbouw is onbekend gebied, met duizend problemen. Slechts ervaring is in staat, te verbeteren en nieuwe wegen in te slaan. Slechts onbelemmerd schuimend leven vult duizend nieuwe vormen, improvisaties, heeft scheppende kracht, corrigeert alle fouten.” Openbare vrije contrôle is onmisbaar. De „dictatuur van het proletariaat” volgens haar is geen afschaffing van de democratie, maar haar volledige toepassing door de klasse, die

de mensheid vertegenwoordigt, en nimmer van één partij. Ten slotte erkent zij, dat Rusland het probleem niet kan oplossen: het moet door de ganse wereld worden uitgewerkt. In Rusland werd het gesteld, niet tot klaarheid gebracht.

PARTIJ EN SOWJETS.

De rol van de sowjets is desondanks teruggebracht tot louter formele functies. De grondwet van 1936 zegt dienaangaande in artikel 97: „De sowjets van afgevaardigden der werkers (noot: de meerderheid bestaat steeds uit staatsbeambten) zullen de werkzaamheid van de bestuursorganen die onder hen staan richten, het handhaven van de orde verzekeren, evenals het in acht nemen van de wetten en de bescherming der rechten van de burgers, de plaatselijke economische en culturele opbouw leiden en de plaatselijke begroting opstellen”. Maar welke organen zij zullen controleren, welke wetten zij zullen handhaven, welke rechten de burgers hebben, dat hangt niet van hen af. Bovendien bestaan zij slechts uit partijgenoten en volgzaam partijlozen (andere partijen zijn immers niet toegestaan) zodat bij voorbaat critiek en ingrijpen van onder-op onmogelijk is gemaakt. Volgens artikel 34 zal de sowjet van de Unie van Socialistische republieken bestaan uit afgevaardigden, die elk 300.000 burgers vertegenwoordigen. De sowjet der nationaliteiten — die de onderscheiden volkeren vertegenwoordigt — bestaat uit gedelegeerden dier republieken, autonome gebieden en dergelijke, maar ook hier is van vrije verkiezingen geen sprake, want al mogen de partij, vakbonden, coöperaties, jeugdbonden en culturele organisaties kandidaten stellen, deze zijn alle partijgenoten of goedgekeurde partijlozen. Vrijheid van spreken, van pers, van vergaderen en verenigen enz. is nimmer vrijheid voor andersdenkenden. Het hele apparaat is opgebouwd als een leger, en bij ons weten is het leger nimmer een voorbeeld van democratie geweest in de politieke zin van dit woord.

VROEG KAPITALISME.

Indien wij op grond van deze tot hertoe voortgezette analyse ons afvragen, wat Rusland ons heeft te zeggen, wat het voor het

Westen kan betekenen, dan is het nodig, te onderzoeken, in hoeverre de ontwikkeling naar een dictatuur op innerlijke noodzaak berustte. Indien dit absolute centrale gezag niet was ingesteld, wat zou er dan zijn geschied? Het is inderdaad niet denkbeeldig, dat het Russische Rijk dan zou zijn ontbonden, en wel voornamelijk in een reeks van zwakke staten met sterke autonomie der Sowjets. Even waarschijnlijk zou geen opeenhoping van voldoende kapitaal zijn mogelijk geweest, om een grote industrie te stichten. Economisch zou het land overwegend agrarisch, vóórkapitalistisch zijn gebleven, industrie-producten hebben moeten invoeren tegen vee en graan, dat echter door primitieve bebouwing van de bodem en onvoldoend deskundig fokken slecht zou zijn betaald. Een achterlijk land, dat ten prooi zou zijn gevallen aan buitenlandse speculanten. Evenals in Spanje of China ware het inderdaad zeer wel mogelijk, dat de bodemrijkdommen zouden zijn geëxploiteerd door buitenlandse kapitalisten en dat gedeeltelijke kolonisatie het gevolg zou zijn geweest. Niemand kan deze slechte kansen over het hoofd zien. Zij bewijzen echter, dat het land economisch te achterlijk was, om federalisatie te dulden, daar tot de kracht ener moderne maatschappij haar machtige industrialisatie noodzakelijk is, die bij ontbinding in losse gemeenschappen moeilijker gedijt. De stelling van Marx, dat industrialisatie voorwaarde is voor socialisme (want voor een overvloed, welke socialisme mogelijk maakt) ondersteunt de veronderstelling, *dat de voorwaarden voor werkelijk socialisme niet in Rusland aanwezig waren*, niet voor een autoritair noch voor een libertair socialisme, en dat het land dezelfde faze door moest als andere naties in hun periode van vroeg kapitalisme.

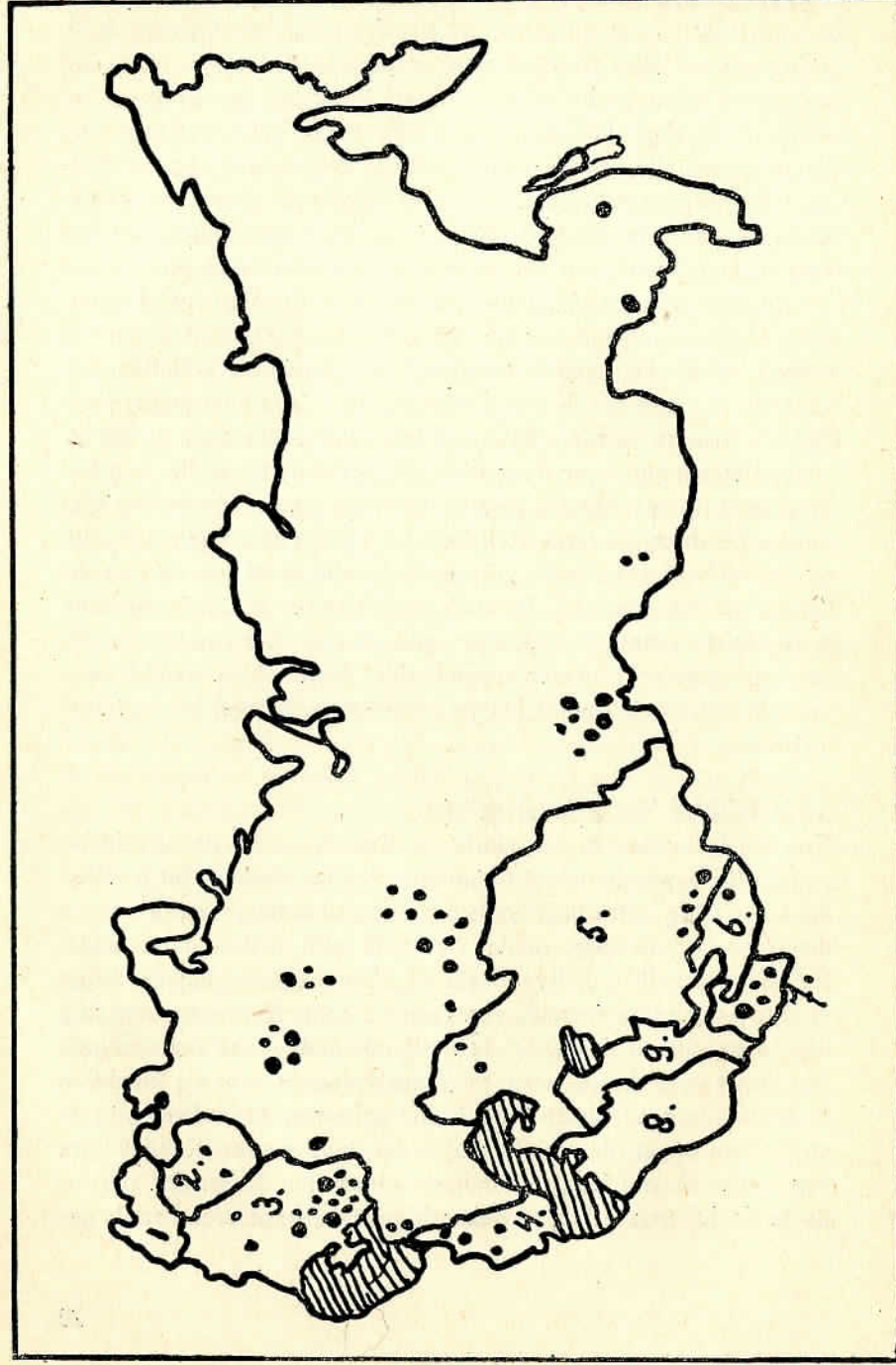
ACHTERLIJK ABSOLUTISME.

Dat is een eerste conclusie: Rusland was de wereld niet ver vooruit, behalve dan in de ideologie ener minderheid (die echter ook elders ter wereld werd aangetroffen) doch stond nog op de drempel van feodalisme naar een onbekende (later staatskapitalisme gebleken) vorm van samenleving. De tweede factor die leidde tot de dictatuur is echter minstens zo belangrijk. Immers slechts een volk dat voldoende evenwicht heeft gevonden tussen vrijheid

en gezag, dat door een lange redelijke opvoeding het gezag heeft verinnerlijkt, zodat de eisen der gemeenschap leven in het individu, kan vrij zijn. Aan niemand wordt vrijheid geschonken. Zij moet veroverd worden, niet slechts op tyrannen, maar ook op het machtswellustige Ik. Elke samenleving, die gedurende eeuwen de felste tegenstellingen kent van radicale vrijheidsbegeerte, individualisme, separatisme enerzijds en van absoluut gezag, massavorming en centralisatie anderzijds, is te zeer verscheurd, om het evenwicht te vinden in een revolutie. Voor Rusland was helaas — ook psychologisch bezien — het dilemma absolutisme of avontuur. Het absolutisme was de veiligste weg, het bracht de minste risico's mede, het voerde terug tot het gevestigd verleden. De vrijheid, te zwak om de autoritaire machten, die allerwegen leefden, de baas te worden, zij moest bezwijken, niet door de heerszucht der massa, maar door die ener minderheid, welke een beroep deed op een, slaafse tradities gewend zijnde, kinderlijke menigte, die de hoge-eisen-stellende en verantwoordelijkheid vragende vrijheid (hoe zeer ook vereerd) ontvlucht om de gemakkelijke gehoorzaamheid, die noch eigen denken noch voortgezette inspanning vraagt, te verkiezen, gehoorzaamheid aan een overigens geïdealiseerd, schier vergoddelijk leidder. Niet omdat Rusland zo ver, maar omdat het zo achter was, verviel het in basolutisme.

STUWEND NATIONALISME.

Een derde invloed is ten slotte de Russen — en de wereld — noodlottig geworden: het nationalisme. Niet slechts, dat in Rusland het oude patriotisme ook in de geesten sterk leefde en een dictatuur begunstigde, omdat het volk zich bedreigd gevoelde. Een der wezenlijke drijfveren tot elk chauvinisme is immers angst voor de vijandige wereld, een angst die de Russische regering levend houdt om daardoor de nationale eenheid te bestendigen, een angst ook, die de beste voedingsbodem is voor de vlucht in de kudde, in het collectivisme, in het geloof in de verlosser, in de vader, een angst die van de massa een kind maakt. Rampzaliger was evenwel, dat het nationalisme elders het Russische patriotisme slechts versterkte, en gezonde reden gaf tot vrees, zoals ge-

DE SOWJET-UNIE.

Het grootste deel van Rusland wordt gevormd door de Federatieve Sowjet-Republiek (R. S. F. S. R.), het belangrijkste lid der Sowjet-Unie, waarvan het grondgebied zich over Europa en Azië uitstrekt. Andere republieken zijn : 1. de Baltische. 2. Wit-Rusland. 3. de Oekraïne. 4. de Kaukasische Republieken. 5. Kazakstan. 6. Kirgizezen-republiek. 7. Tadzjikstan. 8. Toerkmenistan. 9. Oesbekistan.

De stippen geven aan, waar zich dichte bevolkingscentra bevinden.

bleken is, toen het Duitse nazisme de wereld overviel. In 1917 bleef de omwenteling beperkt tot Rusland, omdat in de randstaten (de Baltische landen, Polen, Roemenië enz.) het nationalisme groter kracht bleek dan internationale socialistische verbroedering. Na 1933 (een in meerdere opzichten fataal jaar) bleek duidelijk, dat niet de sociale vraagstukken, maar de *nationale* in de gehele wereld op de voorgrond stonden, en dat de utopisten, die hadden gemeend — misleid door de bloeitijd van het liberale kapitalisme met zijn internationale tradities en zijn optimisme — dat de periode van het nationalisme voorbij was, dat internationale verbroedering nabij was, dat deze idealisten zich vergist hadden. Nimmer in de historie is het nationalisme zulk een drijvende kracht geweest als thans.

EXPANSIE-DRANG.

Het nationalisme echter, zoals elke idee welke leven wil, moet zich een te verwerkelijken doel stellen, het moet expansief zijn. Geen der overwinnende landen in de laatste oorlog (met enkele uitzonderingen wellicht) is ontkomen aan de verleiding, te trachten zijn grondgebied uit te breiden. Zo is ook het Russische nationalisme — gedragen door zovele verschillende volkeren — tegelijk imperialistisch, en zijn doeleinden zijn wéér te geven door de strekkingen van het Panslawisme. Dat daarbij niet-Slawische volkeren — als de Baltische — eveneens op historische gronden worden ingelijfd, bevestigt slechts de stelling, dat het moderne nationalisme in dienst staat van enkele grote mogendheden, die de kleinere opslokken of in hun invloedssfeer brengen. Dit geldt met name voor Amerika en Rusland. Het Britse Rijk is door de nationalistische krachten in Azië zeer verzwakt, doch in Europa vindt het in die zin een schadeloosstelling, dat het — ook economisch gedwongen — zijn invloed uitbreidt over West-Europa. Het is duidelijk, dat andere geschillen — klassenstrijd, politieke ideologieën enz. — thans ondergeschikt worden aan de noodzaak te kiezen voor het ene of andere machtige land, en dat aldus toch weer nationalistische tendenzen de andere overwoekeren, al kiest menigeen zich dan een „tweede vaderland”. Rusland nu, met zijn oude messianistische ideeën van uitverkoren te zijn om de wereld

te redden van het materialisme of kapitalisme, vindt in deze nationale mythe een sterke aansporing en kracht tot expansie.

MESSIAS STALIN.

Ten slotte dan is het vurige en onmatige patriotisme in Rusland overgebleven, dat de waarde van de leider zo hoog verheft als nimmer een Marxist — voor wie de productieverhoudingen en haar ontwikkeling immers doorslaggevend zijn — heeft durven dromen. De socialistische kameraad is „generallissimus” geworden, zoals de kleine officier die de Franse revolutionnaire regering eens diende tot keizer Napoleon werd. Geen woorden zijn te geweldig, om hem te bewieroken. In de „Iswestia” van 15 December 1945 vond men een brief gepubliceerd, door een half miljoen Russen ondertekend (uit Omsk en omstreken) waarin men lezen kan: „Leve ons geliefd sowjet-vaderland, leve de machtige partij van Lenin, leve onze geniale leider en veldheer, de organisator der wereldhistorische overwinningen van ons volk, onze geliefde en eigen kameraad Stalin”. Kinderlijke aanhankelijkheid aan de Vader? Goed. Maar... socialisme? Dat de „Internationale” als volkslied op 15 Maart 1944 is opgeheven en vervangen door een hymne op het grote Rusland is kenmerkend voor het definitieve einde van een revolutionair tijdperk en een communistische ideologie. In het Lenin-museum, in het Gorki-museum (en Gorki, van huis uit eerder anarchistisch gezind, is toch lange tijd in oppositie geweest tegen de bolsjewiki) prijken thans de portretten van Stalin, die ieder verdringt. Natuurlijk: in hem vereert en vergoddelijkt het Russische volk zichzelf, het identificeert zich met hem, hoe groter het Stalin voorstelt hoe machtiger het zichzelf voelt. Men moge een vrome massa deze vorm van zelf-aanbidding (met masochistische trekken voor de gehoorzame onderste lagen) gunnen, hoe zou zij ons in het Westen iets kunnen zeggen, iets kunnen bieden om onze eigen zo ondermijnde beschaving te herstellen en te hernieuwen?

GEESTELIJKE GRONDSLAGEN.

Het was Koestler, die niet onjuist de strekkingen van de Russo-fielen aldus weergaf: 1. Het succes in de oorlog bewijst de supe-

rioriteit van de Russische geest. 2. Ten einde deze meerderwaardigheid in het licht te stellen moet men geen aandacht schenken aan feiten, die zulks schijnen te weerleggen; de hongersnood van 1932—33 bijvoorbeeld werd jaren doodgezwegen, zelfs in de pers van het land waar hij woedde (de Oekraïne) en indien het feit sindsdien is erkend, dan slechts om te betogen, dat desondanks de kracht der natie ongebroken is, wat te meer haar vitaliteit bewijst. 3. Aldus is het geoorloofd tweeërlei waarheid te belijden: één voor de ingewijden, die beter weten doch met het oog op het geloof der massa, dat niet mag worden geschokt, deze werkelijkheid ontkennen of haar vervalsen; één voor de vrome massa. Aldus kon men betogen, in de grote processen ter zuivering, dat Zinowjew, een der vermaarde leiders van weleer, een agent was van de Britse Intelligence Service. 4. Reactionnaire maatregelen, als doodstraf voor stakers, worden gerechtvaardigd met het oog op hun tijdelijkheid en hun betekenis voor het grote doel, dat de ideale menselijkheid zal verwerkelijken. 5. De „Jezuïetische” moraal, dat het doel de middelen heiligt, wordt in alle consequenties aanvaard. Ook de „Jezuïetische” stelling, dat een ingewijde minderheid, goed onderlegd, leiding moet geven aan een niet-ingelichte massa. 6. Het geloof, dat in wezen van de grondbeginselen nimmer wordt afgeweken, ook indien de schijn dit weerlegt. De mythe der onfeilbaarheid moet worden gered met sofistieke redeneringen. Daar immers de basis-industrieën en grondstoffen zijn genationaliseerd, blijft Rusland te allen tijde het vaderland van alle arbeiders.

Men kan er aan toevoegen, dat de onfeilbaarheid van Stalin een dogma te meer is, dat psychologisch (door het vader-complex) moet worden verdedigd.

CULTUURVIJANDIG WOUDE.

Alles samenvattende kan men zeggen, dat het een machtige vergissing is, te menen, dat ons heil uit het Oosten zou moeten komen. Er is een tijd geweest, bijvoorbeeld in de twaalfde eeuw, dat Rusland, toen zijn centrum Kiew was, een cultuurland kon worden genoemd, omdat het in onmiddellijk contact stond met de Zwarte Zee en Constantinopel, dat weer tal van tradities der

beschaving van het Oostelijk bekken der Middellandse Zee had bewaard. De inval echter der Tartaren, juist in het land der Zwarte Aarde, dreef de nog onafhankelijke Russen naar het besloten Midden-Noorden, met als hoofdstad Moskou. Vandaar uit, gescheiden van de Middellandse Zee en van de Oostzee (die overigens geen ijsvrije havens kende en slechts een zwak cultuurmilieu was) moest Rusland zich opnieuw ontwikkelen. Het is een bekend en niet-weerlegd gezegde, dat de zee cultuur schept, de steppe niet en dat het woud cultuurvijandig is. Eerst in de achttiende eeuw hervatte Rusland, zowel in de Zwarte Zee als in het Noorden, het contact met Europa. Het Zuid-Oosten had toen niet veel te bieden en de in die tijd overwegende Franse beschaving — men kent de betrekkingen van Catharina de Grote met de Franse filosofen — werd slechts bezit van een kleine elite, die nog grotendeels, omdat zij leefde van de horigheid der massa, ongeneigd was, deze verlichting te doen doordringen in het achterland. De schrik der Franse revolutie deed de heersende klassen zich daarop tot het Pruisische geestesleven wenden: in Hegel zag men de steunpilaar voor het absolutisme. Liberalisme en socialisme konden slechts clandestien worden geïmporteerd. Men haalt zulk een achterstand niet in met een revolutie, van hoeveel betekenis zij ook voor het land geweest moge zijn. Het droevigste was wel, dat Europese idealen het land bereikten, toen Europa zelf, in verval geraakt, verscheurd door krijg en crisis, geen geestdrift meer kon wekken. Zo ontstond de impasse.

GEEN HEIL UIT HET OOSTEN.

En tot overmaat van ramp teisterde van het Westen uit — dat Rusland had kunnen bevruchten — een tweede ramp, niet geringer dan de inval der Tartaren: de tweede wereldoorlog, die een derde van volk en productievermogen dodelijk wondde, en het reeds vertraagde proces nog bemoeilijkte. Dit alles is echter geen reden, het heil te verwachten uit het benarde Oosten. In eigenlijke zin is een Pan-Europees ideaal een onding. Europa is slechts een beschavingsfactor geworden, voor zover het contact onderhield met niet-Europese landen, over de zeeën heen. Zijn cultuur is een verschijnsel der kusten en naar de Oceanen stromende

rivieren. Het werd bevrucht door Egypte, door Voor-Azië, door Indië en China, vóór het op zijn beurt iets kon schenken aan Amerika. Het kan thans minder dan ooit worden afgesloten van de overzeese wereld. Het moge overdreven zijn te zeggen, dat varen wel en leven niet noodzakelijk is, dat varen noodwendig is voor het leven, lijkt een onbetwiste waarheid. Europa kan niet de lucht inademen, die het uitademt, zonder te stikken. Leven en vrijheid liggen op zee. Instinctief voelen de Russen het evenzeer als ieder ander. Het zou cultuurvijandig zijn, hun een uitweg naar zee te onthouden. Maar niet hun ideologie moet het Westen beheersen; omgekeerd moet Rusland westers worden in de beste zin des woords: in aanvaarding van de zo zeer geschonden idealen van vrijheid en menselijke waardigheid.

HOOFDSTUK II.

INDUSTRIE EN LANDBOUW.

GROND AAN DE BOEREN.

„Kapitalisme is een kwaad in vergelijking met socialisme, maar een zegen in vergelijking met de middeleeuwse productiewijze met klein-industrie en gekluisterde kleine voortbrengers, die aan de genade der bureaucratie zijn overgeleverd”. Aldus Lenin in een beschouwing, die de Nederlandse „Tribune” bevatte (29 Juli 1921) ter verdediging van de Nieuwe Economische Politiek. Deze NEP was ontstaan, toen bleek dat de staat niet bij machte was, het oorspronkelijke door de *sowjets* gewilde communisme door te voeren. Natuurlijk kan men de Russen niet verwijten, dat zij zulk een volslagen communisme niet konden verwerkelijken. Eerste voorwaarde voor socialisme — laat staan voor communisme — is overvloed van producten, en het door oorlog en revolutie zwaar getroffen land, waarvan het Wolga-gebied door hongersnood was geteisterd, kon niet voldoende produceren. Het gevolg was, dat de zwarte markt (de vrije handel) alles overwoekerde, dat pogingen van de *sowjets* om de distributie te beheersen faalden, en dat de regering besloot, door het vrij laten van productie en distributie een beroep te doen op het winst-instinct van de Russische boer om de voortbrenging aan te moedigen. Basis der N.E.P. was het kleine bedrijf der boeren en de kleine industrie. Men vergete niet, dat de bolsjewiki niet slechts de leuze hadden aangeheven van „Alle macht aan de *sowjets*”, welke beduiden kon: aan de gemeenteraden, aan de bedrijfsraden — maar ook die andere, welke daarmee vloekte: „Alle grond aan de boeren”, welke leuze aldus werd opgevat en uitgevoerd, dat deze boeren het grootgrondbezit verdeelden en eigenaren werden van de grond. De „khoetors” nu, die van ouds bestonden los van het feodale grondbezit en van de dorpsgemeenschap (de *mir*) en tot wie ook vele oude Duitse kolonisten behoorden, kregen nu vrij spel, breidden hun getal zeer uit.

STAATSKAPITALISME.

Tal van gewezen horigen en arbeiders werden op die wijze tot kleine eigenaren met de mentaliteit van de „khoetor“ en wilden niets liever dan middenboeren („khoelaki“) worden. Hoewel tal van bedrijven door de staat werden beheerd als grootbedrijven („sowchozen“) konden deze niet goed functioneren bij gebrek aan tractoren. Daar de basis van het land nog immer agrarisch was, en de economische macht van de staat bij gebrek aan groot-industrie niet voldoende, moest de „vrije sector“ wel een ongewone betekenis verkrijgen. Zo ook dreigde Rusland opnieuw in de middeleeuwse productiewijze te vervallen, want met kapitalisme bedoelde Lenin niet deze productievrijheid der „khoetors“ en „khoelaki“.

Hij gaf deze in de agrarische voortbrenging voorlopig „vrijheid om zich te verrijken“, om intussen het volgens hem hoger staande kapitalisme te grondvesten. Daar evenwel Rusland geen kapitalisten kende (de burgerlijke klasse was in dit land zeer zwak geweest en door de omwenteling onteigend) moest de staat de functie van de derde stand overnemen. Het staatskapitalisme deed zijn intrede, en zijn leiders waren staatsambtenaren. Alles wat nu volgde geleek uitermate sterk op de verschijnselen van het vroege kapitalisme in Europa in de eerste helft der negentiende eeuw, met dit verschil, dat het rechtstreeks afstevende op de hoogste vorm van kapitalisme: concentratie in één hand, accumulatie van kapitaal, een trust van uitzonderlijke afmeting. Noodwendig moest dit alles leiden tot grote ontberingen voor de arbeiders, zoals in elk jong kapitalisme, waar de ophoping van kapitaal gaat ten koste van de arbeid, van verbruiksmogelijkheden. Het scheppen van kostbare industrieën — voordat men consumptiegoederen fabriceert — moet het levenspeil laag houden. De staat poogde in geforceerd tempo zijn achterstand bij andere landen (Amerika was het ideaal) in te halen.

LOON DER ONTBERING.

Bij alle nadelen van dit snelle industrialiseren kon het *op de duur* een voordeel hebben: Rusland kon onmiddellijk de nieuwste techniek toepassen, en verouderde kapitalistische systemen — als het

Franse en Engelse — voorbijstreven. Het kon de lijdensperiode van het proletariaat aldus verkorten in verhouding tot die van oudere industrielanden, en indien de oorlog weer niet veel zou hebben verwoest, zou dit zeker zijn gebleken. Credieten verkreeg het voldoende uit de landen, die begerig waren, om in ruil voor hout, graan en olie, machines, schepen en zelfs technici — vooral Amerikaanse — te leveren. De Russische studiec commissie van de universiteit te Birmingham kwam omstreeks 1930 tot de conclusie, dat het vijfjarenplan slechts tot stand kon komen met de hulp der buitenlandse kapitalisten: credieten op korte termijn bleken veel meer te zijn verschaft dan aan het tsarisme (221%) niet het minst door Duitsland, dat na het verdrag van Rapallo (1922) een markt vond in de Sowjet-Unie. In 1932 schatte men de door Duitsland verleende (en gehonoreerde) credieten in totaal op 3 milliard dollar. Onder Brüning verschaftte Duitsland nog voor 700 miljoen marken.

Het nadeel was natuurlijk, dat het buitenland niet werkelijk geld „belegde“ in Rusland, zodat de aflossingen zeer snel moesten geschieden, wat de begrotingen der industrie des te meer belastte. Doch ideologisch kon daaruit munt worden geslagen, omdat de Sowjet-Unie hierdoor onafhankelijk bleef van het buitenland. Alle ontberingen konden door de massa nog worden gedragen, indien men kon bewijzen, dat het staatskapitalisme wezenlijk van het gewone kapitalisme verschilde, doordat het de productiemiddelen tot werkelijk gemeenschapsbezit zou maken. Vandaar de intense propaganda, dat Rusland toch in wezen communistisch was.

VRIJHEID GEEN GESCHENK.

Is het echter te bewijzen, dat de staat synoniem is met het volk? Dat hij inderdaad niet anders dan het belang der massa dient? Duidelijk is, dat hij in handen was van twee miljoen partijleden, en thans van zes miljoen, die vrijwel allen ambtenaren zijn, bedrijfsleiders, propagandisten, politici, autoriteiten, technische leiders, voormannen. De partij bevat een select deel der Russische bevolking, en vertegenwoordigt wellicht op zijn hoogst 10 % van de Russen. Zal deze elite haar macht overdragen op de geleide

massa? De historie leert dit: steeds poogt een heersende kaste haar voorrechten en macht te behouden, ook indien zij de massa onderricht, leert lezen en schrijven, want wat zij lezen en weten mag, is voorgeschreven, staat onder censuur, dient het verbreiden van het blinde geloof aan de leiding. Natuurlijk zal deze massa op den duur gaan denken, dit geloof verliezen, door haar macht concessies afdwingen, de kaste-heerschappij beperken, naarmate de economische omstandigheden verbeteren, de ontwikkeling voortschrijdt. Maar zulk een verplaatsen van macht — naar de sowjets die thans slechts formele organen zijn, onderworpen aan het partij-regiem — naar de coöperaties en collectieve boerenbedrijven („kolchozen”) — naar de gemeenten — zulk een emancipatie zal tot stand komen ondanks de leiding, en in felle strijd met de kaste. Het is niet verwonderlijk, dat vrienden van Rusland vertrouwen hebben in het Russische volk (dat in reactie op het absolutisme wederom in verzet kan komen en dan onder gunstiger omstandigheden en met beter vooruitzichten dan in 1917) maar wel dat zij dit vertrouwen schenken aan een leiding, die naar haar aard niet anders dan autoritair kan blijven, en het dogma harer onfeilbaarheid poogt te redden. Of derhalve het staatskapitalisme tot communisme zal leiden, zal afhangen van de vraag, in hoeverre de massa buiten de partij zich kan doen gelden, in hoeverre opstandigheid van-onder-op zal slagen.

GEEN VRIJE PERSOONLIJKHEID.

Men kan nu het kapitalisme een noodzakelijke fase achten in de historische ontwikkeling, zonder het te idealiseren. En dit geschiedt door de bewonderaars van Rusland door dik en dun. Men kan geen goed woord vinden voor het vroege kapitalisme der negentiende eeuw in Europa. Maar door de tegenkrachten welke het wekte, of die zich handhaafden, kon het in West-Europa nimmer dat absolutistische karakter krijgen dat het in Rusland heeft en het zo gevaarlijk maakt, omdat het zich heeft weten te omhullen met de mythe zijner bijna goddelijke roeping. Het gevolg is, dat terwijl in Europa de strijd tegen het kapitalisme een idealistisch karakter had, mensheidsbevrijdende, stoutmoedige denkbeelden er mee samenhangen en bij de besten met minachting

werd neergezien op hen, die slechts een „betere boterham” nastreefden, in Rusland voor de arbeiders nog geen ander streven bestaat dan om méér loon, afgezien van het alles overheersende patriotisme en de dienst aan een dictatoriale leiding. De begeerte, zich persoonlijk te laten gelden in politiek opzicht, kon nimmer door de partij worden aangemoedigd. Natuurlijk vindt zij een uitweg op andere terreinen. Het is niet waar, dat individualisme de Russen vreemd zou zijn, evenmin als de Spanjaarden, die ondanks eeuwen van absolutisme in vele opzichten karakter bewaarden. Doch dit individualisme wordt verdrongen naar het terrein der kunst (voor zover het althans wordt geduld) van het niet-politieke leven, van de sport waar prestaties van enkelingen tot hun recht kunnen komen, van het liefdeleven. Merkwaardig is evenwel, dat ook hier de staat weer poogt te reglementeren, te uniformeren: regelen vast te stellen voor de kunst, de sportprestatie ondergeschikt te maken aan de nationale ijdelheid, het liefdeleven te onderwerpen aan strenge wetten. Het zal niet aan de regering zijn te danken, indien de Russen hun persoonlijkheid tegen de druk in bewaren — al kan zij die nimmer uitroeien.

TEGEN DE DRUK IN.

Maar elk verzet tegen de uniformering prikkelt de regering tot maatregelen. De secretaris van het centrale bestuur der partij, Zjdanow, heeft in 1946 zijn banbliksems geslingerd tegen de literatuur der „duisterlingen” die deels burgerlijk, deels decadent zouden zijn, omdat zij de kunst niet in dienst stelden van de wederopbouw. De zwaarst-beschuldigde van hen was Mikhail Zosjtsjenko, van wie Zjdanow zeide: „Indien hij zich niet wil aanpassen, laat hij dan uit de literatuur verdwijnen”. Juist zulke krasse woorden bewijzen echter slechts, hoe machteloos de regering staat tegenover een voorkeur en wil, die beslist zijn. Want de veroordeelde auteur hield niet slechts zijn vrijheid, zijn boeken bleven overal te koop en vonden méér aftrek dan die der officiële schrijvers. Van de met name genoemde „duisterlingen”, Zosjtsjenko, Remizow (die in het buitenland vertoeft) Sollogoed en de dichteres Akhmatowa bleven alle werken verkrijgbaar. In dat opzicht vermag de sowjet-regering even weinig als die van de tsa-

ren. Maar niet van háár gaat de vrijheidsdrang uit. Zeer te betreuren is het evenwel, dat zij poogt de begeerte, een persoonlijkheid te zijn en zich te onderscheiden, aanwendt om een reeks van kleine en bevoorrechte leiders te scheppen. Het Russische staatskapitalisme belooft niet naar behoefte, doch naar prestatie. Het heeft eerst de stootarbeiders (de „oedarniki”) opgewekt door opvoering van hun productie de hoogste lonen te verdienen. Daarna is de waanzinnig werkende Stachanow (van wie werkelijk bovenmenselijke en wonderdadige prestaties worden gemeld) verheven tot symbool en tot held der Sowjet-Unie. Maar al deze inspanningen scheppen groepen, die buitengewoon worden betaald. Zo wordt individualisme aangewakkerd in kapitalistische zin alleen, d.w.z. om materiële voordelen te behalen.

STACHANOW.

In de nacht van 30 Augustus 1933 slaagde een jong mijnwerker in het Donetzbekken er in, veertien maal het gemiddelde aan steenkool te delven. Na enige dagen herhaalde hij deze prestatie en bereikte zelfs 32 maal het gemiddelde, aldus vermeldde de Sowjet-pers. Sindsdien is Stachanow vereerd als een heilige wonderdoener. Hij inspireerde de mijnwerker Djoekanow er toe zoal niet hem te evenaren, dan toch ook 18 maal het gemiddelde te halen. Een ware dweepzucht maakte zich van mannen en vrouwen meester. In een weverij overtroffen twee arbeiders zichzelf met 800 %, en in andere bedrijven doken de Stachanowieten op met soortgelijke cijfers. Natuurlijk kan veel verklaard worden uit verstandige rationalisering der werkmethoden, doch dan blijft toch de noodzaak tot tijdelijke overwerking, als de gegevens niet met propaganda-doeleinden zijn overdreven. In geen Westers bedrijf zou zulk een afjakkeren worden begroet, zelfs niet in staats-bedrijven. Maar men vergeet niet, dat dergelijke prestaties met hoge premies worden beloond, dat een nieuwe loonklasse wordt geschapen, hoog boven de normale. Dat zulk een waanzinnig werken overigens de productie blijvend ten goede zou komen, is onjuist. Dit kan alleen door het regelmatig opvoeren en rationaliseren van de arbeid van allen, door betere machines, door algemene scholing. Nog immer echter is de arbeidsprestatie per man

in Rusland niet te vergelijken met die in Amerika, bewijs hoe ongezond het is op heldenverering en individuele topprestaties een systeem te willen bouwen. Helaas echter is zulk een spectaculair optreden in overeenstemming met de geest van elke dictatuur, die niet liever doet dan de „sterke man” verheerlijken.

ONGELIJKHEIDSBEGINSEL.

Terwijl in het Westen wordt gestreefd naar afschaffing van accoord- en *tailor*-systeem, naar het vaststellen van minimum en maximum-lonen, die niet te zeer uiteenlopen, zijn in Rusland in de loop der jaren de loonverschillen steeds groter geworden: thans verdient de best betaalde (bijvoorbeeld de directeur, die toch ook in staatsdienst staat) dertig maal zoveel als de slechtst betaalde arbeider. Het aantal loonklassen was voor de oorlog reeds ontelbaar, nu met de prestatie als maatstaf, zijn de verschillen slechts groter geworden. Cijfers doen soms weinig ter zake, omdat door de veranderingen in de waarde van de roebel de schommelingen zo groot zijn, dat concrete gegevens binnen het jaar verouderd kunnen zijn. Volstaan wij met enkele gegevens, welke wij bij Koestler vinden, ontleend aan het Russische tijdschrift „Plano-woje Khosjaistwo” („Planmatige economie”) van 1938, en vergeleken door Hubbard met andere officiële cijfers waaruit dan blijkt, dat het gemiddelde loon in koopkracht vóór de oorlog zeer schommelde. Het aantal roebels steeg gestadig (van 66 per week in 1929 tot 254 in 1937) maar de koopkracht bleek in 1929 154 % van die van voor de oorlog en in 1937 slechts 68 % van de vooroorlogse waarde. Dit bewijst, dat de sommen besteed aan versnelde industrialisatie kort voor de oorlog veel hoger waren en meer offers eisten dan in 1929. Maar . . . hoe waren deze ontberingen verdeeld? Sinds Juni 1931 vooral is het hek van de dam. (Stalin had toen gelijkheid een kleinburgerlijke ketterij genoemd.) De „Troed” van 20 Jan. 1936 onthult, dat in een mijn van het Donetzbekken 60 ambtenaren maandelijks 1000—2500 roebels verdienden, 75 dan 800—1000, 400 daarna 500—800, en de overige duizend werkers *gemiddeld* 125. Dat wil zeggen, dat het laagste loon, (minder dan 125 !) een dertigste van het hoogste

was. Hoofdingenieurs, administrateurs aan de top bereiken meer: honderd maal het gemiddelde arbeidersloon.

DE MILLIONNAIRS.

In 1943 verscheen de eerste sowjet-millionnair „door verdienste”, de directeur van een sowchoos (staatsboerenbedrijf) in Kasakstan, Berdjebekow. Hij ging een aantal andere (onder wie succesrijke schrijvers) vooraf. In deze bedrijven verdient een tractorbestuurder tien maal meer dan een landarbeider. In het leger zijn de loonverschillen verbazingwekkend: een luitenant kan honderd maal meer verdienen dan een gewoon soldaat aan toelage krijgt. Ook al wordt dit verdedigd met de redenering, dat de soldaat vrij reizen, roken, enz. heeft en niet kan worden vergeleken met een beroepsofficier, is de tegenstelling toch ietwat onthutsend. En we spreken nog niet van generaals...

De vakbeweging speelt daarbij geen rol. Zij vermag niets. Staking is verboden. De lonen worden eenzijdig vastgesteld door de hoofden der industrie (Prawda, 29 Dec. 1935) en het leidersbeginsel is zo ver doorgevoerd, dat de „Troed” van 8 Juli 1933 reeds schreef, dat „de werkers er geen behoefte aan hadden, zichzelf te verdedigen tegen de regering. Dat is beslist verkeerd. Dat zou beduiden, de bestuursorganen te vervangen. Dat is links-opportunistisch bederf, het ondermijnen van individueel gezag en inmenging in het regeringsbeleid...” De verontwaardiging der kaste-leden over pogingen tot „inmenging” in hun aangelegenheden kan op duizenderlei wijzen door citaten gecommentarieerd worden. De tendenz dringt zich op: de kans, dat staat en volk steeds meer uiteenlopen, is immer gegroeid.

ERFRECHT HERSTELD.

De grondwet van 1936 — die in vele opzichten de omwenteling likwideert — heeft ook het erfrecht weder hersteld. (art. 10) Daarmee is de ongelijkheid door geboorte evenzo ingevoerd als zij in het kapitalisme reeds bestond. Natuurlijk gaat daarmee samen het herstel van het verzekeringswezen, omdat iemand zorg kan dragen, dat bij zijn dood een bepaalde som wordt uitbetaald aan zijn nabestaanden. Het beginsel van ouderdoms- en wezen-

zorg door de gemeenschap — een principe dat in de „oude” kapitalistische landen juist steeds meer aanhang wint — wordt in Rusland verlaten. De maandelijksse ouderdomspensioenen voor arbeiders zijn zeer laag. Zij waren kort voor de oorlog van 30—60 roebel. (Decreet van 8 Jan. 1938). Daartegenover staat dat een der industriële leiders, die zich voor de oorlogsbedrijven zeer nuttig had gemaakt, voor zijn vrouw een pensioen verwierf van 1000 roebels per maand, terwijl de regering zijn weduwe een som ineens van nog 100.000 roebels schonk. (Soviet War News, 2 Aug. 1944). Dat de kinderen der welgestelden aldus een betere opvoeding genieten dan de anderen, behoeft geen betoog. Het komt tot uiting in het percentsgewijze geringer worden van het aantal arbeiderskinderen dat aan de universiteiten studeert, al moet erkend worden dat dit hoger is dan in het Westen (in 1938 ruim 33 %) en dat tot nu toe de mogelijkheden, om tot leidende posities op te klimmen nog groot waren: in 1938 waren nog 55 % der leiders voortgekomen uit de arbeiders en boeren. Doch noodzakelijkerwijze moet de strekking toenemen, om de kinderen der leidende persoonlijkheden in dezelfde stand op te voeden, en niet uit hen de arbeiders te recruteren die gedwongen kunnen worden te arbeiden, waar men hen heen zendt. In 1938 behoorden reeds twee derden der studenten tot welgestelde families en dit percentage neemt eerder toe dan af.

GEZUIVERDE HEERSERS.

Hoe de thans heersende kaste „democratie” opvat kan hieruit blijken, dat het 17de partijcongres werd gehouden in 1934, het 18de... in 1939. Toen waren nog slechts 2,4 % der gedelegeerden partijleden van vóór 1917. Aangezien men niet mag aannemen, dat de vroegtijdige sterfte in het bijzonder woedt onder leden en afgevaardigden der bolsjewistische partij, kan men concluderen, dat de oude garde was „weggezuiverd” door de nieuwe leiders. Vooral na de zuivering van 1937, die uiterst radicaal geschiedde en gepaard ging met het wegwerken van vrijwel alle oude chefs, is de heersende politieke kaste vrijwel geheel vernieuwd. Zij gunt de arbeiders steeds minder vrijheid. Vrij reizen in het eigen land is sinds het decreet van 27 Decem-

ber 1932 niet meer mogelijk: men heeft een reispas. Voor het graven van het Witte-Zee-kanaal en de Turksib-spoorbaan werden een miljoen arbeiders gedwongen in Siberië te werken. Inderdaad werd iets groots verricht. Doch niet door de geestdrift der bevolking, al berustte zij, en werd haar voorgehouden, hoe op deze wijze het vaderland werd gediend. Men kan begrijpen, dat de geforceerde industrialisatie tot zulke maatregelen noopt, en men kan — al naar men de kracht van Rusland toejuicht of niet — haar rechtvaardigen met het argument, dat het doel de middelen heiligt. Doch ten eerste moet men, om het te verdedigen, geloven, dat inderdaad het volk zelf ten leste van dit alles zal genieten, en niet een uitverkoren kaste, dat wil zeggen: men moet aannemen, dat dit volk zelf door zijn macht de elite van haar absoluut gezag zal ontdoen. En ten tweede moet men toch toegeven, dat — zelfs indien zulke methoden in Rusland noodwendig zouden zijn — voor geen Europees arbeider de gedwongen arbeid een ideaal kan zijn.

TEGEN IDEALISEREN DER LEIDERS.

Ons dunkt, dat de vrijheidlievende mens geen ander standpunt kan innemen en dat hij niets liever verlangt, dan te vertrouwen op de regenererende kracht van het Russische volk, te blijven hopen, dat het zijn werkelijke democratie zal veroveren op de huidige heersers, ja zelfs te wensen, dat deze leiders achteraf gebleken technische prestaties zullen hebben geleverd, waarvoor men bewondering kan hebben, al is de prijs bovenmate hoog. Maar vooral dat zij huns ondanks niet de kern van vrijheidsliefde zullen hebben gedood. Gebleken is, dat de drang naar zelfbestemming en medezeggenschap niet groot genoeg is geweest, om de dictatuur te verhinderen. Bewezen is door de feiten, dat de erfenis van eeuwen van absolutisme niet wordt afgeschud in enkele tientallen jaren. Dit is echter geen rechtvaardiging voor een zo dwangmatig regiem. Indien de massa leiding behoeft — en dat zal zij immer — dan moet het toch een ideaal zijn der leiders zelf, zoveel zelfwerkzaamheid te wekken, zoveel individuele zelfontwikkeling te bevorderen, zoveel kritische zin, dat de leiding een levenswijze kan scheppen, welke door het evenwicht der krachten zelve gehand-

haafd kan worden, door innerlijke gebondenheid der samenstellende delen intact blijft. En niet een maatschappij te stichten, welke alleen door volstrekt gezag van boven af kan bestaan. Het moet een pover ideaal zijn, meester te zijn over miljoenen onderdanen, in plaats van een gekozen vertegenwoordiger van vrije mensen. Het laatste zal nooit absoluut worden bereikt, en helaas is de moderne massavorming weinig geschikt voor het bevorderen van zulk een doel. Dit zal echter voor de ware leider een reden te meer zijn, nog hardnekkiger pogingen te doen, het kwaad tegen te gaan en zoveel vrijheid te redden, als mogelijk is. De Russische partijleiders geven van zulk een mentaliteit helaas geen blijk.

GEDWONGEN COLLECTIVISATIE.

Hoe ontwikkelde zich intussen de landbouw? Naarmate de industrie meer tractoren kon leveren, steeg de productie der staatsboerderijen, die konden worden gecontroleerd. De kleine en middenboeren evenwel, die sinds de NEP-politiek min of meer hadden kunnen profiteren van de hun gelaten vrijheid, moesten — toen de staat zich sterk genoeg achtte — worden gedwongen over te gaan tot collectivisatie, en het scheppen van „kolchozen”. Erkend moet worden, dat de talloze vormen van collectieve boerderijen soepelheid mogelijk maakten met vele variaties. In het algemeen — al zijn er volslagen gemeenschapsbedrijven — werd genoeg genomen met het inbrengen in de kolchozen van een deel van het land en het vee en van de arbeidskracht, terwijl de boeren behouden mochten: een eigen lap grond, een koe, pluimvee enz. Bovendien werden de opbrengsten van de collectieve boerderij verdeeld naar de geleverde prestaties. Het bedrijf behoorde niet aan de staat, al komt het onder controle der regering. Het maakt inderdaad aankoop van tractoren en het toepassen van moderner methoden mogelijk. In kapitalistische landen hebben coöperaties vaak veel van deze doeleinden verwerkelijkt, al ging dit niet gepaard met het inbrengen van grond zonder vergoeding, wel de grootste grief der middenboeren. De enorme weerstand der „khoelaki”, die tot een tragedie leidde en tot een zee van persoonlijk leed, toen zij na 1927 werden gelijkwideerd, moet waarschijnlijk worden verklaard uit de gehechtheid aan de

grond van mensen, die vrij waren geweest in die zin, dat zij een eigen bedrijfje konden leiden, en die zich nu weer in afhankelijkheid zagen teruggevoerd. Zou, indien de staat democratisch zou zijn geweest, indien geen zo strenge dictatuur had geheerst, de hervorming niet met minder schokken zijn gepaard gegaan?

DRAMA DER KHOELAKI.

Het drama van de khoelaki verdient nog bijzondere aandacht. Het kan waar zijn, dat de gemeenschapszin dezer midden-boeren niet groot genoeg was, maar kan een samenleving, die een nieuwe bevoorrechte kaste schept, een beroep doen op zulk een opofferingsgezindheid? Mag men verwachten dat bezittende boeren van ganser harte aan hun onteigening medewerken ten bate van een staat, waarin zij het instrument moesten zien van een klik? Bovendien had de NEP hun een vrijheid geschonken van handel, die het hard was weer af te staan. In December 1927 werd aan het partijcongres medegedeeld — welk besluit natuurlijk werd bekrachtigd — dat het de khoelaki niet meer was toegestaan, arbeiders in dienst te hebben. In Januari 1928 werden ze uitgesloten van de sowjets. Op 7 November 1929 verklaarde Stalin hun de oorlog in een artikel („Het jaar van de grote crisis”) waarin hij de landbouw zeide te willen collectiviseren en industrialiseren, om de producten dienstbaar te maken aan de arbeiders, die het vijfjarenplan moesten uitvoeren. De vrije markt moest worden beperkt. In Januari 1930 werd de likwidatie ingeleid van tien tot twintig miljoen zelfstandige bedrijven, die moesten worden samengevoegd onder staatscontrôle. Het geschiedde snel en gewelddadig, de politieke politie (de Gépéoe) leidde de zuivering van wie onwillig werden geacht. Men schat dat vijf miljoen mensen werden verplaatst, onder jammerlijke omstandigheden, dat honderdduizenden gezinnen werden uiteengerukt, dat daarbij tienduizenden omkwamen in verbanningsoorden en door verpaupering.

HONGERSNOOD VAN 1932—33.

Toen de maatregel was doorgevoerd, schrok de regering van de gevolgen. Op de 2de Maart 1930 wierp Stalin de schuld van zich

af door in een artikel, dat ironisch was getiteld „Duizelig van het succes” de met geweld gedwongen collectivisatie te veroordelen, althans te critiseren, en de blaam er voor te werpen op Gépéoe en bureaucratie. Tijdens de terreur — want dat was het voor de khoelaki — hadden dezen veel vee geslacht, soms om te eten, soms uit wraak, soms om te ontkomen aan de betiteling „khoelak” en om door vermindering van bezit verbanning te ontgaan. Niettemin, hoewel de terreur tegen personen geringer werd na Stalin's rede, was het kwaad geschied: de verarming was ontzaglijk, goede boeren (of zij dan ál of niet egoïstisch waren geweest) waren uitgeschakeld of gedood. De collectivisatie in de graandistricten geschiedde in ontworichte dorpen, de productie daalde, de staat rekwireerde desondanks zoveel mogelijk. In de periode van 1932 tot 1933 brak een hongersnood uit, bijna zo hevig als die in het Wolgagebied tien jaar daarvoor. De veestapel was met de helft verminderd, dorpen niet zelden voor de helft ontvolkt. Hoevelen stierven, kan niet worden gezegd. De regering beval, de publicatie — misschien zelfs het bijhouden — der statistieken te staken. Zo blijft de schatting der omgekomenen van drie tot zeven miljoen. Het resultaat was uit één oogpunt der algemene politiek onbeduidend. Kolchozen waren gevormd, maar niet alleen daalde de productie en was het leed onnoemelijk, maar weldra nam de vrije sector, die men de kolchos-boeren liet, toch weer zo'n vlucht, dat nieuwe „khoelaki” onder andere naam weer verschenen.

NIEUWE MAATREGELEN 1946.

Principieel kan men inderdaad, nu de rationalisatie en de behoefte aan vaak dure machines zo dringend zijn geworden bij de moderne productiewijze, geen bezwaren inbrengen tegen het systeem der coöperatie en der collectivisatie. Het verliezen evenwel van het gemeenschappelijke beschikkingsrecht, indien de staat te ver van het volk afstaat, moet verzet kweken. Ten slotte heeft het feit, dat offers werden gevraagd van de meer welgestelde boeren, doch dat grove ongelijkheid bleef bestendigd in beloning, zodat op andere wijze de klassenverschillen toch weer op erger wijze opdoken, de gemeenschapszin niet bevorderd. Het wreekte zich in de oorlog, toen door verzwakking van de contrôle bijna elk lid

van de kolchozen geleidelijk zijn privaat bezit ging uitbreiden ten koste van de collectiviteit, en de vrije markt — die steeds bleef bestaan voor de individuele productie — zich gestadig uitbreidde ten koste van de geregelde distributie. Decreten van 1946 hebben verordend, dat het oorspronkelijke collectieve bezit moet worden hersteld. Maar in deze heeft de staat niet gehandeld als in de ergste tijden der vervolging. Wel zijn de van Duitse en vijandige sympathieën verdachte families, vooral van de „khoetors”, verspreid op harde wijze: ganse families zijn uiteengerukt en overgeplaatst naar ver verwijderde oorden, vanwaar zij schaarse vergunningen krijgen, elkander te bezoeken. Er zijn evenwel graden van hardheid en de methode is niet te vergelijken met die van de ergste likwidatie der khoelaki. Overwegend wordt aan de kolchozen gelegenheid geboden, de oude toestanden te herstellen, en het individuele bezit wordt in beginsel gehandhaafd, voor zover het niet met grondusurpatie gepaard gaat. Door veredeling echter kan elke boer op zijn eigen grond zijn welvaart vermeerderen, evenals de collectieve opbrengst.

DE KAPITALISTISCHE SECTOR.

Deze betrekkelijke gematigdheid komt voort uit het feit, dat in het gehele leven der Sowjet-Unie de verschillen in persoonlijke welvaart nu zo groot zijn, dat de vrije markt — gevoed door wat ieder aan particulier bedrijf bezit — voorziet in een behoefte der nieuwe rijken. De staat legt beslag tegen vastgestelde lage prijzen op een deel der voortbrengselen van staats- en collectieve bedrijven voor de distributie; de coöperatieve winkels en restaurants betrekken eveneens tegen gematigde prijzen hun waren van niet-particuliere productie-eenheden; maar daarnaast bestaat een vrije sector: de zogenaamde „commerciële” winkels en restaurants, waar de hoogbezoldigden terecht kunnen tegen prijzen, die wij „zwart” zouden noemen en die hier „vrij” heten, en waar zij gebruiksvoorwerpen en levensmiddelen vinden die als luxe kunnen worden aangemerkt. Dit stuk vrij kapitalisme heeft in de oorlog — zoals overal — een hoge vlucht genomen, want zoals in de kapitalistische landen zijn tijdens de krijg hoge premies gegeven voor bijzondere prestaties, waardoor de ongelijkheid in

lonen slechts kon toenemen. Indien over de ganse linie de productie stijgt, valt te verwachten, dat de prijsverschillen tussen „vrije” en „officiële” artikelen vermindert en in dat geval zijn ingrijpende maatregelen onwaarschijnlijk, want wat zouden de nieuwe rijken met hun hoge inkomsten moeten doen, indien zij er niet méér comfort voor zouden kunnen verwerven? Alleen indien de distributie van gecontroleerde goederen zodanig zou teruglopen, dat de ontevredenheid der niet-bevoorrechte massa een gevaar zou worden, kan men maatregelen verwachten tegen deze vrije en dure handel. Dit is een kwestie van opportuniteit en niet van beginsel.

PROCESSEN.

Na de Khoelaki-catastrofe werden schuldigen gezocht: Zinowjew en Kamenew werden beschuldigd van sabotage en van het smeden van een „contra-revolutionnaire” complot. De zuivering na de hongersnood was formeel geschied, nadat in December van dat jaar de communist Kirow was gedood door Nikolajew, wiens motieven onbekend zijn gebleven en van wie niet is bewezen, dat hij medeplichtigen had. Behalve de twee genoemde communisten die met 17 andere Leninisten werden gegrepen en gevangen gehouden zijn 14 anderen ter dood veroordeeld. Men zou menen, dat zij voor schuldig werden gehouden. Dan vergist men zich echter. Want onmiddellijk na de moord waren reeds 103 anderen als veroorzakers van de aanslag zonder vorm van proces terechtgesteld. Over de oorzaak der zonderlinge bekentenissen — die voor iedere buitenstaander flagrant onwaar moesten zijn, — hebben velen zich het hoofd gebroken. Koestler heeft gepoogd, een politieke en psychologische verklaring te geven in zijn roman „Nacht in den middag”. („Darkness at noon”). Voor „westerlingen” is dit alles niettemin weinig verstaanbaar ... of te duidelijk.

ZONDERLINGE BEKENTENISSEN.

Na de genoemde processen volgde nog een golf van andere, tot dat de grote kwamen in 1937 en 1938. Achtereenvolgens werden veroordeeld en deels terechtgesteld een serie van generaals, die tot dien toe hun diensten hadden verleend aan het regiem.

Tsjoetsjatjewski (die zich in 1921 reeds had onderscheiden bij het vernietigen van de vrijheidlievende beweging in Kroonstadt) en verschillende andere minder bekende militaire leiders, wie men spionage ten laste legde ten bate van Duitsland. Wat hadden deze hooggeplaatste lieden dan toch kunnen winnen bij het verkopen van een land, waarin zij zo hoog waren gestegen? Daarop volgden oude bolsjewiki, Boecharin, Rykow, Rakowski, Krestinski en anderen, die konden worden betrappt op het bekennen van volslagen onware feiten. Trotzki zou een onderhoud hebben gehad met Hess. Ene Joerin zou een onderhoud met Trotzki hebben gehad te Kopenhagen in een niet bestaand hotel. Een zekere Stroilow verklaarde in 1930 illegaal te hebben gewerkt in het Ruhrgebied en toen te zijn gearresteerd door de Gestapo... die er nog niet was! Towski, Zinowjew, Radek zouden met Trotzki hebben samengezworen, om Stalin ten val te brengen, maar al deze lieden waren immer verbeterd vijanden van Trotzki geweest, en wat zou deze machteloze banneling hun ooit hebben kunnen bezorgen aan macht? Zeer terecht heeft men van „heksen-processen” gesproken: zozeer was voor Stalin de figuur van Trotzki een nachtmerrie, dat hij hem — zoals Hitler de Joden — beschuldigde van al wat er verkeerd ging. Eerder een pathologisch dan een politiek geval. Hebben de beklaagden bekend, om hun families te redden? Is hun lijfsbehoud beloofd, als zij een bekentenis aflegden? Het mysterie is nimmer opgehelderd.

DISTRIBUTIE-PAKKET:

Laten wij nog een ogenblik stil staan bij het leven van de tegenwoordige Russische arbeider. De veranderingen sinds September 1946 zijn weinig gunstig. Brood steeg in prijs met 250 %, andere levensmiddelen met 150 % gemiddeld. Een familie van man, vrouw en twee kinderen, waarvan de man 1000 en de vrouw 500 roebel verdient per maand (de waarde van de roebel is zeer gedaald) moet 600 tot 700 roebels betalen voor het distributie-pakket. Terwijl voorheen op de vrije markt aardappelen 3 à 4 roebel per kilo kostten, deden zij in de winter van 1946—47 13—15 roebel. Vrij brood steeg van 8 tot 40 roebel, terwijl groenten en zuivelproducten van drie tot vijfmaal zo duur werden. De droog-

te was daaraan voor een groot deel schuld, maar de gevolgen er van waren gelijk die, welke men in kapitalistische landen ontmoet, en erger. Daar de UNRRA-hulp voor de getroffen gebieden ophield, moest men dus met ondervoeding in het Westen rekening houden.

Wat bevatte het distributie-pakket? Brood: een pond per dag. Vet: 800 gram per maand. Suiker: een pond per maand. Vlees of vis: 2200 gram per maand. Thee: 50 gram per maand. Lucifers: 3 doosjes per maand. Uit graan bereide levensmiddelen — zoals bij ons haverhout, macaroni enz.: 1500 gram per maand. Het lijkt, hoewel vrij eenzijdig, zeker voldoende, hoewel groenten en aardappelen ontbreken, die toch zeer belangrijk zijn, evenals men vergeefs zoekt naar een portie kaas, een ei, melk, enz. die in de vrije handel ontzaglijk duur waren. (Winter 1946—47). Ook suiker is onvoldoende. Men houde er bovendien rekening mede, dat kantoorbedienden 20 % minder hebben en kinderen, ouden van dagen, niet-werkende vrouwen enz. 40% minder. Veel erger is, dat men soms een maand achter is met het uitreiken der rantsoenen en dat bijv. in plaats van suiker zoetigheden, met saccharine gemengd, worden verstrekt. Het vleesrantsoen was trouwens hoog, omdat vele jonge dieren moesten worden geslacht bij gebrek aan veevoeder door de droogte (wat niet geldt voor Siberië).

BELASTING-SYSTEEM.

Het belastingsysteem in de Sowjet-Unie bewijst, hoezeer wij hier nog met kapitalisme te doen hebben. De staatsinkomsten van 1945, 1946 en 1947 (begroot) zijn 302, 322 en 394 milliard. Uit indirecte belastingen — die dus gelijkelijk arm en rijk treffen, al zijn de zwaarst-belaste luxe-voorwerpen natuurlijk toch alleen voor de welgestelden te koop — wordt verkregen: 123, 190 en 254 milliard. Uit directe belastingen — progressief, zodat de minst-bezoldigden ook het minst betalen — slechts 40, 22 en 27 milliard. Dit is een volstrekt onsociale tendenz. Elke vooruitstrevende politiek poogt de meeste staatsinkomsten uit de hoogste inkomens te halen, omdat indirecte belastingen met de verschillen in inkomsten geen rekening houden en de massa der kopers het

meest betaalt. De winstbelastingen zijn niet veel veranderd: 16, 16 en 18 milliard. Erkend moet daartegenover worden, dat een deel der inkomsten weer aan de massa ten goede komt, omdat zij het meest van de sociale diensten profiteert, en de uitgaven daarvoor zijn over genoemde jaren: 62, 80 en 107 milliard. Een zelfde strekking ziet men echter in Engeland, waar het gezondheidsplan, de kinderopvang, ouderdomsrenten enz. veel meer eisen, $4\frac{1}{2}$ maal het percentage van 1914. Dat investeringen in de nationale economie van 74, 95 tot 131 milliard zijn gestegen, spreekt vanzelf.

STIJGENDE PRIJZEN.

Merkwaardiger is nog, hoe deze tendenzen ook op financieel gebied merkbaar zijn. De Britse „Economist” wees er op, dat economische theorieën, die vóór de oorlog nog als kapitalistisch uit de studieboekjes werden geschraapt, nu weer als onfeilbaar gelden. Tijdens de oorlog speelde geld geen rol: de productie was hoofdzaak. We zagen reeds, hoe als overal zich een zwarte (vrije) handel ontwikkelde. Tal van bedrijven werkten zonder begroting. En wat kenmerkend is: door hoger lonen aan te bieden, trokken zij de beste arbeiders tot zich. Een merkwaardig proces: zelfs de sterkst-planmatige economie wijkt in geval van nood. Om de hoogste productie te bereiken, werd elke planmatigheid verstoord. Niet slechts hierdoor stegen de productiekosten. Evenzo door de in gans Europa zo sterke moeheid der arbeiders in een langdurige oorlog. In elk land liep de productie per arbeider sterk terug, in Rusland evenzo. De stijgingen in de prijzen waren in 1946: bouwmaterialen 25 %, luchtvaart 43 %, houtindustrie 67 %, bakstenen 47 %, cement 39 %. Dat loonsverhoging — door inflatie van het geld — noodzakelijk wordt, is duidelijk: totaal aan lonen in 1940 was 162 milliard, in 1946 echter 280 milliard. Dat wil zeggen, dat 4 % meer arbeiders 70 % meer loon ontvingen, en voor 1947 is een stijging met weer 20 % voorzien. Gegeven echter de enorme stijging van de prijzen — vooral op de vrije markt — en het gebrek aan consumptiegoederen, kan men berekenen, dat alle loonsverhogingen achter de prijsstijging komen aansukkelan. Het feit, dat het meeste geld verdwijnt in de

zakken van de boeren, voor hun vrije producten, accentueert nog de schaarste in de steden.

NIEUWE STANDEN.

Volgens het vijfjarenplan van 1945—50 moeten in de jaren 1946—47 vijf miljoen arbeiders meer worden ingeschakeld. Van waar moeten zij komen? Door de demobilisatie kwamen er in 1946 drie miljoen vrij. De overigen moeten komen uit de jongeren en de vrouwen. Bovendien wordt het werken in productieve bedrijven van ambtenaren aangemoedigd. Landbouwkundigen bijv. op bureaux zullen 25 % minder verdienen dan die op het land. Daar het echter — evenals in Engeland — dan nog moeilijk is, het benodigde aantal te verkrijgen, wil men de arbeidsprestatie opvoeren, en wel met 20 %. Dit geschiedt, door het „Stachanowisme” op onaangename wijze aan te wakkeren. In de eerste plaats heeft men de bepaling gemaakt, dat het standaardloon pas wordt bereikt, indien men 20 % meer presteert dan voorheen. Wie daarónder blijft, zal door boeten zeer in loon achteruit gaan. Wie echter nog boven de norm komt, zal op uiterst royale wijze premies ontvangen. Zowel naar beneden als naar boven zullen dus de afwijkingen van het gemiddelde loon toenemen. In collectieve contracten, welke de vakbonden met de industrie-trusts hebben gesloten (April 1947) zijn deze bepalingen uitgewerkt. Ook voor de sowchozen en de kolchozen zal het beginsel gelden, dat loon niet meer wordt betaald naar het aantal werkdagen, maar naar de verkregen oogst. Weliswaar werd ook vroeger groot verschil gemaakt in salaris (doordat bijv. een monteur per dag vijf standaard-werkdagen kreeg uitbetaald) maar nu zal geen landarbeider of kleine boer in sow- of kolchos meer zeker zijn van zijn minimum-loon, dat zal afhangen van het product.

De kloof tussen de arbeiders zal zich in hoge mate verbreden, de spanning tussen zich uitslovene en sterke, en langzame of minder krachtige arbeiders zal toenemen. Binnen de arbeidersklasse zal de differentiatie nog slechts toenemen.

GEEN NIEUWE BASIS.

De industrie, welke in geen deele voldoet aan de in het vijfjarenplan berekende behoeften (met uitzondering van het Donetzbek-

ken, dat in 1946 weer 70 % van zijn vooroorlogse productie bereikte) is precies zo als in andere geteisterde landen ontwricht. Van de in het vijfjarenplan 1945—1950 voorgenomen huizenbouw werd in het eerste jaar slechts een twaalfde volbracht, wat voor de twintig tot dertig miljoen Russen, die door de oorlog onderdak hebben verloren, een hard gelag is. Men vergeet niet, dat zelfs bij vervulling van het plan iedere Rus nog maar in 1950 over 4 vierkante meter woon-oppervlakte zal beschikken. Dit is niet slechts weinig bevorderlijk voor de arbeidslust en de rust der vermoeide werkers, maar ook niet voor de door de regering gewenste bevolkingstoename. Gebrek aan cement, hout en bakstenen zijn hier ernstiger hinderpalen dan tekort aan steenkolen. In de tractoren-industrie is de achterstand groot. Terwijl de machine-industrie overigens weer tamelijk op gang wordt gebracht (in 1946 was de voortbrenging hier 50 % hoger dan in 1945) kon men dit geenszins zeggen van de productie van consumptiegoederen, welke ondanks het nijpende tekort aan alles maar 20 procent was gestegen. Nu is de overweging, om eerst de zware industrie te herstellen en dan pas de lichte, economisch wel begrijpelijk. Maar de arbeidsvreugde zal er niet door meerderen, omdat nogmaals een groot deel van de opbrengst van de arbeid wordt opgehoopt in deze zware industrie en niet beschikbaar komt voor de verbruiker, die met zijn loon weinig kan kopen. Hetzelfde verschijnsel als in de kapitalistische wereld, welke veel van de oorlog heeft geleden. Dat beduidt, dat Rusland er niet in is geslaagd, een werkelijk nieuwe economische basis te leggen voor zijn herstel.

OORLOGSGEVOLGEN.

De oorlog heeft de door ons geschetste tendenzen in de Russische politiek en economie dus nog slechts versterkt. In 1946 vormde de Sowjet-regering een „Organisatie voor kolchozen-aangelegenheden”, welke zou staan boven het gereorganiseerde ministerie van landbouw en onder leiding kwam van Andrejew, die bij de collectivisatie reeds een grote rol had gespeeld. Tevens werd Kaganowitsj secretaris van de partij in de Oekraïne, hetzelfde als wat Stalin was voor geheel Rusland: dictator. In de Oekraïne

toch waren de tendenzen, om het privaatsbezit ten koste van de kolchozen uit te breiden, het sterkst geweest. In de voorheen bezette gebieden was in 1946 de productie nog slechts de helft van die van voor de oorlog, en er waren 5 miljoen H.A. grond onvreemd aan de kolchozen. Merkwaardigerwijze echter bleken niet alleen de boeren zelf grond te hebben „bezet”, maar volgens een wet van 7 April 1942 was het fabrieken, kantoren en organisaties toegestaan eigen bedrijfstuinen te exploiteren, en dit was geschied op zo grote schaal, dat ongeveer 85 procent van de onvreemde grond niet door particuliere boeren, maar door deze bedrijven bleek te zijn genaast. In de Oekraïne was het alleen procentsgewijze het meest het boerendom, dat van de verwarring had geprofiteerd. Dat de Sowjet-regering alle grond weder in kolchos-bezit wenst, welke daartoe vroeger behoorde, komt voort uit het verlangen, voldoende producten te verkrijgen (tegen lage — officiële — prijs) voor distributie onder industrie-arbeiders, ten einde niet gedwongen te zijn, de lonen nog meer te verhogen. Dat men zich overigens het staats-kapitalisme niet absoluut moet denken en de vrije sector niet moet onderschatten, bewijst het feit, dat ook vóór de oorlog de staat slechts één derde van de oogst opkocht voor distributie in steden en industriële centra.

GEVAARLIJKE STAATSMACHT.

Is het overdreven, op grond van dit alles te zeggen, dat Rusland is een jong-kapitalistisch land, dat echter rechtstreeks afstevende — vóór de catastrofe van de oorlog zulk een slag gaf aan de planmatige opbouw — op het bereiken van de hoogste vorm van kapitalisme: de trustvorming, niet slechts in de industrie, maar ook in de landbouw? Dat alle kwalen van het vroege kapitalisme zich vergroot hebben voorgedaan? Dat de enorme macht van de ene kapitalist — de staat — heeft geleid tot wanverhoudingen, die een zich geleidelijker ontwikkelend soortgelijk systeem óf niet heeft gekend, óf heeft overwonnen? Dat derhalve in geen enkel opzicht dit eigenaardige stelsel de bewondering kan wekken van de West-Europese mens, die aan zijn culturele tradities en zijn sociaal verantwoordelijkheidsgevoel is gebonden? Bewondering

voor technische prestaties kan men ook laten gelden voor Amerika, en dan op groter schaal. Vrij zeker is een „Amerikanisering” van Rusland te verwachten. Maar weinigen zullen verlangen naar het Amerikaniseren van Europa. Weinigen zullen hunkeren naar deze enorme macht der leiders, het als kind beschouwen der massa, het overdonderen met reclame en leuzen, het standaardiseren van de mens en de levensvormen. Het ware gemeenschappelijke geluk schuilt in de mogelijkheid, dat op sociaal-verantwoorde wijze ieder dit geluk vindt op eigen wijze, ieder kans krijgt zichzelf te verwerkelijken. Indien het communisme daartoe méér kan bijdragen dan het kapitalisme, dan is het welkom. Doch dan alleen op die wijze, dat het de individuele vrijheid niet doodt. Denkbaar is dat zo vrijwillig-mogelijke, democratisch gegroeide collectieve productie en distributie elk mens ontheft van de zorgen en angsten voor het dagelijkse bestaan. Mogelijk is het, dat zonder staatsalmacht organen der gemeenschap zelve dit ideaal verwezenlijken, op vele onderscheidene wijzen. Staatsalmacht echter is een gevaar voor mens en beschaving.

NOODWENDIG INDIVIDUALISME.

Het was Oscar Wilde, die in zijn „Soul of man under Socialism” betoogde, dat het ware socialisme moet mogelijk maken, dat de mens niet wordt beoordeeld, naar wat hij *bezit*, doch naar wat hij *is*, en dat in die zin gemeenschapsbezit van productiemiddelen de individuele vrijheid kon bevorderen. „Het nieuwe individualisme, in welks dienst het socialisme staat, of het dat begeert of niet, zal volmaakte harmonie zijn. Het zal datgene zijn wat de Grieken zochten, maar niet volledig konden verwezenlijken — behalve in de gedachte, — omdat zij slaven hielden en hun te eten gaven. Wat de Renaissance zocht, maar niet volkomen kon verwezenlijken — behalve in de kunst — omdat zij slaven hield en hen liet verhongeren. Het zal volledig zijn en elk mens zal er zijn vervolmaking door vinden. Het nieuwe individualisme is het nieuwe Hellenisme”.

Is dit ideaal niet edeler dan dat der Russische leiders?

HOOFDSTUK III.

HUWELIJK, KERK, WETENSCHAP.

LOSSER GEZINSVERBAND.

De geschiedenis van het huwelijk in de Sowjet-Unie is in zekere zin een afspiegeling van de ontwikkeling der verhoudingen op elk gebied. Men weet, dat vanouds de utopisten en socialisten zich een zodanige omwenteling van levenshouding en zeden hebben voorgesteld, dat zij meenden, dat ook het bestaande huwelijk niet op de oude wijze, namelijk gebonden aan het huishouden, kon blijven voortbestaan. Het huishouden immers was een sociale organisatie, die een cel vormde in de economie der ganse gemeenschap. Het „particuliere bedrijf”, zo het heette, wortelt in het gezin als „bedrijf”, en kapitalisme en huishouden zijn onverbrekkelijk aan elkander verbonden. Niet slechts dat utopisten als Saint-Simon en Fourier — in het voetspoor van Plato feitelijk — zich nieuwe vormen van liefdeleven droomden, ook de Marxisten namen dienaangaande een zeer radicaal standpunt in. Het duidelijkst is dit weergegeven door August Bebel in zijn „De vrouw en het socialisme” (1877) die met een kennelijk voorliefde voor het geïdealiseerde matriarchaat (dat volgens hem met primitief communisme zou zijn samengegaan) het patriarchale gezin te lijf gaat. Men weet, dat de strekking van het kapitalisme in zijn vroege en zijn oorlogsontwikkeling is, door vrouwen- en zelfs door kinderarbeid het gezin uiteen te rukken. Dat jeugdorganisaties, moderne verkeersmiddelen, feminisme enz. de uithuizigheid en de gezinsontbinding bevorderen. Men voege daarbij het feit, dat goedkope restaurants, café's, bioscopen, wasserijen enz. functie en sfeer van het gezin vervangen, en men kan uit de ontwikkeling van het kapitalisme afleiden, dat het op den duur het gezinsverband losser zal maken.

SOCIALISATIE VAN HET GEZIN.

De Marxisten nu meenden, dat de ontwikkeling der burgerlijke maatschappij de socialistische nabij bracht, en dat de eerste reeds

de weg bereidde voor de tweede, waaruit moest worden afgeleid, dat het socialisme het burgerlijke gezin niet meer zou kennen. Door arbeid van man en vrouw — waardoor zij beiden economisch onafhankelijk zouden worden — zou het huwelijk niet anders meer zijn dan een liefdesband zonder financiële noodzaak, zonder nog een sociaal contract te zijn. Tijdens de werkuren zou dan gelegenheid aanwezig moeten zijn voor het doen verzorgen der kinderen door anderen dan de ouders: in crèches, bewaarscholen, kindergemeenschappen die de gewone scholen zouden moeten vervangen, waar de kinderen gevoed, verzorgd, onderwezen, kortom tot waardige leden der gemeenschap opgeleid zouden worden. Natuurlijk konden de moeders ook zelve in zulke inrichtingen — waarvoor vele vrouwen zouden worden vereist — werkzaam zijn. Even logisch wilde men de ouders hun kinderen niet ontnemen. Men achtte echter de onmiddellijke opvoeding door de ouders voor de kinderen zelf minder goed dan een van liefderijke deskundigen in een ideale omgeving. En zeker kan men erkennen, dat de kern van deze opvatting gezond is, en dat tal van „werkscholen” en modelinternaten” reeds deze weg zijn opgegaan.

KINDERVERZORGING MOEILIJK.

In Rusland nu, waar de vrouw voortkomt uit de boerenstand en aan werken veel meer is gewend dan de echtgenote van de kleine burger, ook wanneer deze verproletariseert, kostte het generlei moeite, vrouwenarbeid in te voeren. Hij bestond van ouds, evenals ten onzent bijvoorbeeld in Twente en in tal van andere landen, waar uit de boeren en boerenarbeiders het industrie-proletariaat is gerecruteerd. De nood van de oorlog en de revolutie maakten deelneming der vrouw aan het productieproces nog noodzakelijker. De fabrieken stichtten eigen keukens of de coöperaties eigen restaurants, en zo zou men op weg zijn geweest naar het einddoel, dat de Marxisten zich hadden gesteld, indien de verzorging voor het kind zou zijn verzekerd geweest. Hier echter stuitte de bewuste hervorming op onoverkomelijke moeilijkheden. Gebrek aan scholen, aan bewaarplaatsen, aan tehuizen enz. —

de woningnood is altijd in Rusland een brandend probleem geweest — kortom de algemene armoede der samenleving verhinderde de uitvoering van het program. Tienduizenden zwervende kinderen, erfenis van het tsarisme, van de revolutie en van de hongersnood, konden nauwelijks worden ondergebracht.

Het was dus niet slechts een revolutionnaire theorie, maar een vaak harde noodzaak, om medische en fysiek-verantwoorde abortus toe te staan en dit „recht der vrouw” in 1924 wettelijk te erkennen. Recht dan, om slechts een gewenst kind ter wereld te brengen, om „meesteres te zijn over haar eigen lichaam”. Feitelijk voorkwam men door deze toelating de grote ellende der clandestiene abortus-praktijken. Wel werden er voorwaarden gesteld (zowel medisch toelaatbaar als sociaal gewenst moest de vruchtafdrijving blijven) maar de deur was geopend voor het operatief voorkomen van ongewenste geboorten.

HET GROTE GEZIN WEER IDEAAL.

Een ramp is deze wet niet geworden. Maar zij beperkte wel zeer de geboorte. Niettemin, indien de toekomst lichter en de kinderverzorging zekerder zou zijn geweest, zou abortus veel minder zijn voorgekomen. Toen evenwel de industrialisatie vele handen behoefde en men berekende, wat een eventuele groot-industrie — nog afgezien van een militaire verdediging — aan arbeidskrachten tekort zou komen, besloot men, zolang de goede levensomstandigheden niet vanzelf uitnodigden tot het voortbrengen van kinderen, de abortus te verbieden. Nadat men hem eerst bemoeilijkte en levendige propaganda maakte voor het grote gezin, stelde de nieuwe grondwet van 1936 abortus zwaarder strafbaar dan de burgerlijke samenleving. Het grote gezin werd aantrekkelijk gemaakt door premies. In 1944 bijvoorbeeld ontvingen de ouders bij de geboorte van een derde kind 1300 roebels en maandelijks 80 roebels, bij het elfde kind 5000 en maandelijks 300 roebels extra. Al naar het aantal kinderen boven de vijf, ontvingen de moeders van grote gezinnen een „moederschapsmedalje”, de orde van „Moeders glorie” of van „Heldin-moeder”. Men is graag held en heldin in Rusland. Natuurlijk wordt de plaats van de moeder dan weder het gezin, haar economische onafhankelijk-

heid is geen ideaal meer. Veeleer is de kerkelijke huwelijksmoraal in ere hersteld, al ontvangt de ongehuwde moeder steun voor haar kind van staatswege.

Niet onvermeld mag blijven, dat de wet die abortus verbiedt — en zeker clandestiene abortus op grote schaal ten gevolge heeft, zoals voorheen het geval was — bij wijze van uitzondering ter discussie is gesteld in bedrijven en op vergaderingen. Toen bij proefstemmingen een meerderheid het verbod niet bleek te willen, werden de discussies stop gezet en werd het verbod bij decreet ingevoerd, omdat men niet meer zeker was van de totale uitslag bij een eindstemming.

HUWELIJK EN LIEFDE.

Begrijpelijkerwijze was deze wet slechts een symptoom. Ook de huwelijksband moest krachtiger worden. Wat dit betreft, was er in de revolutie veel geëxperimenteerd. Aanvankelijk was het getal van hen, die — indien de partners economisch onafhankelijk waren en de kinderen verzorgd konden worden — voorstanders waren van afschaffing van het huwelijk en zijn vervanging door de vrije liefde, niet gering. Hier speelde vooral de oude romantiek uit de school van George Sand een rol: volgens haar was de liefde een natuurlijke en dus gerechtvaardigde drift, die niet gebonden is aan maatschappelijke wetten. Zij was „goddelijk”, de maatschappij kunstmatig en menselijk-klein. De rechten der spontane liefde gingen alle andere te boven. Vooral de jongeren leefden vaak in vrije liefde, en verzetten zich tegen het „dogma der maagdelijkheid”. Lenin was in dezen „burgerlijk”, en monogram ingesteld. Hij maakte de niet-vleiende opmerking, dat ieder toch liever water drinkt uit een schoon glas dan uit één, dat een ander reeds aan de mond had gehad. Tot verontschuldiging der rebelse jongeren moet worden gezegd, dat zij trachtten, hun vrije liefde zeer rationalistisch en on-erotisch te verdedigen. Ten eerste meenden zij, dat sexueel leven zo „natuurlijk” (fysisch) was als eten en drinken en om simpele zinnelijke bevrediging vroeg (wat blijkbaar een vergissing is) en ten tweede, dat de revolutie hen zo opeiste, dat zij geen huwelijk konden aangaan noch een gezin konden stichten. Een theorie, waarin men (zij het veel normaler) ten-

denzen van vroegere sekten herkent, die zich wijden wilden aan iets veel hogers dan het gewone bestaan.

ECHTSCHIEDING BEMOEILIJKT.

De experimenten brachten ontzaglijk veel conflicten mede, vooral door de onverantwoordelijkheid der mannen (de film „Bed en Sofa” is een aanklacht tegen de man en een aanmoediging voor de vrouw, om een kind te willen) die de vrouw in de steek lieten, indien zij zwanger was, maar tevens door de coquetterie der vrouwen, die evenzo veroveringen wilden maken als haar partners. Om het kind te beschermen, werd bepaald, dat de ongehuwde moeder het vaderschap kon doen vaststellen en dan aanspraak kon maken op een uitkering van de man, omdat de gemeenschap te arm was, voor het kind te zorgen. Hetzelfde geschiedde, indien de vrouw was gescheiden (de scheiding was in de aanvang zeer gemakkelijk, omdat het huwelijk als een particuliere overeenkomst gold) en de vroegere echtgenoot verplicht moest worden, voor zijn erkend kind te betalen. Mevrouw Kollontai heeft in haar „Wegen der liefde” over deze en andere problemen haar verhalen geschreven, die getuigen van de talloze moeilijkheden.

Aangezien alles ten slotte neerkomt op de verzorging van het kind en gemeenschapszorg daarvoor onvoldoende was, besloot de regering, de ontbindbaarheid van het huwelijk te belemmeren en aldus de beide ouders, te verplichten, bijeen te blijven met het oog op de kinderen. De laatste wetten dienaangaande, van Juli 1944, ontzeggen de ongehuwde moeder het recht, een man aan te spreken voor steun. Zij bepalen, dat alleen wettelijk-gehuwden hun rechten kunnen doen gelden. Zij bemoeilijken de echtscheiding. Men is verplicht, de aanvraag eerst te publiceren in de dagbladen — die geen haast maken met plaatsing — dan volgen verzoeningspogingen, die al evenveel tijd eisen — en dan wordt de zaak verwezen naar een hoger hof, tot in vijf instanties. Kosten: 500—2000 roebels, plus advocaten-honoraria, zodat alleen hoger geplaatsten zich de weelde kunnen veroorloven, te scheiden, indien al een rechter scheiding durft uitspreken.

KERKELIJKE HUWELIJKSMORAAL.

Aangenomen, dat de Russische samenleving te arm en te weinig verlicht was voor stoutmoedige experimenten op het gebied van lossere huwelijksbanden, dan is het vervallen in het andere uiterste toch wel tekenend voor wat wij reeds constateerden: dat door gebrek aan evenwicht dit volk vervalt van extreme vrijheidsdrift tot middeleeuwse gebondenheid. Niet slechts, dat het huwelijk praktisch niet meer te ontbinden valt. Vrijgezellen en huwelijken met minder dan drie kinderen worden extra belast. In het algemeen is deze moraal het best te vergelijken met die in het katholieke Italië, en het verwondert niet, dat toen het indertijd door Mussolini en de Paus gesloten verdrag ter sprake kwam bij het opstellen van de nieuwe grondwet (Maart 1947) en de katholieken het voortbestaan van dit „accord van Lateraan” aanbevalen, de communisten vóór stemden, hoewel hierdoor het godsdienst-onderwijs op school een katholiek monopolie blijft en het huwelijk niet ontbonden kan worden. Het was dus niet bepaald juist, wat de „Prawda” schreef op 9 Juli 1944, „dat voor het eerst in de geschiedenis van volkeren en landen het moederschap door de staat wordt beschermd...” en dat zulks in Rusland alleen geschiedde...

Zo is ook in deze de Sowjet-Unie teruggekeerd tot de tradities der kerk, van Rooms- en Grieks-katholieke kerk te zamen. Dat de geestelijkheid haar positie ook weder bevestigd zou zien, kon niet uitblijven.

TSAAR EN PATRIARCH.

De Russische kerk is een schepping van de Oost-Romeinse Christenen, die in Constantinopel hun centrum vonden. Hoewel het Grieks-katholicisme (of orthodoxie) in Rusland niet afweek van de grond-leerstellingen der moederkerk, werd het van Constantinopel gescheiden door de invallen der Tartaren, en toen het verval van het Oost-Romeinse Rijk — dat in 1453 in handen viel der Turken — onvermijdelijk was, scheidde de Russische kerk zich — reeds in 1448 — af. Een eigen kerkelijk hoofd, een patriarch, kreeg zij in 1589, en met deze centralisatie ging het scheppen van het Russische Rijk samen. Het Huis Romanow is

gesticht door de zoon van een patriarch. In de daarop volgende strijd om de macht tussen vorst en patriarch delfde de laatste het onderspit. In 1666 werd hem alle wereldlijke macht ontnomen en Peter de Grote hief het patriarchaat in 1700 op, waarmee hij de benoeming der bisschoppen in eigen hand hield, de kerkelijke goederen controleerde — onder Catharina de Grote werden zij staatsbezit — zodat de popes staatsambtenaren werden. Het hoogste gezag werd sinds 1721 uitgeoefend door een synode, waarvan de tsaar voorzitter was, en die niet veel anders deed dan de eenmaal door zeven concilies vastgestelde leer verdedigen. Een sterk onderscheid werd nu gemaakt tussen de gestudeerde monniken (zwarte priesters) die ongehuwd bleven en de kerkelijke leiders werden, en de eenvoudige slecht geschoolde, gehuwde priesters, die voor een groot deel tevens boeren waren, doch niettemin gewantrouwd werden door de gelovigen, wat verklaart, waarom de sekten zozeer bloeiden en de „raskoloniki” zulk een invloed verkregen, als reactie op het absolutisme en het geloof aan „vadertje tsaar”.

SCHEIDING KERK EN STAAT.

Toen nu de revolutie van 1917 de tsaar afzette en de kerk los stond van de staat, koos een (onvolledige) kerkeraad een nieuwe patriarch, voor het eerst sinds 1700. Deze, Tichon, een vijand der revolutie, en zelfs van het bolsjewistisch regiem, werd in 1922 gearresteerd door de regering en toen hij in 1924 overleed, benoemde hij eigenmachtig tot zijn voorlopig opvolger Peter van Kroetisk, die in 1925 werd verbannen. Intussen was in 1923 een splitsing tot stand gekomen, doordat de leiders der „levende kerk” het sowjet-regiem aanvaardden onder leiding van de metropoliet Sergius, een priester uit de oude school, die evenwel met zijn tijd mee wenste te gaan. Desondanks bleef de kerk verlamd, niet slechts door de scheuring, maar ook doordat de onmetelijke klooster- en kerkgoederen (een half miljoen hectaren) werden onteigend door de boeren en de staat. De misbruiken binnen de kerk waren ontzaglijk geweest. Terwijl gehuwde dorpspopes 4 à 500 roebels per jaar verdienden, leefden monniken met concubines van inkomens tot 4000 roebels, leenden zij geld tegen woeker-

rente en verfraaiden hun kloosters en kerken. Trouwens ook het zedelijk leven van de gewone pope was gewoonlijk niet verheffend (drankmisbruik was groot) te meer, daar het hem was verboden te hertrouwen indien hij weduwnaar werd en dan dus wel (zijn gezag niet versterkende) onwettelijke liefdesbanden aanknoopte. Door de scheiding van kerk en staat werd dit alles grotendeels gelijkwideerd. De staat, die in beginsel vrijheid van geloof en belijdenis erkende, stond van de kerken — in Moskou waren er twee duizend (alle kleine kapellen medegerekend) — er zoveel af als de gelovigen behoefden, en richtte de andere in als musea, als vergaderzalen en zelfs als werkplaatsen. De basis der kerk scheen ondermijnd.

ERKENDE PATRIARCH.

Tevens bepaalde de regering, dat priesters de diensten mochten leiden, indien het priesterschap hun beroep was. Dat beduidde dus, dat de dorpspriesters te kiezen hadden tussen hun boerenbedrijf en hun kerk. Kozen zij de laatste, dan mochten zij geen boerderij behouden, geen lid zijn van kolchozen, zij hadden derhalve als niet-productieve elementen generlei recht. Het aantal popes liep ontzaglijk terug. Toch bleven vrijwel overal de kerkdiensten voortgang hebben, en het moge waar zijn, dat de kerk niet vrij was, zij werd minder belemmerd dan alle andere van het bolsjewisme afwijkende organisaties, die in het geheel niet werden geduld. Gezien het absolute van de dictatuur was de kerk nog niet het slechtste af.

In 1936 werden bij de nieuwe grondwet aan de priesters alle burgerrechten teruggeschonken. Hun beroep werd als sociaal werk erkend. Toen de oorlog dreigde, bleek de kerk een hechte steunpilaar voor de natie, en indien men een brochure leest als die van Rev. Stanley Evans (in 1945 door uitgeverij „Pegasus” in het Nederlands uitgegeven onder de titel „De Russische kerken en de oorlog”) dan leest men met welk een trots de kerk verhaalt van haar steun bij de oorlogvoering. Zij was geen vijfde kolonne der Duitsers. Ze vervulde weer geheel haar oude functie van beschermster van het Heilige Rusland, zij het nu onder Stalin. Op 4 September had de historische ontmoeting plaats tussen Sergius

en Stalin. (Hoe doet zij denken aan die van de paus met Napoleon na de verzoening!) Daarbij gaf Sergius de wens te kennen, het patriarchaat te herstellen, en Stalin gaf er zijn zegen op. Dat was noodzakelijk, want de wet op de godsdienst van 1929 schreef voor, dat kerkelijke conferenties (dus ook de vergadering van bisschoppen en de Heilige Synode) vergunning behoefden van de regering. De bisschoppen kozen nog in 1943 Sergius tot patriarch.

ROME TEGENOVER MOSKOU.

Nu de band tussen staat en kerk is hersteld en weer als voorheen de kerk in dienst staat van het wereldlijk regiem, ontplooit zij een koortsachtige activiteit, niet zozeer nog in Rusland zelf, als wel daarbuiten. Alle orthodoxe kerken in de bezette randsstaten, in de Balkan en in het Nabije Oosten hebben de banden met Moskou hersteld. Verscheidene van hen hebben zich weer onder de patriarch gesteld. Orthodoxe kerken in de randgebieden, die — hoewel Grieks-katholiek — de Paus hadden erkend, en „geunifieerd” heetten, zwoeren na 1945 de Paus af en erkenden de patriarch. Sindsdien is er in Europa een strijd gaande tussen Rome en Moskou. Beide zijn absolutistisch, beide gebieden te geloven op gezag, beide bevorderen huwelijk en grote gezinnen, beide zijn verbonden met wereldlijke machten. De sterkste steunpilaar voor Rome zijn nu de Amerikaanse katholieken — met de strijdbare kardinaal Spellman — die een hecht blok vormen van 25 miljoen uit Ierland, Polen, Italië, Spanje enz. afkomstige landverhuizers. Aangezien de Amerikaanse politiek botst tegen de Russische, kan het niet anders, of Rome moet alle hulp van Amerika verwachten. Engeland is geen betrouwbare bondgenoot, niet slechts uit zwakte, maar omdat de Anglikaanse kerk immer grote verwantschap heeft gevoeld met de Russische en steeds naar blokvorming tegen Rome heeft gestreefd. Niet slechts een deel der Labourleden en der liberalen pleiten in Engeland voor betere verstandhouding met de Russen, ook kerkelijke tradities wijzen die richting uit, al schijnt voorlopig Engeland te zeer aan Amerika te zijn gebonden.

GODLOZEN VERDWIJNEN.

Vraagt men zich af, hoe de massa des volks reageerde op de regeringspolitiek, dan moet men erkennen, dat de anti-kerkelijke activiteit — later door de Godlozen gekanaliseerd — eerst veel steun ondervond. Toch was deze strijd tegen de kerk niet anti-theologisch of theoretisch gericht. Hij wees de boeren er op, hoe de kerk steeds het tsarisme had ondersteund, hoe vele misbruiken waren ingeslopen, hoeveel bedrog er met relikwieën had plaats gevonden, hoe weinig de priesters zelf geloofden, enz. Dergelijke klanken had men van Tolstoi dikwijls vernomen — die een veelgelezen schrijver bleef — en men behoefde er Christus en het Evangelie niet om te haten. Weliswaar werd de anti-aardse strekking van dit Evangelie afgekeurd, de hemel — om het met Heine te zeggen — „overgelaten aan de engeltjes en de mussen”, maar een vrijdenkersbeweging in de eigenlijke zin van het woord was zij niet. Daarvoor was de Godlozen-actie te zeer aan de regering en de politiek van het vijfjarenplan gebonden. Zij deed goed werk, voor zover ze vertrouwd maakte met de beginselen van de natuurwetenschap, geneeskunde en hygiëne, ze was „materialistisch” zoals alle ervaringswetenschap dat is, en alle politiek die is gericht op vermeerdering van de productie, maar zij verdiepte zich niet in wijsgerige bespiegelingen. Naarmate echter de staat de kerk overwonnen achtte, werd de Godlozen-beweging overbodig. Het officiële standpunt werd ongeveer, dat de wetenschap God niet kent, maar dat daardoor zijn nietbestaan nog niet wordt bewezen, een voorzichtige zienswijze, die naast de kennis plaats laat voor het geloof, en beide sferen poogt te scheiden, zonder dat zij elkaar hinderen.

KERK GESTEUND.

Veel beter ware het, indien de staat zich in het geheel niet bezig hield, noch met anti-religieuze noch met godsdienstige propaganda, en de scheiding van kerk en staat consequent doorvoerde. Zulk een scheiding bestaat echter niet. De kerk heeft in Rusland voor haar organisatie toestemming van de regering. Als dank riepen de bisschoppen bijv. die in 1943 Sergius als patriarch mochten kiezen, alle Christenen der wereld op om „een tweede

front te vormen” en verklaarden zij „alle verraders van geloof en vaderland” vogelvrij. Van haar kant liet de regering de Godlozen-actie uitsterven. Anti-godsdienstige musea zijn verdwenen en hoewel de vrijheid van ongodsdienstige propaganda evenzeer is gewaarborgd bij de wet als die der religieuzen, hangt het af van het standpunt der regering, of de ene of de andere zal bloeien. Onder deze omstandigheden is het uitgesloten, zich een beeld te vormen van wat er in het Russische volk leeft. Zeer zeker is de onkerkelijkheid zeer groot, vooral in de steden. Maar er schijnen wel godsdienstige en geen anti-godsdienstige bijeenkomsten te zijn. Bij gebrek aan gegevens is het een slag in de lucht, te beweren, dat het Russische volk steeds godsdienstig is gebleven, of dat het eigenlijk ongodsdienstig is en zowel onder het tsarisme als onder het bolsjewisme maar formeel om redenen van staat ter kerke gaat. Waarschijnlijk zijn er zoals overal ongelovigen en gelovigen, al is de verhouding niet vast te stellen. Vrij zeker is het, dat onder de jongere generaties het ongeloof zeer verbreid is. Men mag benieuwd zijn, hoe de regering tegemoet wenst te komen aan de geestelijke behoeften der onkerkelijken, nu zij die der kerkelijken heeft bevredigd door hun priesters vrijheid en middelen te schenken om te onderwijzen en voor te gaan in de dienst.

MESSIANISME.

Hier nu blijkt een keer te meer het volslagen onbevredigende van de huidige situatie. Bij gebrek aan vrijheid van het geestelijk leven, kan niet „ieder zalig worden op zijn eigen wijze”. Zo ontstaat de neiging de gelovigen het vertrouwen in God en Christus te laten, de ongelovigen te doen bouwen op Lenin en Stalin. Terwijl dan de kerk de bijbel bezit en de uitspraken der concilies als onfeilbaar richtsnoer, heeft de partij de geschriften van Lenin en Stalin als fetisjen. In die zin zou men kunnen spreken van een religieuze massa, maar dan in de jammerlijkste zin van het woord. Want aldus is massa-gezindheid, kudde-liefde en horde-haat beider deel. Zo wordt noch de ware werkelijkheid gekend, noch de rede ontwikkeld, noch het zedelijk oordeel gezuiverd. Maar de suggestibiliteit welke de massa (waarin het individu is onderge-

gaan) eigen is, wordt aangewend voor psychische onderworpenheid aan de Leider, voor blind geloof aan oncontroleerbare en onredelijke stellingen. De mens wordt instrument in handen van een zich superieur wanende elite, die hem leert, dat hij zich offeren moet voor een groots en hoog-menselijk doel, zonder dat hij in staat is, de verhevenheid daarvan te beoordelen. Indien „Godzoekende Westerlingen” het heil uit het Oosten verwachten, dan hunkeren zij naar een eenvormigheid, een irrationele mythe-vorming, waaraan de verlichte Europeaan ontgroeid meende te zijn. Voor Rusland is het huidige regiem geen stap achteruit, in vele opzichten — ondanks herstel van zoveel van het oude — toch een schrede voorwaarts. Voor West-Europa is elke navolging van het Russische voorbeeld een stap terug.

WETENSCHAP GESTEUND.

In verhouding tot zijn bevolkingsaantal besteedt Rusland zeer grote sommen aan het wetenschappelijk onderzoek, en die buitenlandse geleerden — aldus de Britse „Spectator” — die het was vergund, in West-Rusland laboratoria te bezoeken, waren over de inrichting daarvan geestdriftig gestemd. Voornamelijk, gezien het feit, dat het land nog vele miljoenen analphabeten kent, moet men deze evolutie op rekening stellen van individuele prestaties, welke reeds onder het tsarisme eerbied afdwongen. Toen verwierven Lomonosow, Mendelejew, Pawlow en Metjnikow zich een wereldvermaardheid. Na de revolutie zetten een groot deel der geleerden hun arbeid voort, schoolden de jongeren, en een groot aantal nieuwe wetenschappelijke instituten werden gevestigd in steden, die betrekkelijk ver van Moskou en Leningrad waren verwijderd, zoals Charkow, Tomsk, Samarkand e.a. Nog immer trok het werk van Joffe, Frenkel, Mandelstamm, Semelow de aandacht der ganse wereld, en vooral de toepassing van wetenschappelijke ontdekkingen en uitvindingen op de praktijk van vrede en oorlog was intensief. Op het gebied van het bodemonderzoek werd baanbrekend werk verricht.

Niettemin is de houding tegenover de wetenschap een andere dan gewoonlijk elders. Doel der wetenschap behoort in Rusland haar nut te zijn. Zonder praktische resultaten af te werpen zou zij wor-

den beschouwd als ijdele speculatie. Dat beduidt, dat haar nut voor levens- en wereldbeschouwing, voor bespiegeling omtrent leven en dood, voor een visie op het heelal enz. secundair wordt geacht. Door het richten van het onderzoek op het nuttige, ontbraken de grote wetenschappelijke theorieën en ontdekkingen, zoals Planck's Quantum-theorie en Rutherford's leer over de bouw der atomen dat waren. Ten minste . . . voor zover men weet.

POLITIEKE INVLOED.

Rusland heeft zeer veel te danken aan de Westerse wetenschap. Heeft het op zijn beurt ook ontdekkingen gedaan, welke aan het Westen vreemd zijn? Men weet het niet. Want een der kenmerken van het huidige wetenschappelijke leven in Rusland is . . . zijn geheimzinnigheid, zijn vrees voor openbaarheid. Streng gecontroleerd door de staat, wordt de wetenschap onderworpen aan politieke beoordeling. Zo is bijvoorbeeld de erfelijkheidsleer een staatsaangelegenheid geworden. De geleerde Lysenko, die de steun geniet van het gouvernement, heeft een theorie ontwikkeld, welke door de wetenschappelijke wereld als principieel foutief wordt beschouwd, en die hij aan buitenlandse collega's op bezoek in Rusland ook niet aannemelijk heeft kunnen maken. Prof. Wawilow echter heeft uitnemend werk verricht, dat algemeen wordt erkend. Daar Wawilow politiek in ongenade was, ontbrak hem de vrijheid, protest aan te tekenen tegen de meer dan twijfelachtige opvattingen van Lysenko. In 1934 zou hij zijn gevonnist en terechtgesteld, al zal dit niet vanwege zijn wetenschappelijke inzichten zijn geweest. Zijn verzet echter tegen een geleerde, die de „politieke lijn” der regering verdedigt, kreeg het karakter van politieke oppositie, en het feit, dat Wawilow niet instemde met de Sowjet-politiek, maakte anderzijds zijn eigen theorie onaanvaardbaar. Zulk een opvatting is voor het wetenschappelijk onderzoek, dat universeel behoort te zijn, funest.

Een ander voorbeeld, dat Trevor I. Williams in de „Spectator” noemt, is, dat het zogenaamde serum van Bogomoletz, dat allerlei ziekten zou genezen en 's mensen leeftijd zou verdubbelen, humbug bleek. Na Bogomoletz' natuurlijke dood hoorde men er

ook weinig meer van, doch aanvankelijk had de Sowjet-pers gesproken van een der grootste ontdekkingen van deze tijd.

GEEN VRIJHEID DER WETENSCHAP.

Begrijpelijk is, dat de Russische geleerden geen vrijheid hebben, zich onbelemmerd met buitenlandse collega's in verbinding te stellen. In andere landen wordt geheimhouding opgelegd ten aanzien van voor militaire doeleinden belangrijke uitvindingen en ontdekkingen — hoewel daarvan dan toch heel spoedig veel bekend wordt, zoals van radar, atoomenergie enz. — doch ten aanzien van ander onderzoek heerst geen geheimhouding. In Rusland is het onderzoek juist in beginsel geheim, op alle terreinen, en wordt contact met het buitenland zorgvuldig vermeden, totdat de Sowjet-regering bepaalt, dat dit toelaatbaar is. Sinds de oorlog zijn verschillende buitenlandse delegaties in de Sowjet-Unie te gast geweest. Buiten deze officieel verleende toestemmingen is er van vrije uitwisseling geen sprake. Daar bij komt, dat alleen West-Rusland in aanmerking komt om bezocht te worden. Wat in het centrum, in Siberië enz. geschiedt, is strikt geheim. De grote Russische natuurkundige Peter Kapitza kon vrijelijk werken in de Engelse laboratoria te Cambridge. Hij is van een bezoek aan Rusland niet teruggekeerd en naar het binnenland gezonden om aan geheim wetenschappelijk werk deel te nemen, maar niemand weet daaromtrent iets zekers.

Natuurlijk denkt ieder dan aan de vervaardiging van atoombommen. In Canada hebben de Russen met enig succes gespioneerd en met wat er overigens bekend is en wat zij zelf moeten hebben gevonden, acht Williams het zeker, dat de Russen, indien zij willen — misschien toch zoeken zij iets anders! — binnen enkele jaren atoombommen kunnen vervaardigen en evengoed atoom-energie voor vredesdoeleinden zullen pogen aan te wenden als ieder ander land. Daarom is het des te betreurenswaardiger, dat door samenzwering voor de vrede niet alle krachten ten goede kunnen worden gemobiliseerd. Hoe goed zou de wereld kunnen worden!

HOOFDSTUK IV. DE STRIJD OM HET NABIJE OOSTEN.

ZESTIEN REPUBLIEKEN.

De Sowjet-Unie, of Unie van Socialistische Sowjet-republieken, bestaat uit zestien republieken, waarvan de grootste — die zich ook over een belangrijk deel van Siberië uitstrekt — de Gedefedereerde Socialistische Sowjet Republiek is, met een bevolking van thans waarschijnlijk 110 miljoen. Binnen deze Republiek bevinden zich weer een zestiental andere autonome gebieden. De tweede Republiek is die der Oekraïne, met 40 miljoen inwoners, dan volgt Wit-Rusland met 10 miljoen, Oesbekistan met 6 en Kazakstan met eveneens 6 miljoen. De kleinere zijn: Georgia, Azerbeidsjan, Lithauen, Moldavië, Letland, Tadjikistan, Kirgiezenrepubliek, Armenië, Toerkmenië, Estland en Karelië. Ook binnen deze vindt men nog zelfbesturende republiekjes, gewesten en gebieden, zoals het Joodse Biro-Bidjan.

Aan het hoofd van de Unie staan twee „kamers”, de sowjet der Unie en die der nationaliteiten. Van de eerste worden de afgevaardigden gekozen rechtstreeks — een op 300.000 inwoners — de andere wordt gevormd door afgevaardigden der Republieken: 25 uit elk der zestien republieken, en voorts uit gedelegeerden der andere autonome gebieden. De regering bestaat uit een groot aantal ministers (35 tot 50) maar Stalin met zijn plaatsvervangers (aanvankelijk 8, sinds 1947 echter 12) vormen het eigenlijke kabinet. Hiertoe behoren bekende partijleiders als Stalin, Molotow, Malenkow, Kaganowitsj e.a.

TREK NAAR SIBERIË.

In 1939 was nog de helft der bevolking werkzaam in de landbouw. 35 % bestond uit arbeiders en administratief personeel, 5 % uit zelfstandige boeren en werkers, de overigen waren studierend, militair, enz. De grote bevolkingsmassa's vindt men in het Westen (graan, steenkool, industrie, enz.) in de Kaukasus (olie, katoen, tabak) in Centraal-Azië, bijv. bij Tasjkent,

een stad van 600.000 inwoners (katoen) de Oeral (ijzer) met steden als Magnitogorsk en Swerdlowsk, in de Koesbas en Novo-Sibirsk (bij de grens van Chinees Toerkestan en Mongolië) terwijl in het Verre Oosten ten Noord-Westen van Wladiwostok zich eveneens een industrie-centrum bevindt.

Ondanks de grote ontwikkeling in Siberië, blijft toch Europees Rusland nog het belangrijkste gebied der Unie. Indien men een lijn trekt van Leningrad over Kazan, Stalingrad en Rostow aan de Don woont ten Westen daarvan meer dan de helft der totale bevolking. De grote steden zijn hier: Moskou (5 miljoen), Leningrad (3 mill.), Kiew (800.000), Charkow (800.000), Odessa (600.000), terwijl de grootste buiten dit Westelijke gebied Bakoe zijn (Azerbeidsjan) met 800.000 inwoners en Tasjkent (600.000). Dit Westen is rijk aan graan, steenkool en katoen (alles voornamelijk in de Oekraïne, de Krim) aan hydro-electrische installaties en industrieën.

Tijdens de tweede wereldoorlog echter zijn 1300 fabrieken naar de Oeral overgebracht, terwijl van 1942—1945 de Siberische productie werd verdubbeld. Meer dan 15 miljoen mensen werden naar Oostelijke gebieden verplaatst, waardoor „de trek naar het wilde Oosten” zeer werd verhaast.

HET OOSTEN.

Het tijdschrift „Bolsjewik”, orgaan van het Politieke Bureau, gaf in April een beeld van hetgeen de Russen verwachten na de voltooiing van het huidige Vijfjarenplan in 1950. Oeral en Siberië zullen dan 44 % van de ijzerertsen, 51 % van het staal, 47,5 % van de steenkool en 36 % van de olie moeten voortbrengen. Dat beduidt: ongeveer 13 van de 25 miljoen ton staal en 120 van de 250 miljoen ton steenkool, die men zich dan voorstelt te produceren.

Terecht merkt de Britse „Economist” op, dat deze „trek naar het Oosten” ouder is dan het bolsjewistisch regiem. De tsaren evenwel beschikten niet zo absoluut over het mensenmateriaal als de communisten, om de grootscheepse plannen te verwelken, en het feit, dat de leidende elite in Rusland door de communistische ideologie in staat was, op ideële gronden offers

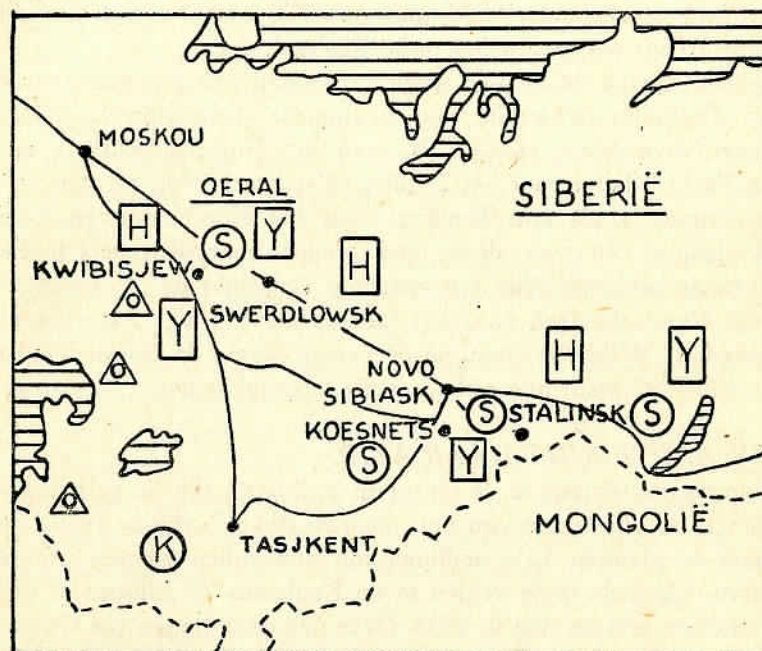
te vragen, vergemakkelijkte de volksverhuizing. De afstanden, welke daarbij moesten worden overwonnen, zijn enorm. Toch werkt op den duur de Siberische industrie goedkoper, omdat kwaliteit, ligging, moderne uitrusting enz. het mogelijk maken, dat bijv. een arbeider te Magnitogorsk $2\frac{1}{2}$ maal zoveel per uur voortbrengt als een in het oude Rusland.

Daarbij spelen de nieuwe spoorwegen dan ook een enorme rol. De Transsiberische lijn van Leningrad, Swerdlowsk, Omsk naar Novosibirsk (ten N.W. van het Koesbas-bekken) met de Turksib-baan naar het Zuiden (Tasjkent) heeft tal van vertakkingen (zoals van Tasjkent naar het Noord-Westen, naar Kwibisjew, en van deze stad weder naar Koesnets in het Koesbas-bekken). Niet ten onrechte vergelijkt de „Economist” deze Russische trek naar het Oosten met die der Amerikanen naar het „Wilde Westen” in de vorige eeuw: de „binnenlandse kolonisatie” biedt nog onbegrensde mogelijkheden.

ZWAARTEPUNT NAAR AZIË.

Van de industrieën in de Oeral en in Siberië zijn de belangrijkste: 1. de olievelden van het „nieuwe Bakoe”, die in 1950 volgens de plannen $12\frac{1}{2}$ miljoen ton olie zullen moeten produceren, tegen de oude velden in de Kaukasus 23 miljoen, d.w.z. 6 miljoen minder dan in 1938. Deze gebieden liggen ten Oosten van de Kaspische Zee, doch vooral in de Zuidelijke Oeral bij Basjkir. 2. de steenkoolvelden van Koesnets, de Oeral en het Verre Oosten, die in 1950 reeds 120 miljoen ton zouden moeten voortbrengen. 3. de hydro-electrische installaties aan de Ob, de Jenisei, de Lena en de Amoer. 4. de ijzermijnen van Swerdlowsk, Magnitogorsk, Karaganda, Koesnets, Jakoetsk enz. 5. de metaalindustrieën van de Oeral, van Stalinsk, Petrowsk en Komsomolsk. 6. de katoennijverheid en de plantages bij Tasjkent, in Oesbekistan en Toerkmenistan.

De politieke gevolgen van deze verplaatsingen, die wel Europees Rusland niet van zijn overwicht beroven, maar wel een tegenwicht scheppen in Aziatisch Rusland, zijn vele. In de eerste plaats wordt de druk op Perzië en China van deze centra uit steeds sterker. Dan zullen strategische problemen

DE TREK NAAR OERAL EN SIBIRIË.

Ten Noorden en Oosten van de Kaspische Zee ontwikkelen zich de nieuwe olievelden (O in driehoek), de ijzerindustrie (Y) en de staalnijverheid (S in cirkel) vindt men overal verbreid, de hydro-electrische installaties (H) langs de grote rivieren, katoenvelden (K) in het Zuiden.

rijzen : ieder weet reeds, dat indien ooit Amerika en Rusland slaags zouden raken, beider kwetsbare industriële gebieden het snelst zijn te bereiken via de Noordpool. Ten derde, daar zowel de Ver. Staten als de Sowjet-Unie zich naar de Stille Zuidzee toe hebben bewogen, wordt de strijd om de „Pacific” heviger.

INFERIEUR AAN VER. STATEN.

Hoewel het uiterst moeilijk is, te schatten, hoe sterk thans de Sowjet-Unie is, kan een nader onderzoek tot geen andere conclusie leiden, dan dat zij zeer veel zwakker is dan de Ver. Staten van Amerika. Wat olie betreft : voor 1950 wordt de productie op bijna 36 miljoen geraamd, maar die van de Ver. Staten bedroeg in 1946 meer dan zes maal zoveel, afgezien van de voorraden, waarover Amerikaanse maatschappijen elders ter wereld beschikken. Met steenkool is het weinig anders : de productie wordt voor 1950 gesteld op ongeveer 250 miljoen (een grote vraag is, of die wordt bereikt) terwijl de Ver. Staten een capaciteit hebben van ruim 600 miljoen ton kool. Omtrent de hydro-electrische installaties is bekend, dat in 1939 de Amerikanen ongeveer zes maal zoveel electriciteit voortbrachten als de Russen, en dat deze hoeveelheid sindsdien in de Ver. Staten is verdubbeld, terwijl de installaties van Dnjepostroi pas zijn hersteld en we weinig weten omtrent die in Siberië. De Russen willen in 1950 hun staalproductie tot 25 miljoen ton opvoeren, maar de capaciteit der Amerikanen is ongeveer 70 miljoen. In de consumptie-industrieën, reeds zo ten achter vóór de oorlog, kan thans de Amerikaanse superioriteit nog groter zijn. Moet men afgaan op deze wanverhoudingen in de beiderzijdse krachten, dan zal het nog lang duren, voor Rusland zich economisch en militair met de Ver. Staten kan meten. En van bondgenoten heeft de Sowjet-Unie (al kunnen Mantsjoerije, Polen, Roemenië eventueel veel verschaffen) toch lang niet zoveel te verwachten als de Ver. Staten van Amerikaanse en Britse geallieerden. Misschien is dit verschil in kracht thans een der grootste waarborgen tegen oorlog.

DE GROTE DRIE.

Alvorens wij nader ingaan op de buitenlandse politiek van de Sowjet-Unie is het nodig, zich rekenschap te geven van de vraag, in hoeverre Rusland inderdaad een der grootste mogendheden is! Er wordt immers veel gesproken van de Grote Drie, maar in welke mate Amerika, Engeland en Rusland groot zijn, is daarmee niet aangeduid. Na de tweede wereldoorlog scheen het, of Engeland werd uitgewist door de grote kolossen die om de macht strijden. Maar er is veel bedriegelijks in deze voorstelling. Inderdaad, naar omvang, hulpbronnen en bevolking kan men Rusland en Amerika vergelijken, en blijft Engeland achter, ten minste indien men niet het gehele Britse rijk met zijn enorme mogelijkheden in Canada, Zuid-Afrika, Australië, Oost-Afrika enz. in ogenschouw neemt. Doch indien men afgaat op de huidige productie, dan is Rusland zeker in genen dele te vergelijken bij de Ver. Staten, die met hoofd en schouders boven de andere uitsteken. Aangezien toch de buitenlandse politiek voornamelijk wordt bepaald door de economische ontwikkeling van een land — al speelt het mensenmateriaal dan ook een grote rol — is het nuttig, enige cijfers te geven, die wellicht ter inleiding veel doen begrijpen van de historische ontwikkeling.

Daar de oorlog de productie-capaciteit van Rusland zeer heeft geschaad en men het vooroorlogse peil nog niet heeft bereikt, doet men het beste, de verhouding tot andere landen te vergelijken in 1937, 1938 en 1939, daarbij in het oog houdende, dat sindsdien op vele terreinen de positie van Rusland eer is verslechterd dan verbeterd, gezien de enorme vlucht der Amerikaanse economie juist sinds 1939. De cijfers zijn dus voor de Sowjet-Unie eerder geflatteerd dan het tegendeel.

ONDERLINGE VERHOUDING.

Vergelijkt men nu de productie van de Sowjet-Unie met die van Engeland en Amerika, dan krijgt men de volgende verhoudingen, telkens in deze volgorde: Rusland, Engeland, Amerika:

Electriciteit	: 5	: 4	: 27
Ijzer	: 2	: 1	: 6
Staal	: 3	: 2	: 10

Cement	: 9	: 10	: 35
Katoenen g.	: 9	: 8	: 27
Wollen g.	: 2	: 5	: 5
Leer-art.	: 2	: 1	: 4
Suiker	: 7	: 1	: 5
Zeep	: 10	: 9	: 33
Olie	: 1	: 2	: 8
Steenkool	: 1	: 1	: 3

Men bedenke bij dit overzicht, dat Engeland en Amerika veel suiker invoeren, zodat hun rantsoenen hoger zijn dan die in Rusland, en dat wat olie aangaat, Engeland alles invoert of verkoopt uit afhankelijke gebieden, waar het concessies bezit, en dat de Amerikaanse olie-productie de omvang betreft der bedrijven, die het over de hele wereld controleert. Natuurlijk geldt dit ook min of meer voor de grondstoffen voor de industrie van katoenen, wollen en lederen artikelen. Om over deze hoeveelheden te beschikken hebben de Anglo-Amerikanen een enorme vloot nodig en concessies in andere landen. Zij beschikken echter over het één en het ander. Indien Rusland in 1947 op sommige terreinen zijn vooroorlogse capaciteit heeft overschreden, Engeland deze nog niet heeft bereikt en de Ver. Staten deze verre hebben overtroffen, blijft het feit, dat Ruslands productie-capaciteit verre inferieur is aan die van Engeland en Amerika, en dat met name die van de Ver. Staten veelvuldig superieur is. Het zal nog jaren duren, voor de Russen de Ver. Staten kunnen benaderen en in vele opzichten zullen zij dat nooit kunnen, tenzij zij een wereldoorlog winnen, die zij dan zonder die voorsprong zouden moeten ingaan. Dit betreft voornamelijk katoen, wol, leer en petroleum, waarvan de bronnen buiten Russisch bereik liggen.

PRODUCTIE PER HOOFD.

Beoordeelt men de welstandsmogelijkheden, dan ontdekt men per hoofd der bevolking, dat de verhoudingen voor Rusland nog ongunstiger zijn:

Electriciteit	: 1	: 3	: 6
Ijzer	: 1	: 2	: 3

Staal	:	4	:	9	:	16
Cement	:	1	:	5	:	5
Katoenen g.	:	2	:	7	:	7
Wollen g.	:	1	:	12	:	5
Leder-art.	:	2	:	4	:	5
Suiker	:	7	:	4	:	6
Zeep	:	1	:	4	:	4
Olie	:	2	:	17	:	19
Steenkool	:	2	:	8	:	7

Natuurlijk is veel van waarover Engeland en Amerika dan beschikken, voor export bestemd, doch ook deze vormt een grote macht in de buitenlandse politiek.

NABIJE OOSTEN.

De reeds onder het tsarisme gebleken strekking, om het zwaartepunt van Rusland gaandeweg te verleggen naar Siberië heeft als eerste politiek gevolg, dat de Aziatische landen voor de Sowjet-Unie van overwegend belang zijn geworden, en die in het Nabije en Verre Oosten wel in bijzondere mate. Indien in het Centrum en Zuiden van Siberië zulke belangrijke industrieën zich ontplooiën, worden de grenslanden — Turkije, Perzië, Arabische gebieden — ook strategisch van waarde, daar van deze gebieden uit een luchtaanval op het hart van Rusland een uitermate gevaarlijk karakter zou kunnen aannemen. Daar de aanwezigheid in Centraal-Aziatisch Rusland van Mohammedanen het de Russen mogelijk maakt, contact te onderhouden met de Mohammedaanse wereld, en daar de Grieks-katholieken in de Libanon, Syrië en Palestina zich weer nauwer verbinden met de Russische orthodoxe kerk — nu in dienst der sowjet-regering — ligt ook hierin grote propagandistische waarde. Ten slotte heeft Rusland zich tot kampioen gemaakt van de verdrukte minderheden: Armeniërs en Koerden, die zijn verspreid over Turkije, Irak, Perzië en verder over het gehele Nabije Oosten. De Koerd Khalid Bagdache is leider van de Syrische communistische partij, een Armeniër speelt de hoofdrol in de Libanese communistische partij. De Russische eis, dat de Tur-

ken de gewesten Kars en Ardahan zullen afstaan, voorheen Armeense gebieden, wordt door de Armeniërs ondersteund.

OPROEP TOT MOHAMMEDANEN.

Toen in 1917 de Russische regering de onafhankelijkheid van Finland erkende, ja zelfs voorwaardelijk die van de Oekraïne aanvaardde, werd ook op 6 December 1917 in een oproep tot de Mohammedaanse volkeren (die tevens de Mohammedanen aan de Russische grenzen betrof) gezegd: „Thans zijn uw geloof en uw gewoonten, uw nationale instellingen en uw cultuur, vrij en onschendbaar. Regelt uw nationale leven vrijelijk en zoals U dat goeddunkt. Ge hebt er het recht toe..... Wij verklaren, dat de geheime verdragen van de tsaar, bekrachtigd door Kerenski, ten aanzien van de annexatie van Constantinopel, thans verscheurd en nietig zijn. De Russische republiek en haar regering wensen de verovering van land van een ander niet. Constantinopel moet in handen van de Mohammedanen blijven. Wij verklaren, dat het verdrag over de verdeling van Perzië (van 1907) verscheurd en nietig verklaard is. Zodra de vijandelijkheden zullen ophouden, zullen de Armeniërs vrijelijk over hun politieke lot kunnen beschikken”.

Nu was deze politiek vooral gevoerd met het oog op Turkije, dat nog in oorlog aan de zijde van Duitsland, een bolwerk kon vormen tegen het gevreesde Brits-Franse blok. Toen Kemal Pasja uit het bankroet, na de nederlaag der centrale mogendheden, de kern van het land met Europees Turkije (dat aanvankelijk zou zijn ontnomen aan de Turken) redde, ondervond hij bij de Grieks-Turkse oorlog alle steun van de zijde der Russen (de Grieken waren immers Englands vazallen) en in een manifest van 25 September 1922 riep de Derde Internationale alle arbeiders ter wereld op, de Turken steun te verlenen.

DRUK OP TURKIJE.

De latere druk op Turkije verdient dan ook bijzondere vermelding. In de negentiende eeuw reeds poogde Rusland zich een overwegende positie te verwerven op de Balkan, en Constan-

tinopel te bereiken, doch het was in de Krim-oorlog, dat Engeland, Frankrijk, Italië en Turkije het de voet dwars zetten. Toen de Russen deze oorlog verloren, werd bij de vrede van Parijs (1856) bepaald, dat de Donau-monding onder niet-Russisch Europees beheer zou worden geplaatst, waaraan ook de „neutralen" Pruisen en Oostenrijk deelnamen. Deze Europese commissie bleef bestaan totdat in het begin van de tweede wereldoorlog de Duitsers heer en meester werden in Midden-Europa. Toen de Russen (die Bessarabië, dat aan de Donau grenst, voor de derde maal hadden verworven) beweerden, dat het beheer van de Donau-monding een uitsluitend Russisch—Roemeense aangelegenheid was, vonden zij de Duitsers tegenover zich. Deze kwestie was een der oorzaken van het uitbreken van de Russisch—Duitse oorlog van 1941. Nadat de Russen deze krijg hadden gewonnen, weigerden zij, opnieuw enige controle over de monding te erkennen. Eveneens verwierpen zij de gedachte, om de na Versailles ingestelde internationale Donau-commissie — welke het verkeer op de Donau zelf had gereguleerd — weder in het leven te roepen. Na 1945 is de Donau een Russische stroom geworden, behalve de bovenloop die in de Amerikaanse zone ligt. Het grootste deel van de Donauvloot, behorende aan verschillende landen, werd echter in de Amerikaanse zone vastgehouden, totdat deze schepen in 1946 aan de oorspronkelijke eigenaren werden teruggegeven. Dit geschiedde onder het ministerschap van de Amerikaan Byrnes, die wegens „zwakheid" werd gecritiseerd door voorstanders van een krachtiger politiek, welke dan ook onder Marshall werd ingezet.

OORLOGSMOEILIKHEDEN.

Voor de Russen was intussen in 1945 de weg vrij naar Constantinopel, het ideaal van Catharine de Grote, het doel dat in 1915 (toen de Britten de Turkse hoofdstad toezegden aan de Russen) bereikbaar leek, doch door het uittreden van de bolsjewiki uit de eerste wereldoorlog weder verloren ging. Daar aanvankelijk de Russen een bescherming hadden gezien in het feit, dat de Turken de Dardanellen bewaakten, en zij in 1925 een

twintigjarig verbond met Kemal Pasja hadden gesloten, viel het moeilijk, een voorwendsel te zoeken, om aan Turkije eisen te stellen. Men vond het echter in het feit, dat de Turken zich niet aan hun verplichtingen zouden hebben gehouden. Immers, te Montreux in 1936, toen het Duitse gevaar groeide, was het raadzaam gevonden, opnieuw de Turken het recht te geven, de Dardanellen zelf te bewapenen en te beschermen, opdat in oorlogstijd geen enkel oorlogsschip de zeestraten zou passeren. Deze regel werkte evenwel niet ten gunste der Russen. Van de Engelsen konden zij via de Dardanellen geen hulp krijgen, terwijl Italiaanse hulpkruisers — vermomd als handelsvaartuigen — en olie-tankboten wél verbinding onderhielden met het door Duitsland beheerde Roemenië. Zelfs de Engelsen protesteerden tegen de Turkse toegevendheid. Tevens bleek, dat Von Papen, de Duitse gezant in Ankara, succes had met zijn pogen, de dictatoriale Turkse leiders antipathiek te stemmen jegens de Sowjet-Unie. Eerst toen bleek, dat Duitsland de oorlog zou verliezen, trad Turkije, een half jaar voor het einde, toe tot de geallieerden, niet als bondgenoot van Rusland, maar om tegen de Russen steun te zoeken bij Engelsen en Amerikanen. Dezen eisten, dat herziening van het verdrag van Montreux zou geschieden door een internationale conferentie der oorspronkelijke tien ondertekenaren (waarbij Japan zou worden vervangen door Amerika) die in meerderheid anti-Russisch waren.

AMERIKA IN DE MIDDELL. ZEE.

Het optreden van Amerika als bondgenoot van Turkije leidde er in 1947 toe, dat de Ver. Staten aan Turkije een crediet verschafte van 100 miljoen dollar uitsluitend voor de militaire verdediging. Gaandeweg begint Amerika in deze gewesten de taak van Engeland over te nemen: ook de Amerikaanse credieten aan Griekenland — nadat de Engelsen, die er nog immer een militaire macht handhaafden, niet meer in staat waren, de hoge uitgaven te dragen — bewezen in 1947, hoezeer de Ver. Staten zich voor de Middellandse Zee interesseren. Indien de Engelsen terugtreden, dan is het, omdat deze zich concentreren op Oost-Afrika. In de strook van Noord naar Zuid — Soedan,

Somaliland, Kenya, Tanganjika enz. tot Zuid-Afrika toe — zullen de Britse verdedigingsstellingen verruimen, nieuwe bases, die „in de diepte” de Noordelijker gelegen steunpunten (Suezkanaal, de haven Basra in Irak, de olievelden van Zuid-Perzië) moeten „voeden”. Ter beheersing van de Indische Oceaan zullen dan ook Singapore en Australië een grote rol blijven vervullen. In het Nabije Oosten zelf echter en in de Middellandse Zee zullen de Amerikanen in zekere zin de Britten vervangen: vandaar de Amerikaanse belangstelling voor Palestina en voor Perzië. Het spel, dat thans wordt gespeeld, om deze gebieden te vrijwaren voor „communistische” invloeden, en dat der Russen, om er binnen te dringen, is vrij gecompliceerd, omdat economische en ideologische factoren dikwijls elkander tegenwerken.

PALESTINA.

Wat de economische belangen aangaat is het duidelijk, dat één grondstof de allerbelangrijkste is: petroleum. Toen in de eerste wereldoorlog Turkije ineenstortte (het was bondgenoot der Duitsers) geschiedde dit, omdat de Engelsen aan de Arabieren onafhankelijkheid toezegden. Inderdaad viel het oude Turkije uiteen in een aantal Arabische staten (onder Britse voogdij) en in het Turkse kernland met Constantinopel en Ankara, de laatste stad als nieuwe hoofdstad van de regering van Kemal Pasja. Om hun aanspraken op Palestina — dat niet onafhankelijk zou worden — te verdedigen, beloofden de Engelsen (door de Balfour-verklaring van 1917) dat zij voogdij zouden uitoefenen over dit land, 1. omdat zowel Christenen, Joden als Mohammedanen er om religieuze redenen zeggenschap behoorden te hebben. 2. omdat er een Joods nationaal tehuis moest worden gesticht voor van elders verdreven Israëlieten. Inderdaad wisten de Joden — veelal met Amerikaans geld — in deze feodale Arabische wereld kapitalistische bedrijven en socialistische kolonies te stichten, de welvaart te vermeerderen en de gezondheidstoestand te verbeteren, ook voor de Arabieren. Vooral de Arabische hoofden echter, de emirs en de pasja's, die aan voor-kapitalistische verhoudingen gewend waren en moderni-

sering, zelfs revolutionnering van Palestina vreesden, verzetten zich steeds feller tegen de Joodse kolonisatie. Toen een tweede wereldoorlog dreigde en de Duitse anti-semietische propaganda veld won, beloofden de Britten als tegenwicht, de Arabische wensen te bevredigen, en aan de Joodse immigratie paal en perk te stellen.

JODEN EN ARABIËREN.

In 1937 bracht de Britse commissie-Peel rapport uit over het Engelse „mandaat” in Palestina (de opdracht van de Volkenbond, om een Joods tehuis te stichten) en zij kwam tot de conclusie, dat deze opdracht onuitvoerbaar was door het verzet der Arabieren. Voorgesteld werd een verdeling en het scheppen van een Joodse en Arabische staat beide. Sindsdien zijn verschillende andere plannen van Britse zijde geopperd, welke alle neerkomen op verdeling in staten of sferen of provincies. Het laatste, het zogenaamde voorstel-Morrison van 1946, wilde verdeling in vier zones: een Joodse aan de kusten, een Arabische in het binnenland, een „religieuze” (met Jeruzalem) en één, welke de Negeb-woestijn moest omvatten, die de rechterflank vormt van het Suezkanaal en een Britse basis zou blijven. Al deze plannen werden door Joden en Arabieren beide verworpen. Intussen had een Brits Witboek van 1939 (een critiek jaar) aan de Arabieren van Palestina in elk geval onafhankelijkheid beloofd. De oorlog vertraagde een nieuwe regeling. In 1947 besloot Londen, de kwestie voor te leggen aan de Ver. Naties, waarin het Brits-Amerikaanse overwicht zo groot bleek, dat een commissie van elf een onderzoek zou instellen, zonder dat daarin Rusland was vertegenwoordigd. Om dit te bereiken, konden ook Amerika en Engeland geen gedelegeerden in deze commissie benoemen, maar dat was de prijs wel waard. Ondanks de Britse beloften aan de Arabieren zou de commissie niet de mogelijkheid van een onafhankelijk Palestina onderzoeken: de oorlog was voorbij en de vrees voor het overlopen der Arabieren naar de vijand behoefde geen grote rol meer te spelen.

RUSSEN EN ZIONISME.

Het lag voor de hand, dat de Russen in deze bijeenkomst van de V. N. de partij zouden kiezen van de Arabieren, tegen het Anglo-Amerikaanse imperialisme. Immer toch had de Sowjet-Unie het Zionisme beschouwd als een onderdeel van de Britse expansiedrang. Desondanks was voor de Russen het gezelschap der Arabieren niet zo vlelend. Immers, behalve in Syrië en de Libanon, is de Russische invloed zeer gering. De emirs en pasja's zijn beslist anti-Russisch, omdat de Russen de zaak zeggen te behartigen van de boeren en arbeiders, niet zozeer voor communistische doeleinden (het „communisme" hier is niet veel anders dan een reformistische sociale politiek) dan wel om een tegenwicht te vinden tegen de nog met Engeland en Amerika verbonden feodale kasten. Daarbij kwam, dat de Arabieren de leiding aanvaardden van de ex-moefti van Jeruzalem, een verwoed anti-semiet, die tijdens de tweede wereldoorlog in Duitsland en Frankrijk had vertoefd om de politiek van Hitler te steunen. Voor de Russen was het gezelschap compromitterend. Zij dreigden de sympathie te verliezen van de anti-Britse en pro-Russische Joden in Oost-Europa (in Polen bijv.) en..... in New York. Om dit gevaar te keren, veranderden de Russen op de laatste dag van de zitting der V. N. van tactiek. Zij lieten de Arabieren in de steek en Gromyko verklaarde, een onafhankelijk Palestina te aanvaarden van Joden en Arabieren beide of desnoods een verdeling in twee onafhankelijke staten.

GEEN ONAFHANKELIJK PALESTINA.

Overigens was er nog een gegronde reden voor dit Russische standpunt. De Russen zouden niet zijn vertegenwoordigd in de commissie van onderzoek. De Anglo-Amerikanen bleken een meerderheid te hebben. In elk geval kwam het er nu op aan, te verhinderen, dat Palestina een van Engeland afhankelijk gebied zou blijven. Dan liever een verdeling in een Joods en Arabisch gewest, die beide onafhankelijk zouden zijn. Zo bleef de Sowjet-Unie toch in oppositie tegen de opdracht der commissie (die de mogelijkheid van onafhankelijkheid niet mocht onderzoeken) terwijl de sympathiebetuigingen aan het adres der

Joden niet zonder uitwerking zouden blijven.

Want één ding is zeer duidelijk : noch Amerika, noch Engeland staat een onafhankelijk Palestina voor. Indien de Britten straks Egypte moeten verlaten, zullen zij in het Negab-gebied zich moeten handhaven, en de havenstad Haifa als vlootbasis behouden. Dit is ook een Amerikaans belang van de eerste orde, omdat de pijpleidingen der olievelden van Mosoel (Kirkoetsk) hier de Middellandse Zee bereiken, en omdat het plan bestaat, een nieuwe buizenleiding te bouwen van Arabië uit naar Haifa, om de Amerikaanse olie naar de kust te brengen. Door de kwestie voor te leggen aan de Ver. Naties heeft Engeland bereikt, dat Amerika evenveel zeggenschap — en verantwoordelijkheid — heeft als Groot-Brittannië, en dat een eventuele nieuwe regeling de zegen zal hebben van de Verenigde Naties.

VERDEELDE ARABIËREN.

Eén vraag dringt zich onweerstaanbaar op : waarom kiezen Engelsen en Amerikanen niet positief de zijde der Arabieren, om met het prijsgeven der Joden de volledige medewerking te verkrijgen der Arabische Liga? Eenvoudig, omdat de Angelsaksers de Arabieren niet vertrouwen. In de tweede wereldoorlog bleef Egypte loyaal, maar het eiste daarvoor het terugtrekken der Britse troepen en..... de Soedan. De Palestijnse Arabieren bleken, met hun Groot-moefti aan het hoofd, eerder pro-Duits dan pro-Engels. Alleen de Joden hadden geen keuze : zij wapenden zich om de Anglo-Amerikaanse zaak te verdedigen. Syrië en de Libanon hebben zich van Franse voogdij ontdaan en liggen reeds bijna in de Russische invloedssfeer. De Arabieren zijn inderdaad niet betrouwbaar voor de Anglo-Amerikanen.

Daarbij voege men, dat zij innerlijk zijn verdeeld. Ibn Saoed van Arabië is de vijand van de vorstenfamilie, die (onder Britse bescherming) in het Noordelijker gelegen gebied (Irak en Transjordanië) regeert. Het is moeilijk, beide tegelijk te bevredigen. De Amerikanen hebben er van geprofiteerd. Immers daar Ibn Saoed's vijanden door de Engelsen werden beschermd, verleende hij de olieconcessies in zijn land aan de Amerikanen.

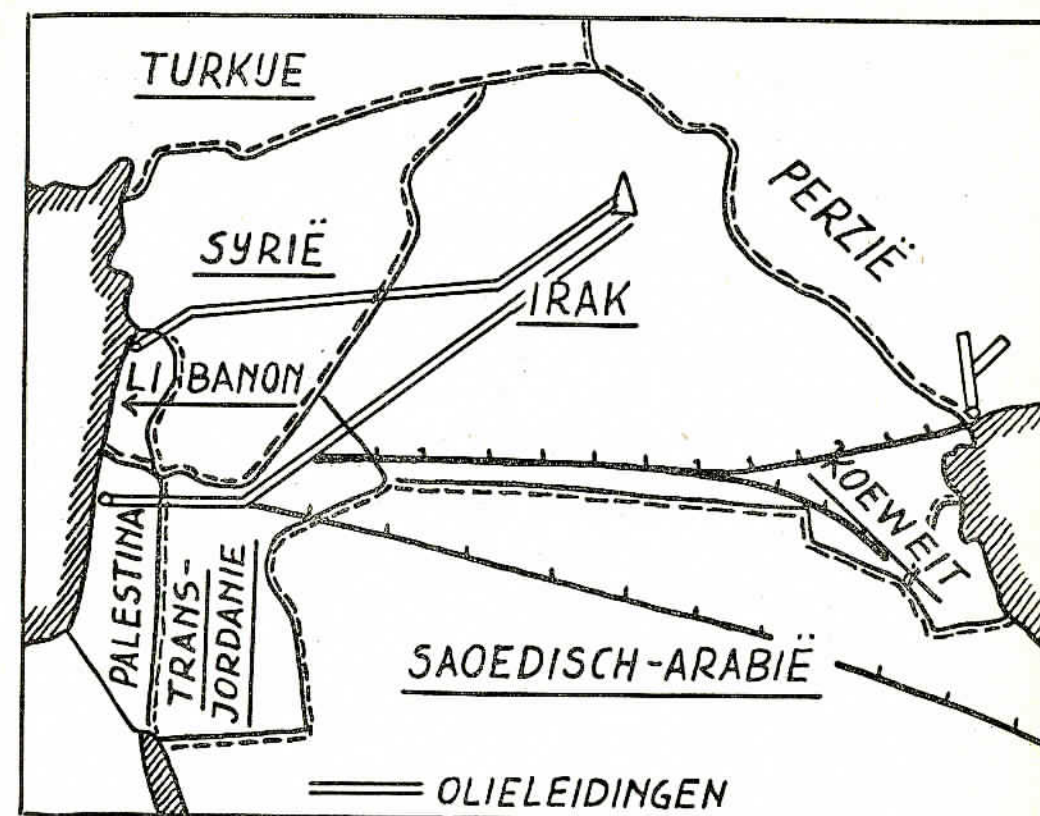
Maar wie garandeert, dat niet eens Rusland van de onderlinge tegenstellingen zal gebruik maken?

De ingewikkelde situatie heeft tot gevolg gehad, dat de Engelsen en Amerikanen samenwerken met de Arabische vorsten, die concessies voor oliewinning, vliegvelden en militaire bases verlenen, doch dat zij geen afstand willen doen van hun positie in Palestina, dat zij niet onafhankelijk wensen. Steun aan de Zionistische aspiraties tegenover de Arabische geeft aanleiding genoeg, om in het land te blijven ter bescherming van de minderheden, de heilige plaatsen en..... de strategische en oliebelangen.

OLIE VAN MOSOEL.

De toenemende belangstelling der Amerikanen voor het Nabije Oosten gaat samen met de vermeerdering van hun petroleumbelangen. Wat dit aangaat, kan men zeggen, dat de Amerikaanse penetratie van het Nabije Oosten in een bijna duizelingwekkend tempo heeft plaats gevonden. De oorzaak daarvan is, dat na de eerste wereldoorlog de Amerikanen vreesden, hun eigen olie-reserves te zullen verbruiken (zij leveren immers bijna drie vierde van de wereld-olie) terwijl anderen dan nog onaangetaste voorraden zouden bezitten. De Ver. Staten zouden in dit geval afhankelijk worden van deze andere naties, voor zover het de olievoorziening aangaat, die ook uiterst belangrijk is voor de vloot en de luchtvloot. Onmiddellijk na 1918 richtten dus de Amerikanen hun blik naar het Nabije Oosten, waar de erfenis van het oude Turkse Rijk moest worden verdeeld. Van de oorspronkelijke concessionaris, de Anglo-Turkish Oil Company, hadden de Fransen het Duitse aandeel verworven ($23\frac{3}{4}\%$), de Koninklijke-Shell eveneens $23\frac{3}{4}\%$, de Anglo-Persian $47\frac{1}{2}\%$, terwijl de resterende 5% ten goede kwamen aan de maatschappij van de man, die feitelijk de concessie had ingebracht, de Armeniër Bulbelkian.

De Engelsen, die door de Anglo-Persian en de Koninklijke-Shell over het leeuwenaandeel der olie zouden beschikken, hadden aan de Fransen een aandeel toegekend, in de hoop, dat in ruil daarvoor de Franse markt zou opengaan voor de Britse

OLIE IN HET NABIJE OOSTEN.

Behalve de bekende olie-leidingen van Irak (Kirkoeck) naar de Libanon (de haven Tripoli) en Palestina (Haifa) zijn twee grote pijpleidingen geprojecteerd: de eerste van de Zuid-Perzische velden (Abadan), de Irakse haven Basra en Koeweit, welke buis door Irak en Transjordanie naar Palestina zal lopen, de tweede van Saoedisch Arabië naar Transjordanie en Palestina. Het grote belang van Palestina voor het olie-transport springt hierbij in het oog.

maatschappijen, vooral voor de Anglo-Persian (later herdoopt in Anglo-Iranian). In Frankrijk was deze maatschappij o.a. vertegenwoordigd door de „Banque de la Seine”, waarin Zacharof een grote rol speelde. Tevens was de „Royal-Dutch franco-anglaise” vertegenwoordigster van Nederlands—Britse belangen.

FRANSE CONCESSIONS.

Intussen was dit Britse overwicht niet verkregen zonder druk op Frankrijk. Feit is namelijk, dat aanvankelijk het gebied, waar de meeste olie zou worden gewonnen, nl. Mosoel in de staat Irak, aan Frankrijk zou ten deel vallen. In de eerste wereldoorlog kwamen Fransen en Engelsen overeen, de Arabische wereld in invloedssferen te verdelen. Syrië en de Libanon zouden onder Franse „bescherming” komen, en bij het accord tussen Sykes en Picot in 1916 was voorzien, dat Mosoel deel zou uitmaken van Syrië. De Britten zagen tijdig hun vergissing in en begonnen de Fransen tegen te werken. Toen de Syrische Arabieren onafhankelijkheid vroegen onder emir Feisal, in opstand kwamen tegen de Fransen en Damascus zelfs bezetten, genoten zij de steun van de Britten. Pas toen de Franse gouverneur Gouraud, zeer in het nauw gedreven door de Arabieren, zijn regering wist te bewegen tot nieuwe onderhandelingen met de Engelsen, en pas toen werd bepaald, dat Mosoel niet bij Syrië doch bij Irak (Britse invloedssfeer) zou behoren, onttrokken de Britten hun steun aan de Syrische Arabieren en konden de Fransen zich herstellen. Emir Feisal werd echter door de Engelsen aan het hoofd geplaatst..... van Irak.

Zo moesten de Fransen afzien van Mosoel en genoeg nemen met $23\frac{3}{4}\%$ der productie, welke via een pijpleiding naar Beiroet (Libanon) werd gevoerd. De Amerikanen waren geheel uitgesloten van de olie-exploitatie. Derhalve gingen zij over tot het offensief.

AMERIKA RUKT OP.

Een felle strijd ontbrandde nu, vooral in Frankrijk en op de internationale conferenties van San Remo (1920), Genua en Lau-

sanne. De Fransen werden er toe overgehaald, in verzet te komen tegen de Britten. De „Banque de Paris et des Pays-Bas”, de „Standard franco-américaine”, Delaisi (in zijn boekje „Le pétrole”) dienden de Amerikaanse zaak. De strijd strekte zich uit tot in Rusland. Nadat de bolsjewiki zich van de macht in Georgië hadden meester gemaakt en de olie-concessies van de Shell hadden geannuleerd, kocht de Amerikaanse Standard de aandelen van de Franse Nobelgroep, die grote belangen in Rusland had. De Russen konden niet tegelijk en de Engelsen en de Amerikanen tegen zich in het harnas jagen, en erkenden een deel der Amerikaanse belangen. De nationalisatie der olievelden werd niet ongedaan gemaakt, doch de Standard zou de Russische olie op de wereldmarkt brengen. Dat was de tijd, dat Deterding van de „Koninklijke-Shell” de Amerikanen verweet, „gestolen olie” te verkopen.

De Amerikanen deden meer. Zij dreigden de Engelsen olie-concessies in Amerika te onthouden, en kwamen met Amerikaanse rechten op de Turkse olie ter tafel, een geheimzinnige concessie verleend aan de Amerikaan Chester. Toen de Grieks—Turkse oorlog uitbrak in 1922 (waarbij de Grieken door de Engelsen werden gesteund) genoot Turkije, dat de oorlog won, de bescherming van Fransen en Amerikanen. Ten slotte zwichtten de Britten. Volgens een pas in 1928 officieel bekrachtigd accord zou de Mosoel-olie voor 5% aan Gulbelkian, voor $23\frac{3}{4}\%$ aan Frankrijk, voor $23\frac{3}{4}\%$ aan de Kon. Shell, voor $23\frac{3}{4}\%$ aan de Anglo-Persian en voor $23\frac{3}{4}\%$ aan de Amerikanen ten deel vallen.

V. S. OVERVLEUGELN ENGELAND.

Dit was de eerste gelukte stormloop der Amerikanen op het Nabije Oosten. Andere volgden snel. In 1939 verwierven zij alle olie-concessies in Saoedisch Arabië, en projecteerden een pijpleiding van daar naar Palestina. In Koeweit (Perzische Golf) deelden zij hun belangen met de Engelsen, de Bahrein-eilanden echter monopoliseerden zij weder voor zichzelf. In Egypte en zelfs Abessinië vestigden zij zich. De Engelsen werden volkomen in het defensief gedrongen. In 1928 was nog overeengeko-

men, dat de olie van het vroegere Turkse Rijk gelijkelijk zou worden verdeeld; de Amerikanen hielden er zich niet aan. In 1943 kwam een Brits-Amerikaanse olie-overeenkomst tot stand, welke feitelijk de Amerikanen een „open deur” gaf. Een gemengde Anglo-Amerikaanse commissie van 1945 veranderde daaraan niets. In December 1946 werd de Amerikaanse suprematie nog groter. De Engelsen, diep in de schuld bij de Amerikanen, zegden toe, een deel der Perzische olie aan de Amerikanen te leveren. Deze konden dan op de Europese markt olie verkopen, die niet uit de Ver. Staten afkomstig zou zijn, maar uit Perzië. Op die manier betaalden de Engelsen een deel van hun schuld aan Amerika, maar verloren markten. En wat even belangrijk is: de Amerikanen kunnen hun olie-reserves in het eigen land sparen, terwijl de uit het Nabije Oosten verkregen olie goedkoper is en dus meer winst geeft. In het verkeer door het Suezkanaal wordt het Amerikaanse aandeel steeds groter: het steeg van 1½ % voor de oorlog tot 22 % na de oorlog. Olie-transporten nemen daarbij een belangrijke plaats in.

OLIE-ARM RUSLAND.

De cijfers spreken een duidelijke taal. Van de niet-ontgonnen wereldvoorraden bezitten de Ver. Staten 32 %, het Nabije Oosten 40 %, Venezuela 11 %, Rusland slechts 9 %. Van de onbekende reserves neemt men aan, dat de V. S. 10 %, het Nabije Oosten er 30 % heeft. In 1945 wonnen de Ver. Staten 245 miljoen ton, Venezuela 47, het Nabije Oosten 27. Doel is echter, het Amerikaanse aandeel steeds te verminderen, daar de olie te reserveren, en de aan Amerika toevallende olie van het Nabije Oosten op te voeren tot 100 miljoen ton per jaar. In 1945 leverden Perzië 17, Irak 4, Arabië 1,3, Bahrein 1 Egypte 1 miljoen ton, maar de mogelijkheden van uitbreiding der productie zijn ontzaglijk groot.

Men vergelijk daarmee nu de Russische oliewinning. Rusland is uitgesloten van het Nabije Oosten, behalve dat het aanspraken heeft in Noord-Perzië. Het hoopt in 1950 bijna 36 miljoen ton olie te winnen en beschikt over enige miljoenen tonnen uit Roemenië en Oostenrijk. Met 40 miljoen ton per jaar

en een aandeel van slechts 9 % van de wereldvoorraden komt het ver achteraan, bij Amerika vergeleken. Ligt het niet voor de hand, dat het eerste doelwit der Russische politiek is, het Nabije Oosten onder zijn controle te krijgen? Vandaar de druk op Turkije, poort tot dit gebied. Vandaar zijn steunen van rebelse minderheden, zoals Koerden en Armeniërs. Vandaar ook zijn poging, Perzië in zijn macht te hebben. Juist ten Noorden van Perzië, in Oesbekistan en Toerkmenistan, ontstaan grote steden, sterke industrieën, een culturele en politieke druk naar buiten. Behalve Turkije en Palestina is dan ook Perzië (Iran) een uitermate „betwist gebied”.

STRIJD OM PERZIË.

De strijd om Perzië tussen Rusland en Engeland dateert reeds van de negentiende eeuw, doch in 1907 werd een overeenkomst getroffen, welke het mogelijk maakte, beider belangen te verzoenen. Er werd een lijn getrokken, welke Perzië in een Noordelijke en een Zuidelijke sfeer verdeelde. De belangen — en vooral de olie-concessies — in het Zuiden zouden aan de Britten ten deel vallen, die in het Noorden — voornamelijk in Azerbeidzjan — aan de Russen. Dit accord bleef geldig tot aan de periode der Russische revolutie. In 1901 had de Canadees d'Arcy de concessies verworven voor het Zuiden, waarna de meerderheid der aandelen in de opgerichte „Anglo-Persian” in handen kwam van de Britse regering ten behoeve van de olievoorziening der Britse vloot. Pas in 1916 verkreeg de Rus Kostaria de concessies in het Noorden, doch na de revolutie week hij uit en onderhandelde met de Anglo-Persian over zijn rechten. De bolsjewiki verklaarden de overeenkomst met de Britten van 1907 ongeldig, en op 26 Februari 1921 sloten zij met de Perzische regering een verdrag, waarbij Rusland afzag van de concessies, die van Kostaria nietig werden verklaard, doch waarin tevens werd gezegd, dat deze olie aan geen andere mogendheid ter exploitatie mocht worden gegeven. Toen in 1921 de Standard pogingen deed tot oliewinning, protesteerden de Russen dan ook prompt, toen de eveneens Amerikaanse Sinclairgroep soortgelijke pogingen deed — en de Japanners zelf in 1927 —

wisten de Russen het gevaar telkens te keren.

In 1941 werd Perzië door Britten en Russen militair bezet — later volgde een klein Amerikaans detachement — en bij overeenkomst van Teheran werd de Perzen volkomen integriteit van hun grondgebied gewaarborgd. Zes maanden na afloop van de oorlog zouden de bezetters hun troepen terugtrekken.

TOEDEH-PARTIJ IN IRAN.

Deze militaire bezetting werkte ontbindend op de toch reeds niet hechte staat. De centrale regering verloor haar macht, de economische toestand werd slechter. De Russen poogden niet zonder succes invloed te verkrijgen op de arbeiders en kleine boeren in het Noorden, vooral in Azerbeidzjan. De linkse Toedeh-partij, hoewel niet communistisch, was toch pro-Russisch. Als datum van het einde van de oorlog werd in 1945 vastgesteld 2 September, zodat de vreemde troepen op 2 Maart 1946 het land hadden moeten verlaten. Toen weigerden de Russen. In Azerbeidzjan had zich een afscheidingsbeweging gevormd, een autonome regering, en de Russen wilden deze erkend zien, vóór zij heengingen. Na een klacht van de Perzische regering bij de Veiligheidsraad van de Ver. Naties, en toen bleek, dat Perzië rekenen kon op de steun van Engeland en Amerika, gingen de Russische troepen heen (6—10 Mei 1946) doch niet dan nadat de Perzische regering van Ghawam es Soeltaneh had verklaard, toe te stemmen in het verlenen van olieconcessies aan Rusland en van autonomie van Azerbeidzjan in dier voege, dat een Russisch—Perzische maatschappij zou worden opgericht, waarin de Perzen 49 % der aandelen zouden bezitten, de Russen 51 %. Na de verkiezingen zou het parlement zulks moeten bekrachtigen. Het scheen, of inderdaad de Russen een bres hadden geslagen in de Britse linies in Perzië. Propagandisten van de Toedeh-partij verwekten zelfs stakingen onder de arbeiders van de Anglo-Iranian (vroeger Anglo-Persian) in het Zuiden, welke onlusten voorboden schenen van scherper anti-Brits optreden.

RUSSEN TERUGGEDRONGEN.

Engelsen en Amerikanen reageerden echter snel. Geschraagd door hun hulp zond de Perzische premier in November 1946 troepen naar Azerbeidzjan, om een „goede sfeer” voor te bereiden met het oog op de verkiezingen. In December was de actie voltooid, de Perzische eenheid hersteld. Toedeh-leiders, betrokken bij het verzet in de oliegebieden der Anglo-Iranian, werden gearresteerd. De Amerikaanse generaal Schwarzkopf leidde de Perzische gendarmerie op, financiële adviseurs der V.S. kwamen naar Teheran. In 1947 nam de Amerikaanse invloed nog toe. De commandant van een der Amerikaanse smaldelen uit de Middellandse Zee vloog naar Teheran en ontmoette de sjah van Perzië. Wat de verkiezingen betreft, deze waren gedeeltelijk gehouden, in voor de regering betrouwbare provincies, doch in andere niet — evenmin als in Azerbeidzjan — zodat een nieuw parlement nog in het voorjaar van 1947 niet was gevormd, en de Russische aanspraken dus niet konden worden gelegaliseerd. In Mei 1947 bleek een opstandige beweging in Azerbeidzjan aanleiding te zijn tot het sluiten der Perzisch—Russische grens.

Duidelijk is, dat thans in Perzië (Iran) niet slechts de Britten en Russen hun spel spelen — van Britse zijde zijn de Russische aanspraken nimmer betwist — maar dat een derde, namelijk Amerika, thans groter invloed schijnt te verwerven dan de vroegere rivalen. Te meer, daar de Anglo-Iranian nu contractueel nauw aan de Amerikaanse maatschappijen is gebonden, om olie te leveren tegen dollars, welke Engeland zo zeer nodig heeft. Ook hier wordt de grootste tegenstelling een Russisch—Amerikaanse.

GEEN MONOPOLIES.

De grote vraag is, wie hier in het algemeen „gelijk heeft”. Natuurlijk zou men kunnen zeggen, dat de Arabische landen, en Perzië in de eerste plaats, zelf recht hebben op de olie en haar profijten, opdat — en dat ware toch al belangrijk — deze olievelden geen voorwerp zouden zijn van strijd tussen de Groten. Echter zouden de Arabische emirs, pasja's en koningen

toch het product op de markt moeten laten brengen door één der grote maatschappijen, die daarmee dan toch weder de macht zouden hebben over de brandstof. Niet eens de Arabische volkeren zouden voordeel hebben van „genationaliseerde” olievelden, indien de samenleving feodaal blijft.

Een ander bezwaar is, dat dergelijke natuurlijke hulpbronnen inderdaad aan de gehele mensheid ten goede moeten komen en niet kunnen worden gemonopoliseerd door een staat, welke toevallig deze grondstoffen binnen zijn grenzen vindt. Internationalisatie zou ideaal zijn. Maar..... zolang er nu eenmaal soevereine staten bestaan, zal de macht van de sterkste doorslaggevend zijn en een werkelijke samenleving der volkeren onmogelijk maken. Men zou derhalve naar een oplossing moeten zoeken binnen het kader der mogelijkheden, om een derde wereldoorlog te voorkomen.

Zeër zeker moet dan in de eerste plaats begrepen worden, dat de Sowjet-Unie niet blijvend kan worden uitgesloten van de olie van het Nabije Oosten, en dat met name haar rechten op exploitatie der velden in Noord-Perzië moeten worden erkend. Daarnaast moet het haar mogelijk worden gemaakt, olie van de Anglo-Amerikanen te kopen tegen ruilproducten, welke die anderen behoeven, opdat gebrek aan dollars zulk een handel niet verhindert.

ONTSPANNENDE LENINGEN.

Misschien komt dit neer op hetzelfde als op het verlenen aan de Sowjet-Unie van een grote Amerikaanse lening. De stemmen, welke zulks bepleiten, worden talrijker. In Amerika is het gewezen vice-president Wallace, in Engeland zelfs de „Times” (15 Mei 1947) die financiële hulp der Amerikanen aan Rusland bepleit, echter onder voorwaarde, dat beide landen er toe zullen medewerken een economische unie te verwerkelijken van Oosten en West-Europese staten. Het is zeer de vraag, of inderdaad Rusland geneigd zou zijn, het oppertoezicht op landen als Hongarije, Roemenië, Polen enz. prijs te geven, omdat het vreest, dat dan de economische invloed der Amerikanen te groot zal worden. Toch zou het plan veel ellende kunnen voorkomen.

Grote leningen worden toch nooit terug betaald en zijn — zoals in de oorlog — een vorm van hulpverlening van de „rijke” aan de „arme” landen gebleken. De schuldeiser heeft een groot belang bij de welvaart van de schuldenaar. Ook economisch overwicht heeft zijn grenzen, en indien leningen dienen tot herstel van achterlijke en geteisterde gebieden, kan „ontvoogding” zelfs langs de normale weg zeer wel volgen. Amerika was in de negentiende eeuw schuldenaar, Argentinië was het tot voor de oorlog, Voor-Indië (dat in 1947 voor 14 milliard gulden te vorderen had van Engeland!) was het. Thans zijn ze alle schuldeisers. De wereld is rijk genoeg, om grondstoffen en producten te verplaatsen, zonder dat het ene land door het andere verarmt. Oorlog en bewapening zijn verreweg de meest verwoestende factoren. Indien men oorlog kan voorkomen door leningen, dan zijn de voorwaarden ener lening altijd te verkiezen boven oorlog, ook al lijkt het aanvaarden der lening tot afhankelijkheid te leiden.

WELVAARTSPLAN NABIJE OOSTEN.

Behalve deze leningen zal echter andere hulp bevorderd moeten worden. Bevin is aan het bewind gekomen met een plan voor het Nabije Oosten, dat bekend staat als het „People, non Pashas Paper”. Dit plan beoogt door grote leningen — welke zeker door de oliewinning en latere agrarische producten (vruchten, katoen, oliehoudende noten enz.) gedekt zullen zijn — in het Nabije Oosten machtige irrigatiewerken uit te voeren, woestijnen te ontginnen, wegen aan te leggen, huizen te bouwen en aldus niet de pasja's, maar het arme volk tegemoet te komen. Zijn welvaart te verhogen, zijn koopkracht tevens. Deze sociale en politieke democratisering der massa zou het bezwaar tegen het olie-imperialisme (dat zijn profijten aldus zou moeten distribueren) verminderen. Natuurlijk zou het feit blijven bestaan, dat in elk land de verdeling der rijkdommen nog ongelijk zou zijn. Dit zijn kwesties van binnenlandse politiek. Internationaal zou een dergelijk grootscheeps plan — ook Wallace ijvert er voor — ten bate van verhoging der welvaart in het Nabije Oosten en beter distributie van de olie (zonder monopolisering)

het enige zijn, dat het oorlogsgevaar zou kunnen afwenden. Amerika en Rusland zouden beide bereid moeten zijn het gezond verstand in dezen te volgen. Vast staat, dat in deze gebieden de verantwoordelijkheid der Amerikanen voor hun imperialistische politiek minstens zo groot is als die der Russen voor hun expansiedrang. Blinde machtdrang met opoffering van redelijke en ethische overwegingen is helaas alle machtige staten eigen. Slechts vrijheidlievende reactie van het volk tegen de staatsalmacht kan deze noodlottige strekkingen tegen gaan, en leiden tot oorlog-verhinderende accoorden.

HOOFDSTUK V.

HET BETWISTE VERRE OOSTEN.

ECONOMISCHE EXPANSIE.

De belangstelling der Russen voor geheel Azië heeft niet slechts politieke, maar ook economische gronden. Wij zagen het naar aanleiding van de Voor-Aziatische petroleum. Nog duidelijker moet dit zijn, indien men de verhouding van de geïndustrialiseerde tot de agrarische landen vergelijkt in hun onderlinge afhankelijkheid. Het lijdt geen twijfel, dat Rusland zich thans in een (staats)kapitalistische periode bevindt. Rosa Luxemburg nu heeft er op gewezen, dat het kapitalisme zich slechts handhaaft, zolang het invloed heeft of contact onderhoudt met vóór-kapitalistische gebieden. Het normale proces is namelijk ongeveer als volgt:

Door de toenemende massa-productie ontstaat er een toestand, waarin een bepaald land meer voortbrengt dan het zelf kan kopen. Natuurlijk zou het binnenlandse verbruik van een aantal artikelen ook dan nog wel opgevoerd kunnen worden, indien de inkomens zo gelijk mogelijk werden verdeeld. Nu echter, met het stelsel van zeer verschillende salarissen en ontvangsten, met de kloof tussen de welstandspeilen, wordt er een kaste gevormd, welke haar inkomen niet meer kan besteden voor verbruiksgoederen. Ten slotte is het aantal schoenen, kleren, meubelen, maar vooral het aantal levensmiddelen, dat de rijke kan verbruiken, beperkt. Hij kan zich dan nog op luxe artikelen werpen, waardoor zijn geld gedeeltelijk weer terugvloeit in de samenleving. Maar indien iemands inkomen te hoog wordt, belegt hij er een deel van — in staatsleningen, ondernemingen enz. — en daarmee worden nieuwe productiemiddelen gebouwd, doch geen producten gekocht. Het systeem der zeer ongelijke inkomens vermindert derhalve de aankoop van verbruiksgoederen. Betere verdeling stelt ook de massa in staat, meer te kopen. Nu echter groeit het productie-apparaat meer dan het consumptie-vermogen.

DREIGENDE CRISIS.

Ook echter bij verhoogde economische democratie kan van sommige producten de industrie, de gespecialiseerde tuinbouw enz. meer voortbrengen dan het volk opneemt. Dan is uitvoer van massa-producten noodzakelijk: naar een niet-geïndustrialiseerd, voor-kapitalistisch gebied, zoals naar China. Hoe echter betaalt zulk een land? Soms in grondstoffen, soms ook in diensten, in arbeidskracht. In het zeer gecompliceerde arbeidsproces kan het bijv. voorkomen, dat arbeiders in een achterlijk land, waar de werkkraft goedkoop is, halffabrikaten afwerken uit een industriegebied met hoger levenspeil. Het aldus voltooide product komt op de wereldmarkt, het kan concurrerend verkocht worden en toch nog grote winst verschaffen. Landen als Japan en China lenen zich uitnemend voor deze methode. Zij moeten grondstoffen, of halffabrikaten ontvangen van Amerika of Rusland, en deze in middelgrote industrieën verwerken, op goedkope wijze.

Natuurlijk is het dan noodzakelijk, dat deze landen licht-geïndustrialiseerd worden. Op den duur kan zulk een industrie weer een concurrent worden van de oorspronkelijke begunstigers. Zo werden Brits-Indië, Japan, Argentinië enz. op hun beurt exporteurs van goederen, die zij eerst invoerden. Rosa Luxemburg veronderstelde, dat aldus, naarmate de hele wereld kapitalistisch werd, de basis van het kapitalisme zelf — de export van massaproducten — werd ondermijnd. In zo'n geval moet een nieuwe economie ingang vinden, gebaseerd op internationale regelingen, welke de behoefte-bevrediging als uitgangspunt nemen. Gelukt dit niet, dan wordt de crisis permanent. Vóór de oorlog scheen deze toestand zich reeds aan te kondigen: productie-beperking, exportvermindering, „overproductie”, werkloosheid. Na de oorlog dreigt een nieuwe crisis, zodra het herstel voldoende zal zijn gevorderd. Vervult het kapitalisme de aarde, dan begint het als een plant die gebloeid heeft, te verschrompelen..... Maar er zijn nog voor-kapitalistische gebieden.

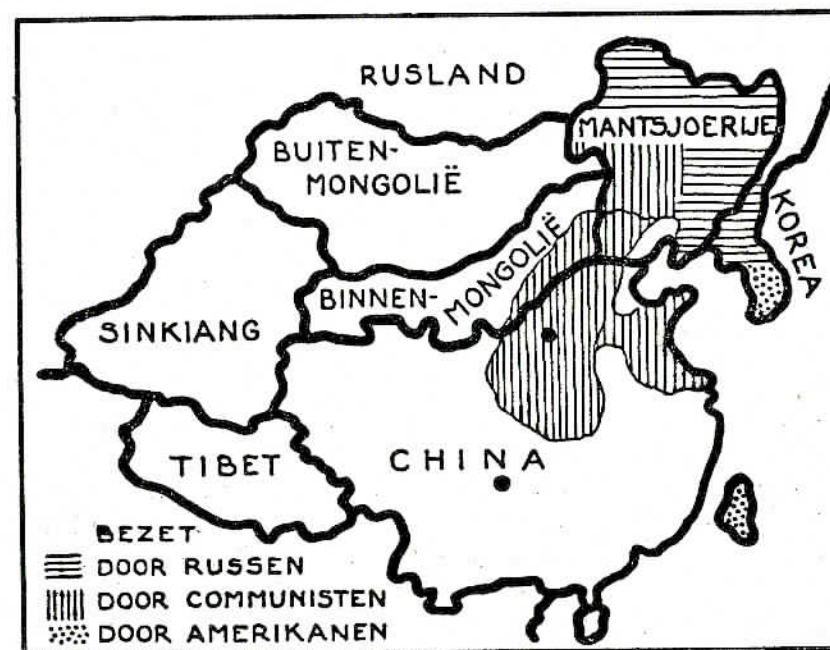
STRIJD OM CHINA.

Het ligt voor de hand, dat zodra Rusland werkelijk een machtige industriestaat zal zijn geworden en van zijn geïndustrialiseerde landbouw weer zal kunnen exporteren, de strijd tussen Amerika en Rusland om Azië scherper vormen zal aannemen. Natuurlijk spelen de veiligheid en de behoefte aan strategische steunpunten ook een grote rol. Amerika, dat de Stille Zuidzee beheerst, wil zich zeker weten van Japan en de Chinese kusten, het centrale gebied waar de meeste Chinezen wonen. Het wil olie leveren en levensmiddelen, een middelgrote industrie vestigen (voorzien met Amerikaanse grondstoffen en halffabrikaten) en aldus verkregen produkten op de wereldmarkt kunnen brengen. De Russische doeleinden wijken daar niet ver van af: de Sowjet-Unie zou met inschakeling van de honderden miljoenen Chinezen haar groot tekort aan werkkraften kunnen goedmaken. Reeds in de oorlog had zij twee miljoen Chinezen aangeworven voor Siberië. In vele opzichten zou China economisch een aanvulling kunnen zijn voor Rusland.

De botsing kan dus niet uitblijven. Maar erkend moet worden, dat hier, in het Verre Oosten, de Russische positie veel sterker is dan in het Nabije Oosten. Met name het Chinese „communisme” vormt een factor van grote betekenis, en om te begrijpen, in welke mate hiermee het Amerikaanse streven wordt tegengewerkt, is het noodzakelijk, een terugblik te werpen op het verloop van de strijd, waarin met name de buitengewesten (Mantsjoerie, Mongolië, Sinkiang) geleidelijk zijn losgeweekt uit het Chinese staatsverband.

RUSSISCHE VAZALSTATEN.

Onmiddellijk na de Russische revolutie reeds maakten de Russen zich meester van de macht in Buiten-Mongolië, waarheen vele witgardisten waren gevlucht. De rode troepen verdreven hen naar Mantsjoerie en China. De volksrepubliek, welke ontstond, was een vazalstaat van Rusland. Hoezeer het lot van deze republiek de Russen ter harte ging, blijkt hieruit, dat toen in Mei 1945 de Chinezen gedwongen werden een overeenkomst te sluiten met de Sowjet-Unie, welke vele concessies inhield, de

DE ONTBINDING VAN CHINA.

Het vroegere Chinese Rijk verkeert in ontbinding. Tibet is onafhankelijk. Sinkiang wordt door de Russen sterk beïnvloed, Buiten-Mongolië is een met de Sowjet-Unie nauw verbonden onafhankelijke Volksrepubliek, Binnen-Mongolië en Mantsjoerije worden gedeeltelijk door de Chinese communisten bestuurd. Noord-Korea en de Mantsjoerijse spoorwegen zijn bezet door de Russen. (1947)

Russen ook bedongen, dat indien een volksstemming in Buiten-Mongolië zich zou uitspreken voor de onafhankelijkheid, de centrale Chinese regering zulks zou eerbiedigen. Inderdaad — tot niemands verwondering, want de techniek van referendums is nu bekend genoeg — sprak met overgrote meerderheid het volk zich uit voor een onafhankelijk Buiten-Mongolië, dat geheel in de Russische invloedssfeer ligt.

Met Sinkiang (Chinees Toerkestan) dat grenst aan Siberië, waren de bemoeiingen minder succesrijk. Wel moest de daar zetelende practisch onafhankelijke regering Russische adviseurs dulden, doch tijdens de tweede wereldoorlog, toen de Russen zich moesten concentreren op het Westen, verdrongen de leiders van de Chinese Kwo Min Tang daar de Russen, om zelf een schijngezag uit te oefenen. Niets zal echter gemakkelijker blijken dan de Russische invloed te herstellen, want de zuigkracht van het steeds meer geïndustrialiseerde Siberië, de nabij de grens lopende Turkish-spoorweg en de economische penetratie in het binnenland zijn veel krachtiger dan de invloeden van Nanking. Tot zover reikt ook de Amerikaanse invloed niet. Evengoed als Tibet onder Britse invloed staat, kan men dus Buiten-Mongolië en Sinkiang tot de Russische sfeer rekenen.

BETWIST MANTSJOERJE

Minder gemakkelijk was het, ook Mantsjoerije te winnen. Reeds de tsaren waren er in geslaagd, door de Chinese Oosterspoorweg — die dwars door Mantsjoerije heen Siberië verbindt met Wladiwostok — een servituut te leggen op dit gewest. De Oosterspoorweg was Russisch gebied, en daar het vroegere imperialisme zich immer van spoorwegaanleg bediende om te koloniseren, kan men zeggen, dat Mantsjoerije onbetwist in de Russische zône lag. Niet de Chinese centrale regering was dan ook mededingster der Russen, doch de... Japanners. In de Russisch-Japanse oorlog van 1905 echter konden de Japanners, al behaalden zij de overwinning, hun macht niet over Mantsjoerije uitbreiden. De bemiddeling van de Amerikaanse president Theodor Roosevelt had ten doel — en tot gevolg — dat Japan zijn zegepraal niet kon uitbuiten. Wel verkreeg het de haven

Port-Arthur en Korea — dat het in 1920 annexeerde — maar de Oosterspoorweg bleef Russisch.

Onmiddellijk na de revolutie kwam het de Russen gewenst voor, zich met de Chinezen te verbinden tegen alle andere mogendheden, die in het Verre Oosten een rol speelden, al deden zij geen afstand van hun invloed in Mantsjoerije. Het Chinese bolsjewisme groeide en was een beweging, welke de Russische doeleinden begunstigde. De Rus Borodin wist aanvankelijk zelfs de heersende regering van de Kwo Min Tang — de partij der rijke Chinese bourgeoisie — voor samenwerking met de Russen te winnen. Het kon echter niet uitblijven, dat de invloed van het bolsjewisme in een feodaal land tot opstandigheid leidde der arbeiders in de steden. In Sjanghai, Nanking, Kanton werd Russische propaganda gelijk gesteld met sociale actie tegen de heersende kaste. In 1926 greep Tsjang Kai Sjek in en in de steden werden de communisten gevangen genomen en gefusilleerd, een anti-Russische koers verving de voorheen gevolgde politiek.

DE OOSTERSPOORWEG.

Het was desondanks voor de Russen onmogelijk, met de Chinese regering te breken. Zij lieten hun Chinese geestverwanten in de steek. Een scherp conflict onstond eerst, toen de Chinese nationalist de Oosterspoorweg opeisten. In 1929 antwoordde de Sowjet-Unie met het zenden van een troepenmacht, welke zonder moeite de Russische concessie beveiligde. De „overwinning” werd door de communistische pers van alle landen bejubeld, hoewel het duidelijk was, dat hier evenzo van imperialisme sprake was als in het geval der andere landen. Natuurlijk verweerden zich de Russen met het argument, dat zij hun plaats niet willen ruimen voor de..... Japanners, die immers onmiddellijk zouden profiteren van het wegtrekken der Russen, daar de Chinese regering geen wezenlijke macht kon ontwikkelen. Indien de Sowjet-Unie zich heeft willen vrijwaren tegen Japanse agressie, heeft zij haar doel niet bereikt. Immers in 1931 gebruikten de Japanners het „incident van Moekden” als voorwendsel, om Mandsjoerije te bezetten. Daartegen vermocht de

Sowjet-Unie niets. De spoorwegbelangen moest Rusland overdoen aan de imperialisten van Tokio. De Japanse bedreiging werd nu zeer groot en gevaarlijk. Er trad een permanente oorlogstoestand in tussen Japan en China, welke na het „incident Peking” bij de Marco-Polo-brug, (1937) leidde tot een werkelijke oorlog. Toenmaals trad Amerika nog niet op tegen Japan, de Volkenbond was machteloos. Ja, de Ver. Staten bleven voortgaan, ijzer, staal, wapenen, olie te leveren aan Japan, Washington en New York, regering en beurs, wensten Japan niet te verzwakken, om Rusland geen toegang te verschaffen tot de Stille Zuidzee..... De imperialisten te Tokio, wier plan tot verovering van het Verre Oosten bekend genoeg was, konden nog rekenen op Amerikaanse steun, zoals Hitler niet werd aangevallen, omdat hij een bolwerk werd geacht tegen „rode” penetratie in Europa.....

KWO MIN TANG EN JAPAN.

Het werd nu een Russisch belang, opnieuw samen te werken met de Kwo Min Tang, hoe anti-communistisch deze Chinese autoritaire partij ook was. In 1932 riepen in alle landen de communistische partijen de arbeiders op tot steun aan de Chinese regering, die zelfs werd voorgesteld als een „sowjet-bewind”, hoezeer zij ook het communisme had pogen uit te roeien. Van harte werd de hulp door de Chinese nationalist niet aanvaard. Maar de communisten schaarden zich nu in elk geval naast de regering in het bestrijden der Japanners. Zij werden zelfs de enige daadwerkelijke strijders tegen Nippon, toen Peking en Nanking in Japanse handen waren en de regering van Tsjang Kai Sjek vluchten moest naar Tsjoenking in het binnenland.

Haar strijd tegen de Japanners werd niettemin dubbelslachtig. Zowel Tokio als Tsjoenking beschouwde het Chinese „communisme” als vijandig. Er zijn in de periode van 1937—1945 zonderlinge dingen gebeurd. Niet slechts dat Chinese legers in massa overliepen naar de Japanners in het gebied van Nanking — niet slechts dat in deze stad een Chinese pro-Japanse regering werd gevormd, ook Tsjang Kai Sjek voerde een duistere

politiek. Zijn legers streden zowel tegen de Japanners als tegen de Chinese communisten, soms tegen deze laatste alleen. Het is voorgekomen, dat Japanse wapenzendingen van Tientsin naar het binnenland van China werden gezonden, om de partij van Tsjang Kai Sjek bij te staan tegen de communisten. De wapens werden ook betaald, gedeeltelijk met geld, dat de Chinese regering had geleend van..... de Amerikanen, die een strijd op leven en dood voerden met de Japanners. Immer heeft Amerika de Russen evenzeer gevreesd als de Japanners, en de strijd tegen de éne vijand mocht die tegen de andere (tijdelijk bondgenoot) niet geheel doen ophouden. Onmiddellijk na de nederlaag van Japan moesten de Ver. Staten dan ook pogen, uitbreiding der Russische invloeden tegen te gaan.

CHINESE COMMUNISTEN.

Natuurlijk bedienden de Russen bij wijze van verweer zich nu van de Chinese communisten. In hoeverre zijn deze, wat men onder „communisten” verstaat? Toen de bolsjewiki in 1926 waren uitgeroeid in de steden, waren zij gevlucht naar het platteland. Hun centrum werd later Jenan, dat in 1947 door de centrale regering werd bezet, zodat de communisten zich concentreerden op Mandsjoerije. In het achterland evenwel moest de propaganda andere doeleinden dan in de steden nastreven. Natuurlijk stelden ook de communisten een dictatuur in, werd hun leger de politieke macht bij uitstek. Zij steunden echter op de kleine boeren en pachters. De eersten beschermden zij, door hun vaste lasten op te leggen, tegen de willekeur van vroegere mandarijnen, de pachters, door hun pachten wettelijk te bepalen. Een stroom van jonge intellectuelen uit het overige China, in opstand tegen het absolute gezag van hun feodale vaders, begaf zich naar de Noordelijke gewesten in handen van communisten, die nu in het geheel geen communistische actie meer voerden, doch erkende nationalisten waren geworden, steunende op de kleine boeren. Overigens wisten zij door het overvallen van Japanse en regeringstreinen zich voorraden en wapens te verschaffen. Er was geen vast front, er was immer strijd om de spoorwegen. Hoewel de Russen niet in staat waren, deze com-

munisten te steunen, en dus konden ontkennen, dat zij hun hulptroepen vormden, is het wezenlijke bondgenootschap immer duidelijk geweest. Wel is de beginselloze politiek der Derde Internationale het best in China gedemonstreerd, en daarom kan een nadere beschouwing van de verhouding tussen de Chinese en Russische communisten leerzaam zijn.

TROTZKISTEN EN STALINISTEN.

Sedert 1922 was het Chinese probleem een der bronnen van twist tussen Stalin en Trotzki. Stalin was toen reeds op weg, de theorie te bepleiten van „socialisme in één land”, terwijl Trotzki — wiens opvatting inzake dictatuur enz. in niets van die der overigen verschilde — nog meende, dat alleen een wereldrevolutie Ruslands systeem zou kunnen redden. Inderdaad zou steun van een internationaal socialisme de ontwikkeling in de Sowjet-Unie in gunstige zin hebben beïnvloed. Er was echter geen internationaal socialisme, en de vraag deed zich voor, of men het moest wekken, dan wel of men steun moest zoeken bij bestaande niet-socialistische regeringen, welke men zou kunnen uitspelen tegen andere. Dit laatste standpunt werd gedeeld door Stalin, die dus in China nu eens met, dan weer tegen de feodale kaste van de Kwo Min Tang was. De communisten in China zelf beschouwden niet zelden de taktiek van Moskou, om ook na 1926 nog samen te werken met Tsjang Kai Sjek, als verraad aan hun zaak. In 1930 slaagden de „trotskisten” er zelfs in, de leiding in de partij te veroveren, maar in Januari 1931 herwonnen de Stalinisten hun posities. In 1935 sprak de Derde Internationale haar tevredenheid uit over de Chinese communisten. Wang Min beloofde — wat werkelijkheid werd — dat zijn partij een leger van een miljoen zou aanvoeren in een gebied dat honderd miljoen zielen zou omvatten. „Onze partij blijft trouw aan de leerstellingen van de man, die na Lenin's dood de theorie en taktiek van het Marxistische Leninisme verder heeft ontwikkeld. Van de man, die op theoretisch gebied de strategische basis en de taktiek der Chinese revolutie heeft uitgewerkt. Onze partij blijft trouw aan de leerstellingen van onze grote leermeester Stalin”. Met name de Chinese communist

Mao Tse Toeng was voor Moskou betrouwbaar. Hij verdedigde zelfs het Duits—Russisch samengaan in 1939, en de vriendelijke houding van Rusland jegens Japan.

OORLOG MET JAPAN.

Hoewel in 1937 de oorlog was begonnen van de Chinese communisten tegen Japan, bleef Moskou neutraal. Zelfs, toen in 1938 Japan toetrad tot het anti-komintern-front. Wel sloot Moskou met de officiële regering van Tsjang Kai Sjek in 1937 een niet-aanvalsverdrag. Tevens leverde het aan deze oorlogsmateriaal, vaak via Sinkiang. Stalin spoorde de Chinese communisten aan tot samenwerking met de centrale regering. De Chinese communisten spraken sindsdien niet meer van communisme, maar van nationalisme. Niet meer van socialisme, maar van „neo-kapitalisme” in tegenstelling tot het feodalisme. Oorlog tegen het fascisme kwam op de voorgrond te staan.

Nadat Rusland werd aangevallen door de Duitsers in 1941, wilde het rust in het Oosten. Toen Japan de oorlog begon en zich geheel wijden moest aan de operaties in de Stille Zuidzee, week het gevaar zelfs voor de Russen. Van deelneming aan de oorlog tegen Japan door Rusland was geen sprake. Pas aan het einde van 1944 sprak Stalin van Japan als van een „agressief” land. Te Jalta, Januari 1945, verbond hij zich er toe, drie maanden na de beëindiging van de oorlog in het Westen aan Japan de oorlog te verklaren. In April 1945 zegde Moskou het vriendschapsverdrag met Japan op. Volgens de bepalingen zou het nog een jaar van kracht moeten blijven. Doch in Augustus verklaarde Rusland de oorlog aan een reeds verslagen Japan. Waarom?

Te Jalta was door Roosevelt en Churchill, die niet wisten, hoe zwak Japan eigenlijk was, aan de Russen beloofd, dat dezen voor hun deelneming zouden verkrijgen: gemeenschappelijk beheer over de spoorwegen van Mantsjoerije en de haven Port-Arthur, door Rusland samen met China. Feitelijk zou daarmee de toestand van vóór 1905 zijn hersteld. Deze concessie was des te verbluffender, omdat te Cairo (Dec. 1943) waar Stalin niet aanwezig was (hij was immers niet in oorlog met Japan)

DE STRIJD OM DE GELE ZEE.

Terwijl de kusten van Mandsjoekwo (Mantsjoerije) bij Port-Arthur en Dairen in Russische handen zijn, evenals Noord-Korea, waardoor de Russen de Gele Zee beheersen, kan de toegang tot de Stille Zuidzee worden versperd, doordat de Amerikanen Zuid-Korea en in China de haven Tsingtao in handen hebben (1947). Tsingtao was voorheen Japans, nadat de Duitsers het hadden moeten prijsgeven.

door Roosevelt en Churchill heel Mantsjoerije was toegezegd
.....aan Tsjang Kai Sjek!

RUSSISCHE INVLOED.

De Chinese regering, na Jalta op de hoogte gesteld, begreep, dat verzet niet zou baten. Zij was gedwongen, in Mei 1945 de overeenkomst goed te keuren. Toen de Russen dan Mantsjoerije hadden bevrijd, moesten zij het overdragen aan de regering van Tsjang Kai Sjek. Maar eerst legden zij beslag op alle Japanse fabrieken en voorraden, welke aan China waren toegezegd als schadeloosstelling voor een oorlog van acht jaar. De Russen voerden alles weg als vergoeding voor een oorlog vaneen week. Toen verklaarden zij zich bereid, het gezag over te dragen aan Tsjang Kai Sjek. Deze echter kon Mantsjoerije niet bereiken, want de Chinese communisten hadden zich overal meester gemaakt van de macht. De Russen hielden zich neutraal, maar in feite waren Binnen-Mongolië en Mantsjoerije gescheiden van China's kern en onder protectie der Russen gekomen. Het uiteenvallen van het oude China scheen te zullen voortgaan, de zuigkracht van Rusland leek onweerstaanbaar. Natuurlijk: Moskou wedde op twee paarden. Het sloot nu eens een overeenkomst met de centrale regering, dan weer liet het de communisten de macht grijpen. De eis, die de Chinese communisten stelden voor een verzoening met Tsjang Kai Sjek, zou zeker leiden tot vergroting van de communistische invloed in de grode steden — Sjanghai, Nanking, Kanton, Peking — zonder dat de communistische legers in het Noorden onder commando zouden komen van de officiële regering. Het wanbeleid, de corruptie, het feodalisme van deze laatste echter werkte in de hand, dat het communisme in de steden toch de kop op stak. Het scheen heel China te doordringen, en de invloed der Amerikanen — die Tsjang Kai Sjek hadden geholpen — weer ongedaan te maken. De Ver. Staten moesten ingrijpen. Maar hoe?

AMERIKAANS VERWEER.

Daar de Amerikanen wisten, hoe onbekwaam het regiem was van Tsjang Kai Sjek, poogde reeds in 1944 de toenmalige vice-

president Wallace verzoenend tussen regering en communisten op te treden. Vergeefs. Daarop volgde de ambassadeur Hurley, die bij zijn aftreden „de deur hard dicht sloeg”, omdat hij steun wilde verlenen aan de regering tegen de communisten, en hij de diplomaten van het Amerikaanse ministerie van buitenlandse zaken er van beschuldigde, dat dezen voor een accord ijverden, waarbij de communisten zouden worden ontzien. Marshall, een generaal, volgde hem op, en had niet het minste succes. Toen deze minister van buitenlandse zaken was geworden, besloot hij ten slotte, dat de Amerikaanse marine haar steunpunten in Japan en op Korea zou uitbreiden met een basis aan de Chinese kust, bij Tsingtao, aan de Gele Zee, zodat de Amerikanen in elk geval de Gele Zee zouden beheersen. Dat betekende dat het in Russisch bezit zijnde Port-Arthur, eventueel een uitvalshaven naar de Stille Zuidzee, kon worden geblokkeerd van Korea en Tsingtao uit.

In de zomer van 1947 was echter het Chinese probleem nog onopgelost. Een Amerikaanse lening van 500 miljoen dollar werd niet verleend, omdat de volstrekte onbekwaamheid der regering van Tsjang Kai Sjek duidelijk was. Tachtig procent der inkomsten waren nutteloos aan het leger besteed, inflatie was niet meer te stuiten, financiële chaos niet te voorkomen. UNRRA-goederen ter hulpverlening kwamen via de zwarte markt in handen der rijksten. De verovering van het communistisch hoofdkwartier Jenan was een reclame-stunt, die zoveel kostte, dat elders de communisten weer terrein wonnen. Op de conferentie van Moskou in Maart en April 1947 weigerden de Amerikanen, om de Chinese kwestie te bespreken. In zulk troebel water was zelfs het vissen blijkbaar moeilijk.

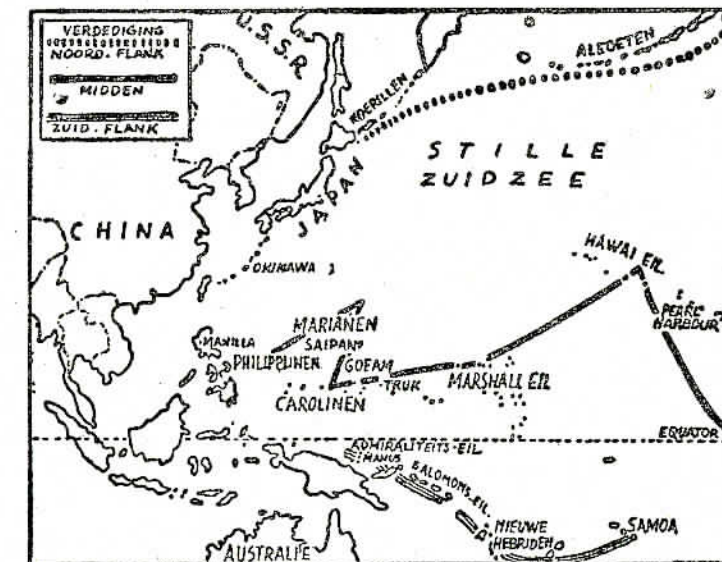
FICTIEVE CHINESE EENHEID.

Men heeft bij de beschouwing der politiek, die is gevoerd ten aanzien van China, kunnen opmerken, dat er perioden zijn geweest, gedurende welke Amerika er voor ijverde, een verzoening tot stand te brengen tussen regering en communisten. In de eerste plaats, toen de oorlog tegen Japan op de voorgrond stond, en men meende, daarbij de Russische hulp niet te kun-

nen ontberen. Later heeft de regering van Truman genoeg betreurd, dat deze „vergissing” is begaan door Roosevelt, want men was nu overtuigd, dat zonder de Russen Japan even snel zou zijn overwonnen. Toch is ook na de capitulatie van Japan nog naar verzoening tussen Chinese regering en communisten gestreefd, omdat het voor de Amerikanen zeer moeilijk is, de controle over China te verwerven, waar het de buitengewesten betreft. Zodra dit bleek, werd het als een Amerikaans belang beschouwd, dat de Chinese eenheid werd hersteld, opdat het land geen prooi der Russen zou worden. Er werd op gerekend, dat de Chinese communisten in de eerste plaats Chinezen waren, en eigenlijk geen echte communisten. Dat zij ook geen Russische invloed zouden dulden, indien zij eenmaal deel zouden hebben in de centrale regering. Het Chinese nationalisme is inderdaad een idee van intellectuelen met Westerse denkbeelden, van studenten en vooruitstrevenden. De grote massa, de generaals en de soldaten kennen echter in de eerste plaats de eigen, provinciale en beroepsbelangen. Wat in Europa „nationalisme” heet, is in China nog geen werkelijkheid. Daarvoor is de onderlinge strijd tussen de gouverneurs en mandarijnen steeds te groot geweest, waren de burgeroorlogen te talrijk. Omkoopbaarheid, overlopen van troepen wordt aldus een gewone zaak. Daarom is voorshands een uiteenvallen van China waarschijnlijker dan een verzoening ten gevolge van patriotische geestdrift. Een ontbinding van het Chinese rijk zal echter de strijd om de invloedssferen dringend en hevig maken. Alleen Russisch—Amerikaanse samenwerking zou ontspanning brengen en van buiten af de eenheid bevorderen.

VERDEELD KOREA.

Naarmate de invloed der Amerikanen in China twijfelachtiger is geworden, klampen de Ver. Staten zich des te meer vast aan Zuid-Korea. Op de Moskouse conferentie van December 1945 is besloten, dat dit land door Russen en Amerikanen beide zou worden bezet, dat een eenheidsbestuur zou worden ingevoerd, en dat binnen vijf jaar volledige onafhankelijkheid zou volgen. Doch evenals in Duitsland komt er van opheffing der zones

AMERIKA EN DE GROTE OCEAAN.

De marine-commissie uit het Amerikaanse Huis van Afgevaardigden wenst, dat de Verenigde Staten de beschikking krijgen over drie ketens van vloot- en luchtbases: één in het Noorden van de Aleoeten naar Japan, de tweede van Pearl Harbour naar de Filippijnen, Bonin en Okinawa, de derde van Samoa naar de Admiraliteits-Eilanden. Zowel Japan als de Chinese kust zouden dan binnen de Amerikaanse invloedssfeer vallen, Zuid-Oost-Azië binnen de Engelse. De Russen hebben de Japanse Koerillen-eilanden en ijsvrije havens in Korea bezet, om aldus toegang te hebben tot de Grote Oceaan.

De bemoeienissen der Amerikanen met Indonesië doet ook hier de invloed der Verenigde Staten doordringen.

niets, zijn de wrijvingen niet van de lucht. De Russen hebben hun zone hermetisch gesloten, maar via de vakbonden oefenen zij wel invloed uit op de Amerikaanse zone, waar stakingen en sabotages de rust ernstig hebben verstoord. In 1947 is er van Amerikaanse zijde zeer op aangedrongen, haast te maken met het ontvoogden van Korea, om dezelfde reden als in China naar eenheid werd gestreefd: indien het de Amerikanen niet gelukt het gehele gebied onder hun controle te krijgen, is het wenselijk, dat het door onafhankelijkheid ook onder Russische druk uit komt. Erkend moet worden, dat het Amerikaanse standpunt in dezen de vrede zou bevorderen, mits financiële krachten uit New York niet het wantrouwen wekken der Russen en internationale hulp kan worden geboden bij de wederopbouw. Blijft de scheiding bestaan, dan dreigt Amerika zijn eigen zone alleen te helpen. Reeds ontwikkelen beide delen zich economisch in verschillende richting: de noordelijke in staatskapitalistische, de zuidelijke in conservatief-liberale zin. Korea's problemen zijn in wezen dezelfde als die van Duitsland, en beide zullen zij gelijktijdig worden opgelost..... of niet. Dat hangt af van een accoord over de gehele linie, dat moeilijk, doch niet onmogelijk is. De mensheid wil nu eenmaal haar laatste hoop niet prijs geven.....

FEODAAL JAPAN.

Wat Japan betreft, onmiddellijk hebben de Amerikanen besloten, althans hier onbetwist meesters te blijven. Noch de geallieerde controle-raad, noch de advies-commissie voor het Verre Oosten hebben enige werkelijke macht buiten Mac Arthur. Deze heeft van den beginne af gestreefd naar het vormen van een Japan, dat het meest overeenstemde met de Ver. Staten, met dit verschil, dat de keizer als symbool van de staat zou worden gehandhaafd, ondanks het feit, dat de Chinezen hem op hun lijst van oorlogsmisdadigers hadden geplaatst. In feite is Japan niet slechts kapitalistisch gebleven, doch zelfs feodaal. Daaraan heeft invoering van het vrouwenkiesrecht en hebben verkiezingen niets veranderd. Op 10 April 1946, bij de eerste stemming na de oorlog, kwamen plichtsgetroouw vele mannen en vrouwen

op naar de stembus. Een nieuwe grondwet werd ontworpen naar Brits model. Toen op grond van deze constitutie een jaar later nieuwe verkiezingen moesten plaats vinden, bleek er van belangstelling weinig. In de vijf voornaamste steden verschenen 47 % der kiezers niet. Van de vrouwen was veel meer dan de helft thuis gebleven. Ondanks de grote ontevredenheid der massa werden 33 van de 46 zittende prefecten gehandhaafd. In de geallieerde controle-raad spraken vooral de Australiërs hun bezorgdheid uit over de resultaten: liberalen, democraten en conservatieven — alle benamingen voor zeer behoudende partijen — behaalden een grote overwinning, terwijl de toch ook zeer gematigde socialisten 143 van de 466 zetels verkregen.

AMERIKAANSE KOLONIE.

De Britse vertegenwoordiger in de controle-raad wees er in April op, dat de Japanners stelselmatig de orders van Mac Arthur saboteerden, hoewel deze hen op 17 Maart desondanks prees om hun „hechte democratie”. Beheersing van lonen en prijzen vond niet plaats, bezittende minderheden profiteerden van de inflatie, corruptie, lijdelijk verzet en handhaving van feodale rechten, die moesten worden gelijkwideerd, waren aan de orde van de dag. Dat Mac Arthur dit alles duldde wekte niet slechts het misnoegen van Russen en Chinezen, ook van Australiërs en Britten. Intussen weet Mac Arthur, wat hij wil. Hij is een Amerikaans „democraat” uit de Zuidelijke staten, dat wil zeggen: zeer conservatief en afkerig van sociale experimenten. Daarbij komt zijn vrees, dat achter elke arbeidersactie Russisch gestook verborgen zit. De Russen uit Japan te weren moet zijn eerste opdracht zijn. Natuurlijk is het begrijpelijk, dat telkens weer geruchten opduiken, volgens welke het Japan zal worden toegestaan, een kernleger te herstellen, als bondgenoot der Amerikanen. Hoewel deze berichten nog steeds zijn tegengesproken, geven zij uitdrukking aan de vrees of hoop, dat het onvermijdelijk eens zo ver zal komen. Indien de invoer van grondstoffen uit de Ver. Staten en de handel in afgewerkte producten in Amerikaanse handen blijven, kan het economisch herstel van Japan in genen dele de Amerikaanse plannen dwarsbomen. De Ver. Staten zijn slechts in staat,

billijke producten voor het Verre Oosten te leveren, indien goedkope Japanse arbeidskracht ze vervaardigt. Zo als de Russen belang hebben bij Chinese werkers binnen hun economische invloedssfeer, hebben de Amerikanen het bij Japanse.

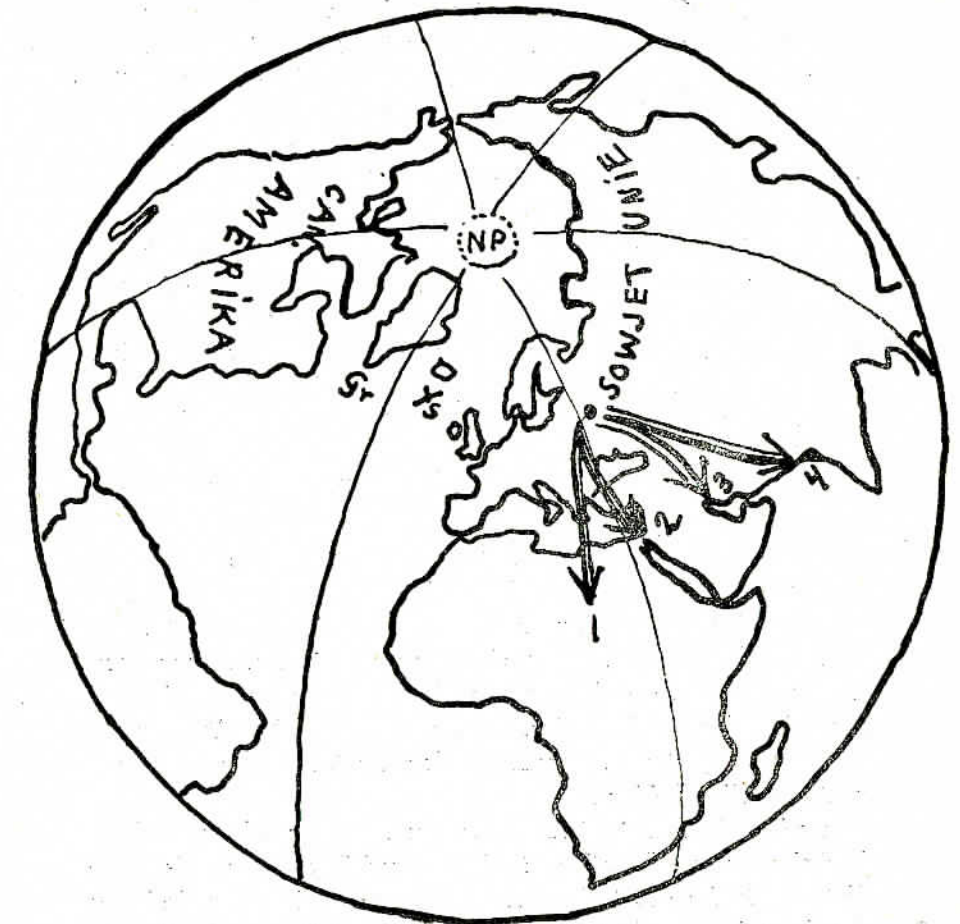
RUSLAND KOOPT IN TOKIO.

De tegenstellingen tussen Australië en Amerika — waarbij de Britten, beducht voor de concurrentie van de Japanse textielindustrie, aan Australische kant staan — vinden hun oorzaak in het feit, dat de Australiërs beseffen, dat Japan een centrum van Amerikaanse economische activiteit zal worden. Australië verweert zich nu, door van zijn enorme wol-voorraden slechts zeer weinig aan Japan te leveren, dat katoen en wol moet importeren. Katoen kan eventueel nog komen uit Amerika, doch wol niet. Terwijl Rusland in de Stille Zuidzee economisch nog geen rol speelt, is reeds de rivaliteit ontbrand tussen Amerika en het Britse Rijk.

Eén lichtzijde kan men in deze ontwikkeling ontwaren: dat de Amerikaans-Russische tegenstelling er door wordt verzwakt. De Sowjet-Unie, die toch geen invloed kan uitoefenen op de herindustrialisatie van Japan, poogt van de nood een deugd te maken en ook in Japan te kopen. Reeds verkreeg het zijderupsen en zijde, maar het wil vissersboten, spoorwegmaterieel enz. kopen in ruil voor kolen en staal. Misschien dat een „open” Japan, dat economisch niet geheel een Amerikaanse kolonie is, de tegenstellingen wat verzacht. Daar het beeld der wereld snel kan veranderen, zou juist Japan — evenals Voor-Indië — wel eens een onverwachte factor kunnen worden in de balans der krachten, zoals Duitsland in Europa wel weer eens „op de wip” kan komen te zitten. Voorlopig echter is Japan een Amerikaanse vazalstaat, en is Rusland van de kusten der Stille Zuidzee — behoudens bij de Koerillen — ver verwijderd.

AMERIKAANSE PACIFIC.

Voor de Amerikanen is het beheersen van de Stille Zuidzee een eerste gebod. Langs drie lijnen worden de verdedigingswerken gebouwd. In het Noorden via Alaska en de Aleoeten. Daar wor-

TWEE CENTRA: NOORDPOOL EN NABIJE OOSTEN.

Oorlogshandelingen tussen Amerika en Rusland zouden van het Noordpoolgebied een belangrijk centrum voor de luchtoorlog maken, omdat de kortste afstand voor vliegtuigen over de Noordpool voert. De betekenis van Alaska (Al.), Canada (Can.), Groenland (Gr.) en IJsland (IJs.) die alle in de Amerikaanse sfeer liggen blijkt duidelijk.

De pogingen der Russen, om de Indische Oceaan te bereiken, zijn geïllustreerd door vier pijlen:

1. via Griekenland en Noord-Afrika (waar de Britten in Soedan, Kenya en Tanganjika bases willen bouwen) 2. via Turkije en het Suez-kanaal 3. door Perzië naar de Perzische Golf 4. door Afghanistan en Pakistan naar Karatsji in Voor-Indië.

den vele proeven genomen met duikboten, die onder het ijs kunnen opereren, en met een uitrusting, welke voor de Poolstreken is geschikt. Van te meer betekenis is Alaska, omdat, indien men de aarde beziet „van boven af”, zich rond de Pool aan de ene zijde Groenland, IJsland, (Amerikaanse bases) Canada en Alaska uitstrekken, aan de andere zijde Siberië, Zweden en Noorwegen. De kortste verbindingen lopen niet langs de breedtecirkels van Oost naar West, doch langs de lengtecirkels, van Zuid naar Noord en omgekeerd, dus over „de top der aarde” heen. Een Amerikaans vliegtuig slaagde er in van Honolulu naar Lissabon te vliegen niet zoals men zou verwachten via Amerika langs de breedtecirkels, doch „boven-over”, via Alaska, Groenland, eerst „naar boven”, toen „naar beneden”, in een vlucht zonder tussenlandingen en via de Poolstreken. Op deze route zijn Alaska en de Aleoeten dus uitnemende bases.

De tweede lijn loopt langs Hawai-, Marshall- en Carolinen-eilanden naar de Filippijnen en via Okinawa naar Japan. De derde en zuidelijkste reeks bestaat voornamelijk uit Franse, Britse en Australische eilanden, maar het is bekend, dat de Amerikanen bases zouden willen inrichten op de Ellice-, Salomons-eilanden (Brits) Manus-eiland (Austr.) en op de Carolinen, voorheen Japans. Alle gewezen Japanse eilanden zullen onder Amerikaanse „voogdij” (trusteeship) komen met bijzondere bepalingen voor strategische gebieden, waarin de Ver. Naties geen rechten van controle zullen hebben.

Hoewel de Russen zich hebben verzekerd van Port-Arthur, Zuid-Sachalin en de Koerillen in het Noord-Westen van de Stille Zuidzee, is deze „uitvalspoort” niet te vergelijken met de bases der Amerikanen. Ondanks de duikboten, waarover de Sowjet-Unie beschikt, is zij voorlopig genoodzaakt, een landmacht te zijn. In Europa en Azië echter zal zij inderdaad een geduchte mededingster worden.

RUSLAND ZWAK IN Z.O.-AZIE.

Bij de strijd om de Stille Zuidzee zijn nog enkele posities van belang. In Voor- en Achter-Indië en Indonesië, in de Britse „sfeer”, is de Russische invloed niet groot. Men kan er spreken

van communisme en socialisme, maar die zijn niet van Rusland afhankelijk. Wat Voor-Indië aangaat, de grote partijen zijn nog immer die van de Hindoes en Mohammedanen, waarvan men kan zeggen, dat de Hindoes met hun kastesysteem het feodalisme, de Mohammedanen het kapitalisme nabijkomen. Naast hen spelen de vorsten een grote rol. Van communisme kan men alleen spreken in Bengalen (Calcutta) Madras en Bombay, doch dat hier werkelijk Russen in het spel zouden zijn is moeilijk te bewijzen. Op den duur zal wellicht de sociale strijd die der religieuze groepen doorkruisen. Vooral indien India onafhankelijk zal zijn, verdeeld in Mohammedaanse en Hindoeïse staten en vorstendommen. Dan kunnen politieke ontbinding en sociale nood een Russische penetratie bevorderen. Thans, in 1947, vormt Russisch communisme nog geen factor van enige betekenis.

In Indo-China spreekt men veel van communisten, doch de leiders van Vietnam uit de Vietminh-partij worden voornamelijk gesteund door China, en wel door de officiële regering. Dat eens het Chinese communisme doorsijpelt tot hier is zeer wel mogelijk, maar de Fransen behoeven er nog niet ernstig rekening mee te houden, evenmin als de Nederlanders in Indonesië. Ook het Australische „communisme” is veel meer een radicaal socialisme dan een sowjet-beweging.

SYMPATHIE VOOR AMERIKA.

Welke functie vervult het Aziatisch nationalisme ten aanzien van de Russisch-Amerikaanse tegenstellingen? De oorspronkelijk vaak door de Derde Internationale verdedigde stelling, dat dit Oosterse nationalisme de Sowjet-Unie gunstig gezind zou zijn, is alleen waar gebleken, voor zover het de Chinese communisten betreft, en deze zochten nog voornamelijk steun tegen de Chinese regering en het Japanse imperialisme. In het algemeen wordt het nationalisme geleid en gepropageerd door intellectuelen, industriëlen en politici, die veel meer het Amerikaanse dan het Russische voorbeeld als ideaal zoeken na te volgen. Zij zijn geestdriftig voor het hoge levenspeil, de technische ontwikkeling, de productie-capaciteit der Noord-Amerikanen, waartegenover de Russen een pover figuur slaan. Bovendien zijn zij veelal vertegen-

woordigers van de inheemse heersende klassen en niet van de boeren of arbeiders. In Voor-Indië en China met name zijn de echte nationalisteng tegelijk kapitalistisch-gezind, liberaal indien zij vooruitstrevend, feodaal indien zij conservatief zijn. Hun samenwerking met Rusland, indien deze ter sprake zou komen, zou zeker niet zijn gebaseerd op geestverwantschap. Terwijl in de achterlijke agrarische gebieden, die het kapitalisme nog niet kenden — Perzië, Sinkiang, Mongolië — de Russen zeker een kans hebben en bewonderd worden door wie progressief zijn, is dat niet meer het geval in die Oosterse landen, waar het moderne kapitalisme zich reeds heeft ontwikkeld. Men voege daarbij, dat de Amerikanen in staat zijn financiële hulp te bieden, de Russen niet, en men ziet beter in, waaruit de zwakte der Russen op dit ogenblik voortkomt, wanneer het gaat om de kustgebieden, die verder zijn ontwikkeld dan de binnenlanden.

MYTHE DER BEVRIJDING.

Nog om een andere reden kan Amerika zich ideologisch daar doen gelden. Het is van ouds tegen kolonisatie gekant, omdat het wel economische, maar geen politieke afhankelijkheid nastreeft, al vloeit deze laatste er uit voort. De Ver. Staten, zelf eens kolonie, gelden nog voor velen als het voorbeeld van een land, dat zich uit de koloniale status bevrijdde. Daarbij voege men, dat Noord-Amerika vele Ieren, Polen, Joden enz. kent, die zich eens verdrukte minderheden hebben gevoeld, in de Ver. Staten de vrijheid vonden en nog steeds de mythe van het verlossende Amerika aanhangen en verbreiden. Op zulk een traditie kan Rusland niet bogen. Het feit, dat de Filippijnen bijv. onafhankelijk zijn geworden, hoe ook nog economisch afhankelijk en door een militair verdrag gebonden aan het „moederland”, heeft vele Aziaten eerder met de Amerikanen verzoend. Indonesiërs, Maleiers, Indo-Chinezen, voor hen allen leeft de hoop, zich met indirecte hulp der Amerikanen — al streven die eigen doeleinden na — vrijer te maken van de oorspronkelijke kolonisatoren.

Ten slotte is de Amerikaanse theorie, dat alleen een hoger levenspeil in Azië — al blijft het veel lager dan dat der Ver. Staten — dit werelddeel tot een goede markt zal maken voor uitgevoerde

goederen der Ver. Staten, een prachtig propagandamiddel. Voorlopig kan men niet inzien, hoe op ideologische gronden de Sowjet-Unie zich de sympathie zou kunnen verwerven in landen, waar niet het Russische staatskapitalisme, maar het nationalisme en de Amerikaanse welvaart idealen zijn.

COMMUNISME IN MEXICO.

Wat ten slotte de andere Oostelijke oevers betreft van de Stille Zuidzee, daar kan men van communistische bewegingen eigenlijk alleen spreken in Brazilië en Mexico, omdat zij in de andere kleinere landen nimmer een macht van belang kunnen worden. In Mexico nu heeft men nog immer te doen met een verkapte dictatuur, waarbij de gouverneurs der verschillende staten, meest generaals, de doorslag geven. Hun kandidaat wint ten slotte, al is het ook nodig, de officiële vakvereniging mede te hebben. Hoewel elke Mexicaanse regering zich sinds de revolutie van 1910 en de grondwet van 1917 „revolutionnair” noemt, heeft de revolutie hier niet de grondslagen der samenleving veranderd. De olievelden zijn genationaliseerd, maar haar producten worden door de Amerikaanse „Standard” op de wereldmarkt gebracht. De fabrieken zijn gewoonlijk in particuliere handen. In de landbouw onderscheidt men drie types: de „haciendas” der groot-grondbezitters, inderdaad sinds de omwenteling verkleind. De „ranchos” der middenboeren. De „ejidos”, de collectieve bedrijven der gewezen soldaten van de revolutie, die met grond zijn schadeloos gesteld of beloond, en „kolonies” vormen met regeringshulp. Alleen hieraan, aan de olie-nationalisatie en aan de scheiding tussen kerk en staat dankt Mexico zijn naam van „communistische natie”, die het volkomen ten onrechte is gegeven. In alle opzichten omstreegeld door de Ver. Staten wier macht verder reikt dan het Panama-kanaal, voor de bewapening en de goederenruil aangewezen op Noord-Amerika, vormt Mexico geen probleem voor Truman's regering. De bezoeken van Truman en Mateo Alemán, de presidenten van de Ver. Staten en Mexico aan elkander, hebben in 1947 de saamhorigheid onderstreept.

BRAZILIË VOLGT TRUMAN.

Wat Brazilië betreft, dat niet aan de Stille Zuidzee grenst doch de kern uitmaakt van Zuid-Amerika, hier kon men spreken van een communistische beweging, welke de Ver. Staten bedreigde. In de hoofdstad Rio de Janeiro wist zij zelfs in 1947 de grootste partij te worden, waarop zij prompt werd verboden. Het Braziliaanse bewind is dictatorialer dan het Mexicaanse, een concurrerende absolutistische beweging heeft hier weinig kans. De Braziliaanse leider der pro-Russische communisten, Prestes, heeft zich tijdens de oorlog door patriotisme onderscheiden. Brazilië stond toen aan Russische zijde. Voorts heeft hij een programma ontwikkeld, dat geen communisme of socialisme bedoelde, maar een vooruitstrevend kapitalisme. Prestes streed voornamelijk tegen het feodalisme der grootgrondbezitters, der kerk en der machtige industriëlen, in dit land nog bevoorrechte kasten. De aanhang der communisten bracht geen sociale revolutie, doch wel economische democratisering nabij. Niet daarom wakte zij de argwaan der Noord-Amerikanen. Deze communisten waren kennelijk propagandisten der Russische politieke doeleinden, en daarom werd hun beweging verboden, als anti-nationaal. Het Hooggerechtshof, dat zulks ondernam, wist natuurlijk, dat het verbod een politieke daad was, gevolg van de in 1947 aangekondigde Truman-politiek.

Alles te zamen genomen is de Russische invloed rond de Stille Zuidzee uiterst gering. De Sowjet-Unie moet zich wel werpen op Azië en Europa, om daar eventuele expansie voor te bereiden.

GEEN IDEOLOGISCHE OORLOG.

Intussen is de strijd om de beheersing van de „Pacific” belangwekkend uit een ideologisch oogpunt. Men kan moeilijk volhouden, dat de bondgenoten der Ver. Staten hier de „democratie” vertegenwoordigen en Rusland de „dictatuur”. De Midden- en Zuid-Amerikaanse vrienden der Ver. Staten, Japan en China kunnen in geen geval aanspraak maken op de titel van „democratische landen”. Truman's anti-Russische campagne is op ideologische gronden dan ook vals, wat mede blijkt uit het feit, dat Turkije en Griekenland moeilijk democratisch kunnen heten. Elke

poging, zulk een ideologische oorlog in te luiden, moet de sfeer in hoge mate vertroebelen. Immers, indien men werkelijk van mening is, dat Rusland niet thuis hoort in de gemeenschap der volkeren, omdat het geen democratie is, dan had men de Sowjet-Unie nooit tot één van de hoekstenen moeten maken van de Ver. Naties. Daarin is Rusland sinds 1945 één der Grote Vijf, en nimmer heeft men bij de oprichting der V. N. in San Francisco aanmerking gemaakt op het Russische bestuur. Evenmin zijn de Zuid-Amerikaanse bondgenoten geweerd, of China, of Abessinië, of Perzië, hoewel geen dezer landen voldoet aan de definitie van „democratische staat”. Elke internationale samenwerking zou onmogelijk worden, indien men eerst ging eisen, dat de stelsels in alle landen uniform zouden zijn. Aangezien de democratische landen sterk in de minderheid zijn, zou zelfs een kruistocht van deze tegen de andere op een débâcle uitlopen en de ganse wereld in rep en roer brengen. Zou men Zuid-Afrika moeten uitsluiten, omdat twee miljoen blanken er het gezag uitoefenen vrijwel zonder zeggenschap van 8 miljoen kaffers, Indiërs en kleurlingen? Argentinië moeten boycotten, omdat Perón geen democraat is? Voor Rusland geen schepen moeten bouwen, omdat het een dictatuur kent? Niemand denkt er aan.

PACIFICATIE MOGELIJK.

Wat zou in staat zijn, de noodlottige strekking der Amerikaans-Russische tegenstellingen in het Oosten tegen te gaan? Waarschijnlijk alleen het bevorderen van de Chinese onafhankelijkheid, op de basis ener sociale democratie, met hulp van Rusland en Amerika beide. Het is helaas alweer Amerika alleen, dat voldoende leningen zou kunnen verschaffen, om dit doel te bereiken. Maar hoe duur ook de hervorming en het herstel van China zouden zijn, het is goedkoper dan een wedstrijd in bewapening en een oorlog. Wij zijn ons volkomen bewust, dat zonder medewerking van Rusland en Amerika, zonder beiderzijdse goede wil, dit doel niet zal worden bereikt. Pacificatie in het Nabije en in het Verre Oosten, met uitvoering van een welvaartsplan, onder internationale controle desnoods, zou ontspanning kunnen brengen. De volkeren, ook het Russische en Amerikaanse, zouden niets lie-

ver willen dan verlost te zijn van het spook van een derde wereldoorlog. Bij de huidige stand van zaken hangt helaas alles af van de staatslieden, die met een macht bekleed zijn, welke die van het volk in de schaduw stelt. Verantwoordelijk zijn de volken voor het feit, dat zij hun eigen lot nauwelijks nog beheersen. Doch collectiviteiten beantwoorden niet aan dezelfde maatstaf als enkelingen. De schuld ener massa is beperkt, omdat in de horde de enkeling ondergaat, opgaat, zelf ook psychisch instrument wordt, gesuggereerd, minder toerekenbaar. Des te groter wordt de verantwoordelijkheid der leiders van zulk een massa. Zij hebben thans het lot der wereld in handen. Helaas, want het vertrouwen in hun karakter, adel en wijsheid is gering. Niets is zo kenmerkend voor onze tijd, als het gevoel van onmacht van de enkeling, gepaard aan een verbluffend cynisch ongeloof aan de diplomaten. Ook in de democratie, juist daar, omdat het gezond verstand nog niet is verstikt door de overdonderende hypnose der dictators, kan dit ongeloof echter heilzame gevolgen hebben en tot nadenken aansporen.

VOLK EN STAAT.

Dat Rusland een dictatoriaal land is, wij weten het. Dat het in geen enkel opzicht geïdealiseerd kan worden, evenzo. Dat het geen voorbeeld is voor West-Europese arbeiders, wij kunnen er niet aan twifelen. Maar iets geheel anders is het, uit deze afwijzing en veroordeling een argument te putten tot oorlog of oorlogsvoorbereiding. De wereld buiten Rusland moet haar eigen weg gaan, los van Rusland. Maar niet tegenover Rusland. Er is maar één hoop, wat de Sowjet-Unie betreft: contact der bevolking met het Westen, begrip voor het ideaal der persoonlijke vrijheid, begeerte tot democratisering, welke daaruit voortvloeit. Elke verzoening echter wordt onmogelijk gemaakt door een anti-Russische oorlogspropaganda. Dan hebben de Russische leiders gelegenheid, haat en angst jegens het Westen aan te wakkeren, de Russische wereld tot een nog geslotener eenheid te maken, de dictatuur nog krachtiger te doen zijn. Een kudde, die zich bedreigd voelt, is dubbel gevaarlijk. Met handhaving van alle critiek op het Russische systeem, met vasthouden aan eigen idealen,

moet begrepen worden, dat 1. de staatskapitalistische ontwikkeling van Rusland niemand mag doen verwachten, dat hier communisme mogelijk zou zijn, maar dat de hoop op democratisering in latere periode niet moet worden prijs gegeven. 2. dat vijandschap tegen het Russische volk toeneming der vrijheid onmogelijk kan maken, de dictatuur kan bestendigen en onvruchtbaar is, omdat zij geen wegen opent tot begrip en verzoening.

DEGENERERENDE DEMOCRATIE.

Daarbij komt iets anders, namelijk dit, dat de Westerse democratie zelf bezig is, te degenereren. Niet slechts, dat twee wereldoorlogen daaraan schuldig zijn geweest. Niet slechts, dat Duitsland voor vele jaren verloren is voor de vrijheid, die onder geen bezetting gedijen kan, nadat zij overigens is verstikt onder Hitler. Er zijn andere factoren in het spel. De moderne mens wordt steeds meer „massa”, met alle jammerlijke eigenschappen daarvan. In nationalisme, kerkelijke onverdraagzaamheid, in partijen, in massa-organisatie in het algemeen doen zich de verschijnselen voor van de collectieve psyche, welke zo uitnemend zijn bestudeerd, o.a. door Freud, nadat Sighele, Lebon e.a. de belangstelling er voor hadden gewekt. In de massa neemt het collectieve machtsbesef toe, dat de individuele verantwoordelijkheid vermindert. Groeit de vatbaarheid voor suggestie, het gevoelsmatige, waardoor de invloed der rede geringer wordt. De bewustzijnsvernauwing brengt een infantilisme met zich, waardoor de kinderlijke massa roept om een Vader: de Leider. Zielkundig waren Roosevelt en Churchill in de oorlog volkomen vertrouwde Vaders, die plannen ontwierpen, waarvan de massa niets wist en niets mocht weten. In Rusland was Stalin zulk een onfeilbaar leider. Voor het Westen pleit zeer — en het is een hoopgevend iets — dat het Britse volk de moed en het gezond verstand had, zich van de suggestie welke Churchill uitoefende, te bevrijden, en zijn partij in 1945 niet aan het bewind te brengen. In Rusland was er geen sprake van zulk een heilzame reactie op heldenverering.

Toch schatte men de gevaren voor de democratie niet te licht. De

massavorming knaagt aan haar grondslagen, vooral in de grote staten.

INFANTILISME IN V. S.

In de Verenigde Staten met name daalt het peil in de politiek onrustbarënd. De afgevaardigden en senatoren, tuk op onmiddellijke gunst der kiezers, zonder beginselen, onkundig van de grote internationale problemen, zijn een teleurstellende afspiegeling der Amerikaanse middelmatige massa. Haar vakbondleiders zijn autoritaire ondernemers, in wier organisaties — die als legers gehoorzamen aan de generaals — geen democratie heerst. Hoewel het land een elite kent, goede bladen en boeken, wordt de massa behandeld als ware zij voorbestemd, om altijd kind te blijven. Reclame-psychologen en politieke leiders geven de raad, elke propaganda zo te voeren, alsof men tot meisjes van veertien en tot jongens van twaalf jaar zou spreken. Van opvoeding tot eigen oordeel, individualisme, zelf-denken is steeds minder sprake. Natuurlijk: Amerika heeft op de Russen een grote voorsprong, omdat iedereen kan worden tegengesproken, omdat er verschillende partijen, tal van bladen, bijeenkomsten enz. mogelijk zijn. Afgezien van beperkende maatregelen, zijn de Ver. Staten technisch een democratie, met vrijheid van spreken en schrijven. Maar binnen elke groep wordt de macht der leiders steeds sterker, financiële belangen slagen er in, de menigte te suggereren wat in strijd is met de waarheid. Steeds meer worden massa's „gehanteerd”, en al is er nog geen sprake van Russische methoden, toch kan men het beginsel der democratie in de moderne staat niet willig achten, juist door het uniformeren van denken en voelen der massa.

FATALISME DER MASSA.

Daarbij komt, dat deze moderne massa slaafser is, naarmate zij minder de samenleving overziet. Wat zich voordoet in het culturele leven, namelijk dat universele kennis niet meer mogelijk is, omdat men zich een geheel leven moet specialiseren, ten einde in een onderdeel van een vak thuis te raken, dat geldt zeker ook voor de politiek. Geen enkel minister overziet meer alle functies

van de moderne staat, laat staan dat een kiezer nog op de hoogte zou kunnen zijn van wat in de binnen- en buitenlandse politiek geschiedt. In toenemende mate wordt de massa fatalistisch. Het lot voltrekt zich over haar. Elke fout van de leiders wrekt zich miljoenvoudig. Het onbewuste element in de historie neemt eer toe dan af. Wat de mens schiep beheerst hij steeds minder. Alleen verhoging van het zedelijk peil zou nog ongelukken kunnen voorkomen. Alleen indien inderdaad een ethische elite de volkeren zou leiden, zouden rampen zijn te voorkomen. Zulk een elite zou aan de hoogste normen moeten beantwoorden. Maar de zucht naar populariteit, de begeerte, spreekbuis te zijn der massa, verhindert, dat de demagogen worden teruggedrongen. Alleen een idee als heersende maatstaf zou inderdaad allen kunnen onderwerpen aan haar verheven macht. De gedachte echter, dat het bovenpersoonlijk-menselijke moet zegevieren, de erkenning, dat alleen de zedelijke idealen leidraad zouden mogen zijn, wordt door de machtswellust — die steunt op massa's, welke zich met de Leider vereenzelvigen — tegengewerkt. Indien de democratie niet resoluut kiest voor de heerschappij van de „wet in de mens”, en haar vertrouwen stelt op het gezag buiten de mens, dreigt zij af te glijden naar leidersdictatuur. Natuurlijk is het wenselijker, dat de meerderheid kan falen onder de invloed van demagogen. Een elite zou derhalve in de eerste plaats moeten bestaan uit ... opvoeders.

OPVOEDING DER OPVOEDERS.

Figuren als Truman nu zijn al evenmin opvoeders als zulke gelijk Stalin. Beiden ontbreekt de grootheid, welke nodig is, om zich boven het tijdelijke belang te verheffen, om de mensheid als doel en niet slechts als middel te zien. Wezenlijke opvoeders zoeken niet de macht, doch bevorderen de zelfwerkzaamheid en het streven naar zelfstandigheid van hen, die tot geestelijke wasdom moeten komen. Dr. Wilhelm Reich heeft zich, als psycholoog, afgevraagd, of het mogelijk zou zijn, de goede leiders te vormen. Hij wenste hen eerst te onderwerpen aan een psycho-analytisch onderzoek, om te weten, in welke mate zij vrij zouden zijn van complexen. Elke democratische partij zou er toe moeten medewerken, om de jongeren, die zij zou vormen voor het leiderschap,

niet slechts een kadercursus, doch een psychologische proeftijd te doen doorlopen. Slechts indien zij vrij van angsten, van perverse neigingen, van ontaarde driften zouden zijn, zouden zij opgenomen mogen worden in de rij der leiders, om te voorkomen dat onder hen Hitlers en Goerings zouden schuilen. Het voorstel lijkt utopisch, maar het zou de moeite lonen, het te onderzoeken. Blinde aanvoerders leiden hun volgelingen in het verderf. Blinde massa's geven de verderfelijke leiders hun krachten. Om te voorkomen, dat de mensheid te gronde gaat in deze noodlottige cirkelgang, ware opvoeding — en opvoeding der opvoeders! — noodzakelijk. Het is het voordeel ener democratie dat zij dergelijke denkbeelden kan overwegen, kan ter sprake brengen. Indien echter het Westen uit angst voor Rusland op drift zou raken, ware het einde de catastrofe. De overwinning over het fascisme zal slechts vruchten dragen, indien zij een ander levensbeginsel aanvaardt, dan fascisme of bolsjewisme beide deden.

POLITIEKE THEOLOGIE.

Daarom hoede men zich voor een bedrieglijke stelling der Marxistische Leninisten. Wie een zedelijke norm als beginsel aanvaardt, verheft een innerlijke zekerheid tot wet. Dat is iets anders dan een wetenschappelijk dogma tot wet te maken. Ethische waarheid berust op vereenzelviging van de mens met zijn medemens. Het wetenschappelijk of wijsgerig dogma op het suggereren, dat een bepaalde „wijsheid” de absolute wijsheid is, waarop geen critiek mag worden uitgeoefend. In feite gebeurt dan, wat de kerkelijke dogmatiek deed, nadat een aantal kerkleraren hadden vastgesteld, wat „waarheid” was, moesten de gelovigen zich onderwerpen. Wie de „waarheid” niet erkende, werd in haar naam gekerkerd en tot zwijgen gebracht. Het bolsjewisme doet niet anders, thans niet in naam van de godsdienstige „waarheid”, maar in naam van „wetenschap” en „wijsbegeerte”. Ware wijsheid en ware wetenschap behoeven niet te worden opgelegd. Zij zijn het noodwendig resultaat van vrij onderzoek. In Rusland, evengoed als in de katholieke kerk, wordt dit vrije onderzoek vervangen door gehoorzaamheid aan wat leiders proclameren als onaantastbare waarheid. Dezelfde strijd, welke het protestantse

modernisme voerde tegen de orthodoxie, hebben wij thans op politiek terrein te voeren. Wij zijn niet gebonden, een waarheid te aanvaarden, dan nadat zij bij vrij onderzoek houdbaar bleek. Doch het bolsjewisme erkent die vrijheid van studie en discussie niet. Het matigt zich aan, „wetenschap” te zijn, en ontleent daaraan het recht, blinde gehoorzaamheid te eisen. Het was in de Eerste Internationale Bakoenin, die het recht ontkende der aanhangers van August Comte en van het zogenaamde „wetenschappelijke socialisme”, om aan hun wetenschap gezag te ontnemen over mensen, deze te dwingen hen te gehoorzamen, omdat de ingewijden... de wetenschap in pacht zouden hebben. Het leven is méér waard dan het gezag der geleerden: het schept, terwijl de wetenschap registreert.

NON-CONFORMISME IS DEUGD.

De staatsabsolutisten zijn de nieuwe theologen, die op grond hunner aangematigde „wetenschap” een nieuwe theocratie scheppen willen: niet het dienen ener levende zedelijke waarheid, maar van een verstarde en willekeurige dogmatiek-predikende priesters. Het grootste gevaar, dat de moderne staat met zich medebrengt, is dat hij deze kaste van nieuwe priesters zou kweken. Geschiedt dit, dan verliest de democratie haar superioriteit over de autocratie en de dictatuur. Het is niet genoeg, het bolsjewisme te bestrijden. Men moet het absolutisme bevechten, dat zich nestelt binnen de democratie zelve. Men moet een voortdurend beroep doen op individuele verantwoordelijkheid, op zelfdenken en doen, men moet trachten steeds meer staatsfuncties over te dragen op organen der gemeenschap, te decentraliseren. Het socialisme, dat zich reeds op het hellende vlak bevindt dat leidt naar de staatsalmacht, moet de tegenkrachten ontwikkelen, welke de persoonlijkheid vrij maken op al die terreinen, waarop zij zonder schade — en hoe vaak ten bate der samenleving — vrij kan zijn. Vrijheid in opvoeding, van vorming, van ontwikkeling, van wetenschap en denken, van kunst en huwelijk, in die zin, dat aan zedelijke normen gebonden verantwoordelijkheidsgevoel de plaats innemen zal van de blinde gehoorzaamheid aan het centrale gezag... zulk een bevrijding der persoonlijkheid moet een nood-

wendig tegenwicht vormen tegen de staatsalmacht, tegen de uniformiteit van de massa-mens. Non-conformisme is een cultuurdeugd. Het absolutisme echter kweekt karakterloze ja-broers. Het zijn niet de Trumans, die deze problemen kennen, laat staan dat zij naar hun oplossing zouden kunnen streven. De democratie zal figuren van groter formaat moeten voortbrengen, om de wereld te leiden in de strijd tegen het absolutistisch gevaar.

HOOFDSTUK VI.

HET EUROPESE SOCIALISME.

EUROPA GEEN CENTRUM.

Hoewel voor het nieuwe Rusland het in verval geraakte Europa minder belangrijk is geworden dan het tussen de twee oorlogen was — ofschoon feitelijk alleen het Ruhrgebied voor de Sowjet-Unie van grote betekenis kan worden genoemd, — blijft het een feit, dat in Europa zich nog immer het intellectuele centrum bevindt, dat de tegenstellingen in de wereld het meest doorleeft en het duidelijkst belicht. Nu de Russen zo dicht de kusten van de Noordzee zijn genaderd, dat hun troepen zich aan de Elbe bevinden, nu hun invloed zich uitstrekt tot in het hart van ons werelddeel, tot in Praag en Wenen, nu hun militaire hegemonie onbetwist kan worden genoemd op het vasteland van Europa, wordt hier de strijd met Engelsen en Amerikanen toch ook van eminent belang. In Azië reikt de macht der Sowjet-Unie niet tot aan de kusten, in Europa evenmin. Beschouwt men echter Europa en Azië als een geheel, dan is het duidelijk, dat het kernland (Oeral en Siberië) met een grote industriële capaciteit, een sterke Russische vesting is. Geen enkel buurland in deze twee werelddelen zou opgewassen zijn tegen een ontplooidde macht der Sowjet-Unie. Noch Frankrijk of Italië, noch Turkije of Perzië, noch Voor-Indië of China. Engeland en Amerika bezetten krachtige bruggenhoofden: in West-Europa en Duitsland, in het Nabije Oosten, in Korea en Japan. Maar . . . het blijven bruggenhoofden. Hun basismacht ligt in Groot-Brittannië en Amerika, en in toenemende mate in Afrika, waar, van Soedan via Kenya en Tanganyika naar Zuid-Afrika zich een nieuw centrum vormt van het Britse Rijk. Van deze punten uit wordt de strijd aangebonden met de Russische expansie-drang.

EUROPEES EVENWICHT.

Natuurlijk brengt dit voor Europa grote consequenties mede. De oude politiek van Engeland is immer geweest, een bondgenoot, te

zoeken tegen de sterkste mogendheid op het Europese vasteland, en thans dus tegen Rusland. Het is niet de eerste keer, dat dit geschiedt. Nadat Napoleon was gevallen en er een vacuum ontstond, botsten Engeland en Rusland tegen elkander. De leegte werd beurtelings gevuld door Pruisen en Frankrijk. In de Krimoorlog ging Engeland samen met Frankrijk tegen Rusland. Sinds Pruisen en het Duitse Rijk zijn opgekomen, heeft Londen de Fransen hulp verleend tegen dit nieuwe gevaar, al moet erkend, dat, toen na 1918 Frankrijk tijdelijk de sterkste Europese mogendheid was, Groot-Brittannië het nodig vond, als tegenwicht Duitsland weer op de been te helpen... totdat het te laat was, en de Engelsen zich toch weer aan Franse zijde in de strijd moesten werpen. Thans werd de Britse positie op het vasteland en in de Middellandse Zee door de Russen bedreigd. Met wie zullen de Engelsen zich verbinden, om te trachten, het evenwicht te herstellen?

In Europa kan men zulk een macht niet ontdekken. Vandaar dat Churchill zich resoluut tot de Ver. Staten wendde, toen hij in zijn rede te Fulton van 6 Maart 1946 aandrong op samengaan tegen Russische pogingen, om de Engelsen uit Europa te weren. Dat hij een gewillig oor vond was te danken aan de koersverandering, welke na Roosevelt's dood had plaats gevonden. Aanvankelijk echter vond Churchill's voorstel geen goed onthaal bij Labour: Bevin zou liever hebben afgezien van een methode, waardoor Engeland afhankelijk werd van Amerika. In de Ver. Staten was er ook veel oppositie tegen Churchill. Het waren echter de Russen, die Engelsen en Amerikanen op één dreven.

CONFLICT ROOSEVELT—CHURCHILL.

President Roosevelt en vice-president Wallace namelijk neigden zeer sterk tot een verdeling van de wereld in twee sferen, een Russische en Amerikaanse. Dat daardoor Engeland zou worden opgeofferd, ligt voor de hand. Churchill voorzag en vreesde dit. Zijn anti-Russisch ageren zat tijdens de oorlog al Roosevelt dwars. Churchill wilde de Russen vóór zijn in Midden-Europa, en was daarom voorstander van een aanval uit het Middellandse Zeegebied, via de Balkan en Italië, om aldus Wenen te bereiken.

Steeds meer neigen Amerikaanse deskundigen er toe, te geloven, dat de landing in Noord-Afrika, de veldtocht in Italië enz. verloren krachtsinspanningen zijn geweest, die de invasie in het Westen met minstens een jaar hebben vertraagd en de capitulatie van Duitsland evenzo. Het doel is bovendien niet bereikt: Rusland heeft zijn posities op het vasteland toch bezet.

Roosevelt zou op den duur zeker de Britse belangen hebben ondergeschikt gemaakt aan een accoord met Rusland. Te Jalta met name deed hij grote concessies: de Europese demarcatielijnen werden vastgesteld, er werd gesproken over een verdeling van Duitsland, kortom Europa zou worden prijs gegeven in ruil voor het Nabije Oosten. Inzake het Verre Oosten werd te Jalta — op kosten van China — erkend, dat Mantsjoerijë een Russische invloedssfeer zou zijn. Roosevelt hoopte daarmee, een toestand van evenwicht te verkrijgen, waardoor voor vele tientallen jaren de vrede zou zijn verzekerd, en waardoor Amerika zich met Russische toestemming zou nestelen in voorheen Britse posities — zoals in het Nabije Oosten.

ENGELAND GERED.

Een samenloop van factoren heeft de Amerikanen van dit plan doen afzien. Zodra Truman in 1945 optrad, bleek hij de vertegenwoordiger van een pro-Britse en anti-Russische stroming, indien men zich zo absoluut mag uitdrukken. Potsdam was een mijlpaal. Geen verdeling van Duitsland, maar behoud van zijn eenheid, kennelijk als tegenwicht tegen de Russen. Geen prijsgeven van Britse posities, doch haar versterking, zoals in Griekenland en het Nabije Oosten, al gaan daar ook Amerikaanse belangen overwegen. Verzet tegen de Russische expansie in Mantsjoerijë, zij het nog op papier. Strijd om de scheepvaart op de Donau, om medezeggenschap in Hongarije en Polen, om de onafhankelijkheid van Oostenrijk, ten einde dit aan Russische invloed te onttrekken. Vanwaar deze zwenking in de Amerikaanse politiek?

De hoofdreden ligt eigenlijk voor de hand: wordt Groot-Brittannië uitgeschakeld, en komen twee gelijkwaardige machten tegenover elkander te staan, dan kon een lichte technische voorsprong het evenwicht verstoren, ten nadele van Amerika. Indien evenwel

Amerika en Engeland (als het op de been wordt gehouden) zich verbinden, dan is hun overwicht zo groot, dat er voorlopig geen gevaar voor een Russische wereldheerschappij valt te duchten. Die vrees hebben de Russen zelf in hoge mate aangewakkerd door hun ideologie. Op zichzelf is verschil in ideologie natuurlijk nimmer oorzaak van oorlog, hoogstens voorwendsel. Engeland heeft met het tsaristische Rusland samengewerkt en met het bolsjewistische Rusland, die beide evenzeer afwijken van zijn democratie. Maar de Russische ideologie wekt toch politiek wantrouwen, omdat zij evenals de Duitse rassenleer zich leent tot veroveringsoorlog en imperialisme.

RUSSISCH EGOTISME.

In geen land is de zelfverheerlijking zo groot, de vergoddelijking van de leiders zo critiekloos, het geloof in een wereldhistorische roeping zo gevaarlijk als in Rusland, dat overigens thans noch technisch noch strategisch tot oorlog in staat zou zijn. Het is de vloek van het absolutisme, dat het een massa-suggestie in de hand werkt, waardoor tegenkrachten geen kans meer hebben, zodat de buitenstaander moet vrezen, dat de Russische regering, wat de volgzaamheid der massa betreft, oorlog kan voeren wanneer zij wil en de omstandigheden het toelaten. Is niet de onverwachte zwenking van felle anti-Duitse tot pro-Duitse gezindheid in 1939 geslikt? Was het niet mogelijk, binnen twee jaar weer van koers te veranderen, zonder ideologische voorbereiding? Men moge zulks roemen als geslepen beleid, het Machiavillisme en Jezuïetisme mogen soms voortreffelijke resultaten afwerpen, men maakt zijn bondgenoten schuw en wantrouwend. Rusland heeft geen eigenlijke bondgenoten, het vocht en strijdt voor zichzelf. Dat het zo weinig is doordrongen van internationale verantwoordelijkheid, komt, zeer zeker, omdat het de „kapitalistische” wereld als vreemd en vijandig heeft leren beschouwen, zoals sommige sekten-aanhangers geloven, dat de gehele aarde van de duivel is bezeten, behalve zij zelve. Zich uitverkoren te wanen kan een grote kracht zijn bij het dragen van binnenlandse zorgen en het overwinnen van moeilijkheden. Maar in de volkerengemeenschap is zulk een natie vrij onhandelbaar.

HET UITVERKOREN VOLK.

Een Nederlands communist, toenmaals nog predikant, drukte dit geloof in het uitverkoren zijn van het Russische volk — waardoor alle daden geheiligd worden — aldus uit: „Zoals de christelijke kerken gewoon zijn, het oude volk Israel te zien als voorbeeld van een „uitverkoren volk”, zo zie ik heden ten dage het nieuwe Rusland als twintigste-eeuwse voorbeeld van zulk een uitverkoren volk, dat een „plaatsvervangend lijden” had moeten doormaken en waarop de woorden van de profeet Jesaja van toepassing waren: Het heeft onze krankheden op zich genomen en onze smarten heeft het gedragen. Zo zie ik de Sowjet-Unie als het volk, dat in de twintigste eeuw een plaatsvervangend lijden heeft doorgemaakt, opdat anderen door zijn striemen genezing zouden vinden. Hij spreekt van een „verborgen roeping op aarde”. Ik voeg er aan toe, dat de vergelijking met het volk Israel zeer voor de hand ligt, daar immers ook dit volk volgens de profeet Jesaja niet ter wille van zijn bijzondere voortreffelijkheid, maar op grond van hogere goddelijke bedoelingen was uitverkoren”.

Ook overgezet in niet-godsdienstige taal kan zulk een leer onverwachts tot avonturen leiden in de buitenlandse politiek, waartegenover anderen behoedzaam huiverig blijven. In het geval van Amerika, dat zeker van een verdeling der wereld tussen Rusland en de Ver. Staten zou profiteren, moest de vrees opkomen, dat deze versterking der Russen slechts een middel zou zijn voor verdere expansie, voor een overheersing der wereld door een natie, welke zich „geroepen” acht en zichzelf superieur waant, en dus het „recht” heeft die wereld gelukkig te maken... op haar manier. Niets is zo afkeerwekkend als het fanatisme dergenen, die menen, de absolute waarheid te bezitten en daaraan het recht ontleenen, te heersen. De Russische „roeping” schijnt zich in het bijzonder te openbaren in de buitenlandse politiek. In het binnenland wordt het volk niet als mondig beschouwd...

LONENDE GEESTDRIFT.

Hoe gewoon-menselijk reageert ook het „uitverkoren volk” in binnenlandse alledaagse zaken. In 1947 schrijft de Sowjet-rege-

ring een lening uit van twintig milliard, zoals allen in oorlogstijd met veel succes deden, ook voor „de kleine man”. Natuurlijk kunnen de laagst-betaalden er niet aan denken, een week of een maand loon af te staan. De best-bezoldigden, die geld over hebben, dragen het meest bij. Het totale inkomen in Rusland werd voor 1947 geschat op 2800 milliard, en de lening eist dus bijna drie dagen loon op. Het is onmogelijk, dat ieder dat zou kunnen missen. Zoals in de genoemde Angelsaksische staten betalen de welgestelde middenklassen en de elite het meest. Want... de lening geeft een rente van 4 %, wat in vergelijking met andere landen zelfs veel is. Er is aldus voor degenen, die voldoende kunnen inschrijven, weer een arbeidsloos inkomen beschikbaar, aanvulling van hun toch reeds hoge salaris. Door het herstelde erfrecht zullen hun kinderen met een deel van dit inkomen de wereld kunnen in gaan. De Sowjet-Unie heeft nu reeds een rente-gevende schuld van 120 milliard, want deze laatste lening is er slechts één uit een serie. Natuurlijk kan men geloven, dat de rentebetaling eens zal worden geannuleerd, zoals in 1918. Maar men vergeet, dat thans de belanghebbenden de lieden zijn, die zelf het staatsapparaat in handen hebben, en dat dus een nieuwe radicale hervorming of omwenteling nodig zou zijn, om hun voorrechten te likwideren. En al mag men zeker niet wanhopen aan sociale en politieke democratisering van Rusland, van de huidige leiders zullen deze pogingen stellig niet uitgaan. Daartoe is de geestdrift voor de natie te... lonend.

GEEN PREVENTIEVE OORLOG.

Wij kunnen afzien van het vergoddlijken van het Russische systeem, en wij moeten erkennen, dat bij toenemend of blijvend absolutisme de miljoenenmassa geen waarborg is tegen vrede, omdat zij te zeer een gewillig werktuig is in de handen der leiders. Daarmee wordt Amerikaans imperialisme niet verontschuldigd. Niettemin moet men toegeven, dat het moeilijk is, de Amerikanen tot een oorlog te bewegen, indien het land niet wordt aangevallen. In tal van imperialistische en half-koloniale avonturen in Midden- en Zuid-Amerika zijn de Ver. Staten verwickeld, zoals alle staten in de laatste eeuwen. Het heeft echter Wilson

in 1917 ontzaglijke moeite gekost, hulp te bieden aan Duitslands tegenstanders, en Roosevelt evenzeer om in de laatste oorlog partij te kiezen: de Japanse aanval vergemakkelijkte dit pas. Voor een „preventieve oorlog” tegen Rusland zijn slechts zeer weinig Amerikanen te vinden. Zij weten trouwens, als het er op aankomt, dat Europa's continent, Griekenland, Turkije, Perzië, enz. onder de voet worden gelopen door de Russen, indien het werkelijk op een oorlog zou aankomen, en dat Engeland en Japan hun bruggenhoofden zouden zijn. Wat in Rusland niet kan, dat is in de Ver. Staten mogelijk: dat de politiek van Truman wordt gecritiseerd, wordt aangevallen, dat alle problemen aan de orde worden gesteld. De Amerikaanse massa moge dan gevaar lopen, psychisch te „degenereren” zij is nog zodanig verdeeld over verschillende groeperingen, dat de leiders en intellectuelen dier richtingen elkander kunnen te lijf gaan en dat ook non-conformisten aan het woord komen.

AMERIKA ACHTER ENGELAND.

Geheel afgezien echter van de vrees voor meegaandheid der Russische bevolking in een avontuur, afgezien van de onbetrouwbaarheid van de Russische leiders der buitenlanders politiek en hun grillige zwenkingen, heeft Amerika ook op andere gronden verkozen, met „Groot-Britannië” in zee te gaan. Engeland en Amerika zijn beide zeemogendheden, hun economische systemen zijn gedeeltelijk op in- en uitvoer gebaseerd, beide hebben belang bij exploitatie van overzeese olievelden. Engeland behoeft Amerikaanse katoen en graan, de Ver. Staten hebben rubber, en wol nodig uit het Britse Rijk. De gemeenschappelijke taal kan samenwerking vergemakkelijken en gevoelsgronden spelen mede een rol. Een bevoorrechtiging der Russen op kosten der Britten bleek zulke risico's met zich mede te brengen, dat Truman daarvan heeft afgezien.

Aldus behaalde Churchill toch de overwinning en zag hij een jaar na zijn rede te Fulton zijn politieke wens tot werkelijkheid worden. De positie der „Labour-rebellen” die Engeland wilden los maken van Amerika, om het Britse Rijk een apart blok te doen vormen tussen de beide kolossen in, was daarmee tevens onder-

mijnd. Indien Engeland een bondgenoot behoeft tegen de sterkste mogendheid op het vasteland (Rusland) om het evenwicht te herstellen, en de Ver. Staten bieden zich als zodanig aan — met de lening van vier milliard dollar en met de begeerte, Engeland op de been te houden — dan is het onmogelijk een andere politiek te voeren. Want vanwaar zou Englands ruggesteun anders moeten komen?

MOSKOU CONTRA LABOUR.

Toen in 1945 de Labourpartij in Engeland de overwinning behaalde, heeft Sir Stafford Cripps, een der Labourleiders die Rusland goed gezind waren, de hoop uitgesproken, dat nu een verstandhouding met Rusland beter mogelijk zou zijn. Daarin heeft hij zich kennelijk vergist. Immers, twee jaar later, ter gelegenheid van het Labour-congres van Margate, moest de partijleiding een brochure publiceren, „Kaarten op tafel” genaamd, waarin een boekje werd opengedaan over de Brits-Russische verhoudingen. Er wordt in vermeld, dat radio-Moskou reeds op 8 Juni 1946 over Engeland sprak in de volgende bewoordingen: „Dit kleine land heeft oorlog gevoerd, omdat het van oorlog houdt, en door de oorlog bloeit, het land en zijn reactionnaire en fascistische leiders”. De Labourbrochure zegt woordelijk: „De internationale toestand heeft zich verhelderd. Indien de Ver. Staten bereid zijn, de last van de schouders van Engeland af te nemen, om de Russische expansie te weerstaan, dan zal Engeland zich vrijer gevoelen, om zich te wijden aan zijn opbouwwerk en in die positie zal het de betrekkingen tussen de grote Drie kunnen verbeteren”. De laatste woorden bedoelen kennelijk te zeggen, dat nu Engeland niet meer wordt geroepen, het spit af te bijten in de strijd tegen Rusland, het minder zal bloot staan aan de Russische aanvallen en gemakkelijker zal kunnen bemiddelen tussen Rusland en Amerika. Zeer duidelijk is: „Het doel der Engels-Amerikaanse samenwerking is, een oorlog te verhinderen, door aan Rusland te tonen dat een tegen Engeland gerichte agressieve politiek tot mislukking is veroordeeld”. Indien de Russen begrijpen, dat zij in hun strijd tegen Engeland ook met Amerika te doen krijgen, zal Rus-

land geen oorlog aandurven en in dat geval zal Engeland kunnen bemiddelen, zo scheen Labour te redeneren.

DIENSTBAAR SOCIALISME.

Men ziet, dat het standpunt van Churchill ten slotte heeft gezegevierd, omdat hij een juist inzicht had in de noodzaak, ter wille van het politieke evenwicht in Europa aan de zijde van Engeland de macht van de Ver. Staten in te schakelen. Dit evenwicht kan natuurlijk voor lange tijd de oorlog verhinderen . . . tot het wordt verbroken, zoals ook in het verleden geschiedde. Waarom echter kon het bolsjewistische Rusland niet tot een accoord komen met het Engeland van Labour? Men zou menen, dat nu een „socialistische buitenlandse politiek” mogelijk zou zijn. Feit is echter, dat de Labour-overwinning nimmer in Rusland is toegejuicht, dat zij de Russen slecht gelegen kwam. Dat de Britse middenstand en de intellectuelen Labour aan het bewind brachten — zonder deze stemmen zou het zijn meerderheid immers niet hebben verkregen — bewijst, dat deze groep juist heil zag in een Labourbewind, om aan de Russische expansie paal en perk te stellen. Een reactionnaire, conservatieve tegenspeler in Europa ware voor de Russen in Europa een gemakkelijke partij geweest. Een Labour-Engeland is echter een gevaarlijke concurrent. Indien men de keuze heeft tussen het „sociale liberalisme” der Britten en het „dictatoriale staatskapitalisme” der Russen, dan zullen tallozen in Europa het Britse systeem verkiezen. Niet omdat het socialistischer is dan het Russische — het laat immers veel kapitalisme, zelfs Brits feodalisme bestaan — maar omdat het geen geringer welvaart in uitzicht stelt voor de komende periode, het de persoonlijke vrijheid veel meer eerbiedigt en omdat het rekenen kan op hulp van het rijke Amerika. Wij bevinden ons derhalve in het stadium, dat de arbeidersbeweging kiest tussen de éne regering of de andere, en haar eigen onafhankelijke positie — zo zij die ooit had — heeft prijs gegeven.

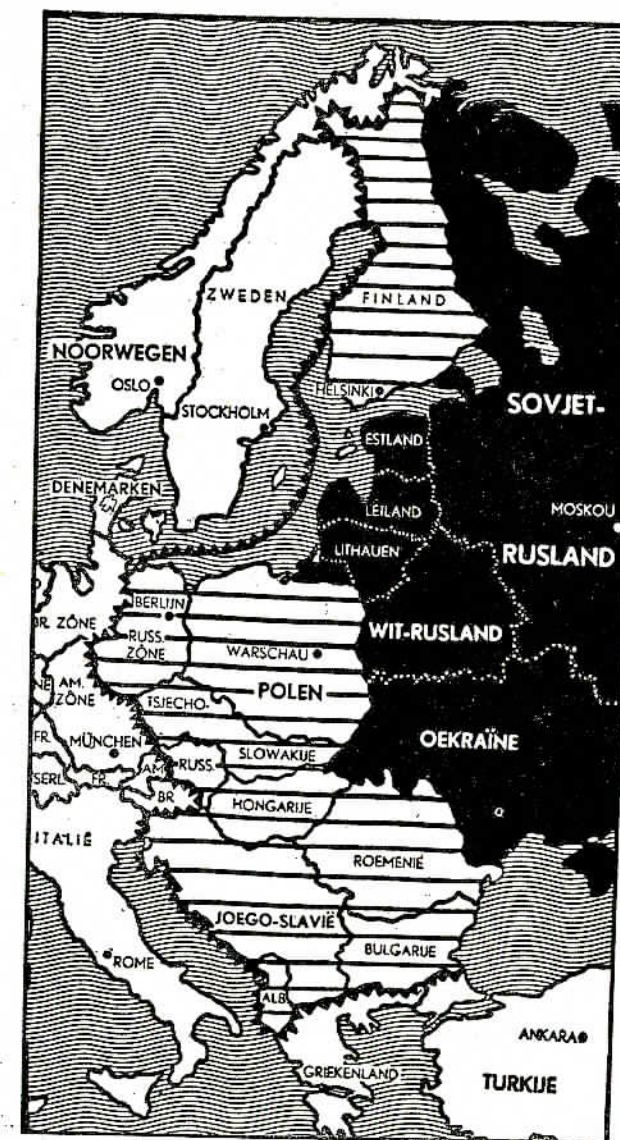
PROFITERENDE REACTIE.

De gevaren, welke de Russisch-Amerikaanse tegenstelling met zich brengt, zijn echter groot, omdat de anti-Russische actie ge-

makkelijk tot een agitatie wordt tegen vooruitstrevenden, die in genen dele met Rusland zijn verbonden noch de dictatuur voorstaan, doch die evenmin zich neerleggen bij de bestaande toestand. De democratie komt even ernstig in gevaar, als indien men in een oorlogstoestand zelf verkeerde. Hoezeer daarvan reactionairen profiteren kunnen, wordt vooral in de Ver. Staten en Canada bewezen, waar het „Russische gevaar” wordt aangewend voor krachtige bewapening, tot invoering van dienstplicht voor jaarlijks 900.000 man, en waar uit weerzin jegens de Russen ook de meest rechtse en niet zelden half-fascistische anti-bolsjewiki met sympathie worden bejegend. Zelfs waagde de nieuwe Japanse premier het op 1 Juni 1947, in de lijn der Truman-leer, aanspraak te maken op hulp van alle democratische landen, omdat zijn regering anti-communistisch is. Ook het politieke katholicisme roert zich in toenemende mate en wendt zich — in Italië is dat zeer duidelijk — tot Amerika, verbreekt in West-Europa nog bestaande coalities met de communisten en poogt te profiteren van de afkeer van het Grieks-katholieke Rusland, dat wel niet meer onkerkelijken zal tellen dan Amerika, (waar de helft der bevolking geen lid is van een godsdienstige gezindte) doch dat om propaganda-redenen als „godloos” moet worden voorgesteld. Men kan moeilijk zeggen, dat hier het bolsjewisme een halt wordt toegeroepen door democratische krachten. Een keuze tussen Moskou en Rome biedt al zeer weinig aanlokkelijks.

STRIJD OM DUITSLAND.

De strijd om Duitsland nu moet men bezien in het licht van de genoemde feiten. Economisch zal Engeland de zwakke broeder blijken te zijn, ook indien het na-oorlogse herstel voldoende zal zijn gevorderd. Het kan zijn industriële vermogen verhogen door inschakeling van het Ruhrgebied, met zijn staal-capaciteit van 25 en zijn steenkolenproductie van 125 miljoen ton. Natuurlijk zal een deel daarvan aan Duitsland zelf ten goede moeten komen, maar de export zal onder Britse controle geschieden en voorlopig zelfs in ponden of dollars moeten worden betaald. Daarbij komt, dat de Duitse arbeidskracht goedkoop is, nu het levenspeil in het vroegere „Reich” zo zeer is gedaald. De grote moeilijkheid is, dat

DE „VAZALLEN” DER SOWJET-UNIE.

Terwijl een deel van Finland, voorts Estland, Letland, Lithauen, Oost-Polen, Roethenië (voorheen Slowaaks), Boekowina en Bessarabië (voorheen Roemeens) benevens een strook van Oost-Pruisen bij de Sowjet-Unie zijn ingelijfd, bevindt Oost-Europa zich overigens geheel in de Russische invloedssfeer.

levensmiddelen moeten worden ingevoerd, dat veel moet worden hersteld, nog zonder dat de productie op peil komt. Tot 1950 zal West-Duitsland de Britten en Amerikanen Milliarden guldens kosten. Het jaar 1946 eiste ongeveer 800 miljoen gulden van de Britse schatkist. Ook hiervoor behoeft Groot-Brittannië Amerikaanse steun. Maar dat Engeland niet kan ingaan op voorstellen tot het losrukken van de Ruhr uit het Westduitse verband, is begrijpelijk. Integendeel moet het Ruhrgebied in wijder ruimte worden opgenomen, want alleen aldus kunnen levensmiddelen en arbeidskrachten er heen vloeien. De fusie tussen Amerikaanse en Engelse zones was van deze overweging het gevolg. Indien de Russische zich daarbij zou voegen, zou deze agrarische strook een uitnemende aanvulling vormen tot de industriële. Dan echter moet het Oosten economisch ondergeschikt aan het Westen zijn, niet omgekeerd. Dat is de Britse uitlegging van de overeenkomst van Potsdam van 1945.

BETEKENIS RUHRGEBIED.

De Russen echter gaven van de bepalingen een andere verklaring. Te Potsdam is overeengekomen, dat zij 25 % zouden verkrijgen uit „overtollige” installaties en producten van het Westen, nadat een rantsoen van 1550 calorieën voor de Duitsers zou zijn verzekerd en een industrieel peil gelijk aan dat van vóór het Hitler-regiem vastgesteld. Van deze 25 % zouden zij 15 % terugbetalen in de vorm van levensmiddelen, de rest zou gelden als herstelbetaling. Al wát zij uit het Oosten wegvoerden, zou tevens als schadevergoeding worden beschouwd. Er is weinig terechtgekomen van deze regeling. De Sowjet-Unie heeft uit Oost-Duitsland genomen wat zij kon, maar de waarde daarvan is onbekend. Zij heeft geen levensmiddelen geleverd voor het Westen. De zones zijn inderdaad door een „ijzeren gordijn” gescheiden. Ook de Russen propageren de eenheid van Duitsland, doch met tegenovergestelde bedoelingen als de Anglo-Amerikanen. Rusland wil namelijk het Ruhrgebied dienstbaar maken aan zijn eigen herstel, en de Duitse eenheid aanwenden voor zijn Oost-Europese economische sfeer. Daarbij wenst het een sterke centrale regering te Berlijn, omdat de ervaring heeft geleerd, dat

indien zulk een regering onder invloed staat van een pro-Russische dictatoriale partij, heel het land gemakkelijk gelijk te schakelen valt. Deze strijd om Duitsland beheerst de gehele situatie in Europa. Daarbij is de Oostelijke zone van minder betekenis — wel het Poolse Silezië, maar dit ligt stevig in de Russische sfeer — doch de Ruhr blijft het voornaamste betwiste gebied.

DE HERSTELBETALINGEN.

De houding der Russen is overigens niet immer doorzichtig geweest. Aanvankelijk waren zij overtuigd, generlei zeggenschap in de westelijke zone te zullen hebben. Zij drongen aan op vermindering van de staalproductie tot 3 miljoen ton, terwijl de Engelsen 11 miljoen wilden doen voortbrengen. Ten slotte werd een accord bereikt, in het voorjaar van 1946, waarbij de capaciteit, welke zou worden behouden, op 7,5, doch de productie op slechts 5,8 miljoen ton zou worden gesteld. De Russen echter spoorden de Polen, nu in het bezit van Silezië, aan tot grote krachtsinspanning en betrokken van daar — tegen zeer slechte betaling — wagons, locomotieven, textiel enz. benevens kolen. De Poolse steenkolenproductie kan eventueel tot 100 miljoen ton worden opgevoerd, zij bedroeg in 1947 reeds 60 miljoen, waarvan veel naar Rusland gaat. De Ruhr, met een normale voortbrenging van 125 miljoen, bracht in 1947 ongeveer 70 miljoen voort. Het is waar, dat Polen en West-Rusland bovenmate zijn verwoest en recht kunnen doen gelden op hoge herstelbetaling. Anderzijds is het begrijpelijk, dat de Engelsen geen lust hadden, West-Duitsland te voeden en te herstellen, en dan de producten naar Rusland als schadevergoeding te zenden. „Wij voeden dan de koe die Rusland melkt” zo klonk het in Londen, waar men berekende dat Engeland een vierde van zijn vermogen, 73 milliard gulden aan de oorlog had verloren. De Russische eis, dat Duitsland niet meer staal dan 5,8 ton zou voortbrengen, niet tot het herstel van het Westen zou kunnen bijdragen en niet zijn eigen brood zou verdienen, moest dus worden afgewezen.

OOSTENRIJK EN TRIËST.

Toen het duidelijk was, dat de Engelsen de staalproductie toch zouden opvoeren van 10 tot 12 miljoen ton, stonden de Russen er

te Moskou (Maart—April 1947) op, dat zij hun aandeel daarvan zouden ontvangen, zonder zich langer tegen verhoging der voortbrenging te verzetten. Daarop stuitte de conferentie af. Voorlopig zal Duitsland dus verdeeld blijven. En Oostenrijk evenzo. De in beginsel aanvaarde onafhankelijkheid van Oostenrijk wordt door Moskou verhinderd, omdat het alle Duitse activa — ook fabrieken — in zijn Oostenrijkse bezettingszone wil behouden als herstelbetaling, en aldus een servituut wil leggen op het land. De anderen berusten daarin niet, doch het gevolg is slechts, dat de toestand in 1947 bleef zoals hij was: de machtsverhoudingen beslisten ten slotte en deze zijn bij de capitulatie van Duitsland vastgelegd.

Van hun zijde hebben de Anglo-Amerikanen zich het gezag over Triëst voorbehouden, de haven, die als poort voor Midden-Europa van zoveel betekenis is, en door het Slawische blok als eerste uitweg naar de Middellandse Zee werd beschouwd. De getroffen regeling houdt de Russen buiten het beheer. De vrijstaat zal zonder Anglo-Amerikaanse bescherming niet kunnen bestaan. Wel zal de Veiligheidsraad der Ver. Naties de gouverneur benoemen, doch in deze Raad beschikt het Russische blok over hoogstens drie van de elf stemmen. De in Europa tegen de Russische expansie opgeworpen dam — die geen strategische, doch wel economische waarde heeft — beschut derhalve de havens Hamburg en Bremen in het Noorden en Triëst in het Zuiden tegen het opdringen van het oostelijke blok.

EENZAAM FRANKRIJK.

In de strijd om Duitsland, welke die tegen Duitsland heeft vervangen, staat Frankrijk eenzaam en machteloos. Het kan pogen, zijn eigen kleine zone in Duitsland met zes miljoen Duitsers aan zich te binden, van de onsamenvangende brokken een vazalstaat te maken aan de Rijn, maar het kan niet verhinderen, dat de Anglo-Amerikanen het belangrijker achten, West-Duitsland te herstellen, dan het te desorganiseren ten bate van Frankrijk. Te Parijs voert men een verloren strijd voor ontbinding van het oude Reich in aparte staten, voor internationalisatie van het Ruhrgebied, voor verplaatsing van de staalnijverheid naar Nederland,

België en Frankrijk en het vervoer van de Ruhrkolen daarheen. Het Ruhrgebied zal worden hersteld, in Duitsland, onder Anglo-Amerikaanse controle. Een ogenblik scheen het, of Frankrijk daartegen zou samengaan met Rusland. Te Moskou, in Maart 1947, nodigde Stalin de Fransen daartoe uit. Maar wat kon hij aan de Fransen bieden? De Russen, met hun eis, om 10 milliard dollar schadevergoeding van Duitsland te ontvangen, mede uit het Ruhrgebied, zouden voor de Fransen niets over laten. Het enig mogelijke zou zijn, dat Frankrijk een overeenkomst sluit met de Anglo-Amerikanen, waardoor het in elk geval meer steenkool uit het Ruhrgebied ontvangt. Het Saargebied is reeds aan de Fransen toegezegd. In deze richting ontwikkelt zich blijkbaar de Franse politiek, van Moskou af naar Amerika toe. Doch de vrees voor een herlevend Duitsland — dat evenals in 1933 zou profiteren van de rivaliteit onder de overwinnaars — wordt daarmee niet opgeheven. Een blijvende verdeling van Duitsland in een Anglo-Amerikaanse, Russische en Franse zone zal Parijs dan nog wenselijker voorkomen. Het zal zeker geen poging doen, een vredesverdrag te bevorderen, dat de Duitse eenheid herstelt.

MIDDELLANDSE ZEE.

Er is nog een andere oorzaak, waardoor Frankrijk moeilijk in zee kan gaan met de Russen. De Franse communisten hebben er zich tegen verzet, dat het Franse gezag in Indo-China met de wapens werd hersteld. In feite is Indo-China niet zo belangrijk, al hebben de Fransen er economische belangen. Maar nadat zij reeds Syrië en de Libanon hadden verloren — in 1945 — vochten zij in Indo-China voor..... het behoud van Noord-Afrika. Een geslaagd zich losrukken van het Aziatisch gebied zou als reactie in Noord-Afrika een nog krachtiger nationalisme ten gevolge hebben. Thans is Egypte de eigenlijke leider, niet slechts van de Arabische Liga, maar ook van de Mohammedanen in Marokko, Algiers en Tunis. De gewezen Marokkaanse rebel Abd El Krim vond in 1947 asyl in Egypte, als gast des konings. De Egyptische pers voerde een felle campagne tegen het Franse wanbeheer in Noord-Afrika. Toen in Tunis voedselschaarste heerste, zond Egypte een hulpkruiser met

graan en rijst, maar de Fransen ontzegden het schip de toegang tot de haven van Tunis, omdat de hulpactie kennelijk politieke bedoelingen had. Niet slechts Azië, ook Afrika komt in beweging.

Wat de Russen daarvan verwachten, is duidelijk. Zij zouden hun positie in de Middellandse Zee er mee kunnen versterken. Hun medezeggenschap bij het bepalen van het lot der vroegere Italiaanse koloniën kan hun een gelegenheid geven, zich op te werpen als kampioen der Mohammedanen, al had deze tactiek in het Nabije en Midden-Oosten nog niet veel succes. Ondersteunen de Franse communisten deze Russische politiek, dan zal het verzet der socialisten en katholieken slechts groter worden, wijl dan hun gewezen medewerkers (van 1944—1947 zaten de communisten als goede patriotten in de regering) weder, zoals in 1939, anti-nationaal worden.

OOST-EUROPESE DEMOCRATIE.

Intussen is in de Russische zone de teerling reeds geworpen. En welke is de methode der Russen, om in Oost-Europa de „democratie” in te voeren? Volgens de overeenkomsten van Jalta is aan de Russen de bezetting „ge Gund” — uit noodzaak en in verband met de machtsverhoudingen natuurlijk — maar de Sowjet-Unie aanvaardde de verplichting, de „democratie” te eerbiedigen. In deze oorlog kon men moeilijk een nadere definitie geven van democratie, omdat dan de geallieerden noodwendig zouden zijn gescheiden. Er zijn tal van auteurs geweest — zoals de Britse socialist Laski — die het verschil aldus formuleerden: Engeland is in politiek opzicht democratischer, Rusland in economische kwesties. Is dat waar? Het feit, dat de bedrijven zijn genationaliseerd, duidt er alleen op dat zij in handen van de staat zijn gekomen. Wie beheerst de staat? In Rusland een beperkte kaste van bevoorrechten. In Engeland een corps van leiders en ambtenaren uit verschillende groepen en van verscheiden politieke gezindheid, die elkander meer controleren dan de leden van één enkele partij. In Rusland vallen ruime baten ten deel aan een minderheid. In Engeland evenzo, al is daar de groep meer gevarieerd, leden van de adel, geld-

schietters en technici. De ongelijkheid in inkomens is in beide landen groot. Doch het feit, dat in Engeland de heersende groepen geen gesloten eenheid vormen, maakt veel meer critiek, veel meer discussie, veel meer persoonlijke vrijheid mogelijk. De macht der bureaucratie moet in Rusland — ook al krachtens traditie — veel groter zijn dan in Engeland. In beide landen wordt een belangrijk deel van de arbeidskracht aangewend voor wederopbouw en herstel der productiemiddelen, zodat de beschikbare consumptiegoederen daardoor worden beperkt. Geen van beide systemen is socialistisch, doch in elk geval is het bezit van groter persoonlijke vrijheid een enorme voorsprong.

STAAT EN SOCIALISME.

Wat in het moderne „socialisme”, door de invloed van het staatsocialisme binnen de Marxistische beweging, nimmer is begrepen, is, dat socialisme slechts kan worden geschaad door een nationalisatie, zoals die sinds een halve eeuw wordt opgevat. Staat en socialisme zijn in beginsel elkander vijandig gezind. De staat vertegenwoordigt slechts de gemeenschap, voor zover hij openbare diensten organiseert, die vrijwel zelfstandig zijn en geen werkelijk politieke betekenis hebben: posten, spoorwegen, gas- en electriciteitsvoorziening, onderwijs, waterstaat enz. Zij alle behouden hun karakter van „diensten”, niet van „bedrijven”. Socialisatie van industrie en landbouw echter behoort eventueel een zaak der gemeenschap te zijn, niet van politieke partijen, welke de staat beheersen. Dan toch wordt de politieke macht, welke anders steunt op economische factoren in de samenleving, van die gemeenschap onafhankelijk: zij heeft haar eigen wapenen, en behoeft die niet meer te ontleen aan de gemeenschap. Zolang de staatsmacht afhankelijk is van landadel, burgerij, proletariaat, middenstand enz. die tegenover elkander staan of tijdelijk samenwerken, zolang kan de staat niet anders dan ook „verzoenen”. Hij steunt op niet alle klassen, maar moet wel met alle rekening houden, en om burgeroorlog te voorkomen, pogen, belangen te verbinden of te ontzien. Hij kan niet absolutistisch worden, zonder grote spanningen, omwentelingen, uitbarstingen te riskeren. Wordt hij

echter zelf kapitalistisch, dan is de gemeenschap van de staat afhankelijk geworden en niet omgekeerd. Hij kan absolutistisch zijn door het bezit van de politieke en economische macht tegelijkertijd.

DECENTRALISATIE EN VRIJHEID.

Het is een verheugend verschijnsel, dat dit meer en meer wordt ingezien in de kringen van het democratisch socialisme. De „personalisten” hebben Proudhon weer ontdekt, die waarschuwde tegen de te grote macht van de staat, die decentralisatie der economische macht voorstond, juist ter wille der vrijheid. De „liberale socialisten” bejiveren zich, duidelijk te maken, dat ook zonder nationalisatie billijke verdeling van de producten mogelijk is. Voorstanders van coöperatieve stelsels en van associaties wijzen er op, dat organen van de gemeenschap zelve, en niet de staat, moeten socialiseren. Franz Oppenheimer heeft in zijn boek „De staat”, dat een duidelijk onderscheid maakt tussen staat en gemeenschap, dat de Russische bolsjewiki aanbeveelt, Marx te bestuderen, in zoverre deze zich juist van de staats-socialisten onderscheidde — Oppenheimer dan heeft de bevrijdende waarde van het burgerlijke liberalisme hierin gezien, dat het, de heerschappij van het grootgrondbezit opheffende, de grondslag heeft gelegd van de menselijke vrijheid. „De stedelijke burgerij vernietigt ten slotte in openlijke strijd de politieke resten van de feodale staat en herwint aldus voor de gehele bevolking van de staat de vrijheid en het recht der gelijkheid”. Het was de opeenhoping van kapitaal, het was de concentratie der bedrijven, welke het liberalisme feitelijk vernietigden. Het socialisme der nationaliserende politici is echter geen breuk met deze machtsvorming ener minderheid, maar een voortzetting der kapitalistische tendenzen: het monopoliseren der economische macht in de staatstrust, de planmatige economie als wapen van een bureaucratie, het meer en meer ontvreemden

RUSSISCH MESSIANISME.

Wanneer de Leninisten en Stalinisten de vrijheid en de gelijk- aan de massa van haar bezit of haar arbeidskracht.

heid een „burgerlijk” begrip noemen, bewijst zulks niet, dat zij daarmee boven het liberalisme zijn uitgestegen, maar dat zij juist de „ontaardingsverschijnselen” van het burgerlijke regiem — toen het monopolisme werd — voortzetten. Zij zijn veel meer de erfgenamen van de feodale dan van de burgerlijke traditie, veel meer vertegenwoordigers van een „verlichte despotie” dan van de „democratie”. Daarmee kunnen wij duidelijker zien, welk verschil er bestaat tussen de Westerse en de Russische opvatting van „democratie”. De Westerse, hoezeer ook bedreigd door monopolistisch kapitalisme en staatsheerschappij, blijft in beginsel met de vrijheid van de enkeling, om eigen overtuiging te belijden, de gelijkgerechtigdheid van allen erkennen. De Russische opvatting erkent het beginsel dier gelijkheid niet. Natuurlijk kan verkrachting van het beginsel in het Westen, verzwakking in het Oosten vóórkomen, zodat in sommige individuele gevallen de dosis gelijkheid of ongelijkheid dezelfde is. Maar in Rusland overheerst het beginsel, dat de elite méér weet, beter begrijpt dan de massa. Wordt de menigte zodanig bewerkt en gesuggereerd, dat zij massa blijft, en dan helaas niet beter „verdient” dan geleid te worden. In principe houdt de Westerse democratie en het vrijheidlievende socialisme nog vast aan de overtuiging, dat de mens is op te voeden tot zelfstandig wezen, die niet slechts recht heeft op eigen levenshouding en politiek inzicht, maar deze ook in de praktijk mag laten gelden. In Rusland overheerst het Messianisme in die zin, dat de mens zich moet offeren aan een macht boven hem, die hij niet begrijpt en die hem zal verlossen. In het Westen gold nog steeds: „Verlos u zelf”, als in de achttiende eeuw gevestigd ideaal. In Rusland is dit individualisme principieel onderdrukt door het verbreiden der propaganda, dat de elite — met de roemrijke leider en grote leermeester Stalin aan het hoofd, „het beter weet”.

„FRONT” DER PARTIJEN.

We geven de hoop niet op, dat het Russische volk in zijn evolutie deze faze zal overwinnen. Ons optimisme wortelt hierin, dat het bolsjewisme voorlopig nog een voortzetting is van feo-

dale Russische tradities, gepaard aan die van het monopolistisch kapitalisme. Op de overgang van feodalisme tot vroeg-kapitalisme sprong Rusland over tot het hoog-ontwikkelde kapitalisme. Deze beide fazen raken elkander. Zij springen het „liberalisme“ over, d.w.z. het eerbiedigen van vrijheid en gelijkheid der persoonlijkheid als beginsel in opvoeding en politiek. Dat de machtsverplaatsing van leiding naar gemeenschap onmogelijk zou zijn in Rusland, lijkt ons echter een dwaling. Of zij zich zal voltrekken, hangt echter af van de vraag in hoeverre Europa trouw blijft aan zijn vrijheidlievende tradities. Dan alleen zal voor Rusland het heil komen uit het Westen. Zo niet, dan gaat geheel Europa een periode van absolutisme tegemoet.

Natuurlijk kon men in Jalta zich niet verdiepen in dergelijke beschouwingen. Men kon niet definiëren, hoewel toch voorzien, welke de Russische opvatting zou zijn. Zij is nu duidelijk: overal moesten erkende toegelaten partijen een „vaderlands front“ of een „nationaal blok“ vormen, dat zich als zodanig aan de kiezers voorstelde, als ene enkele partij, die bij voorbaat de zetels had verdeeld onder haar fracties. Slechts in Polen en Hongarije gaf dit systeem wezenlijke moeilijkheden. Dat die conflicten vooral kwamen van rechts, is betreurenswaardig, en heeft de sympathie voor de non-conformisten zeer vermindert. Erkend moet worden, helaas, dat de partij van Mikolajczyk in Polen en die van de kleine boeren in Hongarije — hoewel groepen der kleine zelfstandige bezitters — schuilplaatsen zijn geworden van reactionnair. Betreurenswaardig is die ontwikkeling ook daarom, wijl het socialisme zodanig „staat“ en „gemeenschap“ verwarde, dat het niet de kracht had, noch het idealisme, om daadwerkelijk te opponeren. De degeneratie van socialisme tot nationalisme, van gemeenschaps- tot gezags-ideaal, maakte het de bolsjewiki gemakkelijk, hun absolutisme door te voeren. Al moet erkend, dat de druk der Russische legers verzet moeilijk maakte. Deze ongelukkige situatie maakte het de objectieve waarnemer niet gemakkelijk, anti- en sympathieën te verdelen. Een absolutisme, dat in zichzelf verwerpelijk is, doch dat strijdt met een vrijheidsgezindheid, welke afkomstig

is van reactionnair, vindt verontschuldigen in overvloed voor zijn dictatoriaal optreden. Men zou wensen, dat deze kleine boeren hun afkeer van staatsheerschappij verbonden aan hun wil, om zich in coöperaties en associaties te verenigen, los van die staat, om aldus een vorm van socialisme te scheppen, dat hoger staat dan staatskapitalisme.

Indien wij evenwel dit alles erkennen, dan blijft het bezwaar tegen de Russische methode, dat zij elke sociale en economische beweging dienstbaar poogt te maken aan de expansiedrang van de Sowjet-staat. Dat socialistische buitenlandse politiek onmogelijk wordt. Hoe meer staatsmacht, hoe meer nationalisatie, hoe minder internationalisme. De psychologen hebben het aldus uitgedrukt, dat indien men de menselijke persoonlijkheid tot horde-wezen maakt, de mens degradeert tot massa, deze massa's veel groter vijandelijkheid jegens elkander ten toon spreiden dan enkelingen. Zij zijn bang gemaakte kudden, welke zich wederzijds bedreigd gevoelen, zoals tegenover elkander staande legers of kerken in een godsdienstoorlog. Freud zegt: „Een godsdienst, ook als hij zich de godsdienst noemt der liefde, moet hard en liefdeloos zijn jegens degenen, die niet tot hem behoren. In de grond is elke godsdienst zulk een religie der liefde voor wie tot de kerk behoren..... en wreedheid en onverdraagzaamheid ligt elke godsdienst na, jegens hen, die er niet in geloven“. In de politiek geldt dit evenzeer. Noch het feit, dat Rusland thans „communistisch“ heet, noch het bestaan van socialistische regeringen in andere landen hebben de buitenlandse politiek van aard veranderd.

POLEN EN HONGARIJE.

In Polen heeft de staatspolitie onder communistische leiding zorg gedragen voor een grootse overwinning van het regeringsblok: de overigens populaire partij van Mikolajczyk behaalde slechts 6 % der stemmen, al was haar aanhang geschat op een vierde van het volk. In Hongarije was er meer nodig, om de oppositie der kleine boeren te fnuiken. Hun partij had in 1946 bijna 60 % der stemmen behaald (de bolsjewiki 17 %) maar eerst moest zij twintig parlementsleden uitsluiten. (die niet wer-

den vervangen) en in Mei 1947 ontdekten de Russen, dat rechtse leiders — o.a. Ferenc Nagy — betrokken zouden zijn geweest bij een complot, waardoor de rechtse fractie werd uitgesloten van de regering en de meerderheid der partij was verdwenen. Het verdient overigens opmerkzaamheid, dat in beide landen de leden der vroegere bourgeoisie tot hoge posten kunnen opklimmen in de genationaliseerde bedrijven, indien zij zich aanpassen. De voor Rusland gewonnen Hongaarse president Tildy behoort met familieleden, die staatsbedrijven leiden, tot de oude bourgeoisie.

Natuurlijk zijn in deze landen niet slechts binnenlandse problemen aan de orde. Achter Mikolajczyk staan de sympathiën van Engeland, achter Nagy die van Amerika. Beginzelen, bewegingen, partijen zijn steeds meer symbolen geworden van staten. De buitenlandse politiek dezer staten is niet veranderd. Welke sociale systemen, welke ideologieën zij ook aanhangen, deze worden dienstbaar gemaakt aan de buitenlandse politiek, die in dit tijdvak al het andere overheerst. Stalin is in dezen slechts erfgenaam van de tsaren, zoals Bevin van Churchill. De huidige conflicten zijn in wezen dezelfde als in de Krimoorlog of de eerste wereldoorlog, dezelfde als in de periode der laatste honderd en vijftig jaar. De nieuwe factor is alleen..... Amerika. Het heeft zich uit zijn isolationisme betrekkelijk kort geleden los gemaakt. Het heeft de strekking, om de Stille Zuidzee te beheersen, eerst de laatste vijftig jaar consequent gevolgd. Het heeft inzake Europa een wisselende en soms grillige politiek gevoerd, totdat het zich bewust werd van zijn belangen in het Nabije Oosten en totdat het besloot, zich daarbij met Engeland te associëren. Ook binnenslands heeft het nog weinig vastheid gevonden. Terwijl in Rusland, ondanks de revolutie, absolutisme, religieus patriotisme, Messianisme, massale gehoorzaamheid zijn gebleven — terwijl in Engeland feodale, burgerlijke en arbeidersklassen samenleven in betrekkelijke rust — is Amerika een land met zoveel innerlijke tegenstellingen, dat het wellicht in de toekomst ook de grootste verrassingen kan baren. Alle energie schijnt nog door zijn groei te worden opgeëist. Wat zal het cultureel presteren, welke sociale experimenten

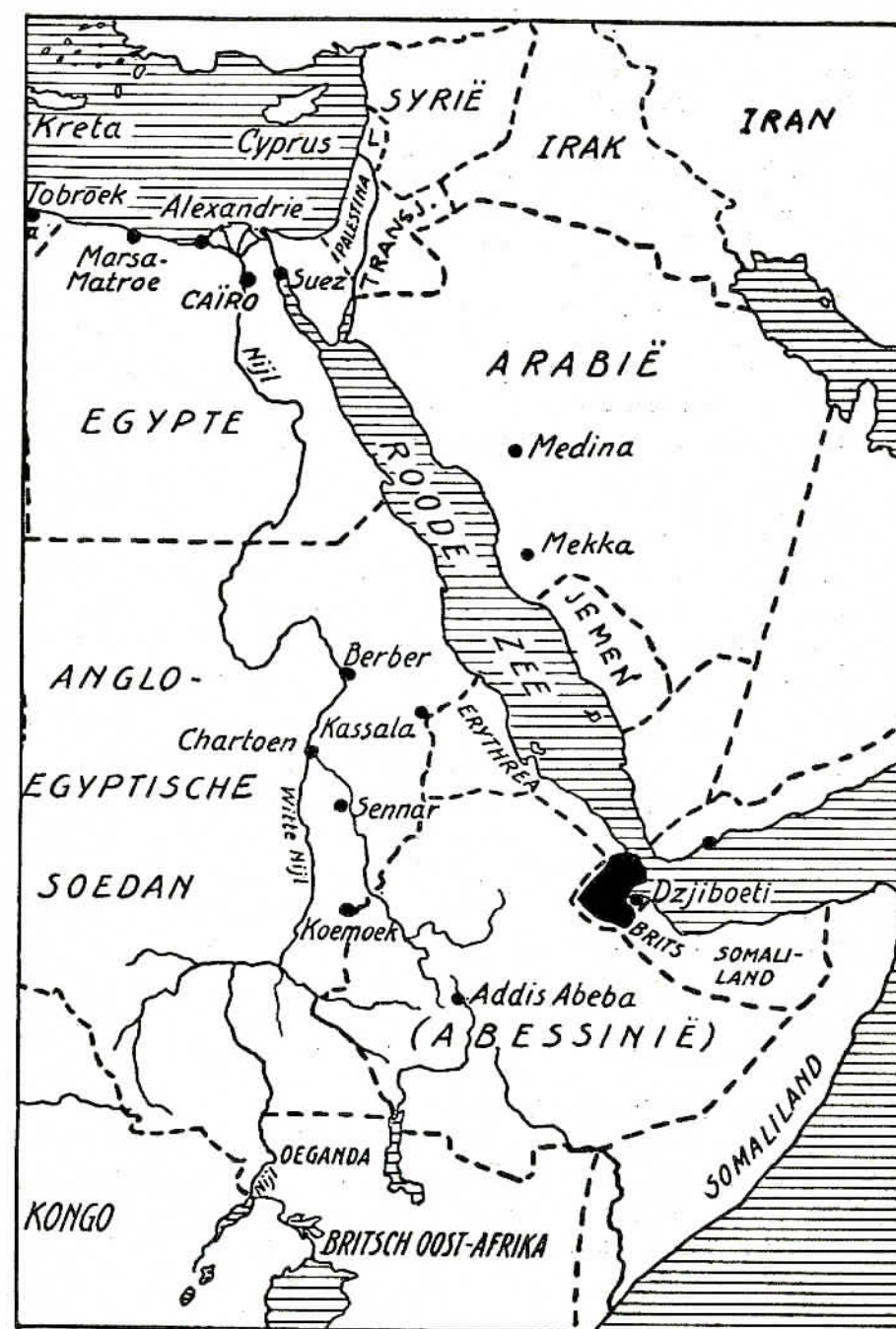
zal het ondergaan, welke buitenlandse politiek volgen, indien de zo onderscheiden elementen een technisch volgroeide natie zullen helpen ontstaan?

NATIONALITEITEN-PROBLEEM.

Erkend moet worden, dat in Oost-Europa de Russische oppermacht, die geen rassenvooroordelen, noch speciale voorkeur heeft getoond voor bepaalde niet-Russische nationaliteiten, verzoenend heeft gewerkt. In de verschrikkelijke chaos van het Oosten, met zijn veten en fascistisch-nationalisme, zijn thans betere verhoudingen geschapen dan ooit voorheen. Wezenlijke geschillen treft men nog slechts aan tussen Polen en Tsjechoslovakije over Tesjin — gebied, dat nu Tsjechoslovaaks is, waarop de Polen immer aanspraak maakten en dat de Poolse regering van Beck zelfs bezette, toen de Duitsers Tsjechoslovakije uiteenrukten — en tussen Hongaren en Tsjechoslovaken, omdat de Slovaken de in hun gebied wonende Hongaren willen uitdrijven. Doch de Hongaren die in het nu Roemeense Zevenburgen wonen worden beter behandeld dan voorheen en hebben scholen in hun eigen taal. In Joegoslavië zijn de verschillende Servische en Kroatische groepen door vervaagende autonomie in staat samen te leven. De Russische nationaliteiten-politiek heeft hier ongetwijfeld vrucht gedragen. Wel moet worden erkend, dat sinds 1947 de Russen kennelijk Tsjechen en Roemenen voortrekken, waarvan de Hongaren vooral de dupe zijn. Het doen uitdrijven der Duitsers uit Polen en Tsjechoslovakije heeft overigens ten gevolge gehad, dat de laatstgenoemde landen moeilijk meer met Duitsland zijn te verzoenen, zodat zij wel gedwongen zijn, immer de steun der Russen te vragen tegen een eventueel hersteld Duitsland. Hier is de „verdeel-en-heerstaktiek” niet zonder opzet toegepast.

NIEUW „FASCISME”.

Naarmate de invloed van de Russische revolutie is verminderd, en nu na de landverdeling in Oost-Europa — reeds begonnen in 1918 en verder voortgezet in 1945 — de kleine boeren geen revolutionaire factor meer vormen (evenmin als in de Franse

DE ARABISCHE LIGA.

De zeven landen der Arabische Liga: Egypte (met 18 miljoen inwoners, ongeveer de helft van de totale bevolking van de landen der Liga), Saoedisch Arabië (3 miljoen), Jemen (3,5 miljoen), Irak (3,5 miljoen), Syrië (1.700.000), de Libanon (900.000) en Transjordanië (400.000 inwoners) liggen op een der belangrijkste punten ter wereld. Zij beheersen het Oostelijk bekken der Middellandse Zee, de Rode Zee, de Nijl, de Perzische Golf. Zowel de wegen van Europa naar Afrika, als die van Europa naar Azië passeren dit gebied, dat één der grote petroleum-reservoirs is. Ten Zuiden ervan (in Brits Oost-Afrika) zijn nieuwe Britse bases geprojecteerd, ten Noorden ontwikkelt zich de Sowjet macht. In de landen der Liga zelf neemt de Amerikaanse invloed zeer toe.

revolutie, toen na 1793 de boeren waren bevredigd, dezen nog iets voor de omwenteling gevoelden) moet Rusland een beroep doen op andere ideologische krachten, om de massa in Oost-Europa aan zich te binden. De nationalisatie der industrie is geen succes, omdat te grote bureaucratisering de afstand tussen staat en volk heeft verbreed, en de dictatoriale tendenzen — behalve in Tsjechoslovakije — de kloof tussen regering en massa eerder hebben vergroot dan verkleind. Nu wordt de vaderlandsliefde zeer geveild: er is geen communistische partij in het Oosten, die niet een voortdurend beroep doet op patriotische motieven en op de historie, zodat ook grote koningen en helden uit het verleden worden vereerd als Lenin in Rusland. Dit nationalisme — waarbij dan niet zelden ook de kerk een rol speelt, want in Polen is het katholicisme een nationalistische factor bij uitnemendheid, elders is dat de Grieks-katholieke kerk — heeft evenwel ook grote gevaren medegebracht voor de Russen, en het is zeker mede verantwoordelijk voor het sterk verminderen der sympathie voor Sowjet-Rusland in alle landen, die een Russische bezetting hebben gekend van enigszins lange duur. De door de krijg gewekte nood is groot en wat de Russen aan het land hebben gekost, wordt tegen hen uitgespeeld, evenals de houding der soldaten, vooral waar het vrouwen betreft. Er is ongetwijfeld een nieuw „fascisme” aan het opkomen, gevoed door het nationalisme, in landen als Polen, Hongarije en Roemenië, die voorheen vrij sterke fascistische bewegingen hebben gekend. De kerk is daarbij voor de Russen geenszins een betrouwbaar bondgenoot gebleken. Wellicht zijn de opgeroepen geesten niet gemakkelijk weer te bezweren.

PANSLAVISME.

Het Oost-Europese „fascisme” kenmerkt zich door dictatoriale bedoelingen, tegenwicht tegen de bolsjewistische dictatuur, door antisemitisme, door afkeer der kleine boeren van elke vorm van collectivisme en door het zich beledigd gevoelen (nationalisme is zeer prikkelbaar) met het oog op de Russische interventie. Na de aanvankelijke dankbaarheid jegens de Russen, die deze gebieden hadden bevrijd, is binnen twee jaar veel van

de sympathie voor Rusland verdwenen, al kan men niet zeggen, dat de oppositie zelve aanlokkelijke aspecten vertoont. Daar Amerikanen en Britten te vaak steun verlenen aan de aspiraties van deze „reactionnair”, is het de Russen mogelijk, de Westerse democratieën te vereenzelvigen met deze opstandige kringen in Oost-Europa. Sinds twee jaar wordt uit Moskou een campagne gevoerd, om de oorlog tegen het fascisme voort te zetten. Die krijg is nog niet geëindigd, zo heet het. En in deze propaganda zijn „fascisme” en „het Westen” identiek geworden.

Natuurlijk poogt Rusland, behalve op nationale gevoelens, ook geen beroep te doen op Panslavisme. In December 1946 werd te Belgrado een panslavistisch congres gehouden, waar de morele superioriteit der Slavische rassen werd verheerlijkt. Ook deze actie heeft echter niet tot het gewenste succes geleid, omdat het panslavisme immer een instrument is geweest van Russische expansie. Toen in 1871 de Rus Danilewski, één der grote panslaven der vorige eeuw, zijn „Rusland en Europa” publiceerde, eiste hij voor de Russen alle veroveringen op, welke zij thans hebben behaald. Bovendien voor de Joegoslaven: Triëst en Oostenrijks Karinthië, voor de Bulgaren: het nu Griekse Thracië. Deze laatste eisen zijn wel door de Russen met sympathie begroet, maar niet blijvend ondersteund. Wel echter moest Tsjechoslovakije aan Rusland Roethenië afstaan en Polen het gehele Oosten, zelfs met de oude Poolse stad Lemberg, wat vooral in Polen — waar de bevolking weinig redenen heeft, haar historische onderdrukkers goed gezind te wezen — veel kwaad bloed heeft gezet.

Zo zijn wel vele geschillen tussen de landen in Oost-Europa verminderd, maar de gevoelens jegens Rusland zijn er niet hartelijker op geworden. Helaas is het gevolg daarvan, dat de vatbaarheid voor oriëntering naar het Westen in deze landen het grootst is bij de conservatieven, en dat met name de katholieke kerk daarbij baat vindt. De vrijheidlievende Westerling zou weinig kunnen vinden, dat het hem mogelijk maakt, zijn sympathieën te schenken aan een van de beide strijdende groepen. Het is bovendien voor de reputatie van het Westen ongunstig,

als het intervenueert ten bate van rechtse groeperingen, al moet worden erkend, dat noch de nationalisatie noch de landverdeling ooit aanleiding hebben gegeven tot protesten. In de Anglo-Amerikaanse pers zijn deze hervormingen vrijwel nimmer bestreden en niet zelden met instemming begroet. Het ware goed, indien van die zijde werd te kennen gegeven, dat niet de economische hervorming en democratisering worden afgewezen, doch slechts de partij-politieke dictatuur. Zo niet, dan wordt het Westen evenzeer in Oost-Europa gecompromitteerd als Rusland.

VERGANKELIJKE GROOTHEID.

De wereld staart intussen thans als gebiologeerd op Europa en Rusland, hoewel het centrum der aarde bezig is zich te verplaatsen naar de Stille Zuidzee. Het eens Wilde Westen van Amerika wint voortdurend in belangrijkheid. Japan is geenszins uitgeschakeld. China — ook zonder Mantsjoerije en Mongolië en Sinkiang — blijft een volk van vierhonderd millioen. Indonesië bevindt zich in het eerste stadium van zijn ontwikkeling als mogendheid. Australië wint aan invloed. Rond de Stille Zuidzee — waarvan de moderne techniek de enorme afstanden gaandeweg overwint — liggen, in Amerika en Oost-Azië, de landen met verreweg de meerderheid der bevolking van onze aarde.

Het tweede krachtscentrum is de Indische Oceaan, omgeven door Afrika, het Nabije en Midden-Oosten, Voor-Indië en Australië. De Atlantische Oceaan zal op den duur aan belangrijkheid verliezen, al is hij nog steeds een wereldzee, die de cultuurlanden evenzeer verbindt als de Middellandse Zee deed in de Oudheid. Blijft Rusland een centraal-Aziatische mogendheid, dan overschat men zijn betekenis. Eerst een doorbraak, via Perzië naar de Indische Oceaan, en via Mantsjoerije en Noord-China naar de Stille Zuidzee, zal het betrekken in de grote politiek der toekomst. Maar welke machtsfactoren zullen dan Voor-Indië en China zijn geworden?

In het besef van de vergankelijkheid van alle grootheid is elke oorlog ijdel. Men moet ver terug en ver voor zich zien, om dit

te beamen. Het is het ongeluk der volkeren, dat zij te vaak bijziende diplomaten volgen.

DE DERDE INTERNATIONALE.

RUSSISCH WERKTUIG.

De Derde, communistische, Internationale (Komintern) is van de aanvang af een instrument geweest van de buitenlandse politiek der Sowjet-Unie. Niet bij toeval had zij haar zetel in Moskou, want de Russische partij was verreweg de sterkste en grootste, en leidde alle politieke richtingsveranderingen. Het was voor het eerst, nadat de paus zijn politieke macht verloor, en nadat de Franse revolutie tot expansie van Frankrijk had geleid, dat een staat over zovele agenten beschikte in andere landen. De Derde Internationale was in zekere zin de doeltreffendste van de drie internationales van socialisten, welke wij hebben gekend. Terwijl de eerste werd verscheurd door de strijd tussen aanhangers van Marx en die van Bakoenin en Proudhon, terwijl de tweede machteloos was omdat elke partij haar eigen nationale politiek verdedigde, was de Derde een gesloten bond van hen, die door dik en dun de Sowjet-Unie steunden. Deze discipline werd gehandhaafd ten koste van het herhaaldelijk uitdrijven van leden met „linkse” en „rechtse” afwijkingen, waarbij zich het typische feit voordeed, dat de voorstanders der rechtse afwijkingen allen te vroeg naar rechts zwenkten, zoals Wijnkoop in Nederland, die later weer — na boetedoening — in genade werd aangenomen, doch die te snel een eenheidsfront met de sociaal-democraten voorstond. Wie in 1917 nog in de bolsjewistische lijn lag — zoals Herman Gorter — en niet een jaar later naar rechts was gezwenkt, werd geroeyd, en in Rusland „geliquideerd”. De trouwgebleven leden hebben steeds moeten meedrijven, van en naar elkander tegenprekende standpunten. De Sowjet-Unie bleef wat zij was: op eigen behoud bedacht, en nimmer heeft zij iets anders beweerd, dan dat de Derde Internationale Rusland moest dienen.

HET BEVRIENDE DUITSLAND.

Voor de Russen die in de Komintern de toon aangaven, was het belang van de internationale arbeidersklasse hetzelfde als dat van de Sowjet-Unie. Daar nu de landen buiten Rusland hun houding jegens Rusland wijzigden, al naar de combinaties wisselden, moest ook de Derde Internationale haar koers telkens herzien. In de winter van 1917—1918 hebben bijvoorbeeld Lenin en Trotzki aanvankelijk nog gepoogd, toen de vredesvoorwaarden van Duitsland te zwaar werden gevonden, om de oorlog voort te zetten aan de zijde van Engeland en Frankrijk. Jacques Sadoul, lid der Franse militaire missie in Rusland, en later communist geworden, schreef daarover reeds in 1919 een brochure, in het Duits herdrukt (*Briefe aus der Sowjet-Republik*, Die Aktion) waarin hij uitvoerig deze pogingen beschrijft, en aan Clemenceau de schuld geeft van het mislukken der onderhandelingen. Later heeft Trotzki in zijn „Mijn Leven” (hoofdstuk: „De Vrede”) deze lezing bevestigd. De vrede van Brest-Litowsk moest met Duitsland worden gesloten, de randstaten en de Oekraïne als onafhankelijke staten onder Duitse protectie worden prijs gegeven, maar sindsdien beschouwden de Russen de Fransen en Engelsen als hun voornaamste vijanden. Na de nederlaag van Duitsland lag het voor de hand, dat Rusland nu met Duitsland zou samengaan. In 1922 luidde het verdrag van Rapallo deze verbroedering in. Een jaar later, toen de Fransen het Ruhrgebied bezetten, moesten de Duitse communisten zich aansluiten bij de felste nationalist, uit wie later de nationaal-socialisten zijn voortgekomen, opdat de vijand, Frankrijk, bestreden kon worden. Toen de fascist Schlageter door de Fransen wegens spionage werd doodgeschoten, verheerlijkte Ruth Fisher — thans een afvallige in Amerika — Schlageter in de vurigste bewoordingen. De Duitse „Rote Fahne” van 10 October 1923 verklaarde zich bereid „met alle eerlijk nationaal-denkende kringen de strijd aan te binden om de redding der natie te bewerkstelligen” nadat het blad op 10 Juli reeds de lofzang had doen horen op Schlageter.

ALLIANTIE-POLITIEK.

Natuurlijk werd de Derde Internationale in deze politiek betrokken. Op het vierde congres, in 1923, zeide Boecharin: „Mogen proletarische staten militaire verbonden aangaan met burgerlijke staten? Er is hier geen principieel verschil tussen een lening en een militair verbond. En ik beweer, dat wij reeds zo ver zijn gegroeid, dat wij een militair verbond met een andere bourgeoisie kunnen sluiten, om door middel van deze burgerlijke staat een ander burgerdom neer te werpen. Bij deze vorm van landsverdediging, deze vorm van militair samengaan met burgerlijke staten, is het de plicht der partijgenoten van zulk een land, het blok der geallieerden tot de overwinning te voeren”. Dit standpunt was logisch, en het is later ook consequent in de praktijk gebracht. De moeilijkheid was deze, dat Ruslands bondgenoten veranderden. In het programma van het vijfde congres staat echter „dat verbonden met burgerlijke staten, met inbegrip van militaire, geoorloofd en somtijds geboden zijn.”

Duitsland was nu de aangewezen bondgenoot tot 1933. Reeds in 1927 verdedigde Boecharin de herbewapening van Duitsland („Internationale Presse Korrespondenz, 5 Jan. 1927) en in 1932 stond Litwinow te Genève tijdens een ontwapeningsbespreking op het standpunt, dat eenzijdige ontwapening van Duitsland niet moest worden geëist. Dat was nog een jaar vóór de zege der nazi's. In genoemd artikel had Boecharin verklaard, dat Duitsland een „half-koloniale staat” was en dat het Duitse nationalisme een anti-imperialistisch karakter had. Vandaar de hevige campagne der Duitse communisten tegen het verdrag van Versailles.

ITALIË GESTEUND.

Om afbreuk te doen aan Engeland en Frankrijk zocht Rusland ook samenwerking met het fascistische Italië. Toen in Juni 1929 een fascistisch luchteskader een beleefdheidsbezoek bracht aan Odessa — beantwoord door een tegenbezoek van de „Vleugel der Sowjet-Unie” aan Rome — schreef de Turijnse „Gazetta del Popolo” (20 Juni 1929) niet zonder leedvermaak, dat twee honderd Italiaanse uitgewekenen, die zich in Odessa hadden gevestigd, hadden willen demonstreren tegen de Italianen, wier gevan-

genissen zij waren ontvlucht, doch dat de Gépéoe zulks had voorkomen. In November 1930 bezocht Litwinow dan Milaan, naar aanleiding van het kort te voren gesloten vriendschapsverdrag. De goede betrekkingen bleven lang bestaan. Toen Italië de oorlog begon in Abessinië en de Volkenbond een boycot aanbeval van Italië, deed Rusland daaraan niet mede. De leveranties van olie en graan gingen door. De Sowjet-Unie protesteerde niet, toen Laval en Hoare in December 1935, ondanks dat de Volkenbond Italië had veroordeeld, voorstelden, dat het genoegen zou nemen met een gedeelte van Abessinië, kennelijk om Mussolini er van af te houden met Hitler samen te werken. Nederland protesteerde toen wel, omdat het dit opofferen van een klein land in strijd achtte met de beginselen van de Volkenbond, Rusland niet. Het is geen toeval, dat door deze pro-Duitse politiek der Russen de Duitse communistische partij een der sterkste was, zo niet de allerkrachtigste. Haar richtlijnen liepen parallel met die van de nationale belangen. Niet zij zou echter profiteren van het aange-moedigde nationalisme, doch Hitler.

HOOP OP CATASTROFE.

Men kan Rusland in de aanvang nauwelijks een verwijt maken van deze politiek, om de andere mogendheden tegen elkander uit te spelen, want het gevoelde zich door alle bedreigd. Een oorlog tussen deze staten, waar Rusland zou buiten blijven, zou volgens de Sowjet-Unie het gunstigst zijn, vooral zolang men — dat wil zeggen, totdat Stalin zijn theorie van „Socialisme in één land” poneerde — overtuigd was dat de mogelijkheid van socialisme in Rusland afhankelijk was van dat in Europa. Toen voedde men nog de ijdel gebleken hoop, dat een oorlog tot revolutie zou leiden en revolutie tot bolsjewisme. Het aanmoedigen der tegenstellingen kon echter geen vredespolitiek worden genoemd. Dat blijkt uit een vrij duister artikel, later gepubliceerd, van de hand van Lenin, dat als richtsnoer moest dienen voor de Russische delegatie voor het IVV-congres (van vakbonden) in 1922. (Het werd o.a. herdrukt in de Nederlandse „Tribune” van 19 Maart 1932). Lenin acht het daarin onmogelijk, dat op een oorlog wordt geantwoord — zoals de socialisten toen voorstonden — met een

algemene staking". Alleen illegale organisatie van alle aan de oorlog deelnemende revolutionairen voor de voortdurende strijd tegen de oorlog" acht hij mogelijk. „De boycot van de oorlog is een domme fraze. De communisten moeten aan iedere reactionaire oorlog deelnemen". Wellicht zou zulk een cellenbouw van „communisten in reserve" mogelijk zijn in een democratisch land. Vrij algemeen geloofde men ook, dat in Hitler-Duitsland zulk een rode illegale beweging wachtte op haar kans. Daar mislukte de methode echter volkomen: er was geen illegale beweging van communisten. Toen in 1944 een poging werd gedaan, Hitler uit de weg te ruimen, ging deze uit van ... officieren en generaals. Desondanks moet men aannemen, dat Lenin's bedoeling toch was, dat de communisten zich verborgen zouden houden, zich niet bloot zouden geven, totdat zij van een catastrofe zouden kunnen profiteren.

TEGEN DE VOLKENBOND.

De Derde Internationale nu heeft sindsdien vele malen haar tactiek gewijzigd, maar nimmer haar doelstelling: om alleen Rusland te dienen. In de geallieerde landen als Frankrijk, Engeland e.a. werd derhalve een revolutionaire propaganda gevoerd, die anti-nationaal was en anti-militaristisch. Ook de Volkenbond, die door de overwinnaars van Versailles was opgericht, werd veroordeeld. Op de tiende verjaardag van de Russische revolutie, in 1927, zegt Stalin nog: „De Sowjet-Unie is geen lid van de Volkenbond, omdat zij de verantwoordelijkheid voor de imperialistische politiek van de Volkenbond, voor de oorlogsvoorbereiding, de versterking der bewapeningen, de militaire allianties — welke de Volkenbond dekt en sanctionneert — en welke alleen kunnen eindigen in een nieuwe imperialistische oorlog, niet wil dragen". Duidelijker was het zesde congres van de Derde Internationale, dat de Volkenbond noemde „een imperialistische associatie tot handhaving van het verdrag van Versailles, dat op knevelarij berust en de vernietiging wil der revolutionaire beweging over de gehele wereld". Men zag in de Volkenbond een instrument van Frans-Britse overheersing. Litwinow's voorstel op de ontwapeningsconferentie te Genève in 1932, dat de overwonnen staten

hun bewapening niet zouden beperken, dus ook Duitsland niet, was daarmee in overeenstemming.

HET ROER OMGEWORPEN.

Toen geschiedde echter, wat te voorzien was. De Russen beschouwden Duitsland als een bolwerk tegen het Westen — de Britten zagen er een garantie in tegen het opdringen der Russen, en de Duitse nationalist, „op de wip", profiteerden van Frankrijks zwakte, nu het feitelijk alleen stond tegenover Duitsland. Hitler kwam aan het bewind als exponent van de geest van revanche. Hij had van de aanvang af gezegd — zulks ook om ontzien te worden door de Britten — dat zijn doel was, expansie na te streven in Oost-Europa, op kosten van de Russen. Dezen begrepen dit en schakelden hun politiek over van Duitsland op Frankrijk en Engeland. Niet meer Duitsland, doch de door Hitler bedreigde westelijke landen moesten zich bewapenen. Dat beduidde een volkomen omwerpen van het roer in de Derde Internationale. De hele propaganda moest worden herzien. Van anti-nationaal moesten de partijen in Frankrijk, Engeland, Nederland enz. nu nationaal worden, van anti-militaristisch: voorstanders van bewapening. In 1934 trad Rusland toe tot de gehooide Volkenbond. De „imperialisten" van gisteren waren nu de democratieën, die door het Duitse fascisme werden bedreigd. De Duitse half-koloniale staat werd een imperialistisch gevaar. Op 15 Mei 1935 verklaart Stalin, dat hij „de verdedigingspolitiek van Frankrijk, om de gewapende macht op een peil te brengen, dat voor zijn veiligheid is vereist, volkomen begrijpt en goedkeurt". Radek zei de tot een Frans journalist („Vu", 22 Mei 1935) „Een regiem, dat niet in staat is, de verdediging van het vaderland te verzekeren, verdient te gronde te gaan. Rusland heeft er belang bij, dat Frankrijk sterk is en daarom is het nodig, dat Frankrijk herbewapent. De Communistische Internationale is in staat, dit de Franse communistische partij aan het verstand te brengen".

EENHEIDSFRONTEN.

In Nederland begon de propaganda voor herleving van het nationale bewustzijn in 1935. In het maandblad „Communisme"

schreef wijlen A. S. de Leeuw zijn artikelen over „De strijd om de vrede” en „De arbeidersklasse en het nationaal bewustzijn”. (November en December 1935). „Als het woord „nationaal” werd gebruikt, dan ging het steevast om de mufste reactie, de bewieroking van middelmatige persoonlijkheden, om de plundering van Lombok of de verovering van Atjeh. Maar indien het Nederlandse nationale bewustzijn een hinderpaal kan vormen voor de veroveringslusten van de Duitse fascisten, deze vijanden van het menselijk geslacht, dan zou het nog eenmaal een eervolle rol in de geschiedenis kunnen vervullen”.

Deze politiek ging in vrijwel alle landen gepaard met een aanbod aan de socialisten, om een eenheidsfront te vormen. De Britse communisten vroegen in December 1935 toelating tot de Labour-partij. Wat vóór 1933 gold als de grootste ketterij, was nu de enige lijn, de zuivere waarheid. Het ging niet meer om sociale revolutie of binnenlandse problemen, doch om uitsluitend Russische belangen, welke nu werden gediend door een propaganda, welke voorheen werd gehoond. Merkwaardig is, dat, wijl na 1935 de bolsjewistische belangen samen gingen met de nationale, de communistische partijen in het Westen groeiden, zoals eens in Duitsland. West-Europa begon in de Sowjet-Unie een bondgenoot te zien tegen Hitler en wat was begrijpelijker dan dat de bolsjewiki daarvan voordeel trokken? Er scheen een eenheidsfront tegen het nationaal-socialisme te zijn geboren, een verzoening tussen Rusland en de democratieën.

TWEEDE ZWENKING.

De samenwerking werd echter onverwachts verstoord door het accord Molotow—von Ribbentrop, op 23 Augustus 1939. Wij weten thans, dat de Russen tot het laatst toe hebben onderhandeld met beide partijen. Hun eis voor samenwerking was, dat hun alles zou worden gegund, wat het tsaristische Rusland zou hebben bezeten, indien het tot 1918 aan de zijde der geallieerden aan de eerste wereldoorlog zou hebben deelgenomen en tot de overwinnaars zou hebben behoord. Wij weten van de Franse politicus Daladier, dat de Fransen bereid waren, zeer veel toe te staan. De Engelsen minder. Het ging om de controle over Finland, de

annexatie van de Baltische landen, van Oost-Polen (tot de Curzonlinie, maar met Lemberg) van Roethenië (in het bezit van Tsjechoslovakije, voorheen Oostenrijks) van Bessarabië en de Boekowina, in Roemeense handen. Hoever de Fransen wilden gaan, heeft Daladier niet precies onthuld. De Engelsen echter wilden Polen niet prijs geven, noch Finland. De onderhandelingen waren nog gaande, toen het accord met von Ribbentrop werd gesloten. De Duitsers willigden bijna alle eisen in, om de handen vrij te hebben tegenover het Westen. Rusland offerde Frankrijk op, het dacht misschien ook Engeland te zien ondergaan, ter wille van een gebiedsuitbreiding, welke een tsaristisch ideaal was geweest. Men weet, dat het na de overwinning al deze gebieden en protectoraten heeft behouden . . . dank zij o.a. Engeland, dat de strijd voortzette, toen het was prijsgegeven aan Hitler's aanvallen, die mogelijk waren door het accord met Rusland!

VERDEDIGING VAN HITLER.

Wat ook de oorzaak geweest moge zijn van het Duits-Russisch accord: dat de Russen hoopten, met Duitsland samen Europa te verdelen, werd waarschijnlijker door een rede van Molotow, op 31 October 1939, voor de Opperste Raad van de Sowjet, waarin hij het volgende zeide: „De leidende kringen in Engeland en Frankrijk hebben de laatste tijd getracht zichzelf af te schilderen als de kampioenen van de democratische rechten der naties in de strijd tegen het Hitlerdom, en de Britse regering heeft aangekondigd, dat haar oorlogsdoel niets meer of minder is dan de vernietiging van het Hitler-regiem. Dit komt hierop neer, dat de Britse, en met hen de Franse oorlogsverdedigers zoëts als een ideologische oorlog aan Duitsland hebben verklaard, te vergelijken met de godsdienstoorlogen uit vroeger tijden. Inderdaad zijn godsdienstoorlogen tegen ketteren en anders-denkenenden eens in de mode geweest. Zoals wij weten hebben zij geleid tot verschrikkelijke resultaten voor de massa, tot een economische ruïne en cultureel verval der volkeren. Deze oorlogen konden geen ander resultaat hebben, maar het waren de oorlogen van de Middeleeuwen. Willen nu de leidende kringen van Engeland en Frank-

rijk ons weer af laten zakken naar de Middeleeuwen, de tijd van de godsdienstoorlogen, bijgeloof en cultureel verval? In elk geval is thans onder de ideologische vlag een oorlog begonnen van nog groter afmetingen, vol met nog groter gevaren voor de volken van Europa en de hele wereld. Maar er is absoluut geen rechtvaardiging voor deze oorlog.

Men kan de Hitleriaanse ideologie aanvaarden of verwerpen, als elke andere: dit is een kwestie van politieke opvatting. Maar ieder moet begrijpen, dat een ideologie niet met geweld kan worden vernietigd, en niet door een oorlog kan worden ter zijde gesteld. Daarom is het niet alleen zinloos, maar ook misdadig, zo'n oorlog voor te stellen als een krijg ter vernietiging van het Hitlerdom, gecamoufleerd als een strijd voor de democratie".

Zelden zijn wel onwaarachtiger woorden gesproken. Het bolsjewisme zweert voor de verbreiding van zijn ideologie, zowel in binnen- als buitenland, bij macht en geweld. Het wilde de geweldloosheid prediken, nadat Hitler met de Russen samen Polen onder de voet had gelopen, aan de vooravond van de Russische aanval op de Finnen en nieuwe Duitse offensieven. Indien een Tolstojaan deze woorden zou hebben gesproken, had men nog kunnen zeggen: Ze zijn goed bedoeld, maar richt ze in de eerste plaats tot de nazi's en wendt ze niet aan tot hun verontschuldiging. Nu echter moesten zij een onverbloemd imperialisme en anti-semietisme vrijwaren, omdat Molotow hoopte, dat dit zich naar het Westen zou keren in zijn vernielende kracht, en Rusland daarvan kon profiteren. Neen, van internationale solidariteit met slachtoffers van militaire expansie hebben de Russische leiders nimmer last gehad...

HITLER PROFITEERT.

Het verdient aandacht, dat de Russen later hun motieven tot deze stap hebben verdedigd. Aanvankelijk kon men niet anders dan de gevolgtrekking maken, dat rancune de Russen had gedreven. Engeland en Frankrijk hadden te München, in 1938, Tsjechoslovakije gedeeltelijk opgeofferd, zonder daarin Rusland te kennen. Hitler en Mussolini waren aanwezig met Chamberlain en Daladier, doch niet Molotow. Te Moskou kon men de indruk

krijgen, dat de Westerse mogendheden aan Hitler zouden toestaan, expansie na te streven in Oost-Europa, en een gevaar voor Rusland te worden, indien hij Frankrijk en Engeland zou ontzien. De Russen van hun kant meenden baat te hebben bij een oorlog tussen Duitsers en Italianen aan de éne zijde en Engelsen en Fransen aan de andere kant, en zelf buiten schot te blijven. Zoals Fransen en Engelsen er van werden verdacht, Oost-Europa tot oorlogstoneel te maken, zo verdachten deze landen er Rusland van, dat het de oorlog wilde terugkaatsen naar het Westen. In beide gevallen moest de speculatie ijdel zijn. Een overwinning van Hitler in het Oosten zou tot resultaat hebben, dat hij zich daarna naar het Westen richtte, en zijn zegepraal in het Westen zou hem de vrijheid geven, zich tegen Rusland te keren.

Het wederzijdse wantrouwen moge dan geleid hebben tot de politiek van 1939, in Augustus wist men te Moskou reeds, dat de Engelsen en Fransen niet bereid waren, Polen op te offeren, zoals zij het Tsjechoslovakije hadden gedaan. Desondanks verkoos Rusland, niet in zee te gaan met de Westerse landen. De overeenkomst von Ribbentrop—Molotow was een tweede München, en een tweede overwinning voor Hitler. Later hebben de Russen beweerd, te zwak te zijn geweest voor een oorlog in 1939, zoals Engelsen en Fransen hun concessies te München motiveerden. Dan hebben de beide partijen elkander niets te verwijten.

FRANCO ZEGEVIERT.

Erkend moet worden, dat de Spaanse burgeroorlog het zijne heeft bijgedragen tot de verwijdering tussen de anti-Duitse landen. De non-interventie, waartoe werd besloten, was een comédie. Duitsers en Italianen spotten er mee, maar Engeland en Frankrijk hielden er zich aan. Dit wekte de indruk, alsof deze laatstgenoemde landen de fascistten begunstigden. De Russische invloed werd in Spanje sterker dan hij ooit was geweest, want in Spanje was de positie van syndicalisten, trotskisten socialistten aanvankelijk vele malen krachtiger dan die der stalinisten. Toen de Russen wapens zonden en de communistische partij daarmee een ontzaglijke reclame kon maken, scheen de strijd te gaan tussen Rusland en Duitsland, waarbij de Engelsen geen ander belang had-

den, dan zich te handhaven in hun eigen posities en neutraal te blijven. De Russen dachten, dat juist omdat hun invloed onder de Spaanse anti-fascisten groot was geworden, Engeland en Frankrijk hun overwinning niet meer wilden. Zij zagen er een soort „München" in. Het is bekend genoeg, dat onmiddellijk na de oorlog de Spaanse kwestie aan de orde is gesteld in dezelfde geest. De Ver. Naties hebben het regiem veroordeeld, zij laten zich niet meer vertegenwoordigen door ambassadeurs of gezanten, doch hebben noch de diplomatieke betrekkingen verbroken, noch economische strafmaatregelen genomen. Daar ook nu weer Rusland zich het meest tegen Franco keert, groeit in de illegale beweging in Spanje en onder de emigranten de pro-Russische gezindheid. Het is zeer de vraag, welke maatregelen doeltreffend zijn, om Franco te verwijderen. Maar vast staat, dat hij zich handhaaft door de tegenstellingen tussen de grootste mogendheden.

SPANJE BLIJFT PROBLEEM.

Dat Engelsen en Amerikanen inderdaad Franco als dictator zouden wensen, is niet waarschijnlijk. Zijn aanwezigheid is een bron van moeilijkheden en het heeft weinig gescheeld, of hij had de zijde gekozen van Hitler en Mussolini, die hem hielpen overwinnen. Hij is in hoge mate onbetrouwbaar en poogt zelfs de sympathie te winnen der Mohammedanen en Arabieren in Noord-Afrika en het Nabije Oosten. Een gestabiliseerde burgerlijke democratie, zelfs met een socialistische regering als in Engeland, zou de voorkeur verdienen. Maar zal die komen, als Franco valt? Zal hij heengaan zonder burgeroorlog? Zal Rusland niet pogen, dan in Spanje sterke posities te verwerven? De Sowjet-Unie oefent druk uit op Turkije, om bases te verkrijgen aan de Dardanellen. Zij maakt aanspraak op de Italiaanse koloniën in Tripolitanië. Zij is op eigen dringend verzoek lid geworden der commissie, welke de status van Tanger opnieuw zou moeten onderzoeken. Zij ijverde er voor, de haven Triëst binnen het Slawische blok te brengen. De belangstelling voor de Middellandse Zee maakt Britten en Amerikanen uiterst behoedzaam en achterdochtig. Dat dit feit, en niet alleen de moeilijkheid om de juiste metho-

de te vinden, die leidt tot zijn heengaan, Franco op de been houdt, wordt algemeen aangenomen. Dat Franco daarbij Amerikaanse financiële belangen ontziet en zelfs bevordert, is niet van belang ontbloot.

Zoals voor en na de oorlog de „caudillo" baat vond bij de tegenstellingen der andere mogendheden, zo kon Hitler in 1939 zijn tegenstanders tegen elkander uitspelen. En hoe nabij de ondergang waren dezen!

DERDE KOERSVERANDERING.

Na de overeenkomst tussen Molotow en von Ribbentrop draaide de Derde Internationale in het Westen onmiddellijk met Rusland mede. Zij verdedigde het Duits-Russisch accoord. Zij richtte weer alle aanvallen, zoals voor 1933, op Engeland en Frankrijk. In Frankrijk ontstond de grootste verwarring aan de vooravond van de oorlog. Dezelfde bolsjewiki, die hartstochtelijk optreden tegen Hitler hadden geëist, beschuldigden thans de Franse regering van imperialisme, toen zij na de aanval op Polen de oorlog verklaarde. De leider Thorez deserteerde in de winter van 1939—1940 naar Rusland, zijn tweede vaderland, of liever zijn voor naamste. De verwarring brak het moreel der Fransen. De oorlog der Russen tegen Finland — waarbij de Duitsers zich stil hielden — maakte duidelijk, dat Rusland van Duitse zijde op hulp kon rekenen. Het is inderdaad niet onwaarschijnlijk, dat indien de Duitsers aan de Sowjet-Unie haar winsten zouden hebben gelaten, de overeenkomst von Ribbentrop—Molotow duurzaam zou zijn gebleken. De Derde Internationale zou dan haar anti-Westerse agitatie hebben voortgezet.

In Nederland verkeerde men blijkbaar nog in de mening, dat de ontwikkeling zich aldus zou voltrekken, toen, onder Duitse bezetting, het laatste nummer verscheen van „Politiek en Cultuur", het officiële communistische maandblad, met een aanval op de Britten, welke „Volk en Vaderland" niet zou hebben verbeterd. De Komintern was van anti-Engels eerst pro-Brits en nu weer anti-Engels geworden. Het zou niet de laatste zwenking zijn... Want wat men verwachten kon, gebeurde. Toen Frankrijk was gevallen, keerde Hitler zich tegen Rusland. En van 22 Juni 1941

af kwamen de communisten terug tot hun politiek van 1935—1939: ze werden pro-geallieerd, nationalistisch in de door Hitler aangevallen landen, anti-Duits, bereid tot een eenheidsfront met alle patriotten in de staten, die in oorlog waren met Hitler-Duitsland. Thans weder een exponent van het nationale belang, groeiden de partijen geweldig. Immers, het nationalisme is in deze eeuw een der krachtigste impulsen.

KOMINTERN ONTBONDEN.

Waarom moest in Mei 1943 de Derde Internationale worden opgeheven, juist nu zij in de landen, waar zij werkzaam was, de regeringen steunde en in de andere reeds lang niet meer bestond? Haar opheffing scheen een teken van blijvende verzoening. Het was, alsof Moskou zeide: „Wij zijn thans bondgenoten en wij hebben er geen belang meer bij, in de landen van onze geallieerden partijen te onderhouden, die eventueel in verzet kunnen komen. Wij wensen in de staten die met ons zijn verbonden geen rebellie meer, noch begeren wij ons te mengen in hun binnenlandse aangelegenheden.” Men meende, de opheffing van de Derde Internationale te mogen zien als het einde van een periode, waarin Rusland zich geïsoleerd had gevoeld. Als het definitieve einde ook der revolutie. De onderhandelingen om te komen tot het vormen van een nieuwe Internationale der Naties, de Verenigde Volkeren, vorderen goed. In 1945 kwam deze statenbond tot stand. Men beweerde, de fouten en zwakheden van de oude Volkenbond te zullen voorkomen. Aan sceptische geesten hield men voor, dat nu Rusland een der oprichters was der Ver. Naties, terwijl het zich had afzijdig gehouden van de Volkenbond, tot in 1934. (In 1939 was het er uit geroyeerd wegens de aanval op Finland...) Ook Amerika maakte van de Ver. Naties deel uit, terwijl het nooit lid was geworden van de Volkenbond. Geen enkele staat van betekenis ontbrak. Een Internationale van volkeren moest een Internationale van communistische partijen overbodig maken...

DE WEG TERUG.

De illusie is wreed verstoord, wij weten het nu, na twee jaar. Reeds onmiddellijk werd in de nieuwe „Volkenbond” een bepa-

ling ingevoegd, die van onderling wantrouwen getuigde. Men kent haar onder de naam van „veto-recht”. Ieder der vijf Groten — Amerika, Rusland, Engeland, China en Frankrijk, — welke laatste twee bij ongeluk tot de groten zijn gerekend, hebben bepaald, dat geen enkele actie mag worden gevoerd, noch tegen hen zelf, noch tegen een staat, die zij beschermen. Hun veto („Ik verbied het”) is voldoende elk optreden tegen een oorlogwillende of vredebedreigende staat op te schorten. Alleen indien zij het alle vijf eens zijn, kan iets worden ondernomen. Een geval, dat tot in 1947 trouwens nog niet was voorgekomen, omdat de conflicten juist komen van de... grote vijf. Engeland is aangeklaagd door Rusland, vanwege zijn troepen in Griekenland, Egypte, Indonesië. Rusland is beschuldigd door Perzië. De Anglo-Amerikanen verhinderden het lidmaatschap van de Russische vazallen Albanië en Buiten-Mongolië, de Russen het lidmaatschap van Transjordanië, Ierland en Portugal, landen uit de Britse „sfeer”. Inzake de ontwapening stonden Rusland en Amerika fel tegenover elkander. De Sowjet-Unie wil, dat de Amerikanen eerst afzien van het wapen van de atoombom, vóór over ontwapening wordt gesproken. De Amerikanen willen hun voorsprong niet prijs geven, zonder dat de Russen hun wapens bekend maken en doen controleren en afschaffen. Nu de gemeenschappelijke vijand Duitsland is verslagen en voorlopig geen probleem vormt, is de situatie van vóór 1933 weergekeerd. De communistische partijen hebben weer tot taak, te ageren tegen Ver. Staten en Britse Rijk. Nu echter niet met een beroep op revolutionaire belangen, maar met een verwijzing naar de nationale onafhankelijkheid, die door Engeland en Amerika zou worden bedreigd.

BOTSING IN GRIEKENLAND.

De hevigste botsing heeft zich wellicht voorgedaan in Griekenland. Nadat met veel moeite en met voorlopige terzijdestelling van de koning eindelijk een voorlopige coalitie-regering was gevormd — met deelneming der communisten — die zich te Athene vestigde, toen de Duitsers in 1944 terugtrokken, ontstond een verwoede strijd tussen de illegale groeperingen, welke in het najaar van 1944 tot een burgeroorlog uitgroeide. Toen het scheen,

of de troepen van de Elas — het leger van de EAM, welke verschillende linkse groepen omvatte, doch die sterk onder communistische invloed stond — Athene zouden veroveren, gaf Churchill opdracht aan de Britse troepen, om de regering bij te staan in het handhaven van de orde. De communisten waren kort te voren uit de regering getreden; zodat het kabinet een anti-communistisch karakter kreeg. Churchill heeft zich later verontschuldigd — want Roosevelt was een tegenstander van deze inmenging — met het argument, dat een communistische staatsgreep Griekenland tot een vazalstaat der Russen zou hebben gemaakt. Sindsdien zijn in Griekenland de regeringen steeds meer verbonden met de rechtse, reactionnaire, monarchistische en militaristische kringen, al worden er nog oppositiepartijen en bladen toegelaten. De burgeroorlog is echter, aanvankelijk latent en in 1947 openlijk, hervat, waarbij de linkerzijde — bestaande uit communisten, Macedoniërs, Albanezen, die de sympathie en waarschijnlijk de steun genieten van Joegoslaven — Griekenland deel willen doen uitmaken van een onder Russische protectie staande Balkanbond. De aanwezigheid van Britse troepen laat weinig twijfel, nu Amerika de kosten der bewapening draagt, of de Anglo-Amerikanen verdedigen hier een positie aan de Middellandse Zee, die de Russen bedreigen. Maar de communisten zijn niet zo zeer sociaal-revolutionairen, dan wel pro-Russische elementen, al vertegenwoordigen zij in dit reactionnaire land zeker ook de linkse richting.

VERSTERKT NATIONALISME.

Wat staat nu het weder oprichten van de Derde Internationale in de weg? Zou zij niet haar functie van voor 1933 kunnen hervatten? Zeker is het, dat de richtlijnen der communistische partijen in gemeenschappelijk overleg worden vastgesteld. De zwenking, tegen Amerika en Engeland, is weer door allen medege maakt. De verdediging van Ruslands buitenlandse politiek is gebleven. Doch op de conferentie van communistische partijen te Londen in 1947 — in naam een bijeenkomst der partijen uit het Britse Rijk, waarbij de anderen gasten waren — is gebleken, dat intussen een nieuwe factor was opgetreden, die veel verdeeldheid

te weeg bracht: juist het nationalisme, dat sinds 1933 was aanvaard en aangemoedigd en waaraan de partijen haar groei te danken hadden. Rusland moge dan het „tweede vaderland” blijven, de geschillen tussen de eigen naties waren hinderlijk genoeg. De Franse communisten wilden annexatie van het Saargebied en verdeling van Duitsland in verschillende staten, maar de Duitse communisten — geruggesteund door Moskou — waren daar fel tegen. De Italiaanse communisten wilden Triëst niet afstaan, dat de Joegoslavische opeisen. De Poolse communisten willen de vroegere Duitse gebieden behouden, de Duitse wensen ze terug. Nu het nationalisme een allesoverheersende kracht is geworden, mede door de agitatie der communisten zelve, breekt het hun eigen Internationale. Waar zij het sterkst zijn in West-Europa, in Frankrijk en Italië, is hun positie zeer verzwakt, doordat Rusland eisen stelt in strijd met de nationale belangen. Moskou wenst noch Duitsland te zien versnipperd, noch Joegoslavië in de steek te laten inzake Triëst, al is dan ten aanzien van deze stad een wankel accoord bereikt. Indien Frankrijk en Italië afhankelijk blijken van Amerikaanse leningen, en de communisten daar geen Russische hulp tegenover kunnen stellen, dan kunnen de communisten in deze landen wel tegen Amerika ageren — buiten de regering — en pogen, tot hun revolutionaire tactiek van het verleden terug te keren, maar men kan voorspellen, dat zij die strijd zullen verliezen. Het nationale belang der kleinere landen is in zo hoge mate van de sterkste afhankelijk, dat ieder der kleinere naties haar „sfeer” moet kiezen, haar „blok”. Het internationalisme beleeft een dieptepunt, en het feit, dat de klassenstrijd geheel ondergeschikt is geworden aan nationale belangen en aan die van het „blok”, waartoe de natie behoort, maakt het de communisten moeilijk, hun vroegere tactiek te hervatten.

DE AFHANKELIJKE KLEINEN.

Voor de kleinere afhankelijke volkeren is er geen keuze. Blijven de machtsverhoudingen zo als zij zijn, dan kan Polen niet bestaan zonder zich naar Rusland te richten en Nederland niet zonder zich op Engeland en Amerika te oriënteren. Individueel kan men zich vrijwaren van voorkeur of tegenzin, politiek gesproken wordt

de zijde gekozen van hen, die scheepvaart, voedselvoorziening, handel, in- en uitvoer enz. mogelijk maken. Het is niet uit reactionnaire gezindheid, indien men daarbij constateert, dat het geen ramp is, niet tot de Russische zone te behoren. De Russische interventie is zo knellend, de politieke voogdij der Sowjet-Unie zo eenzijdig partijdig, de gelijkschakeling zo benauwend, de afkeer van critiek zo groot, dat de vrijheidlievende mens (ook, ja juist de vrijheidminnende socialist) weinig goeds heeft te verwachten van het pro-Russische partij-fanatisme. Dat neemt niet weg, dat het honderdmaal verkieslijker zou zijn, indien de verdeling der wereld in twee groepen niet zou bestaan, indien men even onafhankelijk zou kunnen wezen van Amerika als van Rusland.

EEN WERELD, GEEN TWEE.

En daarmee is de taak van de cosmopolitisch denkende mens aangegeven: zolang het mogelijk blijft, zolang er een sprankje hoop is, het zijne bij te dragen tot de verzoening der volkeren en het opheffen der vijandschap en van het oorlogsgevaar. Afwerende houding jegens Rusland komt vooral voort uit het feit, dat zijn vrienden zijn systeem willen voorstellen als ideaal, zijn volk als uitverkoren. Het zijn de communisten met hun eenzijdig fanatisme die Rusland de slechtste dienst bewijzen. Waarom kan men geen vriendschap gevoelen voor een volk, zonder zijn stelsel te willen aanvaarden? Waarom geen culturele en handelsbetrekkingen onderhouden, ondanks het afwijzen van zijn politiek of economisch systeem? Verfoeilijk is niet de veelsoortigheid van opvattingen en staatsinrichtingen, verwerpelijk is de poging tot imitatie en uniformiteit. Juist de zelfverheerlijking verhindert de Russische leiders, toe te laten, dat wat beter is in het Westen, tot Rusland doordringt. Hun wantrouwende zelfgenoegzaamheid sluit het land hermetisch af. De reactie daarop is even zeer te betreuren als het feit zelf. Wie wars is van oorlog en van internationale conflicten kan niets liever willen dan wederzijdse uitwisseling van standpunten en verworvenheden. De Russen zijn bang, te moeten erkennen dat zij daarbij minder hebben te schenken dan te ontvangen. Waarom? Zonder materiële en culturele ontleningen heeft geen volk zich kunnen ontwikkelen.

Voor Nederland, welks bevolking in zo hoge mate afhankelijk is van handel en scheepvaart, zou het met name een onschatbaar belang zijn, indien het een schakel zou kunnen zijn tussen overzeese werelddelen en Rusland. Maar het is niet van zijn wil afhankelijk, of die mogelijkheid bestaat.

VERSPEELDE POPULARITEIT.

Misschien is de kern-oorzaak der huidige ellende deze, dat na de oorlog, toen Engeland zwaar getroffen, als wereldrijk zeker geen bedreiging meer voor de Russen, met een imperium waarvan de delen steeds zelfstandiger werden, dat dit Engeland het doelwit is geworden van de Russische aanvallen. Toen de politiek van Roosevelt toch vele Russische wensen had bevredigd, in Oost-Europa en in Mantsjoerije, is Rusland een offensief begonnen tegen Groot-Brittannië — en aanvankelijk niet tegen Amerika, want het ging om Griekenland, Turkije, Perzië, enz. alle Britse steunpunten — waardoor geen andere indruk kon ontstaan, dan deze: dat Rusland wilde profiteren van de zwakte van Engeland, om imperialistische doeleinden na te streven. Deze politiek heeft de campagne van Churchill met succes bekroond en Engeland en Amerika tot elkander gebracht. In 1945 was het nog mogelijk geweest, en te Potsdam is nog gepoogd, een strijd om Duitsland te voorkomen en het land als één geheel te doen beheren door vier mogendheden gemeenschappelijk. De organisatie der Ver. Naties, in dat jaar gesticht, had iets anders kunnen zijn, dan zij werd. Rusland had na de oorlog een groot crediet, het had meer aanhangers dan ooit, meer bewonderaars dan voordien het geval kon zijn. De achterdochtige onhandelbaarheid van zijn leiders heeft daarvan onzaglijk veel verspeeld. Moskou heeft het zelf mogelijk gemaakt, dat het binnen twee jaar in Amerika en Engeland bijna even impopulair is geworden als het voordien bewonderd werd. Zodanig, dat het in kwesties, waarin het eigenlijk een goed recht verdedigde — zoals op de olie van Noord-Perzië, of wanneer het waarborgen eiste, dat zijn buurstaten niet wederom vijandig zouden worden aan zijn belangen — zo manoeuvreerde, dat het van offensieve bedoelingen beschuldigd kon worden.

TE LATE ZWENKING.

Na de mislukte conferentie van Moskou in 1947 heeft zich in de sowjet-pers een merkwaardige zwenking voorgedaan. Klaarblijkelijk — zeer laat — begrijpende, dat men de Britten in de armen had gejaagd van Amerika, poogde men terug te komen op deze fout en richtte alle aanvallen op de Ver. Staten, terwijl Engeland werd gespaard en vriendschappelijk bejegend. In de verslagen van de zitting der Ver. Naties over Palestina werd zoveel mogelijk vermeden, onaangename uitlatingen aan het adres van Engeland op te nemen. Het was duidelijk, dat men de Engelsen liefst zou scheiden van de Amerikanen. Toen Harold Wilson naar Moskou kwam om nieuwe handelsbetrekkingen aan te knopen, werd hij hartelijk verwelkomd en nam de pers daarvan veel notitie. Ten aanzien van het volk deed men blijkbaar alle moeite, de indruk weg te vagen, alsof Rusland tegenover Engelsen en Amerikanen beide stond. Alweer die poging, om aangewakkerde vrees te verminderen, wanneer zij verlamd zou kunnen gaan werken op de geest. Alweer die politiek, om te trachten mogendheden tegen elkander uit te spelen, die men zelf tot elkaar heeft gebracht. Is dit diplomatiek dilettantisme? Is het schijnheiligheid? Of — wat zeer goed mogelijk is — zijn er te Moskou verschillende tegenstrijdige krachten aan het werk, die de richting onverwachts doen wijzigen? Hoe het zij, de resultaten zijn ongelukkig. Men zou het Russische volk gaarne beter diplomaten wenssen, die het niet minder populair maken dan het verdient.

Overigens is zelfs het betuigen van vriendschap jegens Engeland na de conferentie gemengd met aanvallen, niet slechts op het Amerikaanse, maar ook op het Britse imperialisme in Azië, hoewel vertegenwoordigers van de Aziatische sowjet-republieken pas te gast waren geweest in New-Delhi op het Pan-Aziatische congres, en daar met Britse visa hadden kunnen deelnemen aan besprekingen, die gericht waren tegen elke kolonisatie van Azië. Het moge waar zijn, dat Groot-Brittannië zijn belangen meer gediend acht met het verheffen van Voor-Indië tot een dominion, zijn houding is voor degenen, die er mee te maken hebben liberaler dan de vrees der Russen dat enige vreemdeling op hun gebied zou spionneren of conspireren. Ieder is overtuigd, dat de Russen

niet denken aan een oorlog en daartoe ook niet in staat zijn. Waarom dan altijd, zelfs indien zij vriendelijk pogen te zijn tegenover een andere natie, hun zure querulantisme?

PRESTIGE-POLITIEK.

Mede schuldig aan deze ontwikkeling is een kenmerkende eigenschap der Russische leiders: zij zijn ontzaglijk bevreesd, hun prestige te verliezen, zij zijn uiterst gevoelig en prikkelbaar, indien zij menen, dat er niet voldoende rekening met hen wordt gehouden. Dit minderwaardigheidsgevoel — oorzaak van de overcompensatie, welke wordt gezocht in eigendunk en overdreven zelfgenoegzaamheid, onvatbaarheid voor de argumenten van anderen — is een gevolg van hun positie in Rusland zelf, van het feit, dat zij een dictatuur uitoefenen. Indien andere staten hun politiek wijzigen, het roer omwerpen, dan kan dat door ministers te vervangen, regeringen ten val te brengen. In Rusland kan dat niet. Stalin en Molotow zwenken zelf... maar blijven. Zulke drastische koersveranderingen kunnen zij slechts maken, indien zij de indruk wekken van onfeilbare handigheid, van nimmer falende genialiteit in het manoeuvreren. Verliezen zij hun prestige, dan zal de massa de draai minder volgbaar meemaken.

Ter wille van dit prestige ook moet een dictatoriaal regiem daverende overwinningen behalen. In het binnenland spreekt men in oorlogstermen: men zegeviert op het landbouwfront, men wint de oorlog tegen het analfabetisme, men leidt de slag tegen de corruptie, men voert een veldtocht tegen het dalen van de prestatie. En altijd wint men. In de buitenlandse politiek kan het niet anders of zulk een behoefte aan successen moet tot ongelukken leiden. Men kan zich nu eenmaal tegenover sterke staten niet hetzelfde veroorloven als tegenover zijn eigen gehoorzame volk.

Politiek, die oorlogen wil voorkomen, is bij uitstek de kunst van het mogelijke, en van het compromis. Staatslieden, die uit overwegingen van prestige deze weg niet willen bewandelen, zijn gevaarlijk. Niet het minst voor hun eigen volk, doch ook in een internationale van partijen van bewonderaars.

SCHULD DER RUSSEN.

In het politieke leven is de Derde Internationale een opmerkelijk, maar ongezond verschijnsel geweest. Zij heeft nimmer een wettelijke internationale politiek nagestreefd, welke zou kunnen leiden tot verzoening van belangen en van het bevorderen van de vrede. Zij heeft geen vaste richtlijnen gegeven, noch idealen gehad die voor ieder wereldburger konden gelden. Zij heeft zich blindelings laten leiden door de tijdelijke belangen van een staat, namelijk de Russische, en niet geschroomd, frontveranderingen te eisen, waardoor de waarheid van gisteren de leugen van morgen werd. Zij heeft zelfs karakterloosheid aangemoedigd, in zo verre dat zij verloochening eiste van eigen inzicht, eigen overtuiging, ja verhinderde dat haar aanhangers zulke eigen oordelen zouden ontwikkelen. Zij heeft Rusland weinig goede diensten bewezen, door wantrouwen te wekken jegens zijn bedoelingen, te getuigen van voortdurende Russische inmenging in het leven van andere volkeren. Haar verdwijnen kon slechts met verlichting worden waargenomen.

De Derde Internationale heeft, even zeer als de grillige politiek der Russen, de indruk gewekt, dat Rusland niemands vriend en ieders „vijand in aanleg” is. Dat de Sowjet-Unie zich bewust isoleert om van conflicten tussen andere landen te profiteren. Indien die indruk fout is, dan zullen miljoenen niets liever wensen, dan overtuigd te worden van het tegendeel. Indien Rusland zich bedreigd gevoelt, zal zijn politiek die bedreiging eer oproepen dan bezweren. Dat de huidige toestand uitsluitend de schuld zou zijn der Russen, het ware dwaasheid dit te beweren. Een terugblik op de gevoerde politiek kan echter Rusland niet vrij pleiten van grote schuld.

HOOFDSTUK VIII.

RUSLAND IN 1947.

DE GROTE LEIDER.

Volgens de historisch-materialistische theorieën der Marxisten is de inhoud van het bewustzijn bepaald door de maatschappelijke verhoudingen, zijn grote mannen slechts de gelukkigen, wier ideologie correspondeert met die van de tijd, mediums en geen schepers, tactici en geen genieën. In theorie is het Marxisme niet individualistisch in die zin, dat het de rol van grote mannen hoog schat.

Het Leninisme is intussen al wat anders, en nu het tot Stalinisme is geworden, zijn de grote mannen het zuurdeeg der natie geworden. De afstand tussen hen en het volk is als die tussen God en het scheepsel. Niemand zal over Stalin schrijven of in het openbaar over hem spreken zonder vererende bijvoegingen. Het minste, wat men zeggen kan, is wel: „Onze grote en geliefde leider en leermeester”. Soms is hij te zien, uit de verte, op 1 Mei of op 7 November. Dat zijn hoge uitzonderingen. Over zijn particuliere leven weet men vrijwel niets, noch of hij in het Kremlin vertoeft of in zijn landhuis. Het geheim dat hem omgeeft is dat van het schier bovenmenselijke. Rusland is lang beïnvloed door Byzantium en Azië, door het geloof aan de goddelijkheid der vorsten. In de vorst was immer het volk zelf verbeeld, de massa identificeerde zich met de Leider. Hij was haar kracht, haar ideaal, haar Verlosser. Men doet wellicht verkeerd, West-Europese maatstaven aan te leggen aan Rusland. Maar waarom zouden wij idealen moeten dienen, die ons vreemd zijn? In de ogen van de critische Europeaan is geen mens heilig, ook Stalin niet. Voor de Russische massa schijnt hij thans een tweede „Vadertje”. Ten minste... voor zover de Rus nog gelooft...

NIEUWE PARTIJGENOTEN.

De communistische partij in Rusland houdt in theorie nog immer vast aan het Marxisme, gewijzigd door Lenin en geworden tot

Stalinisme, wat wil zeggen, dat het steeds meer is afgedreven van de theorieën van Marx, wiens naam ook ontzaglijk weinig wordt genoemd in verhouding tot die van Stalin, de vader van het „socialisme in één land”. Er zijn op de wereld, naar men zegt, 18½ miljoen Rusland-verheerlijkende communisten, de meeste in China en Frankrijk, na Rusland natuurlijk, waar het ledental zes miljoen bedraagt in 1947. In 1940 was het 3½ miljoen, velen daarvan zijn overleden of weggezuiverd, zodat men mag aannemen, dat drie miljoen der leden zijn toegetreden tijdens de oorlog of daarna. Maar de glorie der revolutie, die niet meer glanst om de hoofden der leden, inspireert evenmin het Russische volk nog. Er is veel corruptie geweest, veel diefstal, veel afvalligheid gedurende de oorlog. In de Krim en de Oeral zijn vele nederzettingen gestraft met verbanning naar Siberië en overplaatsing naar elders. Men schat dat twee miljoen mensen, die onderdanen behoorden te zijn van de Sowjet-Unie, uit de Baltische landen en West-Rusland, uit het Oosten van Siberië, zich elders bevinden, in kampen voor verplaatste personen, in China, over zee. Het rode leger heeft veel deserteurs gehad in de bezette gebieden. Geheel nieuwe namen vertegenwoordigen de nieuwe generatie van bestuurders en heersers. Men zal ze later wellicht ontmoeten; nu zijn zij in het buitenland onbekend. Van het centrale comité der partij van 1917, bestaande uit 31 oude bolsjewiki, is alleen nog Stalin in leven, en . . . een vrouw. De 29 anderen zijn voor een groot deel gewelddadig om het leven gekomen, in processen, door aanslagen — zoals Trotzki — gelijkwideerd. Alleen Stalin vormt nog de band met het verleden. En hoeveel malen heeft hij het verloochend . . .

STALIN'S OPVOLGER.

Is Stalin ziek, wordt hij oud? Men zal het moeilijk te weten komen. Op 7 November 1945 was het Molotow die zijn gebruikelijke boodschap voorlas. Een jaar later Zdjelow. Zijn zij als opvolgers van de Leider aangewezen? Of zal hij zijn vele functies overdragen op velen? Molotow heeft sinds vele jaren — nadat hij kort voor de oorlog Litwinow opvolgde — de buitenlandse politiek geleid. Zdjelow was tijdens de oorlog Stalin's vertegenwoor-

diger in Leningrad. Maar men noemt ook Beria, gewezen chef van de staatspolitie, die zich nu bezig houdt met het leiden van het atoomonderzoek en vele andere zaken. Malenkow vertegenwoordigt de partij, omdat hij de benoemingen controleert en de personen kiest voor belangrijke posten. Maar boven hen allen schijnt Stalin nog te verkiezen Nicolaas Boegjanin, die tot taak had het gezag van de partij boven het leger te herstellen, en van wie nu de generaals en maarschalken afhankelijk zijn. Hij is een burger, maar ere-generaal, een man van een jongere generatie dan Stalin — hij is de vijftig pas gepasseerd — is fabrieksdirecteur geweest, daarna president van de staatsbank, burgemeester van Moskou, minister-president van de grootste der sowjet-republieken, politiek commissaris van het leger van Sjoekow, ten slotte een van de twaalf plaatsvervangers van de Leider, en beheerder van een der ministeries van verdediging, aan welker hoofd Stalin stond. Aldus staat Boegjanin hoger dan de chef van de generale staf, hoger dan de commandanten van alle legerafdelingen. Op 7 November 1946 tekende hij de legerorders, welke anders van Stalin uitgaan.

Wie evenwel de opvolger zal zijn van de Leider, kan men evenmin weten als wie de Paus zal vervangen, indien hij sterft.

DE BESTE DER WERELDEN.

De geest in Rusland is veeleer conservatief dan revolutionair. Niet slechts dat ook in bezette gebieden, waar het volk moest worden bevrijd, als in Mantsjoerije en Polen, de houding er een is van superioriteitsgevoel en nationalistische trots, van hardheid en machtsstoepassing (Rusland vereert de macht en het gezag bovenmate) ook in het eigen land heeft de regering zich met zulk een geheimzinnigheid omgeven, dat de gewone sowjet-burger nog minder beseft, wat er omgaat in Rusland dan de vreemdeling. Niemand weet, hoeveel gevangenen Rusland heeft, maar indien men hen, die naar Siberië zijn verbannen, dus ook de khoelaki, meetelt, komt men tot een getal van 10 miljoen. Het dogmatisme en de verering hebben het karakter aangenomen van een politieke orthodoxie, waarin de Heiligenbeelden zijn vervangen door die van Lenin en Stalin, de ikonen door geweldige portretten van de

mindere Goden. Op feestdagen worden deze afbeeldingen rond gedragen, versierd met bloemen en kransen, als heiligenbeelden in de kerk. Hoewel de Sowjet-Unie niets heeft bijgedragen tot het probleem van de zin des levens en de menselijke vrijheid, worden in de herderlijke brieven niet anders dan loftuitingen vernomen op het regiem, op het volk, dat zo gelukkig is zulk een stelsel te kennen, en zalig wordt verklaard voor zover het gelooft.

Daar contact met andere landen ontbreekt en de Rus niet kan vergelijken, gelooft hij, dat zijn theaters en concertzalen beter kunst geven dan waar ook ter wereld geboden wordt, ook wanneer het peil middelmatig, de stijl ouderwets, de stof kleinburgerlijk is. Rusland is een land zonder veel nieuwe ideeën. De oude worden al dertig jaar herkauwd, als dogma's waarin men gelooft, die steeds meer het contact verliezen met het leven, zoals de verstarde leer ener kerk. Alle kranten en sprekers schrijven en zeggen hetzelfde. Wie afwijkt, is verdacht. Gelukkig zijn er nog verdachten, ook onder de intellectuelen...

DE INTELLIGENTSIA.

De Russische „intelligentsia”, eens vermaard om haar geest van verzet tegen het tsarisme en haar onafhankelijkheid, waardoor zij in de literatuur meesterwerken heeft voortgebracht, ontplooit zich moeilijk in de Sowjet-Unie. Niet, dat zij gebrek aan waardering ondervindt indien zij geslaagde kunstwerken publiceert, uitvindingen van betekenis verricht, toneelstukken doet opvoeren, die pakken. De beloningen zijn dan hoger, dan voor wie ook in de burgerlijke democratieën. Doch immer moet de intellectueel „in de lijn der partij” werken, om zeker te zijn van zijn positie. Doet hij dit niet, dan is het zeer wel mogelijk, dat hij desondanks succes heeft, want het publiek zal — ook als zijn kunst of werk „illegaal” is — kopen en waarderen. De dictatuur kan niet alles aan banden leggen, en zal hem zelfs geruimen tijd ongemoeid kunnen laten. Doch dan komt de aanval. Zo was het in Augustus 1946, toen een zo belangrijk personage als Zdanow, plaatsvervanger van Stalin, in Leningrad de staf brak over een aantal schrijvers. Sostsjenko bijvoorbeeld, de humorist en spotter, zeer geliefd bij het volk, moest vernemen, dat hij de Russen zou heb-

ben voorgesteld als „dom, primitief, met slechte smaak en van minder goede zeden”. De lyrische dichteres Akmatowa werd verweten, dat zij slechts „zuivere poëzie” gaf, boudoir-gedichten. Aan Sawowjew werd voorgehouden, dat hij „van weemoed vervulde verzen” schreef, en zich buiten de politiek stelde. De sowjetschrijver, aldus luidde het vonnis, dat Zdanow namens het communistische bestuur overbracht, moet nimmer zijn politieke taak verwaarlozen.

TAAK DER KUNST.

Welke is dan de taak van de Russische schrijver? Hij moet de heldendaden van het Russische volk bejubelen, behulpzaam wezen bij het opvoeden der massa tot goede burgers, de niet-politieke kunst afwijzen, zich laten gelijkgeschakelen. De burgerlijke journalist en kunstenaar, zo heet het, staat in dienst van zijn reeds corrupt kapitalisme. Daartegenover behoort de sowjetschrijver Rusland te eren en hoog te houden. „Onze letterkunde, welke een staat moet weerspiegelen, die een veel hoger cultureel peil vertegenwoordigt dan welke burgerlijke staat ook, heeft het recht, anderen te onderrichten in de nieuwe openbare moraal. Waar kan men zulk een land vinden en zulk een volk, als wij zijn? Waar kan men zulke schitterende menselijke hoedanigheden aantreffen, als getoond werden in de nationale oorlog, en dagelijks worden te zien gegeven in het vredes-herstelwerk van economie en cultuur? De taak van elke bewuste sowjetschrijver is, deze nieuwe hoge kwaliteiten te tonen van het Russische volk, het leven van dit volk in het heden, en licht te werpen op de weg naar de toekomst”.

De schrijver moet een socialistisch realist zijn, de politiek goed bestuderen, aan de wereld duidelijk maken wat zijn volk presteert. Het Westen tracht met een ijzeren gordijn Rusland af te sluiten van de wereld, opdat deze niet verneemt, hoe hoog het leven in de Sowjet-Unie staat. Wij hebben het recht trots te zijn en de schrijver mag door een passieve en defensieve houding niet afzien van het opvoeden der jongeren in toewijding en eerbied voor het vaderland. Hij behoort in de frontlijn te staan. Aldus de bood-

schap van Zdzjanow te Leningrad: geen kunst om de schoonheid, maar ter wille van het politieke nut.

VALS REALISME.

Het laatste jaar vooral is de strijd herleefd tegen een kunst, die alleen schoonheid zou najagen (aesthetisme) of de realiteit zou ontvluchten (escapisme) of een tragisch levensgevoel zou uitdrukken (existentialisme) of de liefde zou zingen (eroticisme) terwijl lyriek en natuurverheerlijking slechts gedoogd werden, voor zover zij de liefde tot het vaderland aanwakkeren. De bloemlezingen in 1947 schijnen nog in oorlogstijd samengesteld te zijn. Toen de begaafde schrijver Platonow een novelle publiceerde van een soldaat, die na de demobilisatie vreesde, naar huis terug te keren, omdat hij voorvoelde, dat hij van zijn vrouw was vervreemd, wat ook inderdaad het geval bleek te zijn, werd hij scherp door de critici aangevallen, omdat hij sowjet-mannen en vrouwen „belastende”. Zijn kunst heette „morbide”, zijn psychologie „gepieker”. Iets dergelijks hebben wij beleefd... in het nationaal-socialistische Duitsland, al zijn er in de democratie ook genoeg lezers, die vrolijkheid en opgewektheid vragen en strelende verhalen. Dat zijn echter niet de minnaars der kunst, maar de zoekers van ontspanning.

Ook in de schilderkunst overheerst het „socialistische realisme”. Geliefd zijn kolossale schilderijen van massa's, met leiders aan het hoofd, bijeenkomsten van grote mannen, zoals in de zeventiende eeuw feestelijke verzamelingen rond de vorsten werden geschilderd. Een primitieve kunstvorm in de twintigste eeuw, met weinig goede smaak, een concessie aan eenvoudige zielen, die zich gaarne vergapen aan het grootse en kolossale.

ZELF-AANBIDDING.

In „Sowjet-Kunst” van Mei 1947 schreef Solodownikow dat de West-Europese kunst een volkomen dood punt had bereikt. De scheppende kracht der oude wereld is ten einde. Zij kan geen kunstenaars meer inspireren tot idealen. Zinloos en gedegeneerd modernisme zegeviert, behoudens enkele uitzonderingen. Voor die weinigen zou kennismaking met de sowjet-kunst een

openbaring zijn. „Een frisse wind waait uit het Oosten. Hier verrijst een nieuw cultuur-tijdvak, een beschaving, geschapen door en voor het volk. Wij kunnen ons beroemen op de superioriteit van onze cultuur boven die van het huidige burgerlijke Europa”. Hoewel Priestley en Aragon worden genoemd als niet-decadent, is het zeer de vraag, of dezen werkelijk geïnspireerd zouden worden door de middelmatige en kleinburgerlijke opvattingen over kunst in Rusland, alsof schoonheid datgene zou zijn, waarin de massa-mens behagen schept. Natuurlijk hebben Russische critici gelijk, te zeggen, dat ook Shakespeare, Dickens en Balzac voor de socioloog van betekenis zijn. Maar niet omdat deze klassieken zich in dienst stelden van een politiek doel, van nationale zelfverheerlijking, doch omdat zij hun tijd weerspiegelden. Indien echter hun oogmerk niet de schoonheid zou zijn geweest, zouden wij aan hun werk onverschillig voorbijgaan als aan een politiek pamflet.

POPULAIRE KUNST.

Het Russische volk heeft immer dans, zang, opera en muziek bemind en het zal dat doen onder elk regiem. De balletten van het Bolsjoi-theater trekken en boeien alle vreemdelingen. Toneelstukken, ook van Shakespeare, Wilde, Priestley worden veelvuldig gespeeld, Rimsky-Korsakow en Tsjaikowski zijn geliefde componisten. Nu zich bezig is een nieuwe elite als heersende kaste te vormen, is avondkledij meer en meer in zwang gekomen, al worden de gewone bezoekers in wandelcostuum daardoor niet afgeschrikt. Staat en gemeente verschaffen hoge subsidies aan opera en ballet, zoals in vele Westerse landen — het minst in Nederland helaas — ook geschiedt. Het Bolsjoi-theater heeft een personeel van in totaal 2500 personen. Acteurs, zangers en grote danseressen zijn even beroemd als maarschalken, als filmsterren in Amerika. Maar juist de naam Amerika roept vergelijkingen op, die ons beducht maken. Is grote kunst „populair”? Neen, want zij eist evenzeer scholing, onderricht, vorming van de smaak, opvoeding, als wijsbegeerte of letterkunde. „Kunst voor het volk” in de eenvoudige zin, waarvan men nu in Rusland spreekt, moet „gemakkelijk” zijn, zonder moeite genoten kunnen worden. Indien

men in die richting consequent zou zijn, zou elke vernieuwing, elke omwenteling in school en stijl onmogelijk zijn, elk modernisme worden veroordeeld. Natuurlijk leeft er in het Russische volk evenveel individualisme als elders, maar het wordt onderdrukt, en met het verheerlijken der uniformiteit moet het peil van het geestelijk leven dalen. Bemoeienissen met kunstenaars kunnen goed zijn, waar het de materiële zijde betreft van hun bestaan. Beïnvloeding der kunst van boven af kan heilloze gevolgen hebben. Schoonheidsontroeringen worden niet gewekt op bestelling.

BETERE VOLKSGEZONDHEID.

Het ware eenzijdig, niet op andere terreinen de vooruitgang gade te slaan met onvermengde bewondering.

Niet slechts op het gebied van het onderwijs en in de strijd tegen het analphabetisme is veel bereikt, niet alleen dat de sportbeoefening het volk gezonder maakt — al is de militaire bijbedoeling niet te loochenen — ook op het gebied der geneeskunde heeft Rusland in dertig jaar grote vorderingen gemaakt. Natuurlijk heeft het — vooral in Siberië — nog analphabeten. Natuurlijk maken slechte woningtoestanden en gebrek aan hygiënische kennis op tal van plaatsen de gezondheid nog minder goed. Maar van 1921—1941 zijn er honderden zwembassins en duizenden sportvelden aangelegd, die voor de ontspanning van miljoenen van betekenis zijn, evenals voor hun lichamelijke ontwikkeling. Indien men op 6000 plaatsen kan skiën en op 45.000 velden balspelen kan beoefenen, moet men dat bewonderen, al is het aantal, dat des winters kan gaan skiën, ook hier beperkt.

Cijfers zijn immer betrekkelijk, statistieken veranderlijk. Maar vergelijkingen kunnen leerzaam zijn. Het aantal faculteiten in de geneeskunde is tijdens de republiek gestegen van 13 tot 72, het aantal geneesheren nam toe van 20 tot 140 duizend. Ziekenhuizen, poliklinieken, geneeskundige diensten mogen voor ons geen verrassing bieden, in Rusland hebben zij de medische verzorging, die ontzaglijk achterlijk was, zeer bevorderd. Mede door de oorlogsverwoestingen is het gewenste peil zeker nog niet bereikt, doch op dit terrein speelt de politiek geen andere rol, dan dat ook de geneesheren en professoren „de generale lijn” moeten volgen,

die echter gelukkig nog geen voorschriften geeft over de wijze waarop mensen genezen moeten worden. Op dit terrein dient internationale ervaringswetenschap de ganse mensheid. Ware het op andere evenzoi

ISOLEMENT EN ANGST.

De afsluiting van het buitenland heeft tot gevolg, dat de Sowjetburger leeft in een wereld, die hij niet kent, en waarvan de geuniformeerde pers, film en radio hem geen juist beeld geven. Tijdens de Moskouse conferentie van Maart—April 1947 suggereerde de sowjetpers, dat alles goed verliep, al mislukte zij volkomen. Waarom? Was het volk te angstig geworden, nadat het zo lang was bang gemaakt voor buitenlandse agressie? Een jaar daarvoor had de propaganda van wantrouwen tegenover Engeland bijna tot een paniek geleid, namelijk toen Churchill zijn rede hield te Fulton, waarin hij een samengaan van Amerika en Engeland aanbeval, omdat Rusland Groot-Brittannië belaagde. Aanvankelijk hield de Russische regering de rede achter. Toen gaf zij haar vrij met politiek commentaar. Er ontstond in Moskou — al meer verrast door onvoorziene wendingen, in 1939 en 1941 bijvoorbeeld — een stemming van angst, alsof de eerste atoombommen aanstonds zouden neerkomen op de Russische hoofdstad. In 1947 wenste men zulk een hysterie te voorkomen, en was het nodig, de mislukking der conferentie te camoufleren.

Misschien echter is het toch waar, dat de Russische heersende kasten zelf lijden aan een soort vervolgingswaan. Dat zij geloven, dat ieder tegen hen is. Zij wekken daarmee, wat zij vrezen, en hebbende geweldige, tijdens de oorlog gewonnen, „goodwill” verspeeld, zonder enig nut voor hun volk. Integendeel... Bij zijn naaste bureu is Rusland het minst geliefd geworden. Het wordt gevreesd, ook wanneer het getuigt van vertrouwen in de vrede.

ONWIL EN STRAF.

De afschaffing van de doodstraf in de Sowjet-Unie, in het dertigste jaar van haar bestaan, is met optimistische argumenten toegelicht. Een er van was, dat de internationale situatie zo gunstig is, dat van oorlog voorlopig geen sprake kan zijn. Het is weinig

in overeenstemming met deze blijmoedige opvatting, dat dagelijks in de sowjet-pers wordt opgewekt waakzaam te blijven tegenover het van uit het Westen dreigende fascisme. Belangwekkender is evenwel de toevoeging, dat het de vakverenigingen zijn geweest (van de partij wordt niet gesproken) die hebben aangedrongen op deze maatregel. Daaruit moet men afleiden, dat de wet is bedoeld als een vorm van democratisering, als een tegemoetkoming aan de begeerte, minder vrees te hebben voor de dictatuur. Ten einde het „moreel” der arbeiders te verbeteren, moest wel een concessie worden gedaan, waarvan veel ophef is gemaakt. Niets is zo nodig voor het welslagen van het vijfjarenplan als een „liberaler” sfeer.

Het moest dan ook wel verbazing wekken, dat kort nadat de doodstraf was afgeschaft, namelijk reeds in Juni 1947, door het presidium van de Opperste Sowjet werd aangekondigd, dat een „oorlog tegen de misdaad” was begonnen, die vooral betrekking blijkt te hebben op economische misdrijven. Diefstal, vermorsing en verduistering van staatsgoederen zullen worden gestraft met opsluiting in strafkampen gedurende perioden van 7 tot 10 jaar. Indien men te doen heeft met bendes, zullen de leden daarvan in concentratiekampen worden opgesloten van 10 tot 25 jaar. Vooral de kolchozen en sowchozen blijken op deze wijze te moeten worden beschermd. Niet aangeven van dergelijke diefstallen zal worden gestraft met gevangenis of verbanning, van twee tot zeven jaar. Men kan hieruit geen andere conclusie trekken, dan dat óf onwil óf armoe groot zijn in een land, dat zijn toevlucht moet nemen tot dergelijke maatregelen.

HET ARBEIDSBOEKJE.

Op 20 December 1938 werd in de Sowjet-Unie plechtig voor de arbeider het „arbeidsboekje” ingevoerd. Het is zijn gedrag-rapport, zijn werkpas, zijn bewijs van rechthebbende. Wordt het hem ontnomen dan is hij brodeloos, want geen onderneming mag iemand aanstellen zonder het boekje. De administratie van het bedrijf bewaart het en tekent al datgene aan, wat voor andere ondernemingen van belang is van de werknemer te weten: straffen en beloningen, arbeidsvoorwaarden, reden van ontslag of van

verandering van werk. Ook moet de werker worden gebonden aan het bedrijf: zonder toestemming van de onderneming mag hij niet van werk veranderen. Deze maatregel is genomen, om het ontzaglijke verloop tegen te gaan. De naar Amerika gevluchte hoge Sowjet-ambtenaar Krawtsjenko, die in zijn „Ik koos de vrijheid” meer een politieke roman geeft dan een verhandeling, schijnt toch gelijk te hebben met zijn opmerking, dat de grote desertie — hij spreekt van twee honderd per maand in een bedrijf van 1700 man — te wijten was aan slechte arbeidsvoorwaarden, waardoor de arbeiders het telkens maar weer — vergeefs — elders probeerden. Toen in de oorlog gebrek aan werkkrachten maakte, dat ook de Russische bedrijven elkander arbeiders afhandig gingen maken, om uit te blinken in de productieslag, hielp het arbeidsboekje niet meer, om de „arbeidstucht” te versterken, kregen de arbeiders meer vrijheid en hoger loon. Voor de naoorlogse plannen kan zulk een „desertie” niet meer door de vingers worden gezien. De bedrijfsleiding beslist, waar iemand werken zal. Die dwang is nodig, zo zeggen ons de leiders. Maar hoe dan te blijven spreken van de „spontane geestdrift” der massa, in de fabriek en op het land?

IN DE KOLCHOS.

Na de wrede collectivisatie, die in 1932 leidde tot een catastrofe, had de Sowjet-regering concessies gedaan aan de leden der kolchozen, welke — indien zij enige jaren later waren geschied — veel onheil zouden hebben voorkomen. Sindsdien mag elke boer een eigen huis, eigen groente- en vruchtentuin, verscheidene varkens en geiten, een koe, en pluimvee houden. Daarnaast moet hij medewerken aan de collectieve arbeid op het gemeenschappelijke bedrijf, dat zijn technici heeft, zijn boekhouder, en van de staat tractoren en machines huurt, waarvoor de betaling geschiedt in natura. Bovendien voldoet de kolchos op deze wijze ook haar belasting en levert zij tegen staatsprijzen — veel lager dan op de vrije markt — het aandeel, dat haar is opgelegd voor de steden. De opbrengst verkregen uit verkoop op de vrije markt en uit wat de staat koopt, verminderd met bovengenoemde kosten, wordt verdeeld onder de leden van de kolchos (als betaling voor de

arbeidskracht) nadat voor reserves, zaad, scholen, sport enz. bedragen zijn uitgetrokken. Sinds 1947 geschiedt deze verdeling naar prestatie, doch iedere categorie heeft weer haar eigen normen. Er zijn een aantal loonklassen ingevoerd, die grote verschillen vertonen.

De tractorbestuurder bijvoorbeeld verdient per uur zeven maal zoveel als de grasmaaier, de boekhouder acht maal zoveel. Het kwam nu voor, in het bijzonder tijdens de oorlog, dat de boer weinig belang had bij het werken voor de kolchos, omdat hij meer verdienen kon door zich te wijden aan zijn eigen tuin en de producten daarvan op de vrije markt te brengen. Zelfs zijn er gronden onttrokken aan de kolchos ten eigen bate, hoewel dit niet het meest voorkwam. In 1932 kon zulks nog met de dood worden gestraft. Thans nog slechts met gevangenisstraf van 5 tot 7 jaar en tot verbanning van 8 tot 20 jaar bij herhaling. Het regiem wordt liberaler.

DE COÖPERATIES.

Toen Zdzjanow op 6 November 1946 Stalin verving en het rapport voorlas over de staat, waarin na 29 jaar de Sowjet-Unie verkeerde, heeft hij aandacht geschonken aan de slechte levensmiddelen-voorziening, aan het gebrek aan arbeidskrachten ten gevolge van de oorlogsverliezen — die hij schatte op 7 miljoen mensen — en tevens gewezen op de rol, welke de coöperaties zouden kunnen spelen om de toestand te verbeteren. Men weet, dat naast de staatshandel de vrije handel is toegelaten voor producten der boeren, welke dezen op hun eigen grond kweken, of die van de kleine werkers die er nog immer bestaan. De 2800 coöperaties hebben zich tot nu toe, aldus Zdzjanow, bezig gehouden met het distribueren van staatsgoederen, zonder zelf in te kopen bij de kolchozen of de boeren. Hij wekte op, vertegenwoordigers te zenden naar de kolchozen en zelf-handelende boeren, en de producten, die anders op de vrije markt zouden komen, bij hen te kopen. Zeven duizend vrachtauto's zouden ter beschikking der coöperaties worden gesteld, opdat meer landbouwproducten onder de arbeiders zouden kunnen worden verspreid. Zelfs werden de coöperaties aangemoedigd, huishoudelijke arti-

kelen enz. te fabriceren. In zoverre is dit merkwaardig, omdat hiermee wordt erkend, dat de staatshandel niet bij machte is, te voldoen aan redelijke behoeften, noch de kapitalistische handel aan banden te leggen, zodat een beroep moet worden gedaan op (niet aan de staat behorende) coöperaties, opdat deze door eigen activiteit en initiatief de distributie verbeteren. Natuurlijk geschiedt dit in de kapitalistische sector, prijzen worden door vraag en aanbod bepaald. Toch is het in verbinding treden van kolchozen met coöperaties, buiten de staat om, een eerste teken van de mogelijkheid van een socialisme, tegenover het beginsel der nationalisatie, dat uitgaat van organen der gemeenschap.

DE NIEUWE STANDEN.

Socialisme in de zin, waarin dit werd begrepen in de vorige eeuw, is er nog weinig. Er zijn ook in Moskou lieden, die zonder één wet te overtreden, de beste maaltijden kopen en het duurste voedsel. Die een stuk grond bezitten om er een eigen huis op te bouwen. Men kan zich laten bedienen door gerokte kellners in „commerciële” restaurants, waar zwaar-gedecoreerde generaals champagne drinken. In theorie hebben deze nieuwe rijken hun weelde verdiend, en dichters, letterkundigen, uitvinders, die succes hebben, kunnen zich op verdienste beroemen. Misschien ook de balletdanseres in een bontjas die in een auto rijdt. Maar de bureaucraten en handelaren, die een werkmans weekloon besteden aan een enkel maal, de politieke leider die chocolade kan kopen voor vijftien gulden een plak?

Het gemiddelde loon van een industrie-arbeider is 600 roebel per maand, officieel 150 gulden. Zijn zwart brood kost 75 cent per kilo, wit brood drie gulden, dat wil zeggen: het is er slechts voor de rijken. Dezen kunnen een costuum kopen voor 500 gulden... Het is waar: de arbeiders krijgen eten in de fabriek, zij betrekken uit coöperatieve winkels goedkoper kleren. Maar zij zijn verstoken van de luxe der weinigen. Volgens het vijfjarenplan zullen in de Sowjet-Unie auto's worden vervaardigd ten bate van particulieren. Voor... dertig duizend gulden. Wie kan ze kopen, behalve de bevoorrechten?

Dit is geen aanklacht. Het is elders niet anders. Het is een ont-nuchtering voor wie anders hadden verwacht en gehoopt...

HET GOEDE WONEN.

Men kan met de Moskouse metro, de trots der bolsjewiki, niet slechts de Komsomolskaja bereiken, maar dicht daarbij ook de Moskouse achterbuurten: houten woningen op bakstenen funderingen, vervallen, donker, vuil. Natuurlijk is reeds sinds lang een plan gemaakt, om deze krotten af te breken en door goede woningen te vervangen. De gelegenheid er toe ontbrak. Thans moet er worden gebouwd voor de daklozen, opdat in 1950 ieder burger beschikken zal over..... vier vierkante meter ruimte. Vóór de revolutie telde de hoofdstad $2\frac{1}{2}$ miljoen inwoners. In 1940 reeds $4\frac{1}{2}$ miljoen. Nu zes miljoen geregistreerden en misschien een miljoen meer. Er zijn in de laatste dertig jaar natuurlijk vele woningen gebouwd, sommige lelijk, sommige aardig. Maar ver is nog het ideaal: niet twee maal twee, maar drie maal drie meter per persoon. Er zijn middenstandshuizen, waarin het is bereikt. Een solide woning uit de vorige eeuw, met vijf kamers, keuken en badkamer. Er huizen nu vijf gezinnen, met in totaal slechts elf personen. Ieder gezin heeft in de keuken een eigen oliestel, waswater maken de vrouwen gezamenlijk, badwater ook. Alleen de bevoorrechte klassen hebben meer ruimte. Doch men spreekt niet meer van klassen en standen. Men drukt zich anders uit: er zijn categorieën die voorrang genieten.

Rusland is verschrikkelijk getroffen in zijn woningen. Er werden 1710 steden vernield, 70.000 dorpen; 25 miljoen mensen werden dakloos. Het had de wereld kunnen overtuigen, hoezeer het hulp behoeft en verdient, sympathie kunnen wekken. Na twee jaar hebben de leiders zo gemanoeuvreerd, dat niemand meer denkt aan deze catastrofe en alleen nog korzellig spreekt over de twistzoekende dictators uit Moskou.....

LOMPEN EN BONT.

Bij het Bolsjoi-theater. Mensen als overal, wat havelozer en somberder. Kinderen venten met lucifers en veters. Er wordt

suiker verkocht, die schaars is. Enkele oude vrouwen bedelen. Er komt ook een meisje aan met een rijke bontjas. In Moskou, zoals overal.

Misschien was zij de dochter van een populair journalist, arts of advocaat, die 40.000 roebels per maand kunnen verdienen, 130 maal zoveel als een geschoold arbeider. Gelijkheid is een kleinburgerlijk vooroordeel, heeft Stalin gezegd.

De oogst van 1946 is slecht geweest door de droogte, niemand kan het helpen. Er is woonruimte tekort door de oorlog en de geweldige industrialisatie. Men kan het begrijpen. Er is geen verf, om de aanblik der woningen wat op te fleuren. Onnodig daarvan iemand een verwijt te maken. Maar waarom is er zoveel in de zwarte handel, die hier vrij is, in de commerciële winkels en restaurants die officieel toegelaten zijn? Waarom zijn in de herfst de gerantsoeneerde artikelen duur geworden: boter van 28 tot 66 roebel per kilo, vlees van 14 tot 30, suiker van 5 tot 15? Omdat er te kort was. Maar in de vrije sector daalden de prijzen, omdat het aanbod toenam.

Men kan dezelfde toestanden aantreffen in Polen. Maar dat noemt men geen uitverkoren volk, geen communistisch land. Daar spreekt men, behoudens van nationalisatie der industrie, van „vrije economie”.

STALINGRAD: SYMBOOL.

Stalingrad is nog, na de verschrikkelijke verwoesting van Augustus 1942—1943, een stad van veel puin. Aan haar naam is de ommekeer verbonden in de tweede wereldoorlog, de aanvang der Duitse nederlaag. Nu wil men de reeds weer werkende stad zo herbouwen, dat zij 800.000 inwoners kan tellen tegen de 500.000 van weleer, en haar fabrieken zo herstellen, dat deze 1.650.000 ton staal kunnen produceren.

Er leven 350.000 mensen in kelders, in hutten, in houten barakken, zelfs in achtergelaten tanks en cabines van gevelde vliegtuigen. De watervoorziening is onvoldoende, voedsel en kleding worden door transportmoeilijkheden ongeregeld aangevoerd, vrouwen werken even zwaar als mannen, maar twaalf beschadigde hoogovens werken reeds weer. De best geschoolde en

zwoegende arbeiders kunnen 4000 roebel per maand verdienen, omdat zij Stachanow-werkers zijn, de elite van „stoot-brigadiers“, die in het bijzonder worden beloond. Maar ongeschoolden op lagere posten ontvangen niet meer dan 350 roebel in dezelfde tijd. In de staalbedrijven werken voor 30 % vrouwen, in de tractorenfabrieken voor 55 %. De Stachanow-vrouwen kunnen 3000 roebel verdienen, de laagst betaalden gaan hier met 450 roebel naar huis. Wie iets in de productie verbetert, of helpt deze te verhogen, kan bovendien beloond worden met extra vacantie, premies, hoger rantsoenen. Het maal in de fabriekskeuken is niet duur (1,6 roebel) zodat er veel overblijft om op de vrije markt te kopen..... waar alles tien maal zo hoog is geprijsd, helaas.

De stad, die voor 98 % was verwoest, heeft haar relikwieën: een brief van Roosevelt, een schilderij van het Britse parlement, een zwaard dat Churchill aan Stalin overhandigde als geschenk van de Britse koning uit bewondering voor het in Stalin-grad geboden verzet. Herinneringen.....

EEN NIEUWE STAD.

„In 1932 verliet ik — aldus Francisque Bornet — Magnitogorsk uit vrije wil, om te gaan werken in het Donetsbekken en in 1937 keerde ik er als leider van het gasbedrijf terug. Ik vond een moderne stad met geasfalteerde straten, trams, particuliere auto's die toebehoorden aan de leiders der bedrijven. Deze hadden landhuisjes tot hun beschikking in de trant der Engelse cottages. Het zijn huizen met twee verdiepingen, door de onderneming gemeubeld, met een keuken in het souterrain en een werkkamer in het benedenhuis. Deze huizen zijn geheel omgeven door tuinen met lanen, die geasfalteerd zijn tot aan de deuren. In het jaar van mijn terugkeer werden meer dan honderdduizend roebel aan het onderhoud van deze tuinen besteed, boven de overige onderhoudskosten.

De arbeiders waren reeds een beetje gehuisvest, maar er was nog een ernstige woningnood. Iedere arbeiderswoning bevatte in het algemeen drie vertrekken, officieel bestemd voor één gezin. Maar inderdaad woonden er drie gezinnen samen. Niette-

min moet men erkennen, dat het hier modelwoningen betrof: centrale verwarming, badkamer, stromend water enz. Heden is Magnitogorsk de stad met de grootste ijzerindustrie van Rusland. Er zijn vijf hoogovens en de stad telt een half miljoen inwoners minstens“.

HERSTELLINGSOORDEN.

Alexander Werth, de correspondent van de „Manchester Guardian“ in Rusland, is een groot vriend van de Sowjet-Unie. In zijn beschrijving van de herstellingsoorden in de Noord-Kaukasus, o.a. van Kislowodsk, overheerst dan ook de bewondering. In 1946 konden weer honderd duizend mensen in deze sanatoria worden verzorgd, gewoonlijk voor 26 dagen. De inrichtingen, gedurende de oorlog ziekenhuizen, enige tijd zelfs voor de Duitsers, zijn uiterst modern, en te vergelijken bij het beste Zwitserse berghotel. De bediening, de ontspanning in de bioscopen, de maaltijden, de badinrichtingen, alles wekt bewondering. De behandelingen betreffen electrotherapie, massage, tandheelkunde, hartziekten enz. terwijl velen naar deze sanatoria worden gezonden, alleen om rust te nemen. „Ongetwijfeld is de gezondheidstoestand niet het enige criterium, en iemands bijzondere waarde voor zijn werk wordt ook in ogenschouw genomen. Bijgevolg is het aantal directeuren, ingenieurs, voorwerkers naar verhouding veel hoger dan dat der gewone arbeiders. Onder de laatsten wordt de voorkeur gegeven aan Stachanow-arbeiders en andere bijzonder verdienstelijke lieden“. Sommigen zien kans, hun volkomen gezonde vrouwen mede te nemen, maar in het algemeen geschiedt dit niet.

De sanatoria behoren aan bedrijven, staatsdiensten, vakbonden enz. Men neemt aan, dat een miljoen mensen per jaar naar deze en andere rust- en ontspanningsoorden kunnen gaan, indien men die in de Krim er bij rekent.

OOGST 1947.

De oogst van 1947 is in de Sowjet-Unie goed geworden. Reeds in Mei besloot de partij, tienduizenden propagandisten uit te zenden naar de dorpen, met bijzondere volmachten om toezicht

te houden op het zaaien en om te verhinderen, dat Kolchos-leden grond van de collectieve boerderij zouden aanwenden ten eigen bate. Zware straffen zijn gesteld op het niet nakomen der verplichtingen. Maar ook zijn beloningen en erekenen in uitzicht gesteld. Men kan „held van de socialistische arbeid” worden, de Leninorde verwerven, de orde van de Rode Vlag en medailles. De propagandisten hebben gezorgd, dat uit alle dorpen aan Stalin telegrammen zijn gezonden met plechtige beloften om het programma uit te voeren.

Problemen werden nog geschapen door het transport, gebrek aan wagons enz. Maar de Sowjet-pers stelt zich zeer veel voor van de mogelijkheid, om graan te exporteren naar Oost-Europa. Aan Tsjechoslovakije zijn reeds 200.000 ton toegezegd, aan Roemenië 80.000 ton, en meer zal zeker volgen, indien het binnenhalen van de oogst goed verloopt. Aldus hoopt men te Moskou een tegenwicht te kunnen verschaffen tegen het plan-Marshall en die landen schadeloos te stellen, die niet hebben deelgenomen aan de Parijse conferentie. Maar of Polen en Tsjechoslovakije voldoende katoen, rubber, olie, tractoren, paarden, enz. zullen kunnen ontvangen uit het Oosten? Graan is belangrijk, maar het is niet alles. Beide genoemde landen gaan dan ook voort, handelsovereenkomsten met het Westen te sluiten, ondanks hun politieke oriëntering op Moskou.

EEN UNIVERSITEIT.

Aan de Moskouse universiteit studeren 8000 studenten, van wie velen vrouwelijke studenten zijn. Van de uitgebreide staf van leerkrachten behoort ongeveer een vierde tot de partij. Marxisme en Leninisme, aldus professor Galkin, zijn de officiële wijsbegeerte. De inkomens der professoren zijn hoog: 6000—7000 roebels per maand. Vrijwel geen van hen heeft ooit iets van de wereld buiten Rusland gezien. Technische wetenschappen en recht zijn de meest bestudeerde vakken en ook de best betaalde. Studie der klassieken gaat gepaard met die van de leninistische wijsbegeerte. Geneeskunde wordt onderwezen op een bijzondere hogeschool. De medische dienst is een der meest sociale in Rusland, hij wordt bekostigd door de onderneming, de

kolchos, de staat, enz. en dus niet door de particulieren betaald. De sanitaire uitrustingen zijn overal goed, en meer of minder uitgebreid, al naar de gevaren, welke de arbeid meebrengt. De geneesmiddelen moeten soms worden betaald, de laagst-bezoldigden ontvangen ze gratis.

De studie der letterkunde vindt vele liefhebbers. Men vergeet niet, dat de schrijver, die „in de lijn blijft”, zeer gevierd en buitengewoon goed betaald wordt. Prijzen van 50.000 tot 200.000 roebel zijn jaarlijks beschikbaar voor twintig uitverkozenen. De millionairs vindt men vooral onder de letterkundigen, de geleerden enz. Op de staatslening van twintig milliard roebel van 1947, tekende de president van de academie van wetenschappen in voor 140.000 roebel, de romanschrijver Simonow voor 57.000 roebel. Ilja Ehrenburg, in Rusland blijkbaar niet zo populair, voor 15.000. Wie echter vergeet, de politieke lijn te volgen, kan zich veel onaangenaamheden op de hals halen. Demian Biedny wist nog niet, dat de helden der oude epische verhalen heilig waren verklaard als strijders tegen buitenlandse invasies, toen hij zijn „Bogatyr” schreef, en de regisseur Eisenstein was er nog niet van op de hoogte, toen hij zijn Iwan de Verschrikkelijke voorstelde als een tsaar zonder karakter of wil, dat deze vorst juist was gepromoveerd tot een groot tsaar, die Rusland vereende en vergrootte en wiens omgeving uit vooruitstrevende lieden bestond..... De populaire humorist Zotsjtsjenko kon zo op een morgen ontwaken, om te ontdekken, dat hij als volksvijand werd gehoond. Doch deze afwijkingen leiden nog niet naar Siberië. De schrijver, die schuld belijdt en zich herziet, kan zijn carrière hervatten.

HELDENKUNST.

Het ligt geheel in de lijn van de huidige ontwikkeling, dat de schilderkunst slechts wordt bevorderd, indien zij in dienst staat van de politiek, in dit geval vooral van het verheerlijken van de partij en van de overwinning. Doeken als van Guerassimow, die de eretitel heeft ontvangen van „nationale kunstenaar”, vereeuwigen het leger, de marine, de partijleiders, de partizanen, op uiterst conventionele wijze, zoals voorheen in de

zeventiende eeuw de hofschilders talloze groten te zamen brachten op een schilderij, dat schitterde van versierselen. Lenin sprekend met Stalin, Stalin te Smolny, Stalin bij Gorki, Stalin op het Kremlin, Stalin alleen..... De Stalinprijs voor 1946 is toegekend aan Nalbamdian, voor een portret van..... Stalin. Deze kunst heet nu „socialistisch realisme, geïnspireerd door het stalinistisch Leninisme“. Daartegenover heet de kunst van het Westen, aldus Guerassimow in de „Prawda“, decadent, rot, ziek. „Gewapend met de methode van het socialistisch realisme, zegt de schrijver, geniaal bepaald door kameraad Stalin, schept de sowjet-artist voor het volk, dient de belangen van het volk, en daarin schuilt zijn kracht. Wij kunstenaars zijn er niet om een handvol snobs te amuseren“. Landschappen zijn slechts toegelaten, indien zij iets uitdrukken van het boeren-patriotisme: de collectieve oogst, de vreugde van de arbeid in gemeenschap. Landschappen op zichzelf, stilleven enz. leiden slechts de aandacht af van actuele problemen. Geen schoonheid ter wille van de schoonheid.....

En dan te denken, dat de Franse communisten Picasso hebben vereerd.....

SLOTBESCHOUWINGEN.

TOEKOMST DER DICTATUUR.

Er kan geen twijfel bestaan, of de vrijheidminnende Europese mens het Russische sowjet-regiem kan aanvaarden of niet: hij kan dat niet. Indien een dergelijke partij-dictatuur zou bestaan in een land van West-Europa, zou terecht aller verontwaardiging zich daar tegen richten. De redenering, welke voorheen zoveel opgeld deed, dat wij in Rusland niet met een gewone partijdictatuur hadden te doen, doch met een der massa's zelf, in haar duurzaam verzet tegen een herleving van de adellijke, kerkelijke, tsaristische, burgerlijke klassen, kan thans niet meer worden gehandhaafd. De feodale klassen zijn grondig gelijkwideerd en indien er sprake is van nieuwe klassen — al heten zij dan „categorieën“ — dan bevinden die zich juist binnen de partij, het rode leger, de genationaliseerde industrie. In hoeverre in Rusland dit nieuwe kapitalisme zich zal ontwikkelen, is niet te zeggen. Waarschijnlijk hangt zulks niet slechts af van de innerlijke evolutie in het Russische rijk, maar evenzeer van de omstandigheden daarbuiten. Elke dreigende houding, welke het Westen zou aannemen, zal de dictatuur versterken. Elk nauw contact met de Russen zal haar verzwakken. De buitenwereld zal in grote mate kunnen bijdragen tot de Russische wederopbouw, en meerdere productie zal groter gelijkheid mogelijk maken, meer socialisme. Indien daarentegen oorlogsvoorbereidingen de opbouwplannen doorkruisen, kunnen zij de democratisering van Rusland slechts schaden.

GEEN OORLOGSGEEST.

Daarmee is in de eerste plaats de taak aangegeven van de vredelievende Europeaan, die even zo vrijheidlievend is: hij moet elke oorlogsdreiging jegens Rusland pogen te voorkomen. Natuurlijk kan geen pacifistische beweging verhinderen, dat staten als Amerika de voet dwars zetten, om invloedssferen uit te breiden of te winnen, en een barrière op te werpen tegen Russische expansie. Van beide zijden zal nog enige jaren worden getast, waar de definitieve grenzen zullen liggen. In deze

periode zal er veel gekrakeel zijn en veel diplomatieke activiteit. Indien echter eenmaal die grenzen tussen beide wereldmachten zijn bepaald, kan zeer wel een tijd van evenwicht intreden, die een groter rust in het internationale leven brengt, meer wederzijds contact, minder vrees en toenemende democratisering. Dat er voorlopig geen oorlog mogelijk is, daarover is vrijwel ieder het eens. Maar even erg als oorlog is een mentaliteit, welke zich op oorlog spitst, welke haar ideologisch voorbereidt. Daarom is de taak van de Europese pacifist — en wie zou het niet zijn, indien ons werelddeel met vernietiging wordt bedreigd door een derde wereldkrijg? — om elke oorlogsgeest te bannen en te bestrijden, veeleer te zoeken wat verbindt, dan wat scheidt. Die aanknopingspunten liggen niet op het terrein der pure politiek, helaas. Maar men hoede zich er voor, een volk te beoordelen naar zijn regiem, het te haten of lief te hebben ter wille van het tijdelijke systeem. Zolang het Russische volk zijn vele goede, zedelijke, artistieke, geestelijke capaciteiten bezit en ontwikkelt, zolang het in hoge mate menselijk blijft in al zijn levensuitingen, kan er velerlei contact bestaan, velerlei begrip, en kan men vooral, afgezien van het regiem, met dit volk gezonde geestelijke, zakelijke, artistieke relaties onderhouden.

BOLSJEWISTISCHE SCHULD.

Natuurlijk zal men terecht tegenwerpen, dat van Russische zijde weinig wordt ondernomen, om zulks aan te moedigen. Helaas. Daar ligt de grootste schuld van het Russische regiem zelf: zijn onzaglijk wantrouwen, zijn isolering, zijn afkeer van contact, zijn vrees voor verbroedering van het Russische met andere volkeren buiten de „invloedssfeer”. Niets is zo teleurstellend als het feit, dat wetenschappelijke banden worden doorgesneden; dat van boven af zo weinig mogelijk wordt bevorderd, dat de Russen met anderen in aanraking komen; dat zelfs het postverkeer wordt gestremd en door de censuur wordt verhinderd. Op alle terreinen geldt deze kortzichtige methode van vrees en achterdocht, welke de Russische heersers inspireert bij hun chauvinistische en het buitenland hatende actie. In zoverre is het regiem noodlottig, voor Russen en anderen gelijkelijk. Wat

in de wereld van wetenschap en kunst thans in Rusland wordt hoog geschat, is het onderschikken der uitingen van de geest aan de doeleinden, niet van het volk, maar van de partij. Deze tactiek geeft veel meer voedsel aan de vijanden van Rusland, dan zijn vrienden zouden vermogen aan te voeren als tegenwicht. De moderne Russische staat is, door zijn groter macht dan de tsaristische, ook veel absolutistischer. De contacten, welke zelfs illegalen en emigranten immer onderhielden in de tsaristische periode, zijn heden niet meer mogelijk. Ten slotte kan alleen het Russische volk zelf, met zijn ongetwijfeld aanwezige vrijheidsliefde, aan dit regiem, of aan deze kanten van het regiem een einde maken. Van buiten af vermag men dienaangaande weinig, want elke interventie kan slechts de dictatuur versterken.

SLAVOFIEL BOLSJEWISME.

Welke kansen zijn er dan, dat het volk in de Sowjet-Unie zelf een sterkere democratisering doorvoert? Wij wezen reeds op invloeden van vakbonden, van coöperaties en kolchozen, die buiten de regering om in contact met elkaar treden en „van onder op” economische relaties aanknopen. Maar nog is deze strekking zwak. Zwakker zo mogelijk nog de geestelijke weerstand. Niet slechts, dat politie-actie haar verhindert, ook de censuur en de partij-parolen veroorzaken, dat non-conformistische en afwijkende ideeën worden geuit. Daarmee heeft de nieuwe regering sinds 1917 ondernomen, wat iedere liberaal, socialist of communist tijdens het tsarisme verfoeide: het herstellen van het slavofiele denken, slavofiel in alle opzichten: de minachting voor het Westen, het verheerlijken van het Russische messianisme en van zijn superioriteit, het geloof, dat Rusland de wereld moet redden, de behoefte om een vaderszoon te aanbidden in de gedaante van Stalin. Herhaaldelijk kon men tijdens het tsarisme de gedachte horen verkondigen, hoe schoon het zou zijn, indien de tsaar zich onttrok van allen, die tussen hem en het volk in stonden, indien hij de klassen zou likwideren, en de vertegenwoordiger zou zijn van één volk. De tsaar aan het hoofd van het socialisme..... zowel slavofielen als religieuze

communisten hebben de gedachte gekoesterd. Het bolsjewisme heeft niet anders gedaan, dan haar tot nieuw leven te brengen, en te propageren, dat nu tussen Stalin, de Vader, en het volk, geen klasse zich meer kon indringen. Weliswaar zijn toch nieuwe kasten bezig zich te vormen, volgens de ijzeren wet van het kapitalisme — al is het dan staatskapitalisme — en van de differentiëring der massa, doch dit verschijnsel wordt weggeredeneerd, om de fictie te doen voortbestaan van één volk, één leider, één partij. Inderdaad is deze slavofiele richting, alle vermeende Marxisme ten spijt, thans heersend.

oorlog zou niets oplossen.

Indien echter de bolsjewistische partij weinig doet voor ontspanning in de huidige situatie, dan is dat geen reden, om van de andere zijde een soortgelijke houding aan te nemen. En men hoede zich daarom voor de o.a. in Amerika veel voorkomende anti-Russische actie, welke gericht is op het kweken van oorlogsgesest. Zij, die in de Ver. Staten zulks steunen, zijn degenen, die het oog hebben gericht op de bedreigde olie van het Nabije en Midden-Oosten en op China. Zij mochten echter wel bedenken, dat oorlogspolitiek weinig uitzicht biedt. Indien men werkelijk zou geloven, dat na het herstel een derde wereldoorlog zou dreigen, dan moet men toch berekenen, dat de Russen, met hun enorme landmacht, veel sneller zouden doordringen in Turkije, Perzië, de Arabische wereld en aan de grenzen van China, dan de Amerikanen. Hetzelfde lot zou wellicht West-Europa wachten. Dan zou de oorlog er één worden tussen het Europees-Aziatische continent (Eurazië) en het Amerikaanse, dat ook over Afrika zou beschikken. Wat zou er in zulk een monsterachtige krijg overblijven van Amerikaanse zeggenschap? Indien de Amerikanen zouden overwinnen, op den duur, hoe zouden zij dan het probleem van een verslagen Rusland moeten oplossen, waar dat van een bezet Duitsland reeds onmogelijk bleek te regelen zonder wederoprichting van wie men eerst op leven en dood bestreed? Wat te beginnen na de..... overwinning? Ieder weet, en ieder herhaalt, dat er in zulk een oorlog evenmin een overwinnaar zal zijn als in de afgelopen worste-

ling — (is niet het zegevierende Engeland gedeeltelijk ondergegaan aan zijn victorie?) en waarom dan deze dwaze speculaties? Indien de wereld geen beter middel vindt tot redelijke distributie van grondstoffen dan oorlog, dan mag men inderdaad aan zelfvernietigings- en zelfmoord-driften gaan geloven. Daarom: in Amerika zijn vele krachten werkzaam, die de Truman-leer afkeuren en op het gevaar er van wijzen. Ook hier echter wordt de positie der pacifisten ondermijnd door het ontbreken van hulp van Russische zijde, en het schijnt of de diplomaten van het Kremlin eerder gelieven te provoceren dan te pacificeren in dit tijdsgewricht. Hopen wij, dat desondanks in Amerika het gezond verstand de bovenhand zal houden, te meer daar men niet aan het grof geschut der propaganda dezelfde maatstaf moet aanleggen als elders. Grote woorden en inslaande felle leuzen betekenen minder dan men zou vermoeden: men neme ze met een korreltje zout.

HET VATICAN.

Niet slechts Amerikaanse kringen evenwel plegen olie op het vuur te werpen. Ook die van het Vaticaan. Nu de Rooms-katholieke kerk zich in Oost-Europa bedreigd ziet door de Grieks-katholieke — al hebben de communisten in landen als Polen alles gedaan, om de Roomse kerk met zich te verzoenen — kan het wel niet anders, of de Paus ziet om hulp naar Amerika uit. De daar goed georganiseerde vier en twintig miljoen katholieken vormen wel een kleine minderheid, maar door de verbroekeling der religieuze secten zijn zij de krachtigste kerkelijke gemeenschap. Het is wel zeer waarschijnlijk, dat de politiek van het Vaticaan is gericht op het aanknopen van banden met Washington, tegen de Russen. Zodra echter het element van een „heilige oorlog” zou intreden, kan de sfeer alleen worden vertroebeld. Rome is niet minder absolutistisch in zijn doeleinden dan Moskou. Het is waar: de inhoud van het katholieke geloof is zodanig verslapt en verzwakt, dat wie thans goede katholieken heten, niet zijn te vergelijken bij die van het verleden. Zulks maakt Rome zwakker. Wellicht is het geloof thans veel krachtiger in Rusland, dan in Italië of Spanje, en daarmee

ook de innerlijke kracht. Daaruit zou men mogen afleiden, niet te grote waarde toe te kennen aan de hulptroepen van het Vaticaan. Niettemin blijft elke idee ener ideologische oorlog rampzalig.

AARZELEND ENGELAND.

Terwijl de stellingen van het officiële Amerika en van het Vaticaan duidelijk voor ons liggen — al kan de Amerikaanse politiek zeker weer veranderen in de richting van wat Roosevelt voorstond, namelijk van een verdeling der wereld in twee vaste sferen, die elkander ontzien — kan men niet zeggen, dat de positie van Engeland duidelijk is. Het klampt zich vast aan zijn Rijk, zijn Gemenebest, zijn sterlingblok, om te ontkomen aan de te grote afhankelijkheid van Amerika. Vandaar dan ook, dat Engeland contact zoekt met gebieden, waar het zonder dollars te behoeven, zou kunnen betalen, o.a. met Oost-Europa en Rusland. Niet slechts de „Labour-rebellen” zijn anti-Amerikaans en willen economisch contact met Rusland zoeken. De strekking is duidelijk in tal van andere Britse kringen. Kennelijk heeft Engeland afgezien van elke poging, invloed uit te oefenen in Oost-Europa, en laat het dit aan de Sowjet-Unie in ruil voor de mogelijkheid van handelsbetrekkingen. Maar in West-Europa wil Londen niet wijken. Zonder zich daar te handhaven, zou het een bruggenhoofd worden van Amerika voor de Europese kust, en meer niet. Zijn huidige zwakte brengt echter mede, dat het ook in West-Europa afhankelijk is van de dollar, en gaandeweg het veld moet ruimen voor de Amerikanen. Op de Parijse conferentie voor Europese economische samenwerking (zomer 1947) moest Engeland zich ter wille van de banden met zijn Gemenebest, onttrekken aan nauwe samenwerking met de overige West-Europese landen en erger nog, de leiding ten slotte geheel overdragen aan de Amerikanen. Hetzelfde geschiedt in het Ruhrgebied, sinds de Amerikanen hebben berekend, dat hulpverlening aan de gewezen bondgenoten weinig succes heeft, en dat het probleem van de Europese crisis schuilt in het feit, dat Duitsland als productie- en consumptiecentrum is uitgeschakeld. Met andere woorden: herstel van

Duitsland kan tot opleving leiden van West-Europa, en Duitsland is een veel betere geldbelegging dan andere gebieden. Zodat zich zou voordoen, dat West-Europa — Spanje en Italië inbegrepen — zouden vallen binnen de Amerikaanse sfeer, met daarbuiten, en toch er van afhankelijk, Engeland. Een Groot-Brittannië, nauw verbonden met zijn dominions, die echter veelal dollars behoeven.

Ruw gezegd, zou men het aldus kunnen uitdrukken: Engeland is geen grootste mogendheid meer. Rusland is het nog niet, Amerika beheerst de toestand. Zolang zulks het geval is, kan men enigszins op een „Pax Americana” rekenen, een door Amerika opgelegde vrede. Het gaandeweg opkomen van Rusland zal het probleem opwerpen, of zij beide een evenwicht zullen vinden of dat — wat geen mens kan wensen — een gigantische oorlog de aarde zou doen beven.

FRANKRIJKS POSITIE.

Een enkel woord over Frankrijk, in zijn verhouding tot Rusland. Er zijn weinig aanwijzingen, dat men te Parijs toenadering zou wensen tot de Russen, die weinig hebben te bieden. Maar wel tot de Polen en Tsjechen, die in de Russische sfeer liggen. Er is namelijk een voor Rusland als bolwerk dienend blok in wording, dat economisch zeer sterk is, en dat bestaat uit Zweden, Polen en Tsjechoslovakije. Zweeds ijzererts, Poolse steenkool, Tsjechische industrie zijn de elementen, waaruit dit blok wordt opgebouwd. Met veertig tot vijftig miljoen inwoners, met een steenkolen capaciteit van 75 % van die van het Ruhrgebied, met veel erts en fabrieken, zou het Duitsland zeker vervangen in een groot deel van Midden-Europa. Het zou ook Duitsland klein houden. De Fransen worden onweerstaanbaar aangetrokken tot deze combinatie. Dan toch zouden zij met de genoemde landen Duitsland omsingelen, en zoveel steenkool en staal produceren, dat het Ruhrgebied werd geneutraliseerd. En Frankrijk vreest nog immer een hersteld Duitsland. Het wil steenkolen uit de Ruhr, om zelf zijn staalindustrie uit te breiden. Op het ogenblik vreest Moskou nog, dat Franse toenadering tot Polen en Tsjechoslovakije deze landen losser zal maken van

Rusland. Maar in de toekomst is een overgang van Frankrijk uit de Amerikaanse naar de Oost-Europese „sfeer” niet denkbeeldig, al bestaan daartegen nog vele bezwaren.

AMERIKANEN EN NOORD-AFRIKA.

Wat het aan Frankrijk moeilijk maakt, zich te onttrekken aan de Amerikaanse invloed, is het bezit van zijn overzeese gebieden. Zonder Noord-Afrika heeft het opgehouden, een grote mogendheid te zijn, en wordt het een land als Italië. In Afrika nu neemt de Amerikaanse invloed ook zeer toe, en sinds de landing der Amerikaanse troepen in Nov. 1942 ziet de Mohammedaanse bevolking in toenemende mate uit naar de Ver. Staten, om daar een tegenwicht te zoeken tegenover de Franse macht. In Indo-China wordt Frankrijk wel gedwongen, het Britse voorbeeld te volgen, en een soort dominion-status te verlenen aan Vietnam, zoals het in September 1947 aanbood. Maar niet dáár liggen de grootste Franse belangen. Veeleer vindt men ze in Noord- en Midden-Afrika, en sinds de Arabieren met de Mohammedanen van andere afkomst niet slechts een Arabische Liga vormen, maar verder strekkende combinaties nastreven — waarin zelfs Perzië en Pakistan zouden zijn inbegrepen — heeft Frankrijk te maken, niet met enkele gebieden als Marokko, Algiers en Tunis, maar evenzeer met Egypte en Voor-Indië. Aangezien daar de Amerikanen — niet alleen door hun oliebelangen, maar ook door hun leningen — dóórdringen, kan Frankrijk niet de Amerikaanse voogdij afschudden. Vandaar de tweeslachtige Franse houding, en het tegenstribbelend vertoeven in de Amerikaanse invloedssfeer, waarin het zeer tegen zijn zin een herstel van West-Duitsland moet gedogen.

MOHAMMEDANEN EN RUSLAND.

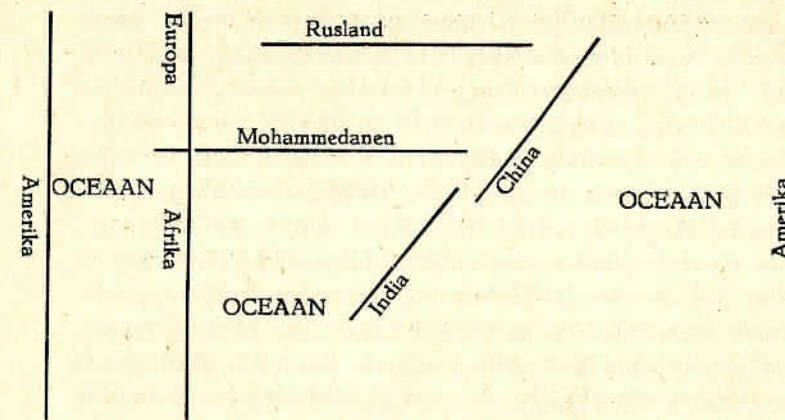
Wat beduidt voor Rusland het ontstaan van een machtige Mohammedaanse, gedeeltelijk Arabische, combinatie aan zijn Zuidelijke grenzen? Bezie men de kaart, dan ontdekt men, dat over Noord-Afrika, het ganse Nabije Oosten en Arabië, tot in Afghanistan en Pakistan toe, zich bezig is een langgerekt Mohammedaans blok te vormen, onder Britse politieke voogdij,

maar met toenemende Amerikaanse economische macht, en in het Westen van Noord-Afrika met Frans bestuur. Kennelijk zijn deze Mohammedanen, die beschikken over belangrijke grondstoffen (olie, katoen) en wonen op gewichtige knooppunten (Straat van Gibraltar, Suezkanaal, Perzische Golf, Indische Oceaan) gekant tegen de voogdij der Britten, en zoeken zij toenadering tot Amerika, omdat zij daarvan minder politieke controle en meer kapitalen verwachten. Natuurlijk veronderstelt men, dat ook de Sowjet-Unie zou kunnen profiteren van de anti-Britse stemming, en in troebel water zou kunnen vissen. Maar die kans moet men gering achten. Bijna alle Mohammedaanse regiems zijn vijandig aan het Bolsjewisme — uit hoofde van zijn ideologie — en aan Rusland zelf, uit vrees voor het feit, dat de Russen als plaatsvervangers van de Britten zouden kunnen optreden en vreemde overheersers zouden worden. Niet alleen Turkije en Perzië gevoelen zich bedreigd, maar evenzeer Egypte — omdat de Russen nu eenmaal via de Middellandse Zee naar de Indische Oceaan zouden willen dringen — en Pakistan, om dezelfde reden: indien Rusland een uitweg zoekt naar de Indische Oceaan, kan het dit ook doen via het Noorden van Afghanistan, door de Noord-Westelijke grensprovincie van Voor-Indië (nu Pakistan) om de haven van Karatsji te bereiken.

Ook de olie-behoefte van Rusland kan het in die richting van de Mohammedaanse wereld drijven. Daarom kan men zeggen, dat deze laatste een voldoende afkeer van de Sowjet-Unie heeft, om geen voedingsbodem te vormen voor haar expansie. Daarvoor zijn meer mogelijkheden in de richting van China, dan in die van de zuidelijk-gelegen landen, welke het afsluiten van ijsvrije zeeën.

SOWJET-UNIE EN DE OCEANEN.

Bezie men de huidige situatie, dan lijkt Rusland tamelijk ingesloten. Niet dat dit zijn levensvatbaarheid bedreigt, maar de sinds Peter en Catharina de Grote aanwezige trek naar de zeeën zal zeker een actieve factor blijven. Men zou de toestand kunnen voorstellen door enige lijnen:

De ligging der Russen is inderdaad niet gunstig. Maar zij zouden daar moeilijk de wereld een verwijt van kunnen maken. Men zou even goed zijn burenen kunnen aanwrijven, dat men bijvoorbeeld als man en niet als vrouw is ter wereld gekomen. Ook in de ruimte en binnen het klimaat, dat het land heeft, is er voor de Russen plaats te over. Zij behoeven zich evenmin op „Lebensraum“-theorieën te beroepen als de Duitsers daartoe recht hadden. Te meer, daar zij voldoende goederen zullen kunnen ruilen, om zich ontbrekende te verschaffen op de wereldmarkt.

Keren wij ten slotte nog tot het probleem-Rusland terug, afgezien van de buitenlandse politiek, waarin het op het ogenblik een zo belangrijke factor is. Zeer zeker is de ontwikkeling in het binnenland teleurstellend, nu zuiver Russische tradities overheersen (zoals zij dat deden in de tijden van het tsarisme) ondanks de leninistische ideologie, die met haar stalinistische variatie natuurlijk steeds verder van het Marxisme afdwaalt. Geen wonder, indien men weet, welk een verwoed tegenstander Marx was van de Slavische volkeren — in 1848 was zijn anti-Slavische gezindheid een der oorzaken van zijn twist met Bakoenin — en indien men beseft, hoe weinig Marx op Rusland vertrouwde voor de sociale omwenteling, omdat dit land nog geenszins rijp zou zijn voor een communisme, dat een ontbloeid

kapitalisme zou veronderstellen als voorafgaande faze.

Dat Rusland meer en meer de oude mentaliteit herkrijgt, komt ook voort uit een eeuwenlange vrees voor een inval. De vlakke lokt de overweldiger uit, nergens heeft het land bijna natuurlijke grenzen, en hoewel moeilijk is in te zien, wie het nu onder de voet zou kunnen lopen — zoals de Tartaren, Polen, Fransen en Duitsers poogden — toch is deze angst diep geworteld. Het gevolg is, dat in het binnenland de leiders van het Kremlin in elke oppositie een samenzwering zien tegen het land.

Uitgaande van deze wetenschap blijft het dus de vraag, hoe men de achterdocht zou kunnen wegnemen. In de eerste plaats, dunkt ons, door geen ideologische steun te verlenen aan verlangens van andere staten — bijv. van Amerika — om erkende belangen van de Sowjets (zoals in Noord-Perzië) te schenden. Het is tekenend, dat daarin zelfs Londen min of meer aan Russische zijde staat, omdat de reeds in 1907 tot stand gekomen afbakening van invloedssferen in Perzië — welke een jarenlange periode van evenwicht met zich bracht — verstoord zou worden door Amerikaanse interventie. Waar de Russen „gelijk“ hebben, kan de wereld niet beter doen dan hun te tonen, dat er geen samenzwering tegen de Sowjet-Unie bestaat.

Maar indien ook zulk een objectieve houding niet zou baten? Dan moet men nog slechts hopen, dat een in tweeën verdeelde wereld toch een zekere mate van rust zal vinden na het trekken van de „grenzen“, en dat de beide helften zich niet mengen in elkanders aangelegenheden. Zulk een toestand zou teleurstellend zijn, maar beter zijn te verdragen dan een derde wereldoorlog. Wij zouden dan slechts uit de verte, en als ongeïnteresseerde toeschouwers getuigen zijn van wat verder in Rusland geschiedt, en het alleen het beste kunnen wensen. Van de Russische leiders zelf zal in belangrijke mate afhangen, of het ijzeren gordijn tot een Chinese muur zal worden rond de Sowjet-Unie. En van het Russische volk, of het ook in zulke omstandigheden zal slagen in democratisering van het regiem, tot vernietiging van imperialistische tendenzen.

Nog is de teerling niet geworpen. En waarom vertwijfelen, zolang hoop nog zin heeft?

GERAADPLEEGDE LITERATUUR.

- Lenin : Staat en revolutie.
Rosa Luxemburg : Die Russische Revolution. (Berlijn, 1922)
Leo Trotzki : Mijn Leven. (Amsterdam, 1930)
Panaït Istrati : Vers l'autre flamme. (Paris, 1929)
Maurice Hindus : Ontrederde wereld. (Amsterdam, 1931)
M. L. Berneri : Workers in Stalin's Russia. (Londen, 1944)
Arthur Koestler : The Jogi and the Commissar. (1945)
Jacques Sadoul : Naissance de l'URSS. (Paris, 1946)
E. H. Carr : De invloed van de Sowjet op het Westen. (Amsterdam, 1947)
E. Crankshaw : Russia and the Russians. (Londen, 1946)
Stellan Bohm : Ruslands Economische toekomst. (Leiden, 1947)
Salvador de Madariaga : Overwinnaars waakt. (Den Haag, '46)
J. F. Horrabin and J. S. Gregory : An Atlas of the USSR. (Londen, 1945).
Dag- en weekbladen : Economist, New Statesman, Manchester Guardian, Times, Monde, e.a.